U N G D O M S K O M M I S S I O N E N

UNGDOMMEN OG ARBEJDSLIVET

BETÆNKNING
AFGIVET AF UNGDOMSKOMMISSIONEN

*

J. H. SCHULTZ A/S
KØBENHAVN
UNIVERSITETSBOGTRYKKERI

37/4 nr 2

INDHOLD

Side

Forord 7

Første del. Ledende synspunkter.

Kapitel 1. Indledning

§ 1. Ungdomstidens betydning 13
§ 2. Betænkningens plan 14

Kapitel 2. Ungdommens stilling inden for erhvervslivet

§ 3. Ligestillingen 16
§ 4. Erhvervsvalget 18
§ 5. Fremtidsudsigter 19
§ 6. Den faglige uddannelse 21
§ 7. De unge pigers dobbelte uddannelsesbehov 22
§ 8. Den almene uddannelse 23
§ 9. Arbejdsindkomsten 24
§ 10. Arbejdet, fritiden og sundheden 26
§ 11. Arbejdets psykologi 28
§ 12. Milieuets betydning 30
§ 13. Den økonomiske støtte til unge under uddannelse 31

Kapitel 3. Statistisk beskrivelse

§ 14. Skolegang og uddannelse 34
§ 15. Erhvervsvalg og erhvervsskifte 36
§ 16. Arbejdsbetingelser 38
§ 17. Indkomstforhold 39
§ 18. Tavle over en generation unge 45

Anden del. ungdomsskolen.

Kapitel 4. Undervisning for unge

§ 19. Elevantallet 51
§ 20. Almendannende undervisning for unge 52
§ 21. Ungdomsskolen for ufaglærte 53
§ 22. Andre undervisningsformer for unge 55
§ 23. Fremmede skoleordninger og skoleforslag 56

Kapitel 5. Kommissionens indstilling vedrørende ungdomsskolen Side
§ 24. Indledning 60
§ 25. Kommissionens forslag 62
§ 26. Foreningen af arbejde og skolegang 66
§ 27. De praktiske vanskeligheder ved gennemførelsen af ungdomsskolen 67
§ 28. Undervisningens indhold 68
§ 29. Lærerstaben 70
§ 30. Den faglige undervisning efter det 18. år 71

Tredie del. Ungdommen inden for de forskellige erhvervsgrene.

Kapitel 6. Unge inden for håndværk og industri m. v.
§ 31. Erhvervsområdet 75
§ 32. Den unge arbejderstabs sammensætning 75
§ 33. Den historiske udvikling 78
§ 34. Skellet mellem faglærte og ufaglærte 79

Kapitel 7. Den faglærte ungdom i håndværk og industri
§ 35. Almindelig indledning 81
§ 36. Lærlingenes tidligere arbejde og deres sociale herkomst 83
§ 37. Regulering af lærlingetilgangen 83
§ 38. Lærlinge over 18 år 89
§ 39. Forældrenes økonomiske problem 90
§ 40. Den bopælbestemte ulighed 93
§ 41. Reglerne for lærlingelønnens fastsættelse 94
§ 42. Den driftsøkonomiske baggrund for lærlingelønnen 94
§ 43. Kommissionens forslag om lærlingelønningerne 95
§ 44. Arbejdstidsreglerne 96
§ 45. Ferieregler 100
§ 46. Indførelse af dagskole 101
§ 47. De faglige skoler i dag 102
§ 48. De arbejdsmæssige vanskeligheder ved dagskolen 103
§ 49. Skolemæssige problemer 105
§ 50. Værkstedsskoler 106
§ 51. Den faglige og den almendannende undervisning 106

Kapitel 8. Den ufaglærte ungdom i byerhvervene
§ 52. Almindelig indledning 108
§ 53. Tilgangen til gruppen ufaglærte 109
§ 54. Beskyttelsesreglerne 109
§ 55. Indtægtsforholdene 110
§ 56. De ufaglærtes erhvervsmæssige uddannelse i dag 111
§ 57. Uddannelsen af ufaglærte i fremtiden 112

Kapitel 9. Ungdommen i handel og på kontor
§ 58. Almindelig indledning 115
§ 59. Tilgangen til handels- og kontorfagene 116

Side
§ 60. Den arbejdsretlige stilling . . . 117
§ 61. Lærlingetilgangen . . . 117
§ 62. Lærlingelønningerne . . . 119
§ 63. Beskyttelsesreglerne . . . 119
§ 64. Den faglige uddannelse . . . 120
§ 65. Lærlinge over 18 år . . . 121
§ 66. De såkaldte specialarbejdere . . . 122
§ 67. Videreuddannelse . . . 123

Kajtitel 10. Ungdommen inden for landbruget
§ 68. Almindelig indledning . . . 125
§ 69. Vandringen fra land til by . . . 126
§ 70. Landboungdommens fremtidsmuligheder . . . 128
§ 71. De sociale forhold . . . 131
§ 72. Medhjælperloven . . . 133
§ 73. De fremtidige boligforhold . . . 134
§ 74. Arbejdstidens længde . . . 136
§ 75. Landbrugsuddannelsen i dag . . . 136
§ 76. Landbrugsuddannelsen i fremtiden . . . 139
§ 77. Spørgsmålet om en lærlingeordning i landbruget . . . 141
§ 78. Uddannelsen for de unge, der forlader landbruget . . . 142

Kapitel 11. Ungdommen i det huslige erhverv
§ 79. Almindelig indledning . . . 143
§ 80. De sociale forhold . . . 144
§ 81. Kommissionens forslag vedrørende beskyttelsesreglerne . . . 145
§ 82. De bestående uddannelsesformer . . . 146
§ 83. Husholdningsundervisningen i fremtiden . . . 147

Fjerde del. Ungdommens arbejds- og beskæftigelsesforhold i de kommende år.

Kapitel 12.
§ 84. Betænkningens område . . . **153**
§ 85. Antallet af unge i de kommende år . . . **154**
§ 86. Virkningerne på arbejdsmarkedet af det stigende antal unge . . . 156
§ 87. Foranstaltninger til imødegåelse af den truende ungdomskrise . . . 158
§ 88. Ungdomskrisen og kommissionens forslag . . . 159
§ 89. Slutning . . . 160

Bilag.

Bilag 1. Udtalelse af 16. september 1947 fra ungdomskommissionen vedrørende revision af loven om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom . . . **163**
Bilag 2. Oversigt over de overenskomstmæssigt fastsatte mindstelønninger for lærlinge i håndværk og industri . . . 173

Side

Bilag 3. Lærlingerådets skrivelse af 12. januar 1950 til socialministeriet 185

Bilag 4. Handelsministeriets skrivelse af 9. april 1951 til Sammenslutningen af Arbejdsgivere indenfor Jern- og Metalindustrien i Danmark 186

Bilag 5. Ungdomskommissionens henvendelse af 10. marts 1951 til det af folketinget nedsatte udvalg vedrørende lov om ændring i lov om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed 187

Bilag 6. Skrivelse af 11. oktober 1951 fra Grosserer-Societetets Komité og Provinshandelskammeret til ungdomskommissionen 189

Bilag 7. Udtalelse fra Fællesudvalget for landbrugsfagligt ungdomsarbejde på Sjælland vedrørende dettes arbejde med en lærlingeordning for landbrugets unge 191

Forord.

Ungdomskommissionen havde ved nærværende betænknings afgivelse følgende sammensætning:

Formand: professor, dr. theol. *Hal Koch.*
Ledende sekretær: statsvidenskabelig konsulent *Henning Friis,* (arbejds- og socialministeriet).
Prokurist *Tage Albertsen,* (Dansk Samlings Ungdomsgrupper).
Kommunelærer *Chr. Klarshov Andersen,* (Dansk Vandrelaug).
Forstander *J. Th. Arnfred,* (Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler).
Byretsdommer *Aksel Bertelsen,* (K. F. U. M.).
Kontorchef, frk. *Alice Bruun,* (arbejds- og socialministeriet).
Sekretær, cand. jur. *Bent Christensen,* (Danske Studerendes Fællesråd).
Fuldmægtig, cand. polit. *Lauge Dahlgaard,* (Radikal Ungdoms Landsforbund).
Sekretær, cand. jur. *Axel Egekvist,* (Danmarks Retsforbunds Ungdom).
Forpagter *Jens Peter Erichsen,* (Venstres Ungdom).
Ekspeditionssekretær *F. V. Grage,* (statsministeriet).
Forretningsfører *Henry Gran,* MB, (Faglig Ungdom).
Sekretær, fru *Toni Grøn,* MB, (Kvindeligt Arbejderforbund).
Gymnasielærerinde, frk. *Kirsten Hartvig-Olsen,* (K. F. U. K.).
Sekretær *Erik Hauer slev,* (Arbejdernes Oplysningsforbund).
Forbundsformand *Per Hækkerup,* MF, (Danmarks socialdemokratiske Ungdom).
Forstander *Jens Marinus Jensen,* (De danske Ungdomsforeninger).
Læge *Karen M. Høirup Knudsen,* (Dansk Kvindesamfund).
Kaptajn *R. M. Larsen,* (forsvarsministerens foredragsudvalg).
Professor, dr. jur. *Louis le Maire,* (justitsministeriet).
Forstander, mag. art. *Johannes Novrup,* (undervisningsministeriet).
Stud. jur. *Poul Schlüter,* (Konservativ Ungdom).
Sekretær *Knud Erik Svendsen,* (Danmarks kommunistiske Ungdom).
Kontorchef, fru *E. Torkild-Hansen,* (undervisningsministeriet).

Ifølge sit kommissorium skal kommissionen »lade foretage de fornødne undersøgelser af ungdommens særlige problemer og behov og på grundlag heraf fremsætte egnede forslag.

Kommissionen vil bl. a. have til opgave at undersøge ungdommens arbejds- og indkomstforhold og faglige uddannelse, dens boligforhold og muligheder for en sund ud-

nyttelse af fritiden, i hvilken forbindelse spørgsmålet om støtte til ungdommens foreninger, fritidslokaler og idrætsliv vil være at tage i betragtning. Endelig skal kommissionen tage hensyn til de problemer, som vedrører de unges familiedannelse og bosætning.

Kommissionen skal i sit arbejde i første række tage sigte på mulighederne for gennem positive foranstaltninger at sikre den normale ungdom en harmonisk social og kulturel udvikling, men skal samtidig optage spørgsmålet om den asociale ungdoms problemer til behandling med særligt henblik på forebyggelsen af ungdomskriminaliteten«.

Kommissionen har tidligere afgivet følgende indstillinger og betænkninger m.v.:

1. Udtalelse vedrørende etablering af en offentlig erhvervsvejledning. 1946.
2. Udtalelse vedrørende revision af lov om ungdomslejre. 1946.
3. Betænkning angående ungdommens boligforhold I. 1947.
4. Udtalelse til justitsministeriets udvalg vedrørende biografspørgsmålet. 1947.
5. Udtalelse vedrørende revision af lov om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom. 1947. (Aftrykt som bilag 1 til nærværende betænkning).
6. Betænkning om den tilflyttede ungdoms særlige problemer. 1948.
7. Ungdommens bosætningsproblemer. Betænkning. 1948.
8. Betænkning over beskyttelsesforanstaltninger m. v. samt etablering af en almindelig helbredskontrol for ungdommen. 1948.
9. De værnepligtiges forhold. Betænkning. 1949.
10. Ungdommens adgang til den højere uddannelse I. Gymnasiet. Betænkning. 1949.
11. Boliger for ungdommen. (Ungdommens boligforhold II). Betænkning. 1949.
12. Ungdommens friluftsliv. Betænkning. 1950.
13. Fritidslokaler på landet. Betænkning. 1951.
14. Henvendelse af 10. marts 1951 vedrørende forslag til lov om ændring i lov om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed. (Aftrykt som bilag 5 til nærværende betænkning).
15. Udtalelse af 24. april 1951 vedrørende den ved lov om tipning oprettede studiefonds forvaltning og virksomhed.
16. Den danske ungdom. En statistisk undersøgelse foretaget af ungdomskommissionen. 1951.
17. Ungdommens adgang til den højere uddannelse II. Studierne ved universiteterne og de højere læreanstalter. Betænkning. 1951.

Den del af kommissionens arbejde, der vedrører »ungdommens arbejds- og indkomstforhold og faglige uddannelse«, må danne kernen i de opgaver, hvis undersøgelse er henlagt til kommissionen. Man har derfor i nærværende betænkning set det som sin opgave i videst muligt omfang at give et helhedsbillede af disse forhold og at lade de forslag, der stilles som resultat af de principielle overvejelser, indgå som led i et sammenhængende hele. I denne helhedsbetragtning må hensynet til andre områder af ungdomslivet indgå med stor vægt, idet man må have for øje, at ungdomsproblemerne hænger nøje sammen, og at det derfor vil være uønskeligt, om reformer gennemføres ved isolerede ordninger, der kan modvirke hinanden, eller som lader vigtige, beslægtede problemer forblive uløste.

Betænkningen er forberedt af et udvalg under ungdomskommissionen, bestående af følgende medlemmer:

Konsulent *Henning Friis,* formand,
sekretær *Bent Christensen,*
fuldmægtig *Lauge Dahlgaard,*
forpagter *Jens Peter Erichsen,*
forretningsfører *Henry Gran,*
sekretær, fru *Toni Grøn,*
forbundsformand *Per Hækkerup,*
læge *Karen M. Høirup Knudsen,*
kaptajn *R. M. Larsen,*
forstander *Johannes Novrup,*
stud. jur. *Poul Schlüter,*
ekspeditionssekretær *Povl Skadegård*),*
sekretær *Knud Erik Svendsen* og
kontorchef, fru *E. Torkild-Hansen.*

Som sagkyndige medlemmer har følgende været tilkaldt til deltagelse i udvalgets arbejde med de her behandlede spørgsmål:

Kontorchef *H. Borreschmidt,* arbejds- og socialministeriet,
gårdejer *Erik Christiansen,*
forstander *S. N. Friborg,*
ungdomssekretær *Dines Hansen,* Dansk arbejdsmandsforbund,
amtsskolekonsulent *O. Hessilt,* Dansk aften- og ungdomsskoleforening,
kontorchef *Tyge Hårløv,* arbejds- og socialministeriet,
statskonsulent for ungdomsundervisningen *Frode Kristensen,*
konsulent, fru *Lis Rasmussen,*
inspektør *J. Thorarensen,* tilsynet med den tekniske undervisning for håndværkere og industridrivende, og
kontorchef *K. Vedel-Petersen,* centralarbejdsanvisningskontoret i København.

Udvalgets sekretær har indtil 1. maj 1951 været nuværende højskolelærer *Poul Dam.* Efter dette tidspunkt har sekretær *Olaf Sigurdsson,* indenrigs- og boligministeriet, fungeret som udvalgets sekretær.

Betænkningens afsnit vedrørende lærlinge i håndværk og industri samt i handels- og kontorfag har i udkast været forelagt lærlingerådet til udtalelse. Afsnittet om ungdommen i landbruget er i udkast fremsendt til arbejdsmarkedskommissionens udvalg vedrørende landbrugsuddannelsen.

På grund af deres medlemsskab i den af undervisningsministeriet nedsatte ungdomsskolekommission forbeholder kontorchef, fru *Torkild-Hansen* og forstander *Johs. Novrup* sig deres stilling med hensyn til enkelthederne i de synspunkter og forslag, der er fremsat i denne betænkning, særlig vedrørende ungdomsskolen.

Sekretær, cand. jur. *Axel Egekvist* har på grund af sin sene indtræden i kommissionen ikke deltaget i udarbejdelsen af denne betænkning. Professor, dr. jur. *Louis le Maire*

*) Udtrådt af kommissionen i april 1951.

har på grund af bortrejse i det tidsrum, hvori betænkningen har været til behandling, ikke deltaget i dens udarbejdelse og afgivelse.

Der er afgivet 2 mindretalsudtalelser, som findes anført i §§ 25 og 72, jfr. § 81.

Betænkningen er endeligt vedtaget på kommissionens plenarmøde, *den 7. december 1951.*

Tage Albertsen. Chr. Klarskov Andersen. J. Th. Arnfred. Aksel Bertelsen.

Alice Bruun. Bent Christensen. Lauge Dahlgaard. Jens Peter Erichsen.

Henning Friis, led. sekretær. F. V. **Grage.** Henry Gran. Toni Grøn.

Kirsten **Hartvig-Olsen.** Erik Hauerslev. Per **Hækkerup.** Jens Marinus Jensen.

Karen M. Hoirup Knudsen. Hal Koch, formand. R. M. Larsen. Johannes Novrup.

Poul Schlüter. Knud Erik Svendsen. E. **Torkild** -Hansen.

Poul Dam. Olaf Sigurdsson.

FØRSTE DEL

LEDENDE SYNSPUNKTER

Kapitel **1.**

Indledning.

§ *1. Ungdomstidens betydning.*

Ungdommens problemer burde, selv om de ofte er forskellige fra andre aldersgruppers, ikke kunne give anledning til et egentligt modsætningsforhold mellem de unge og resten af samfundet. Løsningen af ungdommens problemer vil være til fordel for hele samfundet, idet de unge af i dag skal bære samfundet af i morgen. Dette understreger ungdomstidens særlige betydning.

De betingelser, hvorunder et menneske lever i sine barne- og ungdomsår, har afgørende betydning for den pågældendes udvikling. En række af de spørgsmål, der vedrører de vilkår, som de unges personlighedsudvikling foregår under, behandles af ungdomskommissionen i anden sammenhæng. Nærværende betænkning samler sig om ungdomstiden som en overgangstid mellem barnets stilling som forsørget og den voksnes stilling som forsørger. Overgangen fra skole- til arbejdsmilieu må derfor blive et af kernepunkterne i denne betænkning.

Ved ungdomstidens begyndelse er det store flertal af de unge endnu skolebørn, hvis verden i alt væsentligt er bestemt af hjem og skole med den kreds af personer, som disse omfatter, og hvorunder kammeraterne spiller en betydelig rolle. Forholdet til den øvrige omverden er i det store og hele et middelbart forhold, idet kontakten til andre formidles igennem og er begrænset ved det, der rummes i de to nævnte faktorer, og det enkelte barns personlige ansvar indskrænker sig til ansvaret overfor disse autoriteter. Få år efter står den unge derimod enten i selve erhvervslivet eller i en uddannelse, der mere eller mindre tydeligt tager sigte på arbejdslivets krav og vilkår. Den unge opfattes af andre og opfatter også sig selv som et selvstændigt og uafhængigt individ, der har fået et betydeligt større ansvar — ikke mindst for sit eget udkomme nu og i fremtiden.

I ingen anden periode i menneskelivet sker der så gennemgribende ændringer i livsform og livsbetingelser som i ungdomsårene, og ingen anden periode bliver — såvel på det omrade, der har med erhvervslivet at gøre, som på andre — så afgørende for den unges fremtid. Den unge må i denne periode finde sin plads i samfundet således, at der vælges en *levevej,* og denne om muligt føles som en *livsgerning.*

Ungdomstiden er derfor en læretid, og navnlig i den første del af den må enhver - ligegyldig hvilken — beskæftigelse helt eller delvis betragtes som et læreforhold. Ud fra dette synspunkt måtte det principielt ikke være tilladt at beskæftige en ung, medmindre denne enten ved beskæftigelsen modtog en uddannelse eller havde tilstrækkelig fritid til at erhverve sig en sådan.

De unge træder ind i denne læretid med folkeskolen som den vigtigste forudsætning, og spørgsmålet rejser sig derfor, om skolen har taget sigte på at lette overgangen til lære- og ungdomsårene mest muligt. Folkeskolen har ikke fået til opgave direkte at forberede overgangen til erhvervslivet, men dens formål er ifølge folkeskolelovens § 1 at fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, at styrke deres karakter og at give dem nyttige kundskaber. Set i forhold til erhvervslivet må denne almene målsætning for det første medføre, at skolen sigter mod at give børnene og de unge arbejdslyst og arbejdsglæde. Dernæst må skolen søge at bibringe barnet såvel evnen til at udføre et selvstændigt arbejde som til at arbejde sammen med andre, og endelig er det nødvendigt at understrege, at en stor del af de kundskaber, der indgår i skolens pensum, har væsentlig betydning for evnen til indpasning i erhvervslivet. Det drejer sig først og fremmest om de elementære, almendannende fag, dansk, regning og skrivning, som er nødvendige for alle, og som desuden danner det nødvendige grundlag for al videregående undervisning. Læremestre og ungdomsskoler har understreget, at mange unges kundskaber på disse områder lader noget tilbage at ønske, og at dette skaber vanskeligheder for erhvervsuddannelsen.

Der vil derimod næppe være mulighed for at gennemføre en egentlig erhvervsbetonet undervisning i børneskolen, navnlig fordi der allerede nu i næsten alle børneskolens klasser eksisterer en påfaldende fagtrængsel, som til og med gør det vanskeligt at gennemføre en forsvarlig undervisning i de grundlæggende fag.

Skolens opgave må således blive at give børnene sådanne almene kundskaber og en sådan almen indstilling, som vil være til gavn for dem i deres fremtidige stilling som medborgere og medmennesker. Denne almene opgave kan iøvrigt ikke anses for at være løst ved udgangen af børneskolen, men arbejdet herpå må videreføres gennem ungdomsårene.

Som det fremgår heraf, anser ungdomskommissionen børneskoleproblemerne for at være grundlæggende for løsningen af væsentlige ungdomsspørgsmål, men kommissionen ønsker at påpege, at dette problemområde dels ikke omfattes af ungdomskommissionens kommissorium, dels er så omfattende, at kommissionen kun i meget begrænset omfang vil beskæftige sig hermed.

§ 2. *Betænkningens plan.*

De spørgsmål, der rejser sig inden for forskellige erhvervs- og uddannelsesgrene, må efter kommissionens mening i størst muligt omfang behandles og løses efter fælles retningslinier, idet det i alt væsentligt drejer sig om særlige tilfælde af de samme almene problemer. I denne første del af betænkningen foretages derfor en gennemgang af disse, i hvilken forbindelse kommissionen giver udtryk for de almindelige synspunkter, der efter dens mening bør lægges til grund ved deres behandling. Afslutningsvis belyses de forskellige problemers størrelsesorden ved et statistisk beskrivende kapitel.

En nærmere drøftelse af behovet og formerne for den almindelige ungdomsundervisning foretages i anden del af betænkningen. I tredie del vil betænkningens ledende synspunkter blive anlagt på de forhold, der råder inden for de forskellige hovedområder, således at der dels peges på punkter, hvor forholdene ikke svarer til det ønskelige, dels fremsættes forslag, som på forskellig måde kan medføre forbedringer.

Områdets udstrækning vil i almindelighed gøre det umuligt for kommissionen at stille detaillerede forslag, ligesom udarbejdelsen af disse forslag måtte forudsætte en speciel sagkundskab, som kommissionen efter sin sammensætning ikke kan være i besiddelse af.

Dette gælder navnligt ved specielt faglige problemer, og kommissionen har her set det som sin opgave at belyse forholdene ud fra et ungdomssynspunkt og alene på de punkter, hvor det her ud fra er naturligt, stille konkrete forslag.

Endelig gør man i et afsluttende kapitel opmærksom på en række af de problemer, navnlig med hensyn til den fremtidige befolkningsudvikling, som vil være af betydning for vurderingen af kommissionens forslag.

Kapitel 2.

Ungdommens stilling inden for erhvervslivet.

§ 3. *Ligestillingen.*

Ved selve overgangen til erhvervslivet optræder en række problemer i forbindelse med de erhvervsmuligheder, der står de unge åbne. Kommissionen er klar over, at man ikke kan stille alle unge lige, idet man ikke vil kunne se bort fra forskelle i intelligens, karakter, milieu, køn m. v. Det danske skolesystem, således som det er opbygget i dag, skaber imidlertid større skel mellem de unge end ønskeligt og nødvendigt.

I byerne bemærkes således delingen mellem eksamensmellemskole og eksamensfri mellemskole. Denne deling foretages allerede, når børnene er ca. 11 år, og er blandt andet i ikke ringe grad bestemt af ønsket om gennem skolen at få et anvendeligt grundlag for den senere erhvervsundervisning. Delingen indtræffer imidlertid på et for de unges udvikling meget tidligt tidspunkt, hvor det er vanskeligt at afgøre, i hvilken retning deres evner og interesser vil ligge, når de senere skal træde ind i arbejdslivet. Selv om delingen ikke afgørende bestemmer de unges fremtidige erhvervsområder, vil de dog siden konstatere, at en række stillinger og uddannelser vil være vanskelige at opnå for dem. Således vil de unge, der har søgt den eksamensfri mellemskole, have vanskeligt ved at gennemføre en videregående boglig uddannelse, og også inden for kontor og handel kan det, i hvert fald i tider med stort udbud af ung arbejdskraft, være vanskeligt for dem at opnå beskæftigelse. På den anden side vil de unge, som har taget mellemskoleeksamen, i de fleste tilfælde fortsætte i realklassen og derved undertiden få vanskeligheder ved at gå ind i håndværk og industri.

Landsbyskolen kender ikke delingen i to mellemskolegrene, og dens undervisning omfatter oftest et mindre antal fag end undervisningen i byernes eksamensfri mellemskole. Dette gælder f. eks. i de kommuner, hvor skolen er opbygget med et mindre antal klasser end antallet af skolepligtige år. De største ulemper for de unge fra landsbyskolen består dog deri, at det dels er væsentligt vanskeligere for dem at fortsætte undervisningen efter skolepligtens ophør, dels at det i de fleste tilfælde vil være vanskeligere at få en læreplads på landet end i byerne. Til belysning heraf kan der henvises dels til oplysningerne i ungdomskommissionens statistiske undersøgelse *Den danske ungdom* (i det følgende omtalt som *ungdomsenqueten),* dels til kommissionens betænkning *Ungdommens adgang til den højere uddannelse I. Gymnasiet.*

Hverken fordelingen på de forskellige skoleformer eller det egentlige erhvervsvalg er uden sammenhæng med de *milieuer,* hvorfra de pågældende børn kommer. Selv om den sociale og økonomiske udligning er ret vidt fremskredet her i landet, er det dog i befolkningen muligt at udskille en række milieuer, der vel ikke er skarpt afgrænsede i forhold til hinanden, men alligevel i deres typiske træk er klart forskellige. Forskellighederne hviler ikke alene på forskellen i økonomisk stilling, men udtrykkes mere klart gennem for-

skellene i livsvaner, den vægt, der tillægges de forskellige behov, kulturel indstilling o. 1. I ikke ringe omfang bestemmer disse milieuer det erhvervsområde, som de pågældende unge placeres indenfor, således som det bl. a. fremgår af ungdomsenqueten (tabel 35 og 36), jfr. iøvrigt §§ 15, 36, 53, 59 og 79.

En lang række forhold spiller ind i denne forbindelse, men man har sikkert ret til at fastslå, at det væsentligste af disse er, at man inden for det enkelte milieu har en indgroet opfattelse af at »høre til« inden for visse erhvervsområder — eller måske snarere »ikke at høre til« inden for visse andre erhvervsområder, der måske ellers kunne komme på tale. Der behøver heri ikke at være nogen bevidst afgrænsning, idet det f. eks. ofte knap nok er genstand for overvejelse, om akademikeres børn skal gennemgå gymnasiet og gå videre ad en eller anden akademisk løbebane, ligesom det inden for store grupper af arbejderklassen er ganske naturligt, at de livsstillinger, som gøres til genstand for overvejelse, oftest ligger inden for arbejderklassen og dermed ligestillede grupper. Dette har ikke alene betydning-ved selve erhvervsvalget, men det vil ofte vise sig, at den, der ledet af særlige evner eller interesser vælger et erhverv, der ligger uden for hans eller hendes hidtidige milieu, vil møde betydelige personlige vanskeligheder i spændingen mellem herkomsten i milieuet og det nye erhverv, selv om erhvervsvalget ikke medfører økonomiske problemer.

Mulighederne for valg af erhverv bliver ydermere begrænset af de med uddannelserne forbundne omkostninger i forbindelse med *forsørgernes økonomiske stilling.* De forskellige muligheder, der teoretisk står de unge åbne, vil lægge et højst forskelligt pres på de pågældende hjems økonomi, og det følger heraf, at der i et betydeligt antal tilfælde vil kunne opstå en konflikt mellem erhvervsønske og erhvervsmulighed. Hjemmet vil ofte slet ikke eller kun under urimelige ofre kunne bære udgifterne ved en mere bekostelig uddannelse, og der vil samtidig ej heller være mulighed for, at den unge ved optagelse af lån på rimelige vilkår eller ved selvstændigt arbejde i et omfang, som ikke er til skade for uddannelsen, helt eller delvis selv kan skaffe de til uddannelsen fornødne midler.

En væsentlig ulighed råder endelig mellem *de to køn,* hvor forskellene ikke alene fremkommer gennem den milieubestemte indstilling til spørgsmålet, hvad man kan se af ungdomsenqueten, jfr. iøvrigt § 15, men også gennem den ulighed i vilkårene for mandlig og kvindelig arbejdskraft, der findes, og som giver sig udtryk såvel i lønforhold og arbejdsvilkår som i selve adgangen til de forskellige fag og avancementsmulighederne inden for disse. For eksempel udgør kvinderne kun en ganske ringe del af lærlingene inden for de allerfleste fag. Grunden hertil er vel i første række, at de pågældende fag stiller krav til udøverens fysik, som ikke altid kan honoreres af kvinder, men derudover må man gå ud fra, at der er en betydelig uvilje hos læremestrene mod at antage kvinder som lærlinge, ligesom forældrene i de fleste tilfælde vil være mindre interesserede i at lade døtrene søge dennevej, som dels er forholdsvis bekostelig, dels næppe er almindeligt anerkendt som helt naturlig for unge piger.

Kommissionen kan ikke anse denne meget skæve fordeling af uddannelsesstillingerne mellem de to køn for rimelig. Selv når hensyn tages til de på visse områder bestående særlige vanskeligheder ved at beskæftige unge piger, bliver der en vis ubegrundet uvilje hos arbejdsgiverne og en vis mangel på interesse hos forældrene tilbage. Man må derfor søge at fjerne den uvilje hos arbejdsgiverne, som ikke er begrundet i virkeligt eksisterende praktiske vanskeligheder, og på tilsvarende måde gennem et passende oplysningsarbejde indstille forældrene på det naturlige og rimelige i, at også deres døtre bliver erhvervsmæssigt uddannede, f. eks. som lærlinge.

Dette kan naturligt ske som et led i det almindelige oplysningsarbejde vedrørende erhvervsforhold, der må gå hånd i hånd med den offentlige erhvervsvejledning.

Kommissionen anser det derfor for ønskeligt,

at virkningerne af uensartetheden i skoleuddannelsen afbødes mest muligt,
at fordelingen af børnene i forskellige skoleformer foretages så sent som muligt, og således at der stadig findes muligheder for overgang fra den ene skoleform til den anden,
at der træffes foranstaltninger til at hindre, at de med uddannelsen forbundne omkostninger i sig selv hindrer den frie og lige adgang til visse erhverv, og
at bestræbelserne for at fjerne ulighederne mellem kønnenes adgang til og vilkår i de forskellige erhverv fortsættes.

§ 4. *Erhvervsvalget.*

Ved udgangen af folkeskolen går næsten alle unge, der ikke søger yderligere skoleuddannelse, ind i et erhvervsmæssigt arbejde. I adskillige tilfælde foregår der ikke et endeligt erhvervsvalg på et så tidligt tidspunkt, idet en del unge senere skifter til andre erhverv.

Ved ungdomsenqueten har man søgt at få oplyst årsagerne til valget af det første erhverv. Det fremgår imidlertid af § 15, jfr. iøvrigt ungdomsenqueten, at en stor del af de unge, når de skal opgive årsagerne til valg af det første erhverv, svarer, at det var ganske tilfældigt, mens andre, som angiver interesse eller særlig lyst, næppe forbinder noget virkeligt hermed. Tilfældigt, interesse og lyst omfatter tre fjerdedele af besvarelserne.

Det kan dog, dels ved ungdomsenquetens materiale, dels på grundlag af andre undersøgelser, påvises, at en betydelig større del af de unge i et vist fag har *'pårørende eller andre forbindelser* inden for det samme fag, end man skulle have ventet, hvis erhvervsvalget var ganske uafhængigt af forældres eller slægtninges erhverv. Man kan heri se et blandt mange udslag af milieuets evne til at bestemme de unges løbebane, men det kan også siges, at indtrædelsen i et bestemt erhverv i disse tilfælde må forudsættes at være sket på grundlag af et vist kendskab til det pågældende erhvervs karakter.

Noget ganske andet gælder i de tilfælde, hvor tiltrædelsen af en stilling er bestemt af en *modeinteresse* for visse fag. Denne mode kan f. eks. være begrundet af fremstillinger i film eller litteratur, i en teknisk udvikling, der har været genstand for særlig interesse fra offentlighedens side, eller i enkelte træk af arbejdsvilkårene inden for de pågældende fag, som af en eller anden grund er faldet særlig i øjnene.

Et sådant modepræget valg behøver ikke nødvendigvis at være bestemt af egentlige *vrangforestillinger* om erhvervets karakter, men er det selvsagt ikke sjældent. Vrangforestillinger, der på den ene eller den anden måde påvirker erhvervsvalget, findes imidlertid ikke alene i disse tilfælde, og man kan antagelig fastslå, at det kun er et fåtal af dem, der vælger et bestemt fag, som besidder klare og korrekte forestillinger om dette fags karakter og forhold.

Betydningen af, at den unge kommer ind i det rette erhverv, er imidlertid for stor •— såvel for den enkelte som for samfundet — til, at man kan lade erhvervsvalget bero på rene tilfældigheder. Den enkelte vil ved at gå ind i et forkert erhverv ikke få sine evner fuldt og rigtigt udnyttet, og i nogle tilfælde vil der være fare for, at vedkommende bliver stillet på en plads, som han eller hun hverken fysisk eller psykisk er i stand til at udfylde fuldstændigt. Det betyder, at den pågældende, hvis han eller hun trods alt bliver i dette

erhverv, i disse tilfælde ikke vil være i stand til at få fuld arbejdstilfredsstillelse og dermed fuldt arbejdsudbytte, og det medfører derfor for samfundet et ikke ubetydeligt spild af arbejdskraft. Samtidig har samfundet en væsentlig interesse i, at der sker en jævn og tilstrækkelig tilgang til de forskellige fag, således at man til enhver tid er i stand til at dække samfundets behov for arbejdskraft.

Det er kommissionens opfattelse, at en væsentlig betingelse for, at dette skal kunne ske, er, at der gennemføres et langsigtet samfundsbestemt arbejde med erhvervsorientering og erhvervsvejledning på det frie erhvervsvalgs grundlag. Der kan her henvises til den udtalelse, som i februar 1946 blev afgivet af ungdomskommissionen i tilslutning til den af det rådgivende udvalg vedrørende den offentlige arbejdsanvisning i januar s. å. afgivne indstilling. På grundlag heraf er der i de senere år forsøgsvis gennemført erhvervsvejledning i forskellige amter, og et forslag til en for hele landet gældende ordning, der har fået tilslutning af undervisningsministeriet og lærerorganisationerne, foreligger udarbejdet i arbejds- og socialministeriet.

Desuden må de foreslåede foranstaltninger videst muligt suppleres ved, at der overalt, hvor naturlig lejlighed dertil gives — i skoler, børne- og ungdomsforeninger, radio o. 1. — drages omsorg for, at de dele af samfundslivet, der har med erhvervsvilkårene at gøre, bliver behandlet på en sådan måde, at dannelsen af vrangforestillinger forebygges mest muligt, og at der i stedet hos børnene og de unge søges opbygget et billede af samfundets erhvervs- og arbejdsforhold, der svarer så nøje til de virkelige forhold, som et sådant andenhåndsbillede kan gøre.

For samfundet vil de enkeltes frie erhvervsvalg, der ikke alene bestemmes af det øjeblikkelige tilbud af ledige pladser samt af viden om de aktuelle forhold, men også af et mere eller mindre usikkert og mere eller mindre autoritativt skøn om fremtidschancerne, meget vel engang kunne medføre en uheldig arbejdsmarkedssituation, og der må derfor være anledning til at overveje, hvilke arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger, der måtte være nødvendige til supplering af erhvervsvejledningeils virkninger. Man skal her understrege, at det må være en forudsætning ved eventuelle foranstaltninger, at hverken de unges ligestilling overfor erhvervsvalget eller den alsidige erhvervsvejledning berøres heraf.

For den enkelte må det understreges, at et erhvervsvalg i 14-, 15- eller 16-års alderen aldrig kan blive helt betryggende. Ingen erhvervsvejledning vil kunne ændre det forhold, at mange såkaldt sent modne blandt de unge har en helt anden indstilling til tilværelsen og til forskellige mulige interesseområder, end de vil få fremover — i de 40—50 år, de skal *være* i det erhverv, hvori de kommer i 14-års alderen.

Derfor vil der i en række tilfælde blive grebet fejl ved erhvervsvalget, men fejlprocenten vil utvivlsomt kunne nedsættes ganske væsentligt ved erhvervsvejledningen, ligesom denne ved at følge de unge og bistå ved eventuelt erhvervsskifte vil kunne afbøde de værste følger af et forkert erhvervsvalg.

Ungdomskommissionen skal derfor henstille,

at der gennemføres erhvervsorientering og erhvervsvejledning for ungdommen over hele landet i overensstemmelse med de af kommissionen tiltrådte retningslinier.

§ 5. *Fremtidsudsigter.*

De erhverv, som står de unge åbne, adskiller sig i væsentlig grad fra hinanden med hensyn til de fremtidsmuligheder, som de byder. Visse erhverv kan for en del fremtræde som blindgadeerhverv, hvorved forstås, at de unge enten kun kan blive inden for erhvervet,

sålænge de er under en vis alder, eller ikke har mulighed for at opnå en indtægt, der giver mulighed for familiedannelse under nogenlunde betryggende forhold.

I de værste tilfælde kan der herved opstå meget alvorlige problemer for de pågældende. Dette ligger tildels i, at de, såfremt de med opnåelsen af en vis alder må søge andet erhverv, som regel alene er henvist til et bestemt arbejdsområde (det ufaglærte arbejde), idet det er begrænset, hvilke former for uddannelse, der står til rådighed for unge, som allerede i nogle år har været ude af skolen. Selv om det i de fleste tilfælde har stået de unge klart, at det kun var en begrænset tid, de kunne tilbringe i deres først valgte stilling, har de ikke været i stand til at uddanne sig til andre stillinger i erhvervslivet. Disse unge vil ofte komme til at møde betydelige økonomiske vanskeligheder, når de er kommet ud over den første ungdom, hvor lønnen i blindgadeerhvervet måske kan have været ganske god i forhold til det, der bydes i andre erhverv, hvor fremtidschancerne imidlertid er større. Beslægtede problemer findes som bekendt for den store del af ungdommen på landet, der hverken kan opnå selvstændige brug eller tilfredsstillende beskæftigelse hos andre, og som derfor går over i løsarbejdernes rækker eller søger ind til byerne, jfr. §§ 69, 70 og 71.

I en del erhverv har til forskellige tider været en betydelig ungdomsarbejdsløshed. Denne har vel været af mindre betydning i de seneste år, men er ikke dermed udryddet for altid, jfr. kapitel 12, hvor spørgsmålet om de fremtidige beskæftigelsesforhold for ungdommen drøftes. Navnlig for ungdommen vil arbejdsløsheden kunne have meget alvorlige følger af både fysisk og psykisk art, således som man havde anledning til at iagttage det under 1930'ernes store ungdomsarbejdsløshed. I visse tilfælde kan den unge, der er ramt af arbejdsløshed, blive nødt til helt at forlade det erhverv, han gennem en faglig uddannelse har dygtiggjort sig til.

I de tilfælde, hvor det ikke lykkes de pågældende at nå frem til tilfredsstillende stillinger inden for deres erhverv, vil der, som anført, være en vis tendens til erhvervsskifte. I og for sig kan et erhvervsskifte være både fornuftigt og formålstjenligt, men det kan dog ikke skjules, at det ofte er forbundet med store vanskeligheder. Mange løber en risiko for ved erhvervsskifte at komme ind i en uordnet og utilfredsstillende tilværelse, hvorved ikke alene deres materielle velfærd, men også deres psykiske og moralske stabilitet bringes i fare. Dette hænger i nogen grad sammen med, at det af mange anses for uheldigt, at man ikke bliver ved sit erhverv.

Et ganske særligt behov for et ordnet og understøttet erhvervsskifte findes for dem, der ikke er i stand til at fuldføre en påbegyndt uddannelse. Det vil ofte være forbundet med store vanskeligheder at bryde sig en ny vej, efter at det første forsøg på at skabe sig en løbebane er slået fejl, ligesom de pågældende kan have lidt betydelige økonomiske tab ved den ufuldendte uddannelse, og de vil sjældent have muligheder for at tjene mere end en beskeden indkomst i det erhverv, som de glider ind i.

Endelig vil det være af betydning for de unge, der vel klarer sig økonomisk tilfredsstillende i deres erhverv, men ikke føler sig psykisk tilfredsstillet ved arbejdet, at de får mulighed for at søge over i andre, der bedre svarer til deres tilbøjeligheder.

Endnu et problem, der skal nævnes, er for den mandlige ungdom værnepligtens aftjening, der i mange tilfælde betyder en afbrydelse i de pågældendes arbejdsforhold, som kan medføre, at der skiftes arbejdsgiver, eller at de pågældende endog må gå over i helt andre erhverv. De spørgsmål, der herved rejser sig, er af ungdomskommissionen taget op til behandling i *betænkningen om de værnepligtiges forhold* (side 31 ff.).

Kommissionen anser det derfor for nødvendigt, at ungdommens fremtid sikres derved,

at der under den stadig forsiggående revision af samfundsstrukturen lægges vægt på de beskæftigelsespolitiske virkninger af reformerne, således at risikoen for ungdomsarbejdsløshed begrænses mest muligt,

at der skabes mulighed for at gøre eventuelle arbejdsløshedsperioder nyttige for de arbejdsløse, først og fremmest for de yngste,

at det personlige og samfundsmæssige spild, der sker ved de ufuldendte eller utilstrækkelige uddannelser, nedbringes mest muligt ved gennemførelsen af foranstaltninger, som er egnede til at lette erhvervsskifte og forebygge faren for uheldige følger heraf,

at mulighederne lettes også for rent frivilligt erhvervsskifte, som begrundes i ændrede interesser m. v., og

at det i videst muligt omfang modvirkes, at værnepligtens aftjening medfører en forringelse af de pågældendes erhvervsmuligheder.

§ *6. Den faglige uddannelse.*

De unges arbejdes særlige karakter består i, at det enten udelukkende eller i hvert fald i meget væsentlig grad har til formål at *uddanne* dem til en fremtidig gerning i det pågældende erhverv. Kun for ganske enkelte grupper af stillinger gælder det, at de unge kan gøre fyldest i dem efter en ganske kort oplæring eller helt uden uddannelse, og selv i disse tilfælde vil der med tiden blive opnået en betydelig større erfaring og træning, som vil komme dem til gode. Selv her vil der da være et vist element af oplæring i beskæftigelsen af de unge.

Den faglige uddannelse er inden for nogle områder rent *teoretisk,* mens den andetsteds udelukkende er en *praktisk* oplæring, der foregår i og ved deltagelsen i det daglige arbejde. Hyppigst er den imidlertid tilrettelagt som en kombination af disse to metoder, idet en praktisk arbejdsoplæring går hånd i hånd med en teoretisk uddannelse.

Denne forskel er begrundet i de forskellige fags og erhvervs særlige forhold, idet der f. eks. på mange områder kræves et sådant mål af teoretisk viden, at dette næppe ville kunne erhverves samtidigt med, at den pågældende er beskæftiget i sit arbejde, ligesom de rent praktiske færdigheder ikke er mere omfattende, end at de meget hurtigt vil kunne erhverves efter den teoretiske uddannelses afslutning. Dette gælder f. eks. for en række akademikergrupper.

Det kan dog i almindelighed siges, at en fuldt tilfredsstillende arbejdsindsats ikke vil kunne ydes, medmindre den pågældende har *såvel* en praktisk som en teoretisk uddannelse.

Man må derfor tilstræbe, at enhver får adgang både til en teoretisk og en praktisk uddannelse inden for sit erhverv, og at denne uddannelse i størst muligt omfang svarer til arbejdets krav.

I sammenhæng med spørgsmålet om den faglige uddannelse er det imidlertid efter kommissionens mening nødvendigt at påpege ungdommens behov for at deltage i en mere almen undervisning, der sigter mod dels at forøge de unges kundskaber i almindelighed, dels at virke udviklende og karakterdannende. Man er overbevist om, at den unge også fagligt set vil kunne bringe det til større fuldkommenhed, når han eller hun får blik for det, der ligger ud over det snævert faglige. Dette bør der tages hensyn til ved den erhvervs-

betonede uddannelses tilrettelæggelse, således at der ved siden af den bliver plads til en mere almen undervisning, jfr. her de i § 10 fremsatte synspunkter om de unges fysiske og psykiske udvikling.

Man anser det således for rigtigt,

at der ydes støtte til bestræbelser for at give den faglige uddannelse et sådant omfang, at alle unge vil kunne komme til at nyde godt af den i en eller anden form, og

at ungdommens faglige uddannelse tilrettelægges under størst mulig hensyntagen til den uddannelse, som iøvrigt gives i ungdomsårene, navnlig den som har et mere almendannende sigte.

§ 7. *De unge pigers dobbelte* ***uddannelsesbehov.***

Der er grund til at hæfte sig ved et uddannelsesproblem, der er opstået som følge af kvindernes stadig større deltagelse i erhvervslivet. Udviklingen har medført, at et stigende antal gifte kvinder har udearbejde uden for det huslige erhverv, samtidig med at det er blevet ret sjældent, at ugifte og forhen gifte ikke har erhvervsmæssig beskæftigelse.

Særlig for de gifte kvinder, der har udearbejde, er der mange problemer. Hvis de ikke har noget kendskab til det huslige fag, vil deres to stillinger ikke alene lægge et stort fysisk pres på dem, men også et psykisk, da de ofte vil føle, at de ikke er i stand til at klare arbejdet. Det vil endvidere være tvivlsomt, om mange af dem vil have egentlig fordel af den indkomst, de tjener ved udearbejde, for så vidt en del går til spilde ved uhensigtsmæssig og uøkonomisk husførelse.

Så vidt man kan skønne på grundlag af den foreliggende statistik, er den del af de unge piger, som modtager en egentlig uddannelse i husgerning udover den i skolen givne, betydelig mindre end før i tiden. Man kan ganske vist regne med, at knapt 50 pct. af de unge kvinder en tid har været beskæftiget i huslige fag, men man kan næppe regne med, at alle disse har fået så god en uddannelse, at de fuldt ud er klar til at gå ind i en husmoders krævende gerning, idet en stor del af dem kun ganske kortvarigt har været beskæftiget som husassistenter og kun har udført elementært arbejde uden væsentlig uddannelsesmæssig værdi.

Noget over halvdelen af alle unge piger har ikke været beskæftiget ved husligt arbejde, og selv om nogle af dem har deltaget i forskellige husholdningskursus, er det dog en meget stor del af den kvindelige ungdom, der overhovedet ikke har fået uddannelse i husligt arbejde.

Folkeskoleloven 1937 og husholdningsskoleloven 1942 bestemmer ganske vist, at alle unge piger skal have undervisning i husgerning i de to sidste år af den undervisningspligtige alder, men på grund af mangel på skolekøkkener er denne undervisning på landet kun gennemført i få skoler.

Mange unge piger vil således ved indgåelse af ægteskab blive stillet overfor en række huslige problemer, som de ikke vil have forudsætning for at løse på en fuldt ud tilfredsstillende og økonomisk måde, og dette forhold vil på den ene side ofte medføre utilfredshed med og ulyst til det huslige arbejde og på den anden side kræve en så stor del af de pågældendes energi, at også deres erhvervsarbejde kommer til at lide derunder.

Det er derfor efter kommissionens mening nødvendigt, at man såvel sikrer de unge piger den videst mulige ligeberettigelse på erhvervslivets område, jfr. her de i § 3 fremsatte synspunkter, som drager omsorg for, at de forberedes til fremtidig gerning i hjem

og familie. Herved tjenes såvel familiens som erhvervslivets tarv, og for de udearbejdende kvinder vil det lette muligheden for at klare deres meget vanskelige dobbelte arbejdsopgave.

En virkelig løsning af dette problem må imidlertid også forudsætte, at mændenes indstilling til det huslige arbejde forandres væsentligt, således at de i højere grad føler sig medansvarlige for det og deltager deri på lige fod med husmødrene. Dette må medføre, at såvel børneskolen som ungdomsskolen lægger vægt på, at drengene og de unge mænd indføres i de huslige fag.

Ungdomskommissionen skal derfor understrege ønskeligheden af,

at alle unge kvinder såvel i børneskolen som i ungdomsskolen får lejlighed til en uddannelse i husligt arbejde og familiekundskab,

at også alle unge mænd får adgang til elementær uddannelse i de huslige fag og familiekundskab, og

at man overalt, hvor der er muligheder derfor, bidrager til at ændre de unge mænds indstilling til det huslige arbejde, således at ægtemændene i fremtiden i højere grad end nu deltager i arbejdet på lige fod med husmødrene. \

§ 8. *Den almene uddannelse.*

Kommissionen lægger som nævnt i § 6 den største vægt på, at den faglige uddannelse foregår jævnsides med en almen uddannelse, som kan fortsætte børneskolens arbejde for en bredere, medmenneskelig og medborgerlig opdragelse.

For en dels vedkommende vil denne almene uddannelse kunne foregå i fritiden, ikke mindst såfremt man ved gennemførelsen af dagskole for lærlinge o. 1. frigiver aftenerne til besøg på aftenskoler og aftenhøjskoler eller til almindelig organiseret eller uorganiseret fritidsvirksomhed. Det, der opnås herved, er meget værd, men det ville være ønskeligt, om alle unge kunne få mulighed for at afrunde deres almene uddannelse gennem et folkehøjskoleophold.

I praksis er det imidlertid alene landboungdommen, som i større omfang benytter sig af denne mulighed, dels på grund af den tradition, som har gjort højskolen til et vigtigt led i de folkelige bevægelser på landet, dels som følge af, at højskolernes kursus har været tilrettelagt under hensyntagen til arbejdsrytmen netop i landbruget. Byerhvervenes unge har dog i de senere år i stigende grad fået opmærksomheden henvendt på højskolerne. Når højskoleeleverne fra byerne alligevel ikke har udgjort mere end 10—15 pct. af det samlede elevantal, må forklaringen ofte søges i det forhold, at de unge i byerne vil være bange for at blive stillet dårligere erhvervsmæssigt, hvis de siger op eller beder om orlov for at tage på højskole.

Det er imidlertid efter kommissionens mening af meget stor værdi for de unge, at de efter afslutningen af den egentlig faglige uddannelse en tid kan komme bort fra arbejdslivet og beskæftige sig med, hvad de selv er, og hvad den verden, der omgiver dem, er, således at de rustes til at gå i lag med den tilværelse, der møder dem i deres nye situation som fuldt ansvarlige medborgere.

Kommissionen har ikke til opgave at stille forslag på dette område, men den ønsker at understrege højskoletankens store betydning. Byernes arbejdsgivere bør efter kommissionens mening stille sig forstående over for de unge, der ønsker at søge højskolerne, f. eks. ved at sikre dem genantagelse efter højskoleopholdet.

§ 9. *Arbejdsindkomsten.*

Det er naturligt, at indtægten i de unge år, hvor der ikke er de samme forsørgerbyrder som sidenhen, og hvor den maksimale arbejdseffektivitet normalt endnu ikke er nået, er noget mindre end på et senere tidspunkt. Det må dog på den anden side bemærkes, at der allerede før ægteskabet sker en konsolidering af mange unges økonomiske stilling, således at de på forskellig måde er i stånd til at afholde udgifter, som vil komme dem til gode i fremtiden.

I tidligere tider havde de fleste unge yderst små indkomster. I vore dage viser ungdommens indkomstforhold et mere forskelligartet billede. Grupper af unge, hvis arbejde er kædet sammen med en fortsat uddannelse, oppebærer små indkomster, medens andre grupper, hvis arbejde er uden forbindelse med fortsat uddannelse, har ret antagelige lønninger. Desuden præges indkomsterne af spring, når de pågældende unge har afsluttet deres uddannelse eller overgår til de voksne arbejderes rækker. Som helhed er de unges indkomst i dag relativt større end tidligere.

Ingen ønsker vel at vende tilbage til de gamle forhold, men det må på den anden side understreges, at mange af de unge har forbrugsvaner, der hverken økonomisk eller i anden henseende kan betragtes som heldige.

Man kan her pege på det forhold, at de unges kulturvaner ikke er højnet i trit med de stigende indkomster, og derfor vil mange med den nuværende udvikling af det kommercielle forlystelsesliv ofte bruge en ret betydelig del af deres indkomster til tilfredsstillelse af rent øjeblikkelige behov uden at tage hensyn til, at de som oftest ville have mere glæde af indkøb af og opsparing til varigere goder.

Disse uhensigtsmæssige forbrugsvaner skyldes efter kommissionens mening ikke, som det ofte påstås, at indtægten skulle være for høj, men en manglende eller uforudseende budgetlægning. Ansvaret for, at mange unge mangler økonomisk sans, må specielt for de hjemmeboendes vedkommende også lægges på forældrene, idet der i langt de fleste tilfælde betales for lidt hjemme i forhold til værdien af de goder, der modtages, hvorved der gives de hjemmeboende et ganske falsk indtryk af det forbrug, som en indtægt af en vis størrelse muliggør. Ifølge ungdomsenqueten betalte i november—december 1946 de hjemmeboende unge mænd i hovedstaden gennemsnitlig 98 kr. om måneden for kost og logi, i provinsbyerne 73 kr., medens de tilsvarende tal for unge kvinder var henholdsvis 82 og 61 kr. Betragtes alene de hjemmeboende, der tjente mellem 300 og 400 kr. om måneden, fås følgende tal for den månedlige betaling for kost og logi: 101 kr., 101 kr., 90 kr. og 78 kr. Til beklædning, skat og lommepenge resterer altså mellem 200 og 300 kr. pr. måned.

Dette forhold bliver yderligere forstærket derved, at de unge i bedrestillede familier sædvanligvis betaler mindre end ungdommen i de dårligere stillede familier og således får endnu flere penge til personligt brug.

Kommissionen ville finde det ønskeligt, at forældrene stillede økonomiske krav til børnene, som fuldt ud svarede til, hvad disse modtog i hjemmet, således at hjemmeboende og udeboende blev stillet økonomisk mere lige, end tilfældet har været. Ved gennemførelsen af dette princip må der dog tages hensyn til, om den unge efter at have betalt, hvad hjemmet forlanger, har et passende beløb til fri rådighed. Det vil ved de gældende lønninger særlig være for de yngste alderklasser og for unge under uddannelse, at der opstår et problem i denne forbindelse.

Ungdommens økonomi må derfor sikres både gennem en forbedring og regulering af indkomstforholdene og gennem et målbevidst arbejde på ungdommens økonomiske opdragelse.

Der har allerede herhjemme været visse bestræbelser for at vække sparelysten. Der er oprettet omkring 300 spareklubber i forbindelse med arbejdspladserne, hvor alle kan indgå en sparekontrakt, hvorved man forpligter sig til at opspare en vis del af sin indkomst. Der er oprettet samarbejde mellem spareklubberne og de lokale sparekasser samt i enkelte tilfælde arbejdsgiverne om formerne for opsparingen. Medlemmerne af klubben indgår normalt en sparekontrakt for 3 år ad gangen, og de opsparede midler er bundet i denne tid og kan kun hæves, for så vidt ganske særlige forhold taler herfor. Det beløb, man ønsker at opspare, bliver hver lønningsdag opkrævet af spareklubbens kasserer og indsat på medlemmernes konto i sparekassen. I landdistrikterne er forholdet dog ofte ordnet således, at spareaftalen bliver truffet med arbejdsgiveren, således at denne hver lønningsdag tilsender sparekassen det beløb, som medhjælperen har forpligtet sig til at opspare.

Man har væsentligst søgt at få vækket de unge arbejderes sparelyst og at animere disse til at foretage en formålsbestemt opsparing. Grennem aftaler med sparekasserne har man til tider fået tilsagn om en rente, der ligger en halv til en hel procent over den gældende rente, men det menes ikke, at en højere rente har fremkaldt en forøget opsparing i spareklubberne.

Tanken er endnu ikke særlig udbredt, hvilket for en stor del skyldes, at der ikke har været tilstrækkelige midler til effektiv propaganda.

Der skal i denne forbindelse peges på, at man i Sverige, hvor de samme forhold for en stor del har været gældende, har søgt at gøre en særlig indsats for at vække de unges spareinteresse. Ved et samarbejde mellem ungdomsorganisationerne er der nedsat en ungdomskomité, som har taget initiativet til en frivillig bunden opsparing, som væsentligst skal omfatte lønarbejdere indtil deres 25. år. De opsparede midler bindes, indtil sparerne opnår denne alder, men der er dog mulighed for, at sparemidlerne kan hæves ved indgåelse af ægteskab, ved fremkomsten af øgede forsørgerbyrder, eller for så vidt sparerne ønsker at gå ind i en langvarig uddannelse, bliver arbejdsløse eller syge i længere tid.

Det normale er, at man træffer aftale med arbejdsgiveren om opsparingsordningen, og derefter vil mindst 10 pct. af lønnen blive fratrukket hver lønningsdag og indsat i den lokale bank.

Sparekampagnen er endnu kun på begyndelsesstadiet, men allerede nu kan man mærke en betydelig stigning i antallet af unge, der opsparer en del af deres indkomst.

Ungdomskommissionen mener, at sådanne bestræbelser udbygget ved et samarbejde mellem skoler, ungdomsorganisationer, sparekasser og arbejdspladser vil være af væsentlig betydning med hensyn til ungdommens økonomiske opdragelse. Almindelig undervisning i budgetlægning og en kraftig propaganda for formålsbestemt opsparing i videste forstand vil være et vigtigt led heri. Man bør her føre en kampagne for, at de unge i stedet for at bruge deres indkomster til tilfredsstillelse af rent øjeblikkelige behov enten køber varigere forbrugsgoder, såsom møbler, bøger o. 1., eller sparer til rejser, videreuddannelse, bosætning eller etablering. Man kan her henvise til, at ungdomskommissionen i sin *betænkning om ungdommens bosætningsproblemer* fremhævede betydningen af en formålsbestemt opsparing ved at stille det som et krav for ydelse af bosætningslån, at de unge har opsparet et beløb, som står i et vist forhold til deres indkomst.

Kommissionen skal herefter understrege ønskeligheden af, at det tilstræbes, *al* de unge i årene op mod ægteskabets indgåelse har en sådan indtægt, at det er muligt for dem på passende måde såvel at opfylde deres rimelige øjeblikkelige behov som at

foretage en egentlig opsparing og afholde sådanne udgifter, der kan bidrage til at konsolidere deres økonomiske stilling i et senere ægteskab, og

at der iværksættes et samarbejde mellem skoler, ungdomsorganisationer, sparekasser og arbejdspladser til iværksættelse af en økonomisk opdragelse af de unge i forbindelse med en propaganda for formålsbestemt opsparing.

§ *10.* ***Arbejdet,*** *fritiden og sundheden.*

Efter det 14. år går en meget betydelig del af de unge ud af skolen og tiltræder en plads i erhvervslivet. De går fra et beskyttet skolemilieu til et arbejdsmilieu, hvor de i hvert tilfælde tidsmæssigt, men måske også arbejdsmæssigt skal udføre det samme som de voksne arbejdere, selv om de unge ofte udfører noget lettere arbejde. Ganske vist er det nødvendigt, både at de unge hurtigt kommer ind i en normal arbejdsrytme, og at de modtager en effektiv uddannelse, som nødvendigvis må stille visse krav, men det er tvivlsomt, om 14—15-års alderen nutildags er det rette tidspunkt at tage hele denne overgang på. Medens de 14—15-årige tidligere gik direkte ind i erhvervslivet på deres blivende plads, oftest i den hjemlige familie på gården eller optaget i håndværksmesterens familie, har erhvervslivets udvikling ganske ændret dette forhold. Ved erhvervslivets specialisering, tekniske udvikling og mere komplicerede struktur stilles større krav til de helt unges legemlige forudsætninger og sjælelige modenhed end før.

Ved 14-års alderen er de unge som oftest ikke udviklede nok til at kunne klare de krav, som fysisk og psykisk stilles til dem på mange arbejdspladser, noget som adskillige læremestre er fuldt ud på det rene med, hvorfor de ikke gerne tager de unge i lære i denne tidlige alder, medens tilsvarende hensyn sjældnere tages, hvor de helt unge antages som bude, arbejdsdrenge eller piger, husassistenter eller medhjælpere i landbruget. Af undersøgelser, der er foretaget over skolebørn i alderen 14—16 år,*) fremgår det, at de unge netop i disse år gennemløber en betydelig fysisk udvikling. Drengenes gennemsnitlige højdetilvækst i 14—15-års alderen er ca. 6 pct. mod ca. 3—4 pct. om året i alderen 8—13 år, og fra det fyldte 15. år til det fyldte 16. år er tilvæksten endnu gennemsnitlig ca. 3½ pct. for derefter at falde til omkring 1 pct. om året i 17- og 18-års alderen.

I de samme år stiger drengenes vægt også meget kraftigt. I 14—15-års alderen er vægtforøgelsen ca. 17 pct. mod 9—10 pct. om året i alderen 8 til 13 år, og endnu i det 15. år er vægtforøgelsen betydelig — ca. 11 pct. — altså større end i skoleårene. Herefter bliver vækstforøgelsen mindre — ca. 5 pct. — men den egentlige fysiske udvikling er ikke afsluttet, før de unge bliver omkring 25 år.

For pigernes vedkommende foregår der en tilsvarende kraftig udvikling, omend noget tidligere, men den stærkeste udvikling kan næppe siges at være afsluttet før efter det fyldte 16. år.

Samtidig med denne kraftige vækstforøgelse gennemgår de unge overgangsårenes psykiske udvikling, som først efter 16—17-års alderen kommer ind i roligere baner.

Ved det 14. år, der er den nuværende lavalder for erhvervsmæssigt arbejde, er de unge således inde i en stærk udvikling og vil kun i de færreste tilfælde være i stand til at opfylde de krav, som stilles til en voksen arbejder. Såvel den fysiske som den psykiske udvikling kan tage skade, hvis man stiller for store krav, og det har vist sig ved undersøgelser i

*) Oplysningerne er meddelt af professor, dr. med. Poul Bonnevie på basis af undersøgelser over skolebørn i Oslo.

udlandet, at vækstforøgelserne for de unge, der ved det 14. år går ud i arbejdslivet, er mindre end vækstforøgelsen for dem, der bliver i skolen.

Kommissionen har i sin betænkning om *beskyttelsesforanstaltninger m. v. samt etablering af en almindelig helbredskontrol for ungdommen* omtalt de problemer af sundhedsmæssig art, som rejser sig ved den unges indtræden i arbejdslivet. Man er der gået ind for, at unge, der ansættes til erhvervsmæssigt arbejde, skal fremlægge lægeerklæring om, at der ikke af hensyn til legemsudvikling og helbred er noget til hinder for deres beskæftigelse ved det arbejde, som de antages til, eller en erklæring om, under hvilke betingelser dette arbejde må udføres.

De unge, der som følge af denne regel ikke kan beskæftiges på normal måde, må efter kommissionens forslag have adgang til fortsat undervisning eller optages i særlige institutioner. Det foreslås videre, at de unge, der er i arbejde, skal være underkastet en regelmæssig helbredskontrol med undersøgelse hvert år eller hyppigere. Undersøgelserne foreslås gj ort obligatoriske for alle unge under 21 år, der er erhvervsmæssigt beskæftigede, idet dog et mindretal inden for kommissionen har ønsket aldersgrænsen 18 år bragt i anvendelse, men undersøgelserne er iøvrigt tænkt foretaget inden for rammerne af en almindelig helbredskontrol, der foreslås tilbudt alle unge under 21 år. De ved lægeundersøgelsen fundne sygdomme eller beskadigelser bør kunne give anledning til påbud fra arbejdstilsynet om særlige værneforanstaltninger. Kommissionens forslag herom munder ud, dels i et ændringsforslag til det af udvalget angående arbejderbeskyttelse fremsatte forslag til en ny arbejderbeskyttelseslov, dels i et forslag til lov om lægeundersøgelser af unge.

I det på rigsdagen fremsatte forslag til lov om arbejderbeskyttelse, der bygger på ovennævnte udvalgs forslag, er det foreslået, at unge under 18 år skal undersøges ved antagelsen i en stilling og derefter med højst 1 års mellemrum, indtil vedkommende fylder 18 år, men disse undersøgelser er ikke som i kommissionens forslag kombineret med en almindelig helbredskontrol.

Kommissionen må imidlertid anse det for nødvendigt for bevarelsen af borgernes sundhed i de også fysisk så krævende ungdomsår, at der indføres almindelig helbredskontrol, som foreslået i den nævnte betænkning.

Springet fra skolen til arbejdslivet berører imidlertid ikke alene de unges sundhed. For de fleste unge vil overgangen betyde en kraftig nedskæring af den tid, der enten er ren fritid, eller over hvilken den pågældende i hvert fald selv kan disponere. Eksempelvis vil de unge, der bliver lærlinge, med arbejdstid, tid på teknisk skole og transport frem og tilbage til lærestedet og skolen, i vinterhalvåret have beslaglagt op mod halvdelen af døgnets timer, d. v. s. noget nær dobbelt så mange timer, som hidtil har været optaget. Samtidig bliver den fritid, der har form af sommerferie eller week-end, tilsvarende kraftigt beskåret. Dette er naturligvis for en dels vedkommende en overgang, som skal tages før eller siden. Fjorten dages ferie har hidtil været det normale i samfundet, og søn- og helligdagsarbejde er nødvendigt i nogle fag.

Den unges fritid er imidlertid af overordentlig stor betydning for *den personlige udvikling,* der foregår i ungdomsårene, og som bl. a. består i, at den unge opnår selvstændighed i forholdet til sit hjem og til andre mennesker. Denne personlighedsudvikling må nødvendigvis foregå temmelig uafhængigt af en systematisk, autoritetsbestemt påvirkning og for vigtige deles vedkommende hvile på den unge selv. Den frie tid, hvor de selvvalgte interesser kan dyrkes mere eller mindre systematisk og mere eller mindre organiseret, bliver ud fra dette synspunkt noget centralt i ungdomsårene.

Kommissionen må derfor mene, at der ved overvejelsen af de unges arbejdsforhold må tages hensyn til, at der sikres de unge den tilstrækkelige fritid. Det kan ikke anses for rimeligt, at man udelukkende sigter imod de unges arbejdstilværelse, idet man må give de unge muligheder for en forberedelse og en udvikling til *et helt og harmonisk menneskeliv.* Det hjælper ikke, at den unge har fået en upåklagelig, mangesidet faglig uddannelse, hvis denne er opnået på bekostning af den fysiske eller psykiske udvikling. Fritidsspørgsmålet er imidlertid et spørgsmål såvel om fritidens omfang som om fritidens anvendelse. Dette sidste spørgsmål er og vil blive behandlet i andre betænkninger fra kommissionen.

Kommissionen har også haft lejlighed til at udtale sig om de her omhandlede spørgsmål i den foran nævnte betænkning om beskyttelsesforanstaltninger m. v. for ungdommen.

Man har heri bl. a. fremsat forslag om en præcisering af lavalderreglerne for erhvervsmæssigt arbejde, ændringer i reglerne om nattehvile, indskrænkning i de unges arbejdstid på hverdage samt forbud mod søn- og helligdagsarbejde for unge under 16 år. I det på rigsdagen fremsatte forslag til lov om arbejderbeskyttelse er enkelte af de af kommissionen fremsatte forslag optaget.

I samme betænkning har kommissionen taget spørgsmålet om *feriens længde* op til behandling og herunder foreslået, at ferien for alle unge under 18 år samt for lærlinge over denne alder udvides til tre uger om året. Forslagene er behandlet af den under 8. december 1948 nedsatte ferielovskommission, hvis flertal har foreslået, at alle beskæftigede — unge som ældre — skal have 3 ugers ferie, og at også medhjælpere -- men ikke lærlinge — skal ind under ferielovens regler.

Såvel af hensyn til de unges sundhed som til mulighederne for personlighedsudviklingen skal kommissionen fremhæve betydningen af,

at der sikres de helt unge en gradvis overgang fra skole til arbejdsliv, og

at det for alle unge under 18 år sikres, at deres samlede optagne tid — arbejdstid, skoletid og transporttid — ikke overstiger den for fagets voksne arbejdere gældende.

Disse synspunkter er lagt til grund for de i kapitlerne 5, 7 og 9 stillede forslag vedrørende gennemførelse af ungdomsskolen og den tekniske skoleundervisning som dagskoleundervisning.

§ JJ. *Arbejdets psykologi.*

Kommissionen anser det for at være et nødvendigt mål for de foranstaltninger, der har med de unges arbejds- og uddannelsesforhold at gøre, at de i størst mulig grad tjener til at styrke de unges arbejdslyst og arbejdsglæde, således at den deraf flydende arbejdsomhed kan blive til gavn både for den enkelte og for samfundet, og at arbejdet samtidig gennem arbejdsoplevelsen kan blive en kilde til personlig berigelse.

Det er karakteristisk for dele af det moderne arbejdsliv, at den psykiske oplevelse af arbejdet ikke er intens nok til, at den harmoniske indstilling til arbejdet, som er forudsætningen for, at dette kan blive en befrugtende og stimulerende faktor i det enkelte menneskes liv, kan opnås. Årsagerne hertil fer utvivlsomt mange. Man har således sikkert ret til at hævde, at arbejdets ensformighed i visse fag kan føles meget stærkt. En anden vigtig årsag er, at der i mange tilfælde mangler den følelse af selv at frembringe noget, som betyder så meget f. eks. for håndværkerens eller landmandens arbejdsglæde. Det er

ligeledes sandsynligt, at manglende arbejdsorganisation, urationelt arbejdstempo eller lignende gør arbejdet urimeligt brydsomt.

Disse forhold er kommet i forgrunden i de seneste år, hvor de i nogen grad har fortrængt den rent tekniske rationalisering som det vigtigste problem for arbejdsledelsen. Også for ungdommens rette indpasning i arbejdslivet har disse spørgsmål efter kommissionens mening stor betydning, og for ungdommen kan til de nævnte årsager yderligere komme de vanskeligheder, som opstår for mange unge ved overgangen til det ganske uvante milieu, som arbejdspladsen vil frembyde for de fleste. Det er utvivlsomt således, at mange unge straks i deres start bliver mødt af problemer, som de ikke er tilstrækkelig forberedt på, og som derfor i høj grad betager dem muligheden for at opnå virkelig arbejdslyst og arbejdsglæde.

Ved tiltrædelsen af en stilling i erhvervslivet vil det være en fordel for såvel den unge som for arbejdsgiveren, at den unge på den bedst mulige måde bliver indført i selve arbejdet. Allerede den første dag bør den unge orienteres med hensyn til de rent praktiske forhold i forbindelse med arbejdsstedet og præsenteres for sine arbejdskammerater, overordnede og eventuelle lærere. Endvidere vil det være en lettelse for den unge, der kommer ind i en større virksomhed, hvis han i de første dage får hele virksomheden at se og i forbindelse dermed får en demonstration af det værktøj og de redskaber, han i løbet af sin lære- eller arbejdstid vil komme til at benytte.

Denne indførelse kan medføre, at den unge ikke taber interessen for sit arbejde, at han eller hun ikke føler sig sat uden for fællesskabet, og at selv et rent mekanisk arbejde vil få et videre perspektiv. Uden en sådan indførelse vil den unge ofte stå fuldstændig uforstående over for mange af de ting, der foregår inden for virksomheden, og være uden for det kammeratskab, som de ældre arbejdere har.

For at bevare den unges interesse for arbejdet og for at give ham et nøje kendskab til de problemer, der findes dels inden for virksomheden, dels inden for branchen og dennes forhold til andre erhvervsgrene, bør den unge i den første tid, hvor han er ansat i virksomheden, blive belært om virksomhedens produktion, dens indkøb og afsætning samt tilsvarende forhold for hele branchen, virksomhedens eller branchens betydning inden for hele erhvervslivet, samt få kendskab til forholdet mellem arbejder og arbejdsgiver gennem objektiv oplysning. På denne måde vil man være i stand til at bevare de unges naturlige videbegærlighed om deres arbejde, og dermed forøges deres arbejdsglæde og deres arbejdseffektivitet.

Der kan henvises til, at man i England har taget initiativ til en mere bevidst optræning på arbejdspladserne af de unge arbejdere, og at man under denne optræning lægger stor vægt på selve indførelsen i arbejdet. I forbindelse hermed har man endvidere drøftet, om ikke indførelsen i arbejdet vil ske lettere, når arbejdsledere og andre, der har berøring med unge arbejdere og lærlinge, bibringes forståelse for de unges særlige problemer og eventuelt gennemgår specialuddannelse i disse spørgsmål.

Kommissionen kan yderligere henvise til det arbejde, der i Sverige udføres af Arbetsmarknadsorganisationernas Yrkesråd, som er nedsat af de faglige hovedorganisationer i fællesskab, og som ved kursus for arbejdsledere, fagforeningsrepræsentanter, tillidsmænd, uddannelsesledere m. fl. og på anden måde har spredt oplysning om problemerne ved ungdommens tilpasning på arbejdspladsen, ligesom det har søgt at forbedre uddannelsen i almindelighed.

Ungdomskommissionen skal herefter anbefale,

at de danske arbejdsgiver- og arbejderorganisationer både tager spørgsmålet om de unges indførelse i arbejdet og spørgsmålet om uddannelsen af arbejdslederne hertil op til behandling, og

at der skabes et organ, som kan forestå et oplysningsarbejde overfor arbejdsledere og andre, der har med den unge arbejdskraft at gøre.

§ 12. Milieuets betydning.

Det er foran omtalt, at milieuet, d. v. s. de materielle forhold, som den unge lever under, og den kreds af mennesker, som han eller hun omgås, spiller en væsentlig rolle for den unges erhvervsvalg og for ligestillingen overfor dette. Der kan imidlertid være grund til at påpege, at milieuet også betyder meget for den unges psykiske og moralske udvikling. Dette ses navnligt, hvis overgangen til erhvervslivet medfører et fuldstændigt milieuskifte, eller den unge herefter får berøring med flere forskelligartede milieuer på en gang.

Udviklingen af den unges personlighed skal vel foregå i frihed og som resultat af en selvstændig indsats, men det er ikke ligegyldigt, i hvilke omgivelser denne frie udvikling foregår. Den holdning til omverdenen og til andre mennesker, som vokser frem i løbet af ungdomsårene, kommer ikke alene indefra, men i mindst lige så høj grad som en funktion af den livsindstilling, som er gængs i *det milieu, hvori den unge lever.* Hvis man kunne tænke sig, at der endnu i vore dage på ganske samme måde som før i tiden fandtes unge, som gennem hele deres opvækst, såvel barne- som ungdomsår, levede i et i sig selv hvilende og afsluttet milieu, f. eks. i en afsides liggende landbrugsbebyggelse, ville der ikke for disses vedkommende opstå noget problem i forbindelse med milieu virkningen. Det normale i vore dage er imidlertid, at den unge efter udgangen af skolen har nærmere eller fjernere berøring med en række milieuer: familien og dennes vennekreds, arbejdspladsen, fagskolen, ungdomsforeningen o. s. v. I nogle tilfælde former det sig endda således, at forbindelsen med det hidtil vigtigste milieu, familien og dennes vennekreds, indskrænkes til en korrespondance- og ferieforbindelse, f. eks. navnlig når den unge på grund af arbejdets eller uddannelsens krav flytter til en fjern del af landet eller endog til udlandet.

Det normale bliver således, at *påvirkningen fra de omgivende milieuer bliver stærkt konkurrerende,* selv om der heri også kan være et præg af indbyrdes *supplering.* Konkurrencen kan på mange måder få uheldige følger, selv om det vil bero på individuelle forskelle, hvorvidt den unge foretager et valg mellem de forskellige påvirkninger eller blot optager det fælles indhold i de forskellige påvirkninger. For en del vil fjernelsen fra familiemilieuet iøvrigt let medføre, at de pågældende bliver *milieuløse,* idet de ikke formår at komme i virkelig kontakt med de milieuer, der møder dem på deres tilflytningssted, eller at de alene formår at tilpasse sig til et væsentligt lavere milieu end opvækstmilieuet. Disse kontaktvanskeligheder kan dels være betinget af den unges egne forhold, dels af manglen på forenings- og skoleformer, som kunne opfylde de krav til faste milieuforhold, som man må stille for at sikre de unge en følelse af harmoni og stabilitet i tilværelsen.

En række af disse forhold spiller særlig ind ved den tilpasningsvanskelige ungdom, og kommissionen har haft lejlighed til at berøre dem i sin *betænkning om den tilflyttede ungdoms særlige problemer,* hvor der stilledes en række forslag, der tilsigtede at lette forholdene for de unge, der flyttede til de større byer, navnlig med henblik på deres fritidsudnyttelse og skabelsen af kontakter med andre. I Sverige har man ligeledes beskæftiget sig med disse spørgsmål, som også der er tillagt stor betydning.

Ungdomskommissionen ønsker imidlertid også at fremhæve spørgsmålene i forbindelse med behandlingen af ungdommens forhold til arbejdslivet, idet det må være af betydning,

at det arbejde, der udføres for at sikre ungdommens lige adgang til uddannelse og erhverv, ikke medfører milieuskifte eller milieutab på et tidligere tidspunkt eller i større omfang end nødvendigt, og

at der ved behandling af ungdommens bolig- og fritidsproblemer lægges særlig vægt på, at de fremsatte forslag kan bidrage til at skabe et fritidsmilieu for den ungdom, der ellers ville blive milieuløs på grund af en erhvervs- eller uddannelsesbetinget flytning.

§ 13. *Den økonomiske støtte til unge under uddannelse.*

Kommissionen ønsker som afslutning på nærværende kapitel at fremsætte nogle synspunkter om den økonomiske støtte til unge under uddannelse i alderen 14—18 år.

Nedsættelse som følge af fradrag og børnetilskud i indkomstskatterne efter de for skatteåret 1951—52 gældende regler for forsørgere med 1, 2 eller 3 børn.

Samlet indkomst (uden fradrag)	et barn u. 16 år			to børn u. 16 år			tre børn u. 16 år		
	fradrag	tilskud	ialt	fradrag	tilskud	ialt	fradrag	tilskud	ialt
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
København									
2 000	54	112	166	93	224	317	93	336	429
5 000	99	112	211	187	224	411	289	336	625
10 000	136	112	248	297	224	521	472	336	808
20 000	213	84	297	453	168	621	725	252	977
Provinsbyerne									
2 000	31	100	131	50	200	250	59	300	359
5 000	96	100	196	189	200	389	277	300	577
10 000	126	100	226	277	200	477	443	300	743
20 000	192	75	267	392	150	542	627	225	852
Landkommunerne									
2 000	19	88	107	37	176	213	49	264	313
5 000	65	88	153	128	176	304	180	264	444
10 000	72	88	160	165	176	341	273	264	537
20 000	158	66	224	315	132	447	490	198	688

Der ydes for tiden (skatteåret 1951—52) for det første *børnefradrag i den ansatte indkomst* ved beregningen af skatten for skatteydere med forsørgerpligt overfor børn, som 1) ved begyndelsen af det kalenderår, i hvilket skatten ansættes, er under 16 år, 2) ikke skal ansættes selvstændig til skat, og 3) ikke har midler til at bekoste deres eget underhold. For det andet ydes der *kontante børnetilskud* til sådanne skatteydere, forsåvidt de ikke har over 20 000 kr. i skattepligtig indkomst. Tilskuddene skal så vidt muligt modregnes i de for skatteåret pålignede personlige skatter, og den samlede skattelettelse, der

ydes forsørgere med et, to eller tre børn under 16 år, vil herefter blive, som angivet i foranstående tabel.*)

Beregningen omfatter den ordinære indkomstskat til staten, værneskat, tillægsindkomstskat, fælleskommunal indkomstskat, kommuneskat og kirkeskat for forsørgere, der ikke har ret til hustrufradrag. Skattenedsættelsen som følge af børnefradragene er beregnet på grundlag af såkaldte »ligevægtsskatter«, hvorved det forudsættes, at såvel samlet indkomst som udskrivningsregler har været uforandrede i en årrække.

Skattenedsættelsen for provinsbyerne og landkommunerne er for kommuneskattens vedkommende beregnet på grundlag af gennemsnitssatser for 1949—50. For provinsbyernes vedkommende er der regnet med gennemsnitlige satser for samtlige provinsbyer, medens der for landkommunernes vedkommende er regnet med gennemsnitssatser for de rene landkommuner, der anvender ligningsskala.

Det må erindres, at børnefradrag og børnetilskud i et vist skatteår ydes udfra antallet af børn den foregående første januar, således at den samlede økonomiske lettelse vedvarer, indtil det enkelte barn er fra 16½ til 17% år gammelt — alt efter om barnet har fødselsdag i de sidste eller i de første dage af kalenderåret. Den gældende ordning er derfor utvivlsomt medvirkende til, at valget mellem, om den unge skal fortsætte sin skolegang eller anden uddannelse eller skal ud i praktisk arbejde, gøres noget friere, end det har været hidtil, selv om det fortsat vil være forbundet med betydelige økonomiske byrder for forældrene, at deres børn modtager skoleundervisning i fuldt omfang eller er ansat i uddannelsesstillinger, hvor der kun gives en relativt ringe løn.

Det skal i denne forbindelse understreges, at den lettelse, ordningen bevirker for de mindrebemidlede familier, som i særlig grad har støtte behov, også absolut er ret ringe i forhold til lettelsen for de mere bemidlede familier. For at en mere fuldstændig valgfrihed skal nås, skal kommissionen derfor henstille, at principperne i den nugældende ordning tages op til overvejelse med henblik på at tilvejebringe en større ligelighed mellem indtægtsgrupperne med hensyn til den støtte, der ydes familier med børn. Kommissionen finder sig dog ikke beføjet til at fremkomme med et udformet forslag herom, idet dette spørgsmål må afgøres efter nøjere familiepolitiske og skattepolitiske overvejelser.

Navnlig af hensyn til *de unge under uddannelse* skal kommissionen fremhæve ønskeligheden af, at ydelsen af børnefradrag og børnetilskud fortsættes indtil den unges fyldte 18. år, d.v. s. at disse ydelser beregnes efter antallet af børn, der ved slutningen af det kalenderår, for hvilket skatten ansættes, er under 17 år mod nu 16 år.

Endvidere skal man pege på, at skattelovgivningen, jfr. lovbekendtgørelse nr. 490 af 20. december 1950, begrænser ydelsen af børnefradrag og børnetilskud til sådanne børn, som ikke har »midler til at bekoste sit eget underhold«. Et barn anses at have midler til at bekoste sit eget underhold, såfremt dets indtægt, bortset fra løn fra familieoverhovedet, er mindst 800 kr., 700 kr. og 600 kr. henholdsvis i hovedstadskommunerne, købstæder m. v. og landkommuner.

Med de nugældende priser og lønforhold svarer dette beløb langtfra til udgifterne ved et barns underhold f. eks. i en arbejderfamilie, hvortil kommer, at man med denne bestemmelse fra de nævnte fradrag og tilskud udelukker familier, som holder deres børn i lære, idet den gennemsnitlige lærlingeløn for tiden for det første år er mellem 1000 og 1200 kr.

Kommissionen er imidlertid klar over, at ændringer i lovgivningen på disse punkter sammenholdt med princippet om, at forældre ikke kan få børnefradrag og -tilskud,

*) Meddelt af finansministeriet.

uden at børnenes indtægt sambeskattes med forældrenes, kan medføre, at forældrene med børnetilskudenes og -fradragenes nuværende størrelse under visse betingelser vil have tab af en sådan ordning. Af hensyn til de mere omfattende skattepolitiske problemer, som hermed rejses, finder kommissionen sig ikke beføjet til at fremkomme med et udformet forslag på dette område, men skal henstille til finansministeriet at optage spørgsmålet til nærmere overvejelse.

For så vidt den her skitserede udbygning af den generelle støtteordning til familier med børn vinder tilslutning, vil behovet for specielle stipendieordninger for uddannelsessøgende unge under 18 år formindskes, og disse vil muligvis kunne indskrænkes til sådanne tilfælde af uddannelse, som er forbundet med særlige omkostninger, f. eks. ved at uddannelsesstedet ligger langt fra den uddannelsessøgendes bopæl.

Kommissionen skal derfor fremhæve ønskeligheden af,

at der tilvejebringes større ligelighed mellem indtægtsgrupperne med hensyn til støtte til forsørgere med børn,

at ydelse af børnefradrag og børnetilskud udvides til at omfatte børn under uddannelse indtil deres fyldte 18. år.

Kapitel 3.

Statistisk beskrivelse.

§ 14. *Skolegang og uddannelse.*

Af det ved kommissionens ungdomsenquete i november—december 1946 samlede materiale*) fremgår det, at størstedelen af de unge havde afsluttet *skolegangen* uden at aflægge en egentlig skoleeksamen, således som det ses af følgende tabeller, der alene omfatter de 20—24-årige unge.

Skolegangens afslutning (ungdomsenqueten).

20—24-årige	Udgået uden eksamen	Bestået mellemskole-eksamen ialt	Skolegangen afsluttet med mellem-skole-eksamen	real-eksamen	studenter-eksamen
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Bopæl ved det fyldte 14. år					
hovedstaden					
mænd	60	40	8	20	12
kvinder	65	35	9	20	6
provinsbyer					
mænd	70	30	7	17	6
kvinder	67	33	7	23	3
sognekommuner					
mænd	88	12	2	6	4
kvinder	93	7	2	4	1

For landet som helhed svarer dette til, at ca. 20 pct. får skoleeksaminer — et lignende resultat, som man nåede til på baggrund af folketællingen i 1940, og som man kan nå til ved en betragtning af statistiken over de enkelte skoleformer.

Skoleeksaminernes hyppighed blandt ungdommen er, som det ses, afhængig både af kønnet og af bopælen, men også af faderens erhverv, som det fremgår af omstående uddrag af en tabel fra ungdomsenqueten. For hver gruppe af de unge, bestemt ved køn, faderens erhverv og bopælen ved det 14. år, er det i tabellen angivet, hvor mange procent, der har aflagt en eller flere skoleeksaminer.

Det er ganske tydeligt, at det er stærkt bestemt af milieu og økonomisk niveau, om de unge får lejlighed til at tage en skoleeksamen. Tallene for direktører, funktionærer

*) Offentliggjort 1951 i heftet »*Den danske ungdom*«.

Unge med skoleeksaminer i p ct. af samtlige unge (ungdomsenqueten).

20—24-årige	Bopæl ved det 14. år					
	hovedstaden		provinsbyer		landkommuner	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.
Faderens erhverv						
gårdejere m. v.	26	20	16	13	8	9
husmænd m. v.	13	25	10	6	4	2
direktører m. v.	68	65	75	57	40	37
håndværksmestre	38	40	45	44	19	10
handlende	43	38	49	53	26	17
funktionærer, lavere tjenestemænd m. v.	67	51	64	61	28	21
faglærte arbejdere	27	31	33	30	13	7
ufaglærte arbejdere	15	18	17	18	4	3
liberale erhverv og højere tjenestemænd	83	86	82	82	82	65
andre	35	37	22	33	10	4
ialt	40	38	34	36	11	8

og liberale erhverv på den ene side og husmænd, faglærte og ufaglærte arbejdere på den anden side taler deres tydelige sprog.

Efter skolegangen modtager de fleste unge en *videregående uddannelse,* enten i forbindelse med deres erhverv eller uafhængigt heraf. Dette gælder først og fremmest de unge med skoleeksaminer, som så at sige alle får en videregående uddannelse af en eller anden art, mens ca. en trediedel af de unge, der har almindelig folkeskoleuddannelse, overhovedet ikke har fået anden uddannelse. Denne gruppe omfatter blandt byernes mænd navnlig ufaglærte, blandt unge mænd i landkommunerne navnlig landbrugsmedhjælpere og blandt de unge piger næsten udelukkende husassistenter og ufaglærte.

Unge, der har modtaget videregående uddannelse, i pct. af samtlige unge (ungdomsenqueten).

20—24-årige	Bopæl ved undersøgelsestidspunktet					
	hovedstaden		provinsbyer		sognekommuner	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Uddannelsens art						
universiteter, polyteknisk læreanstalt m. v.	19	4	1	1	1	—
seminarier o. l.	9	3	4	1	2	—
teknika, handelshøjskoler m. v.	4	5	1	1	0	1
landbrugsskoler, husholdningsskoler m. v.	3	7	6	11	8	11
højskoler, efterskoler m. v.	4	3	5	8	17	24
lærlingeskoler	56	26	73	22	21	5
kontorfagskursus	4	14	1	7	0	1
husholdningskursus	—	7	0	14	—	29
frivillige aftenskoler o. l.	26	45	24	32	37	28
private sprogkursus	7	11	3	5	1	2
iøvrigt	2	4	3	6	11	14

Den videre uddannelse, der er tale om, omfatter dels egentlig erhvervsuddannelse, dels frivillig, oftest almendannende undervisning, således som det ses af nedenstående tabel, der omfatter de unge over 20 år, som har fået videregående uddannelse af de nævnte arter, i pct. af samtlige unge af det pågældende køn i hvert område. Områdeangivelsen vedrører den *nuværende* bopæl.

Det ses, at de betydende grupper er læreanstalterne (i hovedstaden), højskolerne, landbrugsskolerne og husholdningsskolerne (disse navnlig på landet), lærlingeskolerne, husholdningskursus og den frivillige aftenskole. En sammenfatning i hovedgrupper giver følgende resultat.

20—24-årige	Bopæl ved undersøgelsestidspunktet					
	hovedstaden		provinsbyer		sognekommuner	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Uddannelsens art						
erhvervsuddannelse	88	38	79	25	24	6
frivillig, fagligt-betonet	7	28	7	32	8	41
frivillig, almendannende	39	63	35	51	66	68

Da der ofte har været anledning til at opføre samme unge under flere uddannelsesarter, er tallene i denne sammenfatning utvivlsomt noget for store, men de giver i hvert fald et indtryk af, hvor udbredt den videre uddannelse — også den frivillige — er.

§ 15. *Erhvervsvalg og erhvervsskifte.*

Det er beklageligvis ikke muligt statistisk at fastslå, hvornår erhvervsvalget foretages, og hvilket udfald det får. Dette hænger først og fremmest sammen med, at erhvervsvalget set bagud — fra den voksne alder — i de fleste tilfælde er fremgået af en række på hinanden følgende valg. Når man vil tale om erhvervsvalget i statistisk belysning, må man derfor indskrænke sig til at drøfte det første valg af beskæftigelse efter udgangen af skolen, skønt dette valg i og for sig ikke *er* det første —• allerede i valget af skoleuddannelse ligger der, som andetsteds nævnt, et vist valg — og i mange tilfælde vil det heller ikke blive det *sidste* erhvervsvalg, idet en række af de beskæftigelser, som står åbne for de ganske unge, for de fleste kun bliver gennemgangsled. Det ses da også af ungdomsenquetens resultater, at store dele af de unge — 20—40 pct. — når de skal opgive, hvad årsagen har været til valget af det første erhverv, må svare, at det var ganske tilfældigt, og det er ikke meget troligt, at de grupper på 40—50 pct., som angiver interesse for eller særlig lyst til det pågældende erhverv, ved en nærmere undersøgelse ville vise sig at forbinde noget særligt hermed.

Man er derimod på noget fastere grund, når man søger at bestemme, hvilke erhverv der rent faktisk har været de unges begyndelseserhverv, således som det er gjort i nedenstående tabel, som alene omfatter de unge over 20 år, fordelt efter nuværende bopæl. Det fremgår heraf, at en overordentlig stor del af de unge mænd begynder som landbrugsmedhjælpere eller som arbejdsdrenge og bude. En ikke ubetydelig gruppe, ca. en trediedel af de unge mænd, der nu opholder sig i byerne, begynder dog umiddelbart i lærepladser af forskellig art. De unge piger er i stort omfang begyndt som husassistenter.

De unges oprindelige erhverv (ungdomsenqueten).

20—24-årige	Bopæl ved undersøgelsestidspunktet					
	hovedstaden		provinsbyer		sognekommuner	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
landbrugsmedhjælpere	6	—	14	—	79	—
kontorpersonale	3	11	2	7	—	1
kontorelever	10	11	4	5	1	—
butikspersonale	1	12	2	10	—	2
handelslærlinge	8	5	7	2	2	1
håndværkslærlinge	19	6	17	4	8	2
arbejdsdrenge, -piger	11	3	8	1	1	2
bude	28	1	31	1	2	—
chauffører, hotelpersonale og ufaglærte arbejdere iøvrigt	9	13	8	3	3	1
husassistenter	—	29	—	61	—	89
hjemmeværende døtre	—	4	—	3	—	2
iøvrigt	5	5	7	3	4	—
ialt	100	100	100	100	100	100

Erhvervsfordelingen forandrer sig imidlertid meget hurtigt, idet navnlig de vigtige begyndelseserhverv, husgerningen, landbrugsarbejdet og budarbejdet, meget hurtigt mister sine udøvere, der omkring 20-års alderen i stor udstrækning er søgt over i andre grupper.

Nogle eksempler, der er hentet fra ungdomsenqueten, kan vise, hvorledes denne proces forløber. Blandt de unge, der var begyndt som *landbrugsmedhjælpere,* fandtes vel nu en hel del, der stadig var beskæftiget i landbruget, men over en fjerdedel havde fundet fodfæste i andre erhverv, idet enkelte var blevet funktionærer og tjenestemænd, og andre var blevet faglærte arbejdere, medens hovedparten var blevet ufaglærte arbejdere i byerne.

Blandt dem, der begyndte som *bude,* fandtes der nu enkelte chauffører, men en stor gruppe var kommet i lære inden for håndværket eller havde afsluttet en sådan læretid. For de unge, som var begyndt som arbejdsdrenge, gjaldt det samme. Her var omkring halvdelen kommet i lære efter deres arbejdsdrengetid.

For *husassistenternes* vedkommende gælder det, som for alle de undersøgte grupper af unge piger, at det største samlede frafald er sket til gruppen, gifte kvinder uden selvstændigt erhverv, men der var tidligere husassistenter at finde indenfor samtlige erhvervsgrupper, f. eks. blandt kontorpersonale og butikspersonale og blandt sygeplejersker og sygepelejeelever, hvor tallene dog er for små på grund af den ved enquetens optagelse anvendte metode, der undtog fælleshusholdninger.

Et nærmere studium af de detaillerede oversigter i beretningen om ungdomsjnqueten vil vise, at der i de unge år er tale om en temmelig udbredt bevægelse mellem erhvervene, som ikke indskrænker sig til de tre nævnte og vigtigste eksempler, men som foregår på næsten enhver tænkelig måde. Dette synes i høj grad at bekræfte opfattelsen af, at det første erhvervsvalg sker tilfældigt, selv om det er værd at bemærke, at erhvervs-

Antal pladser efter det fyldte 14. år (ungdomsenqueten).

20—24-årige	Mænd antal pladser				Kvinder antal pladser			
	0	1	2	3 og fl.	0	1	2	3 og fl.
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Bopæl ved undersøgelsestidspunktet								
hovedstaden								
15—16 år	30	23	19	28	28	31	18	23
19—20 år	9	17	25	49	4	12	22	62
23—24 år	5	7	16	72	1	12	12	75
provinsbyer								
15—16 år	30	27	27	16	25	25	25	25
19—20 år	3	20	25	52	3	9	28	60
23—24 år	1	7	15	77	2	9	16	73
sognekommuner								
15—16 år	6	37	32	25	12	33	26	29
19—20 år	1	10	20	69	2	8	10	80
23—24 år	1	7	9	83	—	6	12	82

livets struktur gør det naturligt, at en del unge begynder i erhverv, som de ikke vil kunne fortsætte i.

Hvis undersøgelsen udvides til *det antal pladser* — både i samme erhverv og i forskellige erhverv — som de unge har haft i den tid, der er gået, siden de gik ud af skolen, vil man se, at det normale er, at de unge har haft flere pladser. Som det ses af tabellen, er der allerede af de 15—16-årige en ikke ganske ubetydelig gruppe, som har haft 3 eller flere pladser, og for de 23-24-åriges vedkommende bliver det en sjælden foreteelse, at den unge har været i samme plads igennem hele den betragtede periode.

§ *16. Arbejdsbetingelser.*

Med undtagelse af forskellige specialundersøgelser, navnlig vedrørende lærlinge og husassistenter, er også på arbejdsbetingelsernes område ungdomsenquetens materiale det eneste foreliggende, og som sådan svækkes det af mangelen på sammenlignelige undersøgelser om de voksnes forhold. Dette gælder således arbejdstiden, hvor det, som det ses af omstående tabel, f. eks. kan fastslås, at nettoarbejdstiden i juli måned 1946 for de 15—17-årige inden for alle erhverv under et varierede fra 7,7 timer om dagen for kvinder i hovedstaden til 11,0 timer om dagen for kvinder i sognekommunerne.

De forskelle, der således kan konstateres mellem arbejdstiden i de forskellige landsdele, og inden for hver enkelt landsdel mellem arbejdstiden for de to køn, hænger naturligvis sammen med erhvervssammensætningen og de forskellige arbejdsvaner indenfor erhvervene, og man mangler tilstrækkeligt materiale til at undersøge, hvorvidt de unges arbejdstid er længere end de voksnes. Den foretagne opdeling mellem unge under 18 år og unge over denne alder, for hvilken sidste gruppe der i byerhvervene, bortset fra lærlingene, gælder en overenskomstmæssig fastsat nettoarbejdstid på 8 timer, viser ingen nævneværdig forskel.

Den gennemsnitlige nettoarbejdstid (ungdomsenqueten).

15—24-årige	Juli 1946		Oktober 1946	
	15—17-årige	18—24-årige	15—17-årige	18—24-årige
	timer	timer	timer	timer
Bopæl ved undersøgelsestidspunktet				
mænd				
hovedstaden	8,1	8,2	8,1	8,1
provinsbyer	8,6	8,5	8,4	8,4
stationsbyer	10,0	9,8	9,7	9,3
sognekommuner	10,2	10,1	9,8	9,7
kvinder				
hovedstaden	7,7	7,8	8,0	7,8
provinsbyer	8,5	8,5	8,5	8,5
stationsbyer	10,5	10,5	9,8	10,1
sognekommuner	11,0	11,2	10,6	10,8

De to grupper, som har den længste arbejdstid, er landbrugsmedhjælperne og husassistenterne, hvor en undersøgelse af de enkelte skemaer viser, at en betydelig gruppe har en nettoarbejdsdag på 12 timer og derover. Dette gælder først og fremmest landbrugsmedhjælperne og sognekommunernes husassistenter i sommertiden, hvor henholdsvis 25—30 pct. og 50—60 pct. har mindst 12 timers arbejde netto pr. dag.

Weekend findes for flertallet af de unge i byerne, men derimod kun for en lille gruppe i landkommunerne. Når dette sammenholdes med, at den gennemsnitlige nettoarbejdsdag er beregnet for ugens 5 første dage, vil det ses, at forskellen mellem nettoarbejdsugen i de forskellige erhverv og områder er større, end det fremgår af foranstående tabel.

Det har ifølge sagens natur ikke været muligt i forbindelse med ungdomsenqueten at undersøge arbejdsbetingelserne i videre forstand, f. eks. de lokaler, hvori arbejdet foregår, tilstedeværelsen eller fraværelsen af beskyttelsesforanstaltninger o. s. v., idet det eneste punkt, som man har kunnet få oplyst udover spørgsmålet om arbejdstiden og spørgsmålet om indkomsten, der behandles i den følgende paragraf, er spørgsmålet om medhjælperværelsernes kvalitet, hvorom der er berettet nærmere i § 71. Det fremgår heraf, at medhjælperværelserne lader meget tilbage at ønske, og at de i hvert fald er af ikke så lidt ringere standard, end der er forudsat i lovgivningen.

§17. Indkomstforhold.

Den almindelige indkomststatistik, der bygger på ansættelserne ved skatteligningen, og som kun omfatter skatteansatte personer, giver kun med flere års mellemrum en fordeling af skatteyderne efter alder. En sådan undersøgelse er sidste gang foretaget for indkomsterne i 1945, hvor der beregnedes at være 79 600 skatteydere under 18 år og 356 800 mellem 18 og 24 år. Ved den praksis, der på dette tidspunkt fulgtes med hensyn til selvstændig ansættelse til skat af unge under 18 år, er en stor del af disse unge ikke kommet med i opgørelsen, enten fordi indtægten er nul, eller fordi indtægten er inkluderet i forsørgerens indkomst. Den samlede befolkning i alderen 14—17 år var ved folketællingen i 1945 ca. 240 000.

Nedenstående tabel viser, hvorledes den gennemsnitlige indkomst i forskellige alders- og erhvervsgrupper forholder sig til gennemsnitsindkomsten i de pågældende erhvervsgrupper som helhed. Ser man bort fra eventuelle fejlkilder, navnlig i forbindelse med den erhvervsangivelse, der er anvendt af de pågældende på selvangivelsen, viser det sig, at husassistenter og landbrugsmedhjælpere opnår fagets gennemsnitsindkomst i en forholdsvis ung alder, mens funktionærer, personer i de liberale erhverv m. v. har en relativ lav indtægt i de unge år, og de selvstændige erhvervsdrivende formentlig først opnår gennemsnitsindkomsten omkring 40-års alderen.

Gennemsnitsindkomst i forhold til gennemsnitsindkomsten i erhvervsgruppen som helhed (skatteligningen for 1946—47).

	17 år og derunder	18—24 år	25—49 år	50—59 år	60 år og derover
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
selvstændige landbrugere	—	60	97	107	103
landbrugets medhjælp	58	84	115	110	83
direktører og fabrikanter	—	28	83	124	122
håndværksmestre	—	63	104	103	90
selvstændige handlende	—	58	99	107	97
funktionærer*)	33	56	116	127	120
arbejdere i håndværk og industri*)	44	75	111	100	78
tjenestemænd o. l. samt kontorpers.*)	35	60	107	115	114
liberale erhverv	25	30	111	159	140
husassistenter o. l.	78	100	108	98	92

*) uden lærlinge og elever.

Ved en undersøgelse som den her skitserede er der kun kastet et relativt svagt lys over indkomstudviklingen i ungdomsårene, og heller ikke andre af de kommissionen bekendte undersøgelser kan bringe klarhed over ungdommens indkomstmæssige stilling.

Inden for et begrænset område er der dog foretaget en undersøgelse, som fortjener særlig opmærksomhed. Det drejer sig om en detailleret opgørelse efter alder af en del af det lønmateriale, som arbejdsgiverforeningen stiller til rådighed for Det statistiske Departement, nemlig materialet vedrørende jern- og metalindustrien i april kvartal 1946. Dette omfattede ialt 52 000 arbejdere over 18 år.

Nedenstående tabel viser nogle væsentlige træk af denne undersøgelse, idet det ses, at timefortjenesten er højest for arbejdere mellem 40 og 50 år — for kvindelige arbejdere endog mellem 50 og 60 år, samt at fagets gennemsnit først opnås ved 25—30 års alderen.

De unge arbejderes løn er fra 6 til 15 pct. lavere end gennemsnittet, og arbejdsdrenge og arbejdspiger tjener kun henholdsvis en trediedel og to trediedele af de voksne arbejderes gennemsnitsløn. En nærmere analyse af tallene viser, at timelønnens stigning med arbejdernes alder bl. a. hænger sammen med antallet af akkordtimer, idet timelønnen ved akkordarbejde er større end ved andet arbejde, og de unge deltager i akkordarbejde i mindre omfang end de ældre.

Arbejdsløn m. m. i aldersgrupper indenfor jernindustrien (april kvartal 1946).

	Gnstl. timefortjeneste i forhold til timefortjenesten for gruppen som helhed		Akkordtimer i pct. af samtlige timer	
	hovedstaden	øvrige land	hovedstaden	øvrige land
	pct.	pct.	pct.	pct.
Smede og maskinarbejdere				
18—19 år	85,5	86,6	37,1	29,0
20—22 år	91,0	92,0	38,4	31,0
23—24 år	96,6	98,1	34,8	33,0
25—29 år	100,4	101,2	41,3	33,2
30—39 år	101,6	100,7	38,0	40,6
40—49 år	101,9	102,2	47,9	43,9
50—59 år	100,5	100,6	48,0	41,5
60 år og derover	99.2	100,0	44,4	46,4
Tilsammen	100,0	100,0	41,7	38,8
Arbejdsmænd				
18—19 år	91,4	93,8	23,7	17,2
20—22 år	94,5	97,0	23,8	18,5
23—24 år	99,2	94,5	25,4	21,1
25—29 år	98,0	101,8	25,7	21,3
30—39 år	101,5	98,1	31,4	24,8
40—49 år	102,6	103,1	31,8	18,3
50—59 år	101,0	101,3	30,0	18,2
60 år og derover	98,0	99,3	29,2	16,9
Tilsammen	100,0	100,0	29,2	21,1
Arbejdsdrenge				
under 18 år	35,7*)	32,8*)	15,4	8,0
Kvindelige arbejdere				
18—19 år	93,3	93,7	50,4	25,3
20—22 år	95,9	99,2	52,3	28,9
23—24 år	98,8	99,0	58,8	37,5
25—29 år	98,7	98,5	59,1	38,0
30—39 år	100,9	101,2	58,8	46,5
40—49 år	102,3	101,7	67,3	46,7
50—59 år	103,9	102,2	70,6	51,1
60 år og derover	101,6	101,6	53,7	76,2
Tilsammen	100,0	100,0	61,6	41,2
Arbejdspiger				
under 18 år	70,0**)	63,6**)	38,5	6,9

*) i pct. af arbejdsmændenes timefortjeneste.
**) i pct. af kvindelige arbejderes timefortjeneste.

Ved ungdomsenqueten blev der spurgt om de unges kontante indkomst, og på grundlag af besvarelserne heraf er udarbejdet efterfølgende tabeller:

Fordeling efter månedlig indkomst af de 15—24-årige unge (ungdomsenqueten).

	Bopæl ved undersøgelsestidspunktet			
	hoved-staden	provins-byer	stations-byer	sogne-kommuner
	pct.	pct.	pct.	pct.
Mænd				
indkomst				
under 100 kr.	14,5	28,0	31,6	17,3
100—199 -	10,5	17,2	15,3	27,3
200—299 -	9,1	7,1	20,2	29,3
300—399 -	8,0	9,2	8,3	8,1
400—499 -	14,0	16,5	11,8	6,3
500—599 -	15,0	7,4	1,4	1,1
600—699 -	6,5	1,7	—	0,3
700 kr. og derover	3,5	1,4	0,3	0,3
tilsammen	81,1	88,5	88,9	90,0
ingen egen indkomst	17,3	10,8	9,0	3,2
uoplyst	1,6	0,7	2,1	6,8
ialt	100,0	100,0	100,0	100,0
Kvinder				
indkomst				
under 100 kr.	5,7	14,0	24,7	21,7
100—199 -	16,5	33,5	33,7	38,1
200—299 -	17,5	15,4	4,8	5,0
300—399 -	24,1	9,6	3,3	0,5
400—499 -	8,6	2,8	0,6	0,4
500—599 -	1,0	0,2	0,3	0,3
600—699 -	0,3	0,1	—	0,1
700 og derover	0,1	0,0	—	0,1
tilsammen	73,0	73,6	67,7	66,2
ingen egen indkomst	24,5	22,3	28,1	21,5
uoplyst	1,7	2,1	4,2	12,3
ialt	100,0	100,0	100,0	100,0

Når gruppen tages under et, ses det, at fra 10 til 33 pct. enten ikke har nogen selvstændig indkomst eller ikke har oplyst noget herom.

Tallene for unge uden egen indkomst er størst for de unge piger, for hvem der i ingen af de fire landsdele er oplyst en indkomst i mere end tre fjerdedele af tilfældene.

Det ses iøvrigt umiddelbart, at niveauet for den kontante indkomst er højere for mænd end for kvinder og højere i hovedstaden og provinsbyerne end i landkommunerne. Forskellen er imidlertid bl. a. betinget af den forskellige erhvervs- og alderssammensætning, og det er klart, at et samlet billede af indkomstforholdene for en så uddannelsespræget og forskelligartet aldersgruppe som de 15—24-årige siger forholdsvis lidt.

Hvis man omvendt som i følgende tabel betragter ungdommen i hele landet under et, men fordelt på 1 års aldersklasser, vil man se en meget væsentlig forskel på indkomstsforholdene for de forskellige grupper.

Fordeling efter månedlig indkomst af de 15—24-årige unge på 1 års alderklasser (ungdomsenqueten).

	Indkomst											
	u. 100 kr.	100-199 kr.	200-299 kr.	300-399 kr.	400-499 kr.	500-599 kr.	600-699 kr.	700 kr. o. d.	tilsamm.	ingen*) selvst. indk.	uopl.*) indk.	ialt
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Mænd												
24 år...	2	5	13	13	25	20	8	5	91	5	4	100
23 - ...	4	4	14	14	28	18	6	4	92	5	3	100
22 - ...	3	7	18	17	26	12	3	2	88	8	4	100
21 - ...	5	11	25	10	22	10	4	2	89	9	2	100
20 - ...	12	14	23	14	17	7	2	2	91	7	2	100
19 - ...	22	26	22	10	7	5	1	0	93	5	2	100
18 - ...	32	23	21	8	4	1	—	—	89	9	2	100
17 - ...	35	32	18	3	2	0	—	0	90	7	3	100
16 - ...	39	27	8	2	1	—	—	0	77	18	5	100
15 - ...	32	29	9	1	1	0	—	0	72	21	7	100
ialt...	21	19	17	8	12	7	2	1	87	10	3	100
Kvinder												
24 år...	6	13	10	13	7	1	0	0	50	43	7	100
23 - ...	7	15	12	13	8	1	0	—	56	40	4	100
22 - ...	7	20	11	16	5	0	—	—	59	35	6	100
21 - ...	5	28	11	18	8	1	0	—	71	25	4	100
20 - ...	8	29	16	18	4	1	0	—	76	20	4	100
19 - ...	8	36	17	15	4	—	0	—	80	15	5	100
18 - ...	11	47	19	6	1	—	0	—	84	12	4	100
17 - ...	18	49	14	3	0	0	—	—	84	10	6	100
16 - ...	32	38	5	2	1	—	—	—	78	17	5	100
15 - ...	49	21	3	0	—	—	—	—	73	19	8	100
ialt...	15	30	12	11	4	0	0	0	72	23	5	100

*) Disse overskrifter er fejlagtigt ombyttet i ungdomsenqueten.

Medens således over halvdelen af de unge mænd på 15 og 16 år har enten ingen indkomst eller en indkomst under 100 kr. om måneden, har over halvdelen af de unge mænd på 23 og 24 år mindst 400 kr. om måneden.

For de unge pigers vedkommende spiller det stærkt ind, at de yngste for en sjettedels vedkommende ikke har nogen indkomst på grund af skolegang el. lign., mens de ældste i op til to femtedele af tilfældene ikke har selvstændig indkomst, da de er husmødre uden erhverv. Den andel af de unge piger, der har egen indkomst, er derfor først stigende, siden faldende. Såfremt man betragter dem, der har egen indkomst for sig, vil man se en lignende tendens som for de unge mænd, idet det dog er karakteristisk, at indkomsterne stiger mindre for de unge piger end for de unge mænd. Så at sige ingen af de unge piger har opnået en kontant indkomst på over 500 kr. om måneden, medens dette gælder for 10 pct. af de unge mænd.

Til belysning af denne forskel har man i nedenstående diagram vist, hvorledes indkomsten stiger fra det 15. til det 25. år for henholdsvis unge mænd og unge kvinder. Kurverne viser medianindkomsten i de forskellige aldersklasser, d. v. s. den indkomst, som halvdelen af de undersøgte unge ligger over, halvdelen under. Gruppen uden selvstændig indtægt er ladet ude af betragtning for de unge kvinder på 18 år og derover, idet den for disse aldersklasser væsentligst omfatter husmødre uden selvstændig indkomst. løvrigt omfatter beregningen samtlige unge med fradrag af dem, der ikke har oplyst deres indkomst.

Det ses tydeligt, hvorledes de unge mænds indkomst stiger stadigt, bortset fra at indtægter for aldersgruppen 20—21 år viser en stagnation, som står i forbindelse med værnepligtens aftjening. De unge kvinder har i de yngste aldersklasser lidt større indkomster end de unge mænd, men stigningen er langt svagere, og omkring det 25. år synes et konstant niveau at være nået.

Forklaringen på denne forskel må søges i det forhold, at de unge mænd i større omfang får en uddannelse, hvorunder indkomsterne er små, og at de derefter har avancementsmuligheder, som betyder, at de ikke alene ser indkomsterne stige med det rent aldersbestemte (som det er vist vedrørende jern- og metalindustrien), men også får chance **for** at gå over i helt andre, bedre betalte stillinger.

Indkomstudviklingen fra det 15. til det 24. år (ungdomsenqueten).

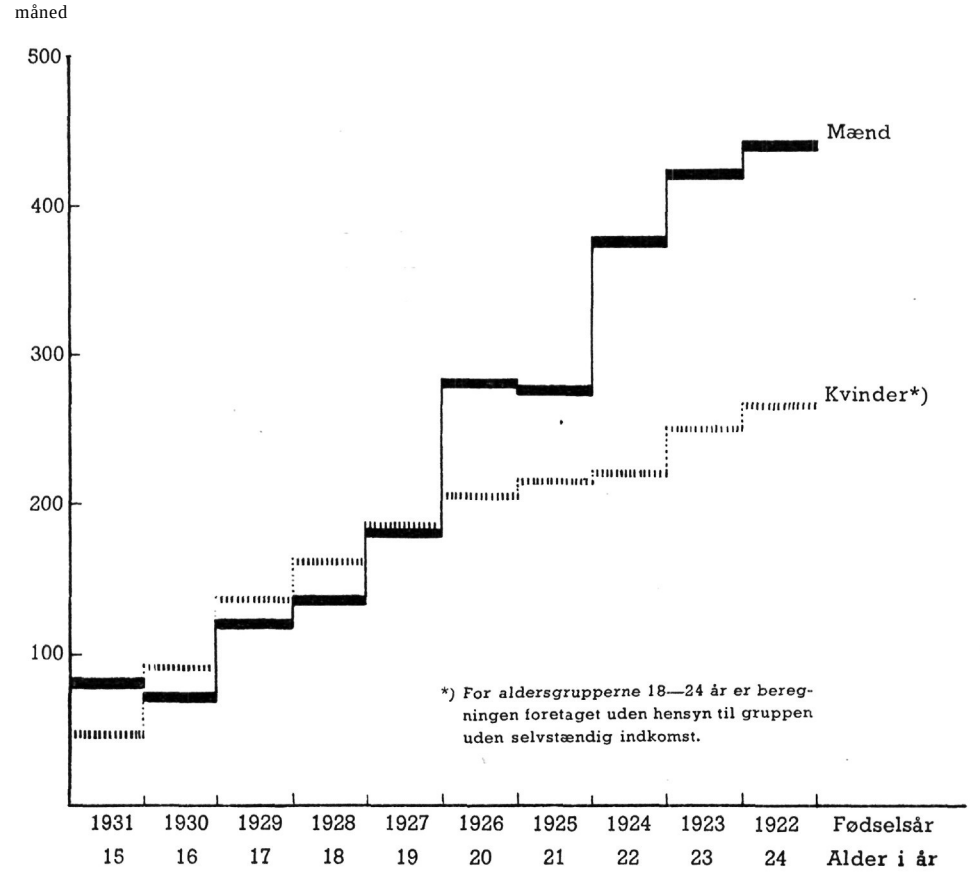

§ 18. *Tavle over en generation unge.*

Det ville være ønskeligt, om man kunne opstille een enkelt tavle over en generation unge, som viste, hvorledes den på ethvert alderstrin fordelte sig med hensyn til beskæftigelse, uddannelse, ægteskabelig stilling m. v. Dette er imidlertid ikke muligt i øjeblikket. Ganske vist har man en del af det nødvendige materiale, men man mangler det væsentlige, nemlig det materiale, der binder de forskellige forhold sammen. Man kan uden større vanskeligheder konstruere tavler over ægteskabelig stilling eller over bopæl eller over erhverv, men ikke over alle tre ting på en gang, og uddannelsen er det så at sige umuligt at få bragt i forbindelse med de andre opgørelser. Der er i ungdomsenqueten og ved folketællingerne givet forskellige øjebliksbilleder, men forløbet gennem ungdomstiden kan man kun med tilnærmelse få samlede statistiske udtryk for.

På grundlag af erfaringerne for 1936—40 kan nedenstående tavle over *civilstandsforhold* m. m. i ungdomsårene opstilles.

Ved det fyldte	Af 1 000 unge mænd vil være gifte	kvinder vil være gifte	kvinder vil være mødre
15. år	—	—	...
16. -	—	—	...
17. -	—	2	...
18. -	—	19	...
19. -	1	65	...
20. -	6	139	111
21. -	30	237	...
22. -	82	344	...
23. -	156	448	...
24. -	245	541	...
25. -	344	622	445

Ved det fyldte 20. år er således 0,6 pct. af de unge mænd og 13,9 pct. af de unge kvinder gift, og 11,1 pct. af kvinderne er blevet mødre. Inden udgangen af de egentlige ungdomsår er disse tal vokset til henholdsvis 34,4 pct., 62,2 pct. og 44,5 pct.

Med hensyn til *bopælen* kan omstående tavle, der bygger på folketællingen i 1940, opstilles.

Det ses, at vandringerne reducerer sognekommunernes andel af en generation unge fra ca. 62 pct. af de unge mænd og ca. 60 pct. af de unge kvinder ved konfirmationsalderen til henholdsvis ca. 52 pct. og ca. 43 pct. ved 25-års alderen. Nettoresultatet af vandringerne til byerne og mellem disse viser sig i en stærk stigning i hovedstadens andel af de unge, nemlig fra 16—17 pct. ved konfirmationsalderen til 25—30 pct. ved 25-års alderen. Det bemærkes videre, at kvinderne vandrer tidligere og i større omfang.

Ligeledes på grundlag af folketællingen i 1940 er tabellen på side 47, som viser erhvervsfordelingen i forskellige aldersklasser, i hovedtræk udarbejdet.

En tabel som denne, der omfatter en gruppe samtidigt *levende,* som spænder over aldrene fra 15 til 44 år, kan naturligvis kun med forbehold anvendes til at belyse den

Af 1 000	hovedstaden	boede i provinsbyer	sognekommuner
13-årige mænd	158	231	611
14- — —	161	219	620
15- — —	162	224	614
16- — —	163	222	615
17- — —	176	221	603
18- — —	187	223	590
19- — —	205	230	565
20- — —	209	229	562
21- — —	221	229	550
22- — —	234	230	536
23- — —	241	226	533
24- — —	253	227	520
13-årige kvinder	165	237	598
14- — —	170	233	597
15- — —	175	235	590
16- — —	178	250	572
17- — —	198	265	533
18- — —	215	277	508
19- — —	244	283	473
20- — —	259	290	451
21- — —	272	283	445
22- — —	289	284	427
23- — —	293	276	431
24- — —	294	272	434

måde, hvorpå en generation samtidigt *fødte* til enhver tid vil fordele sig på de forskellige erhverv, men man kan dog formentlig få et vist indtryk også heraf ved at betragte tabellens tal. Man må dog navnlig tage forbehold overfor tallene vedrørende kvinder, idet det f. eks. er utvivlsomt, at de, der i 1940 var mellem 35 og 44 år, i flere tilfælde har været husassistenter i deres yngre år end de, der var unge på folketællingens tidspunkt.

For at anskueliggøre vandringen mellem erhvervene og mellem de lokale områder i ungdomsårene har man på grundlag af folketællingen i 1940 og svarende til efterfølgende tabel tegnet omstående 4 tredimensionale diagrammer over 1) skolesøgende kvinder, 2) mænd i landbruget, 3) mænd i håndværk og industri og 4) husassistenter. I højden er afsat det antal pct., som den pågældende gruppes unge udgør af alle unge i den pågældende alder og den pågældende landsdel, i bredden er afsat det antal pct., som de unge i den pågældende landsdel udgør af alle unge i den pågældende alder i hele landet, og i dybden er endelig alderen afsat, med den laveste alder — 14 år — bagest. Da der var omtrent lige mange i hver etårsaldersgruppe, vil det sige, at de enkelte stablers rumfang står i samme forhold til hinanden som antallet af personer i de tilsvarende grupper. Det har af tekniske grunde ikke været muligt helt at følge perspektivets love ved tegningen af diagrammerne.

Erhvervsfordelingen i forskellige aldersklasser (folketællingen 1940).

	15-17 år	18-19 år	20-24 år	25-34 år	35-44 år
	p. m.	p. m.	p. m.	p. m.	p. m.
Mænd					
landbrug, selvstændige	—	1	20	126	210
— ansatte	404	373	329	176	80
	404	374	349	302	290
håndværk og industri, selvstændige	—	—	8	43	69
— ansatte	221	319	337	350	313
	221	319	345	393	382
handel og transport, selvstændige	—	1	7	46	76
— ansatte	170	198	192	177	164
	170	199	199	223	240
andre erhverv	7	31	54	66	72
ikke i erhverv	198	77	53	16	16
	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Kvinder					
landbrug	71	52	38	22	17
håndværk og industri	82	117	125	94	77
handel og transport	112	197	157	84	75
andre erhverv	27	79	87	63	55
husmødre	2	555	298	617	670
husassistenter	550	447	266	102	64
ikke i erhverv	156	53	29	18	32
	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000

Til nærmere forklaring skal følgende bemærkes om diagrammet over husassistenterne, hvorefter de øvrige diagrammer skulle tale for sig selv.

Når man undtager gruppen 14 år, hvor antallet af skolesøgende endnu er meget stort, er husassistenternes procentvise andel af de unge faldende med stigende alder i alle landsdele, bortset fra, at der i hovedstaden er forholdsvis lidt flere husassistenter i alderen 18—19 år end i alderen 15—17 år, hvad der hænger sammen med, at husassistenterne i hovedstaden i høj grad rekruteres ved indvandring fra landet. Det absolutte antal husassistenter falder imidlertid langt stærkere på landet, end den procentvise andel udsiger, fordi der samtidig sker en stærk vandring fra land til by, og af samme grund dækker faldet i husassistanternes procentvise andel i hovedstaden ikke over en tilsvarende nedgang i det absolutte antal husassistenter. I aldersgruppen 15—17 år er antallet af husassistenter ca. 12 gange så stort i sognekommunerne som i hovedstaden, men i aldersgruppen 20—24 år kun ca. 4 gange så stort.

Skolesøgende m. v.
KVINDER

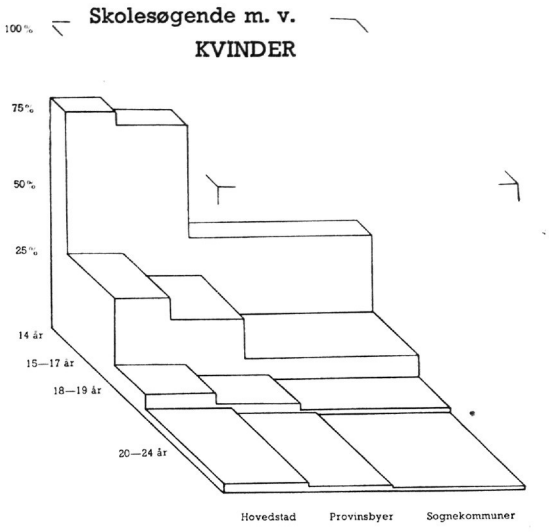

Husassistenter

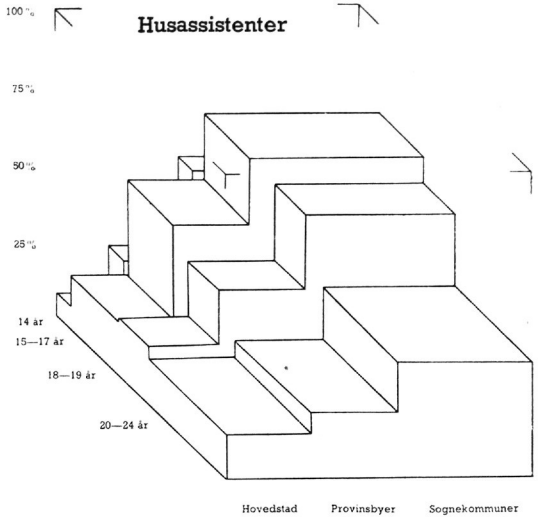

Landbrug m. v.
MÆND

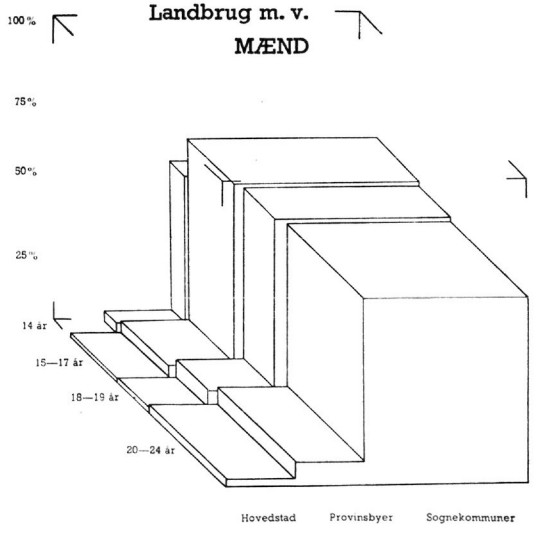

Håndværk og industri
MÆND

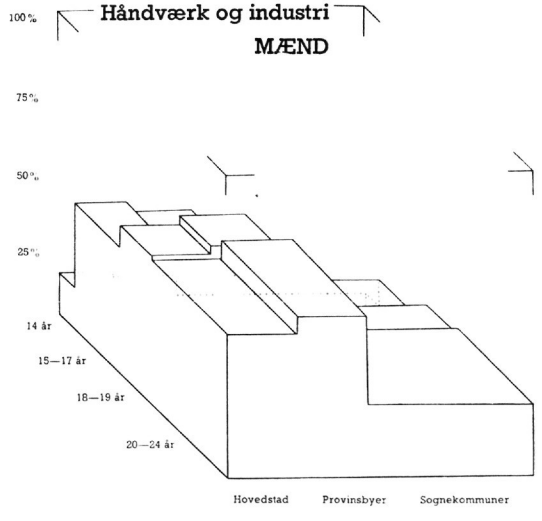

ANDEN DEL

UNGDOMSSKOLEN

Kapitel 4.

Undervisning for unge.

§19. *Elevantallet.*

Det samlede elevantal i en række forskellige skoleformer udgjorde i 1949—50[1]) ca. 900 000 fordelt på en række forskellige undervisningsformer, således som det fremgår af nedenstående tabel.

	Mænd	Kvinder	Ialt	Antal skoler
underskolen og den eksamensfri mellemskole	217 981	209 772	427 753	4 064
eksamensmellemskolen	33 425	34 404	67 829	451[2])
realklassen	3 979	4 041	8 020	
gymnasiet	4 340	3 264	7 604	
kursus til studentereksamen og præliminæreksamen	1 365[3])	779[3])	2 164	39
universiteterne	5 699	1 675	7 374	2
de højere læreanstalter[4])	3 135	311	3 446	4
handelshøjskolen	1 808	594	2 402	1
handelsskoler	17 713	13 759	31 472	203
kunstakademiets kunstskoler	441	111	552	...
musikkonservatorierne	144	172	316	2
seminarier, inklusive forskoleseminarier og husholdningsseminarier	1 629	1 289	2 918	23
lærerhøjskolen og højskolen for legemsøvelser	604	412	1 016	2
jordemoderskolen	—	71	71	1
marinens befalingsmandsskole	134	—	134	4
hærens befalingsmandsskole	3 510	—	3 510	15
luftværnets befalingsmandsskole	270	—	270	2
navigationsskolerne	413	5	418	10
maskinistskolerne	953	—	953	12
tekniske skoler, teknikum-undervisning m. v.	2 457	6	2 463	ca. 340
— håndværkerlærlinge m.v.	49 197	6 829	56 027	
teknologiske institutter	...[5])	...[5])	24 084	2
højskoler	2 422	3 857	6 279	56

[1]) Elevantallet i børneskolen dog pr. 1. januar 1950.
[2]) heraf 396 også med underskole.
[3]) Ikke alle kursus er medregnet.
[4]) Polyteknisk læreanstalt, veterinær- og landbohøjskolen, tandlægehøjskolen, farmaceutisk læreanstalt.
[5]) Kun det samlede elevantal kan oplyses.

	Mænd	Kvinder	Ialt	Antal skoler
landbrugsskoler og husmandsskoler etc.	2 298	166	2 464	27
husholdningsskoler	—	2 156	2 156	31
efterskoler	2 069	2 467	4 536	74
aftenskoler og aftenhøjskolen	87 718	177 585	265 303	4 973
landbrugsfaglig undervisning	...[1])	...[1])	6 700	183
ungdomsskoler og ungdomskostskoler for den ufaglærte ungdom	2 296	4 196	6 492	97
	342	286	628	...

[1]) Kun det samlede elevantal kan oplyses.

Adskillige af de nævnte må dog antages at have deltaget i forskellige skoleformer eller have fulgt flere hold i aftenskolen, således at det samlede antal skolesøgende vil være noget mindre.

Ifølge ungdomsenqueten kan man regne med, at ca. 82 pct. af samtlige unge går ud af skolen uden eksamen, ca. 2 pct. alene med mellemskoleeksamen, ca. 11 pct. med realeksamen og ca. 5 pct. med studentereksamen.

Af den af Det statistiske Departement udarbejdede statistik fremgår det, at studentereksamen årlig tages af ca. 3 000, realeksamen af ca. 6 000 og mellemskoleeksamen af ca. 11 000 elever, svarende til hhv. ca. 5 pct., ca. 10 pct. og ca. 18 pct. af en årgang unge i den pågældende alder. Disse tal svarer ret nøje til ungdomsenquetens resultater. Desuden tages almindelig forberedelseseksamen (præliminæreksamen), der nogenlunde svarer til realeksamen, men ikke bygger på en forudgående mellemskoleeksamen, af ca. 1 600 og pigeskoleeksamen, der svarer til realeksamen med en begrænset fagkreds, af ca. 50.

Der foregår en ikke ringe udskrivning af elever i løbet af de fire eksamensmellemskoleklasser. Fra Københavns kommunes skolevæsen kan det således nævnes, at *frafaldet* i de årgange, som indtrådte i 1. mellem i året 1942—45, gennemsnitlig har været 30 pct. De udskrevne børn er dels gået over i den eksamensfrie mellemskole, dels udgået som værende over skolepligtig alder. Det foreligger ikke oplyst, om forholdene over en længere årrække og i landet som helhed svarer til det her nævnte eksempel, men selv om den nævnte frafaldsprocent måtte være unormal stor, er det dog klart, at forholdet er af ikke uvæsentlig størrelsesorden.

Ca. tre fjerdedele af alle unge modtager en eller anden form for undervisning udover folkeskolen. Der er dog en ikke ringe forskel mellem landsdelene, idet syv ottendedele af de unge mænd over 20 år i hovedstaden mod kun to tredjedele af de unge kvinder over 20 år i landkommunerne modtager anden uddannelse efter udgangen af folkeskolen. Med hensyn til yderligere oplysninger om dem, der går i skole eller følger anden videregående uddannelse, blandt andet vedrørende deres forældres erhverv og hvilke eksaminer, de får, skal man henvise til § 14.

§ *20. Almendannende undervisning for unge.*

I denne paragraf gøres der rede for de skoleformer, der væsentligst modtager unge, der søger videregående undervisning af hovedsagelig ikke-faglig karakter. Ungdomsskolen for ufaglærte vil blive omtalt i den følgende paragraf, mens undervisning af egentlig faglig karakter vil blive omtalt i § 22.

I. *Efterskolerne* modtager elever i alderen fra undervisningspligtens ophør til det fyldte 18. år. Skolerne er kostskoler, hvor eleverne har bolig og ophold i kursustiden og sammen med forstander og lærere danner et skolesamfund. I almindelighed har efterskolerne 5 måneders vinterkursus og 4 eller 5 måneders sommerkursus. Sommerkursus er kun for unge piger, mens vinterkursus sædvanligvis besøges af både piger og drenge. De almendannende fag har en fremtrædende plads på undervisningsplanen, men praktiske fag som husgerning, håndgerning og sløjd spiller dog en betydelig rolle.

Der er for tiden 74 efterskoler, der i året 1949—50 var besøgt af 4 536 elever hovedsagelig fra landkommunerne.

II. *Aftenskolerne* tilbyder undervisning til alle, der er over den undervisningspligtige alder. Undervisning gives inden for en vid kreds af fag, herunder i næsten alle almendannende fag. Dog giver aftenskolen ingen undervisning, der forbereder til nogen eksamen, og normalt heller ingen faglig undervisning af den art, der hører hjemme under de tekniske skoler, handelsskoler eller lignende.

En aftenskole består som regel af et antal forskellige hold med hver sit særlige emne, der behandles i en række timer, mindst 20. De praktiske fag udgør den største del af undervisningen, således udgjorde faget håndarbejde, herunder kjolesyning m. m., ca. 37 pct. af samtlige undervisningstimer i året 1949—50; næst efter kom sprogundervisning med ca. 14 pct., sløjd og husflid med ca. 13 pct., husgerning med ca. 12 pct. og de almene skolefag med ca. 12 pct.

Aftenskolens elevtal var i 1949—50 250 910, antallet undervisningstimer var 821 084. 45 400 elever eller 18 pct. var i alderen 14—18 år, 12 pct. var i alderen 18—21 år.

Den såkaldte *aftenhøjskole* er en gren af aftenskolen. Dens elever skal være over 21 år, og dens undervisning kan kun omfatte samfundsmæssige og kulturelle emner. Aftenhøjskolen havde i året 1949—50 14 983 elever og 21 400 elevtimer. Disse tal er ikke medregnet i de ovenfor anførte tal for aftenskolen.

III. *Folkehøjskolerne* modtager kun elever over 18 år, og flertallet af deres elever er mellem 20 og 25. I almindelighed har skolerne 5 måneders vinterkursus for mænd og 3 måneders sommerkursus for kvinder. Flere skoler er gået over til at have både mænd og kvinder på vinterkursus. De almendannende fag indtager en dominerende plads. Folkehøjskolerne tager først og fremmest sigte på personlighedsudviklingen og søger at føre eleverne ind i historie, samfundskundskab, litteratur og andre fag på en sådan måde, at de unge hjælpes til at opnå en dybere indsigt i deres egne og samfundets problemer. Efter højskolens opfattelse er den bedste oplysningstid ikke den tidlige ungdomstid, men alderen fra ca. 18 år op gennem tyverne. I året 1949—50 fandtes der 56 højskoler med et elevantal på 6 279.

§ *21. Ungdomsskolen f or ufaglærte.*

§ 1, stk. 1, i lov af 4. juli 1942 om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom, således som denne er ændret ved lov af 24. maj 1948, siger:

„For unge mennesker mellem 14 og 18 år, fortrinsvis ufaglærte, skal der efter de i nærværende lov givne regler være adgang til en undervisning, der tager sigte på at give dem forståelse af vilkårene for det erhvervsliv, i hvilket de er indtrådt, og af det samfund, hvortil de hører, samt udvide og udbygge deres kundskaber og derigennem også bidrage til deres karaktermæssige udvikling".

I henhold til paragraffens stk. 2 skal der oprettes ungdomsskoler i København, alle købstæder og i landkommuner med større bymæssige bebyggelser. Skoler kan oprettes i andre landkommuner, eventuelt ved oprettelse af skoleforbund mellem to eller flere kommuner. Alle landkommuner har pligt til at oprette ungdomsskoler, for så vidt forældre til mindst 15 elever fremsætter anmodning derom, og et flertal af skolekommissionen anbefaler det.

Elevtallet ved skolerne har i de forløbne år været som nedenfor anført.

	1943—44	1944—45	1945—46	1946—47	1947—48	1948—49	1949—50	1950—51
skoler	157	150	133	110	92	109	107	108
elever	9 517	7 327	6 368	4 827	4 258	5 832	6 492	7 384
heraf kv.....	5 904	4 575	4 118	3 108	2 955	3 808	4 196	4 732
heraf mdl.....	3 613	2 752	2 250	1 719	1 303	2 024	2 296	2 652

Tallene for 1943—44 til 1948—49 er opgjort på grundlag af de fra ungdomsskolenævnene i købstæder og amter modtagne skemaer med indberetninger om ungdomsundervisningen inden for nævnenes områder. Tallene for 1950—51 er opgjort på grundlag af oplysninger, som statskonsulentens medhjælper ved tilsynet med ungdomsundervisningen for ufaglærte har indhentet direkte fra skolerne. Erfaringerne viser, at skolernes opgivelse af elevtallene ligger noget højere end de tal, nævnene indberetter. Formentlig bør elevtallene for den sidste undervisningssæson derfor reduceres noget ved sammenligning.

Antallet af skoler har holdt sig meget konstant de senere år. I 1950—51 havde 71 af de dertil forpligtede kommuner oprettet ungdomsskoler, mens der endnu er 42 kommuner, som ikke har opfyldt deres forpligtelse. Til gengæld har 24 kommuner frivilligt oprettet ungdomsskoler.

Efter nogle år med tilbagegang viser de senere år jævn fremgang. Årsagen til fremgangen kan søges i forskellige forhold.

Efter de første års mere usikre forsøg synes ungdomsskolen mange steder at have fundet en form, der passer for stedets ungdom og de stedlige lærere. Den jævne fremgang viser, at skolerne er ved at blive anerkendt som en formålstjenlig skoleform. Endvidere blev mindstealderen ved lovændringen 1948 for elever i ungdomsskolerne sat ned fra 15 til 14 år, hvorved antallet af mulige elever blev udvidet med ca. $^1/_3$.

Endelig kan man anføre, at klubvirksomheden i forbindelse med en række ungdomsskoler samt lejrskoler eller lignende sommervirksomhed for ungdomsskolernes elever har vist sig at være en stabiliserende faktor ved bevarelsen af interesse fra elevernes side.

I 1950—51 fandtes 29 klubber i forbindelse med ungdomsskoler, og 37 ungdomsskoler havde sommervirksomhed af forskellig art for deres elever.

Sammenligner man imidlertid antallet af elever med det faktiske antal unge, der ifølge lovens bestemmelser kunne gå i skolen, vil man se, at kun forholdsvis få følger undervisningen. Årsagerne hertil kan søges bl. a. i det forhold, at den normalt har været tilrettelagt som en aftenskole. Mange unge vil efter en 8 timers arbejdsdag sædvanligvis være for trætte til at søge undervisningen, og det har da også vist sig, at der, hvor en dagundervisning har været gennemført, har man opnået de bedste resultater. Endvidere har der især i de første år været vanskeligheder med at skabe interesse for de fag, der under-

vistes i. Kun de færreste af drengene er indstillet på at være ufaglærte arbejdere resten af deres tilværelse, og derfor vil alene navnet på skolen til en vis grad være en hindring for tilgangen. Hvad de unge piger angår, har det været lettere at finde emner, der interesserede. Praktiske fag som husgerning og håndarbejde, herunder vævning og kjolesyning, har øget mulighederne for at tiltrække og fastholde de unge piger.

En særlig form er *ungdomskostskolerne.* Der findes 4 sådanne skoler, oprettet i henhold til loven om ungdomsskoler. Disse kostskoler har stor lighed med efterskolerne, men adskiller sig hovedsagelig fra disse ved, at den erhvervsbetonede undervisning får en mere fremtrædende plads. Skolerne afholder i almindelighed 3 kursus årligt, hvert på 3 måneder. Disse 4 skolers elevtal, der er medregnet i de foregående tal, var i året 1949—50 368.

§ *22. Andre undervisningsformer for unge.*

Undervisningen efter udgangen af børneskolen spænder over et vidt felt, lige fra *faglig undervisning,* som indgår som et obligatorisk led af en vis uddannelse, til den udelukkende almendannende, frivillige undervisning. Man skal ikke her gå nærmere ind på de enkelte skole- og undervisningsformer, idet disse dels er omtalt i betænkningens senere kapitler, dels omtales i kommissionens betænkninger om ungdommens adgang til den højere uddannelse.

På de områder indenfor håndværk, industri, handel og kontorfag m. v., hvor der er gennemført *lærlingeordninger,* foregår der parallelt med den praktiske uddannelse på lærestedet en obligatorisk, teoretisk uddannelse på de tekniske skoler og handelsskoler, og også specialarbejdere i disse erhverv modtager ofte en teoretisk uddannelse, jfr. kap. 7 og 9.

Visse stillinger forudsætter en videregående uddannelse (eventuelt højere uddannelse), som først påbegyndes, efter at de pågældende har været beskæftiget en vis tid. Dette gælder en række stillinger indenfor håndværk, industri og transport. Eksempelvis skal nævnes bygningskonstruktører, ingeniører i bygningsteknik og i husbygningsteknik samt ingeniører i elektro-, maskin- og skibsbygningsteknik; endvidere maskinister (maskinmestre) og navigatører, herunder styrmænd, sætte- og fiskeskippere. For alle disses vedkommende går der gerne en flerårig praktisk uddannelse forud, eventuelt suppleret med almindelig teknisk skoleuddannelse og for håndværksfagenes vedkommende gerne en aflagt svendeprøve. Forsåvidt angår de maritime beskæftigelser kræves der af maskinmestrene en vis sejltid, før de kan anerkendes som maskinmestre, og af navigatørerne kræves der sejltid fra 2 til 4 år, førend den teoretiske uddannelse påbegyndes. Forsåvidt angår de handelsteoretiske, herunder de handels videnskabelige uddannelser, stilles der for hovedparten af dem krav om flerårig praksis og visse elementære kursus afsluttet, førend de højere uddannelser kan påbegyndes.

En række stillinger forudsætter endelig eksamen fra *universiteter og læreanstalter,* hvor undervisningen foregår i direkte forlængelse af den undervisning, der er givet i gymnasiet, eller for deres vedkommende, som har taget real- eller præliminæreksamen, via særlig indrettede adgangseksaminer efter adgangskursus gerne af 1 års varighed. Hertil kommer i et par tilfælde også praktisk uddannelse; således har farmaceuterne en 2½-årig discipeltid på apotek og 2 af civilingeniørretningerne har 1 års værkstedsuddannelse midt i studiet.

Inden for en række erhverv findes der imidlertid ikke bestemte uddannelseskrav, men den faglige uddannelse foregår alene igennem *'praktisk arbejde.* Der er dog i flere af

disse erhverv oprettet skoler eller kursus, som bygger på elevernes frivillige deltagelse, og som enten slet ikke eller kun i ganske ringe grad lader undervisningen afslutte med prøver.

Dette gælder således for uddannelsen inden for *landbruget*, hvor der udelukkende arbejdes med frivillig undervisning, jfr. nærmere § 75. Denne strækker sig fra den landbrugsfaglige undervisning, der mindst skal omfatte 30 timer, og som regel ligger om eftermiddagen, over specielle kortvarige, men mere koncentrerede kursus i f. eks. maskinlære eller fodring, til 5—9 måneders kursus på landbrugsskoler og husmandsskoler.

Uddannelsen til *husligt* arbejde meddeles under en række forskellige former, **jfr.** § 82, men det er endnu ikke lykkedes at få fastslået nogen standardundervisning eller at få knyttet bestemte rettigheder til gennemførelsen af et vist kursus og aflæggelsen af visse prøver.

For *de ufaglærte* har man en række overenskomstmæssigt fastsatte fagligt betonede uddannelser, der for enkeltes vedkommende svarer til lærlingeuddannelsen dog uden dennes beskyttelse. For andre ufaglærte er der i de senere år endvidere indført en erhvervsbetonet undervisning i deres arbejdsproblemer, jfr. § 56. Det er dels sket gennem Arbejdsteknisk skole, der gennemfører specialkursus for voksne arbejdere, dels gennem de Arbejdstekniske ungdomsskoler, som er beregnet for unge arbejdsløse, og hvor hovedvægten er lagt på den uddannelse og optræning, som eleverne opnår under opholdet, dels — og navnlig — gennem ungdomsskolen for ufaglærte, jfr. foregående §.

§ *23. Fremmede skoleordninger og skoleforslag.*

Der er i mange lande i de senere år gennemført eller overvejet skolereformer, som har medført, dels at skolepligten er blevet udstrakt til det 15. år eller endnu længere, dels at indholdet af undervisningen i de seneste klasser i højere grad bliver tilrettelagt under hensyntagen til de problemer, der knytter sig til overgangen fra skole til erhvervsliv. Problemet er stort set det samme i alle lande i Europa og Nordamerika, og der skal her henvises til enkelte af de skolereformer, som påkalder sig opmærksomheden.

I *Norge* har man haft meget gode erfaringer med den såkaldte framhaldsskole, som nu bygger på loven af 1946. Formålet med skolen, der fortrinsvis er beregnet for elever i alderen 14—17 år, er at fremme elevernes almendannelse og karakterudvikling, forberede dem til deres livsgerning og udvikle dem til dygtige mennesker både åndeligt og legemligt.

Skolen kan være en almindelig dagskole eller indrettes som dag- eller aftenkursus. I en række år var framhaldsskolen udelukkende aftenskole, men efterhånden er man næsten overalt gået over til dagskoler. Man har dog i flere byer, bl. a. Oslo, bevaret aftenskolen sammen med dagskolen, men elevtilgangen til den førstnævnte er i stadig tilbagegang, medens dagskolens elevtal viser stærk stigning.

Undervisningen i framhaldsskolen er først og fremmest erhvervsbetonet og tager undertiden sigte på ganske bestemte fag, men gennem undervisning i modersmålet, samfundslære m. m. får den tillige en almendannende karakter. Af hensyn til den erhvervsbetonede undervisning fordeles eleverne i framhaldsskolen i Oslo på forskellige hold i visse timer, således at elever, der stiler imod samme fag eller faggruppe, kommer til at gå sammen.

Loven bygger på frivillighedens princip både med hensyn til, om kommunerne **vil** oprette framhaldsskoler, og om de unge vil gå i disse skoler. Ifølge lovens § 13 kan en kommune dog gøre det til en pligt for de unge, som ikke søger anden videregående under-

visning, at søge en framhaldsskole det første år efter udskrivningen af folkeskolen. Der er endnu ikke indført påbud af denne art.

Den *svenske* skole skal efter en reformplan, der fremsattes i 1948, være 9-årig, idet der gennemføres en vis begrænset linjedeling, som dog først og fremmest vedrører 9. klasse og de uddannelsesformer, der skal kunne bygges herpå. Det er i 1950 vedtaget at drive forsøgsvirksomhed i en række kommuner indtil slutningen af 1950'erne med det som mål at gennemføre en hele landet omfattende reform omkring 1960. Navnlig 9. klasse skal tilrettelægges under hensyntagen til det erhvervsliv, som de unge skal ud i efter afslutningen af skolen, idet den foreslås givet 3 retninger, nemlig:

1) 9 g, der forbereder til gymnasiet,

2) 9 a, som afslutter skolens teoretiske undervisning, men samtidig forbereder til en ikke-gymnasiepræget videre undervisning, idet det dog er således, at de, der ikke ved 8. skoleårs afslutning har truffet endelig bestemmelse om deres fremtidsvej, fra denne klasse kan gå, hvilken vej de måtte ønske, og f. eks. ikke udelukkes fra at kunne gå i gymnasiet.

3) 9 y er tænkt som forberedende undervisning for de elever, der agter at gå ind i en mere eller mindre omfattende faglig uddannelse. Undervisningen er tænkt omfattende dels praktisk arbejde inden for det valgte fag i det halve af skoletiden, dels »yrkesteori« i tilknytning hertil. Desuden skal der undervises i almendannende fag som f. eks. svensk og samfundslære. Hertil kommer gymnastik og en eventuel undervisning på frivillig basis i sprog og emner, der har videre interesse i forbindelse med det valgte erhverv.

Man finder, at det vil være bedst at lægge 9 y som 1. år i de egentlige »yrkesskoler«, men da disse er ret fåtallige, har man tænkt sig, at praktiken iøvrigt skulle kunne gives direkte i næringslivet — helst som en påbegyndelse af en egentlig lærlingeuddannelse.

Ligesom i Danmark har ungdomsundervisningen i *England* tidligere været baseret på frivillig deltagelse fra de unges side. Education Act fra 1944 betød imidlertid et afgørende brud med den hidtidige linie inden for ungdomsundervisningen.

Den undervisningspligtige alder blev hævet til det 15. år, men skal, såsnart mulighed foreligger, hæves til det 16. år.

Udover udvidelsen af den almindelige undervisningspligt planlægger man endvidere at gennemføre en pligt for alle unge til at søge en uddannelse indtil deres 18. år. De, der ikke søger videregående uddannelse af faglig art efter at være gået ud af skolen efter det fyldte 16. år, skal søge Day Continuation Schools, som nærmest må sammenlignes med en ungdomsskole. Eleverne skal efter planen modtage undervisning en dag om ugen i dagtimerne, og de skal have fri fra deres arbejdsplads uden afkortning i lønnen. Planen for denne ungdomsskole er på grund af mangel på skolelokaler og lærere endnu ikke ført ud i livet over hele landet, men i en række counties har man oprettet Day Continuation Schools — foreløbig dog med frivillig deltagelse fra de unges side. Der føres en betydelig propaganda for, at arbejdsgiverne skal sende deres unge arbejdere til disse skoler.

Undervisningen har væsentligst almendannende sigte, med fag som historie, litteratur, samfundskundskab og musik, men der undervises dog i en række praktiske fag af mere faglig karakter.

Man planlægger endvidere at oprette County Colleges, som nærmest svarer til de danske ungdomskostskoler. Eleverne skal kunne modtage undervisning i 2—3 måneder her i stedet for i Day Continuation Schools, og undervisningen vil foregå efter de samme retningslinier som i disse skoler.

For lærlingenes vedkommende har man også søgt at gennemføre dagskoleundervisning. Mangel på lærere og skolelokaler har dog stillet sig i vejen for en fuldstændig

gennemførelse, men et stadig stigende antal elever følger dagundervisning i forbindelse med en faglig uddannelse. Tanken er ikke ny, idet der siden begyndelsen af det 20. århundrede har eksisteret dagskoler, der var oprettet af arbejdsgiverne, men først ved 1944-lovens gennemførelse er der skabt mulighed for en fuldstændig gennemførelse af dagundervisning.

De allierede højkommissærer for *Tyskland* besluttede på et tidligt tidspunkt af besættelsen, at der i alle dele af Tyskland skulle gennemføres skolereformer, hvorved undervisningen blev forlænget og demokratiseret, ikke mindst således at det skarpe skel mellem de unge, som gik i mellemskole og gymnasium, og andre unge blev fjernet. Den indrepolitiske udvikling i Tyskland har gjort, at reformarbejdet er foregået med meget forskellig hastighed i de forskellige zoner og lande, men der er dog i næsten alle områder sket fremskridt i den af højkommissærerne ønskede retning.

Man kan særlig fremhæve den i *Storberlin* gennemførte skoleordning, der for ungdomsundervisningens vedkommende arbejder med nye tanker om problemet skole og arbejde.

Skolepligten omfatter 12 år, hvoraf de 4 sidste kan tilbringes enten i den teoretiske linje eller den praktiske linje. De to linjer er ligeberettigede og skal principielt findes i samme bygning og, navnlig forså vidt fagene egner sig til, at undervisningen kan være fælles, undervises af eet lærerkorps. Valget af linjen for de 4 sidste skoleår skal fremgå af elevernes og deres forældres ønsker i forbindelse med klasselærerens og skolelederens opfattelse af elevernes standpunkt.

Den praktiske linje omfatter i 9. skoleår en undervisning, der ved siden af almendannelsen betoner opgaven at vælge et erhverv. Herunder gennemgås samtlige erhverv, idet erhvervslivet er opdelt i 10 grupper, der hver behandles i en af skoleårets 10 måneder, således at en måned vies til metalforarbejdning, en anden til tekstilindustri o. s. v. Dertil slutter sig for de følgende års vedkommende enten en Berufschule, der supplerer det praktiske arbejde på en arbejdsplads med mindst 12 timers undervisning fordelt på to dage om ugen, eller en Beruffachschule, som samtidig meddeler en teoretisk og en praktisk uddannelse og ikke er kombineret med lærepladser eller lignende.

De unge, som udfører husarbejde i forældrehjemmet, eller som er arbejdsløse, har pligt til at følge Berufschule.

Den teoretiske linje er beregnet for de unge, der forbereder sig til et studium, og omfatter dels en undervisning i fælles pligtfag, dels et system af valgfri fag, som muliggør en uddannelse i naturvidenskabelig, nysproglig eller humanistisk retning. Undervisningen afsluttes med studentereksamen.

Til Berufschule eller Beruflachschule kan knyttes klasser med videregående faglig undervisning. Der gives de elever, som forlader den teoretiske linje inden eksamen, mulighed for at gå over i skoler for en videregående faglig undervisning efter et overgangskursus. Skolerne for videregående faglig undervisning giver forudsætningerne for ledende stillinger af teknisk, handelsmæssig eller driftsøkonomisk art og fører til en eksamen, som er ligeberettiget med studentereksamen.

I en række kantoner i *Schweiz* har man allerede i en række år haft obligatorisk ungdomsskole, hvor alle, der er udgået fra den almindelige folkeskole, og ikke følger anden skolemæssig undervisning, har pligt til at deltage. Reglerne er forskellige for de enkelte kantoner, men der er dog så vidt muligt gennemført erhvervsbetonede ungdomsskoler, hvor det overhovedet har været muligt.

I de kommuner, hvor enten industri eller landbrug er hovederhvervet, har det været muligt at samle tilstrækkeligt mange unge i hver klasse og derved opnå en betydelig interesse for og gode resultater i ungdomsskolen, men i de meget små kommuner, hvor hovederhvervet nok er landbrug, men hvor de unge søger ind som arbejdere ved de nærliggende industrikvarterer, er der konstateret store vanskeligheder ved gennemførelse af en ungdomsskole, når denne skulle deles efter de forskellige faggrupper.

Undervisningen strækker sig over en række uger, normalt i løbet af vinterhalvåret. Der undervises mellem 80 og 100 timer om året i 2—4 år. Da skolen gennemføres som dagskole, har arbejdsgiverne pligt til at give de unge fri, og der kan pålægges såvel de unge som forældre og arbejdsgivere bøder for undladelse af opfyldelse af skolepligten.

Sovjetunionens skolevæsen er endnu præget af de vanskeligheder, som har været forbundet med i løbet af en relativ kort årrække i det hele taget at opbygge et skolevæsen inden for et område af Sovjetunionens størrelse, men der er dog grund til at fæstne sig ved de skoleformer, som tager særlig sigte på unge, der skal være arbejdere inden for industrien, og som forberedes hertil i de seneste skoleklasser.

Således giver den 7-årige folkeskole, foruden til den teoretiske mellemskole, adgang til de såkaldte faglige mellemskoler, der har en varighed fra 2 til 4 år. I de faglige mellemskoler uddannes specialister af forskellig art, såsom almindelige teknikere, lærere til grundskolen, sygeplejersker o. s. v. Det er muligt at gå videre fra en faglig mellemskole til de højere læreanstalter. Foruden denne uddannelse giver den 7-årige skole adgang til en række kortere kursus, fra hvilke den unge kan træde ud i erhvervslivet som almindelig ukvalificeret arbejdskraft. Afgangen fra skolen sker dog ikke uden en forudgående erhvervsvejledning — dels ved at tidligere elever kommer til skolen og fortæller om deres arbejde, dels ved at de forskellige virksomheder og videregående skoler udsender materiale om arbejdet og behovet for tilgang. Særlig omtale fortjener et dekret af 1942, hvorefter der i såvel de 7- som de 10-årige skoler i landbrugsdistrikterne indførtes to ugentlige timer i landbrugslære.

Kapitel 5.

Kommissionens indstilling vedrørende ungdomsskolen.

§ 24. *Indledning.*

Ved udgangen af skolen skifter de fleste unge brat fra skolemilieu til arbejdsmilieu. Mange af dem, der forlader folkeskolen i deres 14. år, er ikke fuldt ud modne til at tage dette spring.

Der er først og fremmest tale om en væsentlig forøgelse af de fysiske og psykiske krav, der stilles til de unge, der går ind i et erhvervsarbejde og der får samme eller længere arbejdstid end de voksne arbejdere. Dette spørgsmål har kommissionen tidligere beskæftiget sig med i betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger, hvor man imidlertid undlod at stille forslag om en højere lavalder for beskæftigelse i erhvervsmæssigt arbejde end 14 år under hensyn til, at den bestående skoleordning ikke giver mulighed for anvendelsen af det eller de år, hvormed lavalderen kunne tænkes sat op. Forholdene er dog ikke ens for alle erhverv, men der er, forsåvidt angår de krav, der stilles i det daglige arbejde, betydelige forskelle; f. eks. vil det være noget lettere for de unge i landbruget gradvist at glide over i arbejdet, medens arbejdsmulighederne i byerne som oftest kræver en betydelig omstilling fra de unges side.

Den psykiske umodenhed medfører — som anført i § 4 — at mange unge, når de forlader skolen på dette tidlige tidspunkt, står usikkert overfor de pladser, der står dem åbne i erhvervslivet; kun de færreste af dem kan bedømme deres egne evner. En udskydelse af det tidspunkt, hvor de unge skal tage stilling til at gå ind i en bestemt uddannelse eller erhvervsgren, vil i de fleste tilfælde medføre større sikkerhed såvel i de unges vurdering af sig selv som i deres vurdering af uddannelsen eller pladsen, hvorved en erhvervsvejledning vil komme til at hvile på et noget fastere grundlag.

Endvidere kommer de unge nu ind i deres nye arbejdsmilieu uden væsentlig forberedelse. For at lette denne overgang ville det være af betydning, om de unge fik mere kendskab til det samfund og det erhvervsliv, de indtræder i, end skolen idag kan give dem. Det ville støtte dem i det arbejde, de går ind i, men samtidig også give dem mulighed for at få mere ud af den del af deres tilværelse, der ligger uden for arbejdet. Denne undervisningsopgave er i vor tid vigtigere — men også vanskeligere — end tidligere, både fordi samfundslivet er mere differentieret, og fordi den enkelte på grund af den øgede sociale bevægelighed i det moderne samfund i mindre grad hviler i et fast milieu, og må bygge sin tilværelse op under påvirkning fra en række sider og under skiftende forhold.

Som det fremgår af kapitel 3, modtager kun knap 40 pet. af de unge i byerne og ca. 10 pct. af de unge i landkommunerne undervisning i eksamensskolen efter det 14. år. Af de unge, der ikke går videre i skolen, er der et ikke ubetydeligt antal, der i de følgende år går på efterskoler og folkehøjskoler eller modtager anden uddannelse, men forholdet er dog stadig — trods tilslutningen til aften- og ungdomsskolen — at en meget stor del af

ungdommen på landet, af den ufaglærte ungdom i byerne og af de unge husassistenter enten slet ingen undervisning får eller får en ret tilfældig undervisning. Disse unge vil ikke blot i mange tilfælde være dårligere stillet i konkurrencen på arbejdsmarkedet end de, der har fået en faglig uddannelse eller har taget del i en anden erhvervsbetonet undervisning, men de vil også ofte i kulturel henseende få en snævrere horisont end mange andre unge, således som det bl. a. antydes af den undersøgelse vedrørende de unges fritidsvaner, som er foretaget i forbindelse med ungdomsenqueten.

Som anført i § 23 har man i en række andre lande søgt at tage hensyn til de her nævnte forhold, enten ved en udstrækning af varigheden af den obligatoriske folkeskoleundervisning eller ved indførelsen af en systematisk ungdomsskoleundervisning for de unge over skolealderen. Der er ikke grund til at tro, at man uden videre vil kunne overføre erfaringerne fra andre landes skolereformer, hvor velgennemtænkte de end kunne synes at være, på danske forhold. Det danske samfund adskiller sig såvel i sin erhvervsstruktur som i sin sociale og kulturelle struktur på mange måder fra forholdene i industrilandene. Det er i denne forbindelse tilstrækkeligt at pege på den betydning, som ikke alene landbruget som erhverv, men også den landsbyprægede kultur har og har haft for det danske samfund som helhed. Man kan derfor vel tage hensyn til de skoletanker, der har været fremme i debatten her som i udlandet, og til de andetsteds faktisk gennemførte skoleordninger, men ved fremsættelse af forslag må man først og sidst have de forudsætninger for øje, som eksisterer her i landet.

De foran nævnte tilpasningsproblemer vil næppe kunne løses inden for den bestående folkeskoles rammer, dels fordi disse allerede er ved at blive sprængt på grund af fagtrængsel, dels fordi børnene i folkeskolen næppe har den fornødne modenhed til at modtage den udvidede erhvervs- og samfundsbetonede undervisning, som kommissionen finder det ønskeligt, at alle unge får del i.

Der er derfor i kommissionen enighed om, at den pågældende undervisning bør gives i form af en ungdomsundervisning, som falder i 2 afsnit: dels i en introducerende undervisning, som kan indføre de unge i samfundslivets og erhvervslivets problemer i almindelighed, dels i en fortsat undervisning, som uden at være egentlig fagligt præget er stærkere erhvervsbetonet. Om kommissionens synspunkter med hensyn til undervisningens indhold og form henvises til § 28.

Nogle af kommissionens medlemmer finder, at den første del af denne ungdomsundervisning bør finde sted i forbindelse med gennemførelsen af et obligatorisk 8. skoleår i folkeskolen, idet man herved også sikrer sig, at de unges erhvervsvalg udskydes et år, ligesom der derved vil kunne ske en aflastning af folkeskolens hårdt trængte undervisningsplan. Andre af kommissionens medlemmer er dels af principielle, dels af praktiske grunde modstandere af indførelsen af et obligatorisk 8. skoleår.

Man har i denne forbindelse særlig gjort opmærksom på, at det ville være urealistisk at fremsætte forslag om en generel udvidelse af folkeskolen, så længe denne i mange landkommuner endnu ikke har nået de mål, som er opstillet i folkeskoleloven af 1937, og at en generel udvidelse af folkeskolen i hvert fald først bør finde sted, når folkeskoleundervisningen på landet har opnået samme timetal som i byerne. I denne forbindelse understreger man også de store vanskeligheder med hensyn til fremskaffelsen af de fornødne lærekræfter og lokaler, som kan forventes at bestå i nogen tid fremover.

Endvidere har man peget på skoletrætheden, som bl. a. skulle hænge sammen med, at mange unge i overgangsalderen er præget af uro og trang til at komme under nye forhold, således at de ikke mere føler sig hjemme i skolen. De medlemmer, som ønsker den obliga-

toriske folkeskoleundervisning udvidet, har heroverfor understreget, at undervisningen i de sidste skoleklasser før og efter det 14. år bør lægges an på en sådan måde, at der i højere grad end nu tages hensyn til, at de unges psyke er forskellig fra børnenes, idet man ikke ville have nogen glæde af at forlænge skoletiden, hvis dette blot skulle betyde, at der blev tilføjet en klasse med væsentlig samme indhold og samme arbejdsmåde som i de nuværende klasser.

Man har endelig overfor forslaget om et 8. skoleår fremhævet, at mange ubemidlede forældre betragter det som ønskeligt, at de unge hurtigt efter 14-års alderen kan begynde at tjene penge, ikke mindst fordi udgifterne til de unges underhold stiger stærkt med alderen.

De medlemmer af kommissionen, der har ønsket, at kommissionen skulle stille forslag om gennemførelse af det 8. skoleår, mener ikke, at de anførte argumenter er tilstrækkelig overbevisende til at begrunde en afvisning af tanken om forlængelsen af den almindelige folkeskoleundervisning; men da der ikke i kommissionen har kunnet opnås tilstrækkelig tilslutning til dette synspunkt, ønsker man sammen med andre medlemmer af kommissionen at slutte sig til det i det følgende angivne forslag om en ungdomsskole.

§ 25. *Kommissionens forslag.*

Som det fremgår af foregående paragraf, er der efter kommissionens mening behov for en erhvervs- og samfundsbetonet undervisning af alle de mange unge, som efter udgangen af folkeskolen ikke modtager nogen faglig uddannelse.

Kommissionen har med interesse fulgt arbejdet i ungdomsskolen for ufaglærte, således som det har formet sig siden ungdomsskolelovens vedtagelse i 1942. Skønt der utvivlsomt er gjort værdifulde erfaringer i denne skole, erfaringer, som vil få betydning for hvert senere forsøg på at skabe en særlig ungdomsskole, er kommissionen dog af den opfattelse, at denne ungdomsskole, som er en aftenskole med 5—6 timer ugentlig undervisning i vinterhalvåret, ikke har kunnet løse ungdomsskolespørgsmålet. Antallet af elever og antallet af undervisningstimer er for ringe til, at man kan blive stående herved. Selv om det skulle lykkes denne aftenskole, hvad dog intet tyder på, at samle praktisk talt alle, ville det undervisningsmæssige udbytte utvivlsomt vedblive at være utilfredsstillende.

Det er kommissionens opfattelse, at det pædagogiske udbytte af ungdomsskolen vil være væsentlig større, såfremt undervisningen blev gennemført som *dagundervisning*. Eleverne vil i så tilfælde blive betydelig mere interesserede i undervisningen og navnlig væsentlig mere oplagte og modtagelige, end såfremt de skal gå i skole efter at have afsluttet en fuld arbejdsdag.

Man skal endvidere, jfr. § 10, understrege betydningen for såvel den fysiske som den psykiske udvikling i ungdomsårene af, at der sikres de unge tilstrækkelig fritid. Dette gælder ikke mindst de ganske unge.

Endelig vil dagskoleundervisningen medføre en glidende overgang fra barnets skolemilieu til den voksnes arbejdsmilieu.

Ønsket om at give *en mere fyldig ungdomsundervisning* sammen med behovet for at skabe denne glidende overgang vil efter kommissionens mening bedst kunne opfyldes ved, at ungdomsskolens 1. klasse, som skulle modtage de unge, der som 14-årige går ud af folkeskolen, kommer til at omfatte et relativt betydeligt antal timer efter de enkelte kommuners bestemmelse, dog mindst 300 og højst 500 i løbet af året. I de følgende år skulle ungdomsskolen ikke omfatte mere end 125—150 timer årlig. Undervisningen i første klasse kan tænkes lagt med 3 timer pr. dag på 4—6 hverdage eller med 6 timer 2—3 dage i ugen

i vinterhalvåret, idet det må understreges, at det af pædagogiske grunde næppe er muligt at undervise mere end 6 timer i træk, medmindre undervisningen tilrettelægges med en længere pause i midten eller således, at den i højere grad end sædvanligt omfatter praktisk betonede fag, der ikke stiller krav til eleverne om anspændt opmærksomhed.

Undervisningen bør henlægges til de perioder af året, hvor de unges deltagelse i erhvervslivet generes mindst af skolegangen, evt. samles i kortere perioder, jfr. iøvrigt § 26. Da forholdene i så henseende varierer for de forskellige egne af landet og de forskellige erhverv, bør den nærmere tilrettelæggelse af undervisningen være overladt til ungdomsskolenævnene, hvori arbejdsgivere og arbejdere er repræsenteret.

Under drøftelsen af en dagskole af det foreslåede omfang blev det imidlertid kommissionen klart, at man ikke ville kunne pålægge arbejdsgiverne pligt til at give deres unge arbejdere fri hertil uden afkortning i lønnen. Den heraf følgende indtægtsnedgang for de unge vil imidlertid efter kommissionens opfattelse kunne medføre, at man ikke kan påregne nogen væsentlig *frivillig* deltagelse i skolen af de unge, hvis forældre enten mangler forståelse af ungdomsundervisningens betydning eller lægger betydelig vægt på de unges indkomst. Man ville derfor ikke få den meget store del af ungdommen i tale, som for øjeblikket ikke får nogen uddannelse efter deres 14. år.

Hertil kommer, at man, såfremt det var frivilligt for de unge at søge dagskolen, måtte regne med, at mange arbejdsgivere — uanset om man pålægger dem pligt til at give de unge fri til deltagelse i skolen — vil foretrække de unge, som erklærede, at de ikke ville søge dagskoleundervisning. De unge, der var interesserede i deltagelse i undervisningen, ville således kunne få store vanskeligheder med at finde arbejde, hvad der enten ville hindre deres deltagelse eller modvirke tanken om en blandet ungdomsskole- og arbejdsordning i det første år efter udgangen af folkeskolen.

Under hensyn hertil finder ungdomskommissionen, at en udvidet ungdomsundervisning bygget på princippet om dagundervisning ikke vil være gennemførlig på frivillighedens grund.

På den anden side har man i kommissionen ikke ønsket at bryde med den hovedlinie i dansk skolehistorie, hvorefter vi vel har *undervisningspligt*, men *ikke* skoletvang.

Ved forordningen af 1814 indførtes der undervisningspligt for børn fra 7 til 14-års alderen, og der pålagdes kommunerne pligt til at oprette og drive almueskoler for de børn, hvis forældre ikke selv så sig i stand til at skaffe deres børn den krævede undervisning. Almueskolen er forlængst blevet en virkelig folkeskole, som praktisk talt alle forældre benytter sig af. Men det har altid været og er stadig en selvfølge, at forældre har ret til at sende deres børn i privatskoler eller til selv at opfylde undervisningspligten gennem hjemmeundervisning.

I nøje forlængelse af denne tankegang foreslår kommissionen da, at undervisningspligten udvides til at omfatte det første ungdomsskoleår, således at alle unge, der går ud af folkeskolen ved deres 14. år, inden deres fyldte 15. år skal have påbegyndt undervisning enten i ungdomsskolen eller i dermed sidestillede undervisningsformer.

For landkommunernes vedkommende skal man dog af praktiske grunde foreslå, at undervisningen først skal påbegyndes inden det fyldte 16. år, således at det er muligt for de unge at vente indtil 1½ år med skolegangen. I de små landkommuner vil det ofte, selv om der indgås skoleforbund, være vanskeligt at få samlet tilstrækkeligt mange 14-årige til at danne 1. klasse i ungdomsskolen, og man kan antagelig forvente, at gennemførelsen af den udvidede undervisningspligt vil øge tilstrømningen til efterskolerne, hvor-

ved det vil blive endnu vanskeligere at samle tilstrækkelig mange elever til ungdomsskolen ud af et enkelt års kuld.

Alle kommuner, ikke som nu kun bykommuner og kommuner med bymæssig bebyggelse, skal have pligt til at oprette ungdomsskoler — for landkommunernes vedkommende eventuelt gennem skoleforbund — således at alle de unge, der ikke opfylder den nye undervisningspligt ad anden vej, har fri adgang til en offentlig ungdomsskole. Kommunens pligt er en pligt til at oprette en ungdomsskole ikke blot for de unge i den undervisningspligtige alder, men for alle fire årgange unge mellem 14 og 18 år, for ungdomsskolens 2.—4. år dog kun, såfremt et passende antal unge melder sig.

Foruden i den af kommunerne oprettede dagungdomsskole vil den forlængede undervisningspligt kunne opfyldes i folkeskolen eller i eksamensskolen, på tekniske skoler, efterskoler, sømandsskoler o. 1.

Det er en konsekvens af denne opfattelse, at den nye undervisningspligt også kan opfyldes gennem hjemmeundervisning, jfr. lov om friskoler og hjemmeundervisning, hvis regler også vil kunne lægges til grund for ungdomsskoleundervisningen.

Efter det første års ungdomsskole, byggende på den forlængede undervisningspligt, må det tilstræbes på frivillighedens grund at fortsætte dagungdomsskolen til 18-års alderen, men — som foran nævnt — med væsentlig mindre timetal. Når ungdomskommissionen ikke finder det rigtigt at foreslå almindelig undervisningspligt ud over det første år, skyldes dette bl. a., at de praktiske hensyn, som gjorde sig gældende ved den mere omfattende undervisning i det første år i forhold til de unge selv og arbejdsgiverne, ikke har samme vægt, hvor det drejer sig om det meget mindre timeantal i de følgende år. Man finder det her rimeligt at pålægge arbejdsgiverne pligt til at give de unge fri til deltagelse i dagundervisning uden afkortning i deres løn, forudsat at disse har indmeldt sig i og regelmæssigt besøger ungdomsskolen, jfr. det tilsvarende forslag i forbindelse med gennemførelse af dagskole for lærlinge i § 46.*)

Ungdomskommissionen skal dog foreslå, at der gives de enkelte kommunalbestyrelser adgang til at indføre undervisningspligt for kommunernes unge i et eller flere år ud over ungdomsskolens 1. år. En sådan smidigere ordning ville dels tage hensyn til mulighederne for fremskaffelse af lokaler og lærerkræfter i de forskellige kommuner, dels virke som en forsøgsordning, hvoraf man kunne uddrage erfaringer til brug for eventuelle senere overvejelser om indførelse af en generel forlængelse af undervisningspligten ud over det første år.

I korte træk går kommissionens forslag herefter ud på følgende: Samtlige kommuner skal etablere en ungdomsskole (eventuelt ved oprettelse af skoleforbund) som et tilbud til de unge om fortsat gratis undervisning efter udgangen af folkeskolen. Ungdomsskolen skal være dagskole, og arbejdsgiverne skal være pligtige at give de unge frihed til deltagelse i denne dagskoleundervisning, efter det første år uden afkortning af deres løn. Den yngste årgang af unge, altså de, der som 14-årige er gået ud af folkeskolen, skal inden de fylder 15 år — for landkommunernes vedkommende inden de fylder 16 år — være pligtige til at påbegynde en undervisning, hvis omfang svarer til 300—500 timer i ungdomsskolen. Denne undervisningspligt kan opfyldes ikke blot i ungdomsskolen, men også gennem andre tilsvarende undervisningsformer

*) Man skal iøvrigt pege på de allerede nu gældende bestemmelser, hvorefter arbejdsgiverne har pligt til at give specialarbejdere adgang til at deltage i almendannende eller faglig undervisning (lærlingelovens § 13), og hvorefter medhjælperen, der søger aftenskoler, fagskoler, offentlige ungdomsskoler eller tilsvarende skoler, har ret til at få arbejdstiden lagt således, at den ikke hindrer dem i at benytte undervisningen i sådanne skoler (medhjælperlovens § 19).

eller ved at tage hjemmeundervisning,idet der ligesom for de 7—14-årige ikke er tale om skolepligt, men om undervisningspligt. Efter det første år er det frivilligt for de unge, om de vil modtage undervisning, idet dog de enkelte kommuner kan udstrække undervisningspligten ud over det første år.

Kommissionen er klar over, at et forslag af denne art vil vække en betydelig modstand. Det vil blive fremført, at ungdomsundervisningen altid og med noget held har søgt at få de unge til at søge en videregående uddannelse af faglig eller almendannende natur ad frivillighedens vej. Endvidere vil der blive peget på, at der vil opstå pædagogiske vanskeligheder ved den tvungne undervisning af de unge, en vanskelighed, der kan blive forstærket ved, at en del af de unge ved det 14. år er skoletrætte og ønsker at komme ud i erhvervslivet. Flertallet har ved behandlingen af forslaget været klar over disse indvendinger og en række andre, som har været fremført mod udvidelse af undervisningspligten, men finder dem ikke tungtvejende nok. Det, kommissionens flertal har for øje, er alene, at de forældre, som ikke sørger for en videregående undervisning for deres børn, får pligt hertil, medens man ikke kommer til at udøve nogen tvang over for dem, som allerede nu har draget omsorg for, at deres børn får en sådan undervisning. Man finder det ikke rimeligt, at landkommunernes unge i så henseende stilles dårligere end byernes unge, ganske særligt når hensyn tages til, at mange af de unge, som senere vandrer til byerne fra landet, netop hører til dem, der i dag slet ikke får nogen undervisning med erhvervsmæssigt eller almendannende sigte.

Kommissionen er klar over, at en række praktiske vanskeligheder — mangel på skolelokaler og lærerkræfter — i den allernærmeste fremtid vil lægge sig hindrende i vej en for gennemførelsen af et forslag som det skitserede, og forslaget udtrykker derfor kommissionsflertallets *principielle* stilling til den almindelige ungdomsundervisning. Men man lægger dog ganske særlig vægt på, at ungdomsskolen, således som flertallet tænker sig den, i den nærmeste fremtid forberedes derved, at der træffes effektive foranstaltninger til fremme af den frivillige deltagelse i ungdomsundervisningen. Derved vil for det første ungdomsskoletanken kunne blive befæstet i befolkningskredse, hvor den måske ikke er det i dag. For det andet vil en overgangstid præget af stigende frivillig søgning af ungdomsundervisningen være nyttig såvel for en organisk udvikling af nye ungdomsskole- og undervisningsformer som med henblik på tilvejebringelsen af tilstrækkelige og egnede lærerkræfter og overvindelsen af de vanskeligheder, lokalemangelen har skabt.

Kommissionen mener ikke at burde gå ind i overvejelser om de konkrete overgangsformer, idet man går ud fra, at spørgsmålet om fremme af den frivillige søgning af ungdomsundervisningen bliver behandlet af den af undervisningsministeriet nedsatte ungdomsskolekommission. Man skal blot bemærke, at det af hensyn til det store antal unge, der vil udgå af folkeskolen i slutningen af 50erne og begyndelsen af 60erne, jfr. kapitel 12, vil være af væsentlig betydning, at rammerne for den af ungdomskommissionen foreslåede ordning tilvejebringes snarest muligt.

Et *mindretal* (Albertsen, Arnfred, Bertelsen, Erichsen, Jens Marinus Jensen) kan tiltræde flertallets ønsker om, at de unge i 14—18 års alderen får en fyldigere undervisning og oplæring, end tilfældet er for de mange nu, men mindretallet må mene, at forslaget om en tvungen fortsat undervisning ikke vil føre til det tilsigtede mål. Der findes — i alt fald i landkommunerne — hverken egnede lærere eller lokaler i fornødent omfang, og endnu står man usikkert overfor, hvorledes en sådan undervisning fagligt og pædagogisk skal lægges til rette. Det vil således i bedste fald vare adskillige år, inden den skitserede

skole kan træde ud i livet. Ved allerede nu at dekretere den tvungne undervisning opnår man kun at rejse en ret gold strid om frivillig eller tvungen undervisning eller, hvad der er alvorligere, skabe uvilje overfor opgaven hos personer og organisationer, hvis medvirken er nødvendig for at opnå et godt resultat. Mindretallet er indforstået med, at kommunen får pligt til at oprette den i betænkningen skitserede »ungdomsskole«, når ønsket derom fremsættes, og et rimeligt antal elever er for hånden, men undlader ikke at understrege, at den værdifuldeste støtte, kommunalbestyrelserne kan give ungdomsarbejdet, sikkert er at støtte oprettelse af sognegårde eller ungdomsgårde. Hvis sådanne velegnede rammer om undervisningen og fritidsbeskæftigelsen fandtes både i by og på land, ville meget være vundet.

Mindretallet mener altså, at det er tids nok at optage diskussionen om frivillig eller tvungen undervisning, når mulighederne for den påtænkte undervisning foreligger, og kan så for sit vedkommende tænke sig, at det overlades til kommunalbestyrelsen inden for dens område at bestemme, om undervisningen skal være frivillig eller tvungen, således som flertallet foreslår for de senere aldersklassers vedkommende.

§ *26. Foreningen af arbejde og skolegang.*

Det er i det forudgående forudsat, at de unge på samme tid har erhvervsarbejde og deltager i ungdomsskolens undervisning.

Ved denne løsning imødekommes både behovet for en skoleuddannelse udover det 14. år og behovet for at komme i hurtig og naturlig kontakt med erhvervslivet, og kombinationen af praktisk arbejde og skolegang vil kunne blive en ønskelig overgang mellem tilværelsen i skolen og tilværelsen som heltidsbeskæftiget arbejder.

Som anført i § 25, er der stillet forslag om, at det første skoleår i ungdomsskolen skulle omfatte mindst 300 og ikke over 500 timer, medens de senere år hver skulle have et timetal på ca. 125—150.

Hovedvanskeligheden ved ethvert forslag, som går ud på at kombinere beskæftigelse og skolegang inden for normal arbejdstid, ligger i at skaffe de unge beskæftigelse på arbejdsmarkedet. For det første år i ungdomsskolen vil dette muligvis fremkalde ikke ubetydelige problemer, i hvert fald i en overgangsperiode, idet det må påregnes, at de unge, som anført i § 25, vil være borte fra arbejdsstedet nogle timer 4—6 dage om ugen eller kun kan møde på arbejdsstedet 3 eller 4 dage om ugen. De unge skal altså have deltidsbeskæftigelse, og når man ser bort fra specielle erhvervsområder, er det usædvanligt, at der beskæftiges personer over undervisningspligtig alder på nedsat arbejdstid.

Derimod er det ikke usædvanligt, at børn i den undervisningspligtige alder har sådant arbejde. Af hensyn til skolegangen beskæftiges de ikke på fuld arbejdstid, jfr. iøvrigt ungdomsenqueten (tabel 9), hvoraf det fremgår, at en betydelig del af de unge har haft erhvervsmæssigt arbejde før deres fyldte 14. år.

I betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m. v. (side 20 ff.) har kommissionen foreslået, at der blev indført forbud mod alt erhvervsmæssigt arbejde før det fyldte 14. år. Hvis dette bliver gennemført, vil en række halvdagspladser, der tidligere har været besat af børn i den undervisningspligtige alder — sædvanligvis de 13—14-årige — blive ledige og vil stå til rådighed for de 14—15-årige.

Vanskelighedernes omfang vil iøvrigt bl. a. være afhængigt af den måde, hvorpå undervisningen lægges rent tidsmæssigt, og man skal her pege på mulighederne for at samle undervisningen i kortere perioder af året.

Hver af de forskellige former for placering af undervisningen vil formentlig passe bedst for bestemte erhverv. Således vil den skoleform, hvor undervisningen ligger samlet på et mindre antal måneder, svare bedst til landbrugets og de stærkt sæsonprægede byerhvervs krav, mens de unge, som er beskæftiget ved budtjeneste og husgerning, rimeligvis lettest vil kunne frigøres nogle timer hver dag. Det samme må gælde for en række kontor- og handelsfag, hvor arbejdet vil være særligt koncentreret på visse tidspunkter på dagen, mens det inden for industri og håndværk, selv om deltidsbeskæftigelse ikke skulle være umuligt, formodentlig vil være lettest at undvære de unge på skift, f. eks. hver anden uge eller hveranden måned.

I de senere år af ungdomsskolen, hvor den ugentlige undervisning tænkes at omfatte ca. 6 timer, måtte vanskelighederne efter kommissionens opfattelse relativt let kunne overvindes. Også her vil det antagelig være praktisk at samle undervisningen af unge beskæftiget i sæsonprægede fag i den tid, de enkelte erhverv har mindst brug for arbejdskraften, f. eks. i landbruget om eftermiddagen fra ca. 15. november til 15. februar.

Man står imidlertid her ikke alene overfor de praktiske vanskeligheder på arbejdspladserne, men også over for en vis uvilje mod at foretage ændringer i arbejdsorganisation og ansættelsespraksis. Det er derfor nødvendigt gennem et oplysningsarbejde at give arbejdsgiverne fuld forståelse af ungdomsskolens betydning og kalde på deres medarbejde på samme måde, som det i så høj grad har fundet sted for den tekniske undervisnings vedkommende. Endvidere må man henlede arbejdsgivernes opmærksomhed på de faktiske muligheder, der er til stede, for at beskæftige unge, som på grund af deres skolegang må arbejde på nedsat timetal. Der vil utvivlsomt i et sådant oplysningsarbejde kunne hentes god hjælp hos de faglige organisationer, ligesom den offentlige arbejdsanvisning vil kunne være en virksom faktor ved dette arbejde.

§ 27. *De praktiske vanskeligheder ved gennemførelsen af ungdomsskolen.*

Etablering af en i det første år tvungen ungdomsskole med 3 efterfølgende undervisningsår, der er frivillige for eleverne, vil medføre en række praktiske vanskeligheder, idet der vil blive stillet krav til skolelokaler og skolepersonel, som ikke vil kunne honoreres af den eksisterende lærerstab og skolebestand. Folkeskolen er i forvejen vanskeligt stillet, idet antallet af skolesøgende børn er i stigning, og denne stigning vil, som det nærmere fremgår af redegørelsen i kapitel 12, fortsætte endnu i nogle år. Dette forhold vil nødvendiggøre, at skolebyggeriet foregår i stærkt tempo, og at der søges udveje for at forøge tilgangen af nye lærere. Overvejelser herom har allerede stået på i flere år og har blandt andet resulteret i etableringen af den særlige studenterordning ved seminarierne, hvorved studenter under visse betingelser kan blive uddannet på 2½ år mod normalt 4 (eventuelt 3 år). Man kan dog ikke gå ud fra, at de vanskeligheder, som det stigende børnetal har skabt inden for skolevæsenet, vil blive fjernet, før det følgende fald i børnetallet har sat sig afgørende igennem. Vanskelighederne ville blive forøget yderligere ved en tvungen ungdomsskole, som stiller ekstra krav til lokaler og lærerstab. Det må også bemærkes, at 1937-lovens krav til skolevæsenet langt fra var opfyldt, da stigningen i børnetallet satte ind, og at det, hvad bygningskravene angår, har været og stadig er praktisk talt udelukket at foretage de udvidelser og forbedringer, som kræves efter den ny folkeskolelov og det stigende børnetal, og at man end ikke har kunnet gennemføre de allerede under en normal udvikling krævede foranstaltninger, i hvilken henseende der ikke øjnes nogen lysning i situationen.

Kommissionen har i forbindelse hermed drøftet mulighederne for at søge nye veje ved fremskaffelsen af de fornødne lokaler. Man har herunder blandt andet haft opmærksomheden henvendt på de tekniske skoler, som i et vist omfang kan stille lokaler til rådighed, hvad der i mange tilfælde er en hensigtsmæssig løsning på grund af disse lokalers udstyr, jfr. iøvrigt også den gældende ungdomsskolelovs § 16, hvorefter lokaler i de tekniske skoler om fornødent skal stilles til rådighed for ungdomsskolen. Ca. halvdelen af de tekniske skoler har egen bygning, som dog i en del tilfælde i forvejen bliver anvendt i dagtimerne, enten af hold inden for den tekniske skole selv eller til anden undervisning.

Den herskende mangel på skolelokaler har formentlig mange steder medført en kulegravning af alle muligheder for fremskaffelse af lokaler i forskellige offentlige bygninger, alderdomshjem, højskoler, forsamlingshuse m. v., og man er ikke i stand til at vurdere, om der i fremtiden kan opnås væsentligt mere ad denne vej. Det må dog nævnes, at man til ungdomsskolen i en overgangsperiode må kunne klare sig med forholdsvis primitive lokaler.

Det må imidlertid fremhæves, at man i andre lande, hvor de rent tekniske problemer omkring skolevæsenet er langt større end i Danmark, blandt andet flere af de lande, der ramtes hårdest af den anden verdenskrig, har anset de pædagogiske og samfundsmæssige fortrin, der knytter sig til en reform af skolegangen i ungdomsårene, for så væsentlige, at man ikke har ment at kunne udsætte de fornødne overvejelser og forsøg til en uvis fremtid. Det er da også ungdomskommissionens opfattelse, at de nævnte vanskeligheder ikke må blive afgørende for, om en ungdomsskolereform skal foretages, men vel kan øve indflydelse på den nærmere udformning af reformen og på det tempo, hvori den føres ud i livet.

§ *28. Undervisningens indhold.*

Den skole, som er skitseret i det foregående, vil blive væsentlig forskellig fra alle hidtil prøvede skoleformer i Danmark. Mens ungdomsskolen for ufaglærte har været en aftenskole, som eleverne søger efter endt arbejdstid, og folkeskolen er en heldagsskole i årene, *før* erhvervsarbejdet er begyndt, vil denne ungdomsskole i hvert fald det første år blive en ret omfattende *dagskole* (f. eks. 2 eller 3 hele dage om ugen eller 4—6 eftermiddage), men således at de unge samtidig for de flestes vedkommende er trådt ind i erhvervslivet.

Det første år vil skolen formentlig blive besøgt af de fleste vordende lærlinge i handel og industri foruden af de ufaglærte og tillærtes grupper samt en betydelig del af landboungdommen.

Det er klart, at man med en så uensartet elevflok ikke vil kunne give nogen egentlig faglig undervisning, og forøvrigt vil disse unges erfaringsgrundlag være for svagt til, at en faglig undervisning vil kunne drives med held.

På den anden side må det være en af ungdomsskolens hovedopgaver at formidle overgangen fra barndommen til den voksne alders særlige erhvervsarbejde. Forså vidt er det en nærliggende tanke, at den nye ungdomsskole — ligesom den hidtidige ungdomsskole — skal lægge hovedvægten på en erhvervsbetonet undervisning. Det vil dog næppe være rigtigt at kræve, at en erhvervsbetonet undervisning skal beslaglægge henimod halvdelen af timetallet, sådan som tilfældet hidtil har været. Den nye skoles stærkt forøgede timetal vil ikke kunne bære et sådant krav.

Kommissionen er af den opfattelse, at der bør afsættes et betydeligt timetal til emner, der hentes dels fra det praktiske erhvervsliv, som eleverne nu er indtrådt i, dels fra det samfundsliv, som de nu gennem deres arbejde er blevet medansvarlige led

erhvervs- og samfundsbetonet undervisning for derigennem at antyde, at ungdomsskolens erhvervsbetonede undervisning bør have alment snarere end fagligt sigte, og omvendt, at også den samfundsbetonede undervisning i ungdomsskolen snarere skal pege mod livet, som det faktisk udfolder sig i samfundet, end mod samfundets styre og administration.

Det vil næppe være rigtigt at vente, at der med held kan gennemgås bøger i samfundslære eller erhvervslære. Undervisningen her skal knyttes så nært som muligt til ting, som eleverne kan se og høre. De skal stifte bekendtskab med samfundet og erhvervene, og netop som dagskole vil den nye ungdomsskole få langt større muligheder end den gamle for at tilrettelægge den erhvervs- og samfundsbetonede undervisning i nøje forbindelse med besøg på erhvervsvirksomheder og samfundsmæssige institutioner (fabrikker, landbrug, rådhus, biblioteker, sociale institutioner etc.).

Den nye ungdomsskole vil således i langt højere grad end den gamle kunne bygge en væsentlig del af sin undervisning på oplevelser. De pædagogiske fordele, der gemmer sig heri, kan næppe overvurderes, navnlig når tanken er på ungdomsskolens elever. Oplevelser fanger dem og gør det muligt for dem at udfolde sig personligt og aktivt på en lang række, områder. Således vil f. eks. en stor del af danskundervisningen kunne gives i forbindelse med disse besøg. Skildringer af, hvad eleverne har set og hørt, bliver deres »stile« og kan stort set erstatte andre skriftlige øvelser i dansk. Regneopgaver vil ofte kunne knyttes til iagttagelser på fabrikkerne eller oplysninger, de har fået under deres besøg. Dog skal man næppe — som i den nugældende ungdomsskolelov —• forlange, at regneundervisningen knyttes til den erhvervs- og samfundsbetonede undervisning, således at der ikke kan gives selvstændige timer i disse fag.

Som et yderligere middel til at give oplevelser en stor plads i ungdomsskolen kan nævnes filmen. Den vil i høj grad kunne medvirke til at gøre skolerne »levende«, og samtidig vil de drøftelser, der bør knyttes til filmsoplevelsen, kunne få stor betydning for de unge, der som regel ingen hjælp har fået til at gøre fornuftig brug af biografens mange muligheder. I betragtning af, hvilken rolle filmen spiller i mange unges liv, må det anses for dobbelt betydningsfuldt, at filmen på denne måde inddrages i undervisningen.

løvrigt bør der næppe gives for stramme regler for, hvordan ungdomsskolens timeplan skal bygges op, men efter alle erfaringer, man hidtil har gjort med unge mellem 14 og 18 år — både i ungdomsskolen, aftenskolen og efterskolen —• vil manuelle fag både for piger og drenge være selvskrevne til at indtage en betydelig plads. Også sang, gymnastik og idræt må der være plads for.

Det må dog betones, at det må være muligt for eleven at vælge mellem fag, som der vil blive undervist i, bortset fra enkelte fælles, obligatoriske fag.

Rent antydningsvis kan man da tænke sig den ugentlige timeplan i den nye ungdomsskoles 1. klasse således, idet man her tager sit udgangspunkt i det maksimale timetal pr. uge:

Erhvervs- og samfundsbetonet undervisning	4 timer
dansk, skriftligt og mundtligt	3 —
regning med regnskabsføring eller budgetlægning	2 —
gymnastik	3 —
sløjd, husgerning, husflid o. lign.	3 —
frie fag (oplæsning af litteratur, drøftelse af »hvad der sker i verden«, film, foredrag m. v.)	3 —
	18 timer

Af hensyn til besøgene på fabrikker og institutioner vil det være praktisk, at de erhvervs- og samfundsbetonede undervisningstimer så vidt muligt lægges i forlængelse af hinanden.

Hvad spørgsmålet om fællesundervisning eller deling efter køn angår, er det kommissionens principielle opfattelse, at ungdomsskolen bør være en fællesskole. Således må de erhvervs- og samfundsbetonede fag, herunder familiekundskab, hjemmets økonomi og boliglære samt en række af de frie fag (med besøg på arbejdspladser og institutioner), gives som fællesundervisning. På den anden side er det klart, at de unge pigers større modenhed og deres specielle interesse for hjemmets arbejder (husgerning, barnepleje, håndarbejde) vil medføre, at enkelte fag bliver delt i mandlige og kvindelige klasser.

Det er klart, at ungdomsskolen vil antage forskellige former i landsbyen, købstæderne og København, men kommissionen finder ikke anledning til at gå i detaljer her, idet den konkrete udformning af de ovenfor fremsatte tanker naturligvis må overlades til sagkyndige på det praktiske skolearbejdes område.

Som skolen ovenfor er skitseret, vil der ikke i skoletiden være tid til hobbyarbejde, klubliv o. 1. Derimod er det kommissionens opfattelse, at den nye skole bør fortsætte den hidtidige ungdomsskoles klubarbejde om aftenen.

Efter ungdomsskolens første år med den introducerende undervisning vil undervisningen kunne knyttes nærmere til enkelte erhvervsgrupper (f. eks. industri, handels- og kontorområdet, landbrug, husgerning) og alt efter elevens interesse og evner give en mere bevidst indførelse i de pågældende erhvervs forhold, uden at det dog vil være muligt — og heller ikke ønskeligt — at give ungdomsskolen en snæver faglig karakter.

Endelig skal kommissionen understrege vægten af de erfaringer, der er gjort med *ungdomskostskolerne.* Netop denne skoleform må tillægges stor betydning for elevernes udvikling. Samværet mellem lærerne og eleverne og de frie samtaler og diskussioner er overordentlig værdifulde for de unge. Man vil derfor finde det ønskeligt, at det blev muligt for kommunerne enkeltvis og gennem skoleforbund at oprette ungdomskostskoler.

§ 29. Lærerstaben.

Når ungdomsskolen gennemføres som en dagskole, vil det på en række punkter skabe særlige problemer med hensyn til lærerstaben. For det første vil det volde vanskeligheder at overføre det meste af den lærerstab, som er beskæftiget ved den nuværende ungdomsskole, der drives som aftenskole, til en dagskole, idet den normalt er beskæftiget i folkeskolen eller på anden måde i dagtimerne, og dernæst kræves der en væsentlig større lærerstab, når skolens omfang udvides. Dertil kommer, at ungdomsskolen vil stille krav til lærerne, som de fleste ikke vil kunne honorere, medmindre der bliver ydet dem hjælp på forskellig måde. Den erhvervs- og samfundsbetonede undervisning vil navnlig føre en række områder ind i undervisningen, som man tidligere ikke har medtaget, og som kun et fåtal af de seminarieuddannede lærere vil være tilstrækkelig fortrolige med. De friere undervisningsformer, som er en nødvendighed for at fængsle de aldersklasser, som ungdomsskolen tager sigte på, stiller også nye pædagogiske krav til lærerne.

Man må derfor søge at gøre lærerkredsen så bred som mulig bl. a. ved at henvende sig til det praktiske livs folk. Samtidig må man søge at give såvel de seminarieuddannede lærere som de fra det praktiske liv kommende lærere adgang til kursus af forskellig art, hvor de kan stifte bekendtskab med både det undervisningsstof og de under-

visningsmetoder, som vil komme i betragtning i ungdomsskolen. Ungdomskommissionen finder dog ikke anledning til at komme nærmere ind på disse spørgsmål, da de for tiden er til behandling i ungdomsskolekommissionen.

§ *30. Den faglige undervisning efter det 18. år.*

Behovet for undervisning ophører imidlertid ikke, når ungdomsskolen er afsluttet, og en mere faglig undervisning efter det 18. år vil efter kommissionens mening med stort udbytte kunne iværksættes af de faglige organisationer med økonomisk støtte fra det offentlige.

Der bliver her tale om forskellige former for arbejdsteknisk undervisning for de unge ufaglærte, om fortsættelsesundervisning for handels- og kontormedhjælpere, om skoler og kursus for landbrugsfaglig undervisning, om husholdningsskoler o.s.v.

De forskellige problemer, der knytter sig til denne videregående undervisning, vil nærmere blive behandlet i de følgende kapitler, hvor de pågældende erhvervsgrupper omtales.

TREDIE DEL

UNGDOMMEN INDEN FOR DE FORSKELLIGE ERHVERVSGRENE

Kapitel 6*).

Unge inden for håndværk og industri m. v.

§ 31. *Erhvervsområdet.*

Medens der tidligere var grund til at tale om håndværk og industri som to adskilte erhvervsgrupper — væsentlig på grundlag af virksomhedernes mindre eller større anvendelse af mekanisk kraft, men også på grund af forskellen i antallet af ansatte — vil den tilsvarende deling i dag være mindre naturlig. Gennem en stigende anvendelse af mindre maskiner har de tidligere håndværksvirksomheder fået et stadig mere industrielt præg, og på den anden side har de tekniske fremskridt gjort det muligt for selv store industrivirksomheder at fremstille varer af en kvalitet, som man tidligere anså det for udelukket at fremstille på anden måde end gennem en håndværkspræget produktion. I modsætning til tidligere er da også flertallet af de faglærte arbejdere beskæftiget i store, udpræget industrielle virksomheder, medens et meget betydeligt antal af dem har fået og får deres uddannelse i småvirksomheder. Dette anerkendes også f. eks. ved de i forskellige fag gennemførte lærlingeskalaer, (jfr. § 37), som giver de mindre virksomheder tilladelse til at holde flere lærlinge i forhold til antallet af svende end de store virksomheder.

I det store og hele foregår rekruteringen til håndværk og industri under et, og arbejderstaben bevæger sig relativt gnidningsfrit mellem virksomheder af højst forskellig størrelse og art. Der er derfor grund til ved overvejelserne om ungdommens stilling inden for disse erhverv i så høj grad som muligt at betragte dem som en helhed.

Hertil kommer, at de ufaglærte bevæger sig relativt frit inden for et endnu større område, der bl. a. omfatter handel og transporterhverv, som derfor også må tages med i betragtning.

§ 32. *Den unge arbejderstabs sammensætning.*

Folketællingen i 1940 optalte ialt 877 000 personer, som kunne regnes for arbejdere, og heraf var ca. 247 000 beskæftiget i landbrug og beslægtede erhverv. De resterende ca. 630 000 fordelte sig på følgende måde på byerhvervene:

Håndværk og industri	ca. 477 000
handel og omsætning	- 57 000
transporterhverv	- 53 000
iøvrigt	- 43 000
tilsammen	ca. 630 000

*) Kapitlerne 6, 7 og 9 har i udkast været forelagt lærlingerådet, som på visse punkter har fundet anledning til at fremsætte bemærkninger, der vil blive omtalt i det følgende.

Opdeles arbejdergruppen i stedet i faglærte og ufaglærte fås:

Faglærte (lærlinge medregnet)	ca. 263 000
Ufaglærte	ca. 367 000
tilsammen...	ca. 630 000

De ca. 263 000 faglærte er i alt væsentligt beskæftiget inden for håndværk og industri, idet kun ca. 4 000 arbejder som hjælpepersonale i andre erhverv. Derimod er kun ca. 218 000 af de ca. 367 000 ufaglærte beskæftiget i håndværk og industri. Resten, ca. 149 000, fordeler sig på de øvrige anførte erhvervsgrupper.

Samtlige arbejdere).*

		Håndværk og industri	Andre erhverv	Samtlige erhverv
Faglærte	mænd	209 000	3 000	212 000
	kvinder	50 000	1 000	51 000
Ufaglærte	mænd	168 000	104 000	272 000
	kvinder	50 000	45 000	95 000
Ialt		477 000	153 000	630 000
heraf	mænd	377 000	107 000	484 000
	kvinder	100 000	46 000	146 000

*) bortset fra landbrug m. v., men inklusive lærlinge o. 1.

Af arbejdergruppen er ca. 146 000 eller 23 pct. kvinder, og heraf er ca. 51 000 eller 35 pct. faglærte, mens de faglærte udgør 44 pct. af de mandlige arbejdere. Ser man på håndværk og industri alene, viser det sig, at der er lige mange faglærte og ufaglærte kvinder, mens der er flere faglærte end ufaglærte mænd — 55 pct. mod 45 pct.

Hvis man alene betragter arbejdskraften under 25 år, får man nedenstående tabel:

Arbejdere under 25 år).*

		Håndværk og industri	Andre erhverv	Samtlige erhverv
Faglærte	mænd	72 000	1000	73 000
	kvinder	20 000		20 000
ufaglærte	mænd	31000	31000	62 000
	kvinder	16 000	19 000	35 000
Ialt		139 000	51 000	190 000
heraf	mænd	103 000	32 000	135 000
	kvinder	36 000	19 000	55 000

*) bortset fra landbrug m. v., men inklusive lærlinge o. 1.

Det ses ved sammenligning af de to tabeller, at den unge arbejdskraft udgør en større del såvel af de faglærte inden for håndværk og industri (35—40 pct.) som af de ufaglærte kvinder (32 pct.) end af arbejdergruppen inden for håndværk og industri som helhed (29 pct.), mens omvendt den ufaglærte mandlige ungdom kun repræsenterer 18½ pct. af alle ufaglærte mænd i håndværk og industri. Selv om de unges andel er større blandt de ufaglærte mænd i de andre af tabellen omfattede erhverv (30 pct.), omfatter den ufaglærte gruppe som helhed dog forholdsvis færre unge under 25 år end den faglærte. Tilgangen til den ufaglærte gruppe synes altså at foregå i en senere alder end tilgangen til den faglærte. Tendensen er den samme — omend væsentlig mindre udtalt — for kvinder som for mænd. Når ufaglærte og faglærte betragtes under eet, ses det, at kvinderne udgør en større andel af de unge, nemlig 29 pct., end af arbejderstaben som helhed, hvor tallet er 23 pct. Betragtes håndværk og industri for sig, fås tallene 26 pct. og 21 pct.

Endelig er i nedenstående oversigt arbejdergruppen (i samtlige fag, bortset fra landbrug m. v.) delt op på visse vigtigere undergrupper, hvor det for hver undergruppe er beregnet, hvor stor en del de unge under 25 år udgør af samtlige arbejdere. Det ses, at denne andel er stærkt varierende — for de faglærtes vedkommende fra 27 pct. for murere til 57 pct. for barberer, for de ufaglærtes fra 3 pct. for havnearbejdere til 77 pct. for bude. At de unge udgør en stor andel af det samlede arbejdertal i en gruppe, kan såvel skyldes stor afgang (evt. til selvstændig stilling), som at faget er i fremgang og derfor har antaget forholdsvis flere i de seneste år. løvrigt henvises til tabellen.

Enkelte fag (samtlige erhverv undtagen landbrug).

	Ialt	Under 25 år	Unge i pct. af smtl. arb.
Faglærte mænd			
slagtere	7 200	3 000	42
mejerister	6 400	3 300	52
bagere	9 700	4 700	48
skræddere	7 100	2 000	28
murere	15 100	4 200	27
tømrere	15 700	5 000	32
snedkere	18 100	5 300	29
malere	13 200	5 100	39
blikkenslagere	4 400	1 800	41
smede	14 400	6 100	42
maskinarbejdere	23 900	9 000	38
mekanikere	14 300	5 100	36
elektrikere	5 800	2 500	43
typografer	6 900	2 200	32
barberer	3 500	2 000	57
andre	43 300	10 600	25
Faglærte kvinder			
dameskrædderinder	2 900	900	31
syersker	33 400	12 800	38
bogbindere	1 900	900	47

	Ialt	Under 25 år	Unge i pct. af smtl. arb.
damefrisørinder	5 200	2 800	54
andre	6 600	2 600	39
Ufaglærte mænd			
industriarbejdere	109 000	16 600	15
søfolk	7 300	3 900	54
søfyrbødere	2 100	200	10
havnearbejdere	6 800	200	3
lagerarbejdere	14 300	2 300	16
kuske, chauffører	23 300	3 100	13
bude	21 900	16 800	77
andre	87 300	18 900	22
Ufaglærte kvinder			
industriarbejdere	40 500	13 200	33
servitricer	3 600	1 200	33
køkkenpersonale	5 300	2 100	40
lagerarbejdere	4 900	2 100	43
rengøringspersonale	26 700	11 900	45
andre	14 000	4 500	32

§ 33. *Den historiske udvikling.*

Uddannelsen af unge inden for håndværket er fra gammel tid foregået i mesterlærens form, idet oplæringen foregik på en mesters værksted af og ved mesteren selv eller hans fagligt uddannede svende og under tilsyn af vedkommende laugs bestyrelse. Oplæringens mål var, at lærlingen blev fuldt uddannet ved faget, så han selv kunne blive mester, og uddannelsen kontrolleredes derfor ved aflæggelse af svendeprøve og mesterprøve. De ufaglærte betød forholdsvis lidt, idet det relativt stabile erhvervsliv var baseret på håndværksarbej det, hvor der stort set kun var brug for fagligt uddannede medhjælpere.

Med næringsfrihedens indførelse i 1857 ophævedes laugene, hvorved den faglige uddannelse svækkedes, bl. a. ved at duelighedsprøverne faldt bort, og ved at man frit kunne nedsætte sig som mester. På samme tid begyndte den industrielle udvikling at tage fart, og navnlig i den første periode kunne industriarbejdet i overvejende grad udføres af ufaglærte arbejdere, som dels blev rekruteret blandt den fattigste del af byernes befolkning, dels — senere — blandt de fra landkommunerne indvandrede. Herved skete der en ikke uvæsentlig forringelse af kvaliteten af arbejderstaben inden for håndværk og industri, som fortsatte, indtil der på grundlag af det af arbejderkommissionen af 1875 udførte arbejde gennemførtes en lærlingelov (af 30. marts 1889), som senere er blevet ændret, væsentligst i 1921 og 1937. Man har på grundlag af disse love søgt at genskabe en egentlig faglig uddannelse, idet der efterhånden er fastsat regler for uddannelsen inden for en række fag, og denne uddannelse afsluttes af obligatoriske duelighedsprøver, som gennemføres under tilsyn af de faglige organisationer selv — nu ikke alene af mesterorganisationerne, men også af svendeorganisationerne, fagforeningerne.

Man har herved gjort en betydelig indsats for den faglige uddannelse for en vis del af arbejderstaben inden for håndværk og industri, og da navnlig for de grupper, der klarest svarer til den ungdom, som i laugsvæsenets tid blev uddannet inden for disse erhverv. Antallet af lærefag er blevet forøget ret stærkt siden ikrafttrædelsen af den første lærlingelov, men det har dog ikke hindret, at en stor del af ungdommen falder uden for lærlingelovens hovedregler.

For den ufaglærte ungdom gælder det, at den i byerhvervene i et vist omfang er underkastet lærlingeloven, bl. a. dennes § 13, hvori er indført en forpligtelse for arbejdsgiveren til at give unge under 18 år, som er antaget til nærmere bestemte arter af specialarbejde, adgang til at deltage i undervisningen på aftenskole eller en faglig skole. Som hovedregel er den ufaglærte ungdom imidlertid ikke underkastet egentlig uddannelse, hvorfor der på dette område som på en række andre er et væsentligt skel mellem faglærte og ufaglærte unge. Skellet føles stærkt af de unge selv og får betydning for deres videre udvikling bl. a. derved, at de har vanskeligt ved at overgå fra det ufaglærte arbejde til det faglærte, hvad der igen sætter sit præg på arbejdsmarkedet og bevægeligheden på dette.

§ *34. Skellet mellem faglærte og ufaglærte.*

Ungdomskommissionen har drøftet en række af de spørgsmål, som hænger sammen med skellet mellem faglærte og ufaglærte. Forsåvidt angår skellets virkninger på bevægeligheden på arbejdsmarkedet og de foranstaltninger, som måtte tjene til at gøre bevægeligheden større bl. a. ved at muliggøre overgang fra de ufaglærte arbejderes gruppe til de faglærtes, har kommissionen ikke ment at burde stille egentlige forslag — bortset fra det i kapitel 8 anførte — navnlig under henvisning til, at arbejdsmarkedskommissionen har taget de herhenhørende spørgsmål op til behandling.

Kommissionen har imidlertid ønsket på dette sted at udtale, at det også for ungdommen vil være af betydning, at arbejdsmarkedet organiseres således, at risikoen for at blive og forblive arbejdsløs på grund af ændringer i behovet for en bestemt type arbejdskraft formindskes mest muligt.

Der kunne desuden være grund til at undersøge, hvorvidt det inden for de enkelte fagområder er rimeligt, at uddannelsen på de områder, hvor mesterlæren er gennemført, fortsat foregår i den nuværende form og med den nuværende varighed, og om der eventuelt burde indføres mesterlære i en tilpasset form inden for områder, hvor uddannelsen i øjeblikket foregår på anden måde. Det er imidlertid klart, at en sådan undersøgelse vil være forbundet med betydelige vanskeligheder, dels fordi eventuelle reformer peger fremad mod en tid, hvis tekniske forudsætninger endnu er ukendte, dels fordi mange vil være skeptiske over for reformer, hvis værdi i forhold til det gammelkendte og gennemprøvede kun kan afgøres skønsmæssigt. Der må herved ligeledes tages stilling til hvilke uddannelsesformer, der skulle træde i stedet for mesterlæren i de tilfælde, hvor man kunne tænke sig at undvære den. Under hensyn til, at spørgsmålet for tiden er under behandling i arbejdsmarkedskommissionen, og idet man går ud fra, at organisationerne fortsat er opmærksomme på disse problemer, skal kommissionen imidlertid undlade at stille detaillerede forslag vedrørende uddannelsesordningerne.

Når man i det følgende tager de vilkår, der gælder for lærlingene og for de unge ufaglærte, op til nærmere behandling, sker dette under den forudsætning, at arbejdsmarkedsorganisationen og uddannelsesordningen forbliver som i dag.

Det nærmere materiale til belysning af disse forhold har kunnet hentes dels i ungdomsenqueten, dels i andre af de på kommissionens foranledning foretagne undersøgelser, dels i den officielle statistik og dels i forskellige specialundersøgelser, navnlig blandt de af centralarbejdsanvisningskontoret foretagne.

I det følgende kapitel vil man i alt væsentligt holde sig til det område, hvorom der er lovgivet i lærlingeloven, der — på visse punkter sammen med andre love — danner grundlaget for lærlingeinstitutionen, som denne består i dag, og de forslag, der fremsættes, vil også i alt væsentligt kunne formuleres som ændringsforslag til lærlingeloven.

Medens lærlingeloven oprindeligt kun beskæftigede sig med læreforhold inden for håndværk og industri, har den imidlertid siden 1921 også reguleret forholdene inden for handels- og kontorfagene og siden 1937 — da den nugældende lærlingelov blev gennemført — desuden forholdene inden for gartnerfaget.

I kapitel 7 vil der dog alene blive taget hensyn til forholdene inden for håndværk og industri, mens man i kapitel 9 på tilsvarende måde vil drøfte lærlingeloven ud fra handels- og kontorungdommens synspunkt og i forbindelse med drøftelsen af landbrugets forhold (kapitel 10) og den huslige uddannelse (kapitel 11) vil belyse mulighederne for at indføre en eller anden form for lærlingeordning i disse erhverv.

De regler i lærlingeloven, som berører forholdene for unge ufaglærte i almindelighed, vil blive drøftet i kapitel 8, hvor der iøvrigt foretages en nærmere behandling af de ufaglærtes forhold og af de love, der har betydning herfor.

Kapitel 7.

Den faglærte ungdom i håndværk og industri.

§ 35. *Almindelig indledning.*

Ifølge ungdomsenqueten (tabel 15) udgjorde lærlinge i håndværk og industri i 1946 følgende procentdele af samtlige unge, fordelt efter køn, alder og bopæl.

	Mænd		Kvinder	
	15—17 år	18—24 år	15—17 år	18—24 år
	pct.	pct.	pct.	pct.
hovedstaden	26	15	13	2
provinsbyer	38	23	4	2
stationsbyer og sognekommuner	19	10	2	1

Det årlige antal påbegyndte lærekontrakter fremgår af den af Det statistiske Departement offentliggjorte lærlingestatistik, hvorpå omstående tabel bygger. Det vil af denne ses, at antallet af de i de enkelte kalenderår godkendte lærekontrakter inden for håndværk og industri i videste forstand, jfr. noten til tabellen, siden 1938 har bevæget sig mellem 5 000 i 1940 og 13 000 i 1948. Når antallet sammenlignes med antallet af unge, som det pågældende år fyldte 14, vil det ses, at der har været tale om en svingning for drengenes vedkommende mellem 15 og 40 pct. og for pigernes vedkommende mellem 0,9 og 4,8 pct. I den betragtede periode er der navnlig for pigerne sket visse mindre ændringer i det område, som har været undergivet lærlingeordningen, f. eks. er der indført en lærlingeordning for en enkelt gruppe af syersker, nemlig model- og bestillingssyersker, kaldet dameskrædderinder. Mere end ialt ca. 250 eller under 1 pct. af alle 14-årige piger andrager den heraf betingede stigning imidlertid ikke.

Efter lærlingestatistiken for 1950 omfatter smede- og maskinarbejderfaget en trediedel af det samlede antal, nemlig ikke mindre end 3 979 lærlinge, og herefter følger tømrerfaget med 1 024 og barber- og frisørfaget med 888, hvoraf 678 var kvinder. Blandt de øvrige fag er antallet af kvinder alene af betydning inden for skrædderfaget (264 af 411), hatte- og buntmagerfagene (123 af 138) og skotøjsfaget (114 af 159).

De øvrige større fag er elektrikerfaget (755), murerfaget (597), malerfaget (544), bager- og konditorfaget (499), slagterfaget (470), møbelsnedkerfaget (385) og bogtrykfaget (366). En række af fagene er derimod ganske små, og flere af dem, f. eks. rebslagerfaget, forgylderfaget og kurvemagerfaget har ofte ikke engang een godkendt lærekontrakt i løbet af et år.

Påbegyndte lærekontrakter inden for håndværk og industri.)*
(ifølge oplysninger fra Det statistiske Departement)

	Antal lærekontrakter				
	i absolutte tal			i pct. af antal 14-årige	
	drenge	piger	ialt	drenge	piger
				pct.	pct.
1938	6 765	507	7 272	20	1,5
1939	6 723	446	7 169	20	1,4
1940	4 738	283	5 021	15	0,9
1941	6 614	423	7 037	21	1,4
1942	7 245	599	7 844	23	1,9
1943	7 754	800	8 554	26	2,8
1944	5 890	750	6 640	19	2,5
1945	7 541	858	8 399	26	3,0
1946	11 820	1 394	13 214	40	4,8
1947	11 210	1 129	12 339	39	4,0
1948	11 522	1 409	12 931	38	4,8
1949	10 369	1 357	11 726	34	4,6
1950	11 059	1 401	12 460	37	4,8

*) incl. gartnerfaget, tjenerfaget og kokkefaget.

Den samlede lærlingetilgang inden for håndværk og industri i 1950 fordeler sig efter fødselsår på følgende måde:

Fødselsår:	Procentdel af sml. tilgang:
1936	12,9
1935	37,3
1934	30,3
1933	14,8
1932	3,8
1931	0,4
før 1931	0,5
ialt	100,0

Det fremgår heraf, at de færreste af lærlingene indgår kontrakt inden det år, de fylder 15, medens de fleste indgår kontrakt i det år, de fylder 16, eller senere. Det må her anføres, at formentlig kun en del af de lærlinge, der var over 18 år ved læretidens begyndelse, er medtaget i statistiken, idet reglerne om godkendelse kun omfatter lærlinge under 18 år.

De indgåede lærlingekontrakter giver dog ikke et fuldstændigt billede af tilgangen af de unge faglærte.

Efter de undersøgelser, der er foretaget af centralarbejdsanvisningskontoret i København (undersøgelser vedrørende det københavnske arbejdsmarked nr. 25 og 31), kan det fastslås, at frafaldet efter lærlingekontraktens indgåelse i hvert fald i hovedstaden er meget betydeligt. Dette gælder såvel det frafald, som sker i løbet af prøvetiden, som det frafald, der sker senere igennem læretiden. Centralarbejdsanvisningskontorets materiale for København og Frederiksberg (undersøgelser nr. 31) viser således for lærlingeårgangen 1947, at 17 pct. af de indgåede lærekontrakter (herunder også lærekontrakter for handel og kontor m. v.) var ophævede i juni 1948 og ikke mindre end 6 pct. allerede 3 måneder efter indgåelsen. På tilsvarende måde har man undersøgt (undersøgelser nr. 25), hvor mange af lærlingeårgangen 1941 man kunne finde inden for det pågældende fag 6 år efter lærlingekontraktens indgåelse, og det har her vist sig, at gennemsnitlig 5 pct. var overgået til ufaglært arbejde, medens 30 pct. slet ikke kunne findes i arbejdsløshedskassernes kartoteker, hvad dog også kan skyldes, at de pågældende er flyttet til provinsen. Iøvrigt vil en del af de unge, der falder fra i løbet af læretiden, påny indgå lærekontrakt og derved optræde to eller flere gange i statistikken over påbegyndte læreforhold.

På den anden side er der, som nævnt, en vis tilgang af faglærte, hvis lærekontrakter ikke er blevet godkendt på normal måde, fordi de pågældende har været over 18 år ved aftalens indgåelse. Omfanget heraf kan kun vanskeligt vurderes, men det er i hvert fald langt mindre end frafaldet fra lærlingeuddannelsen.

§ 36. *Lærlingenes tidligere arbejde og deres sociale herkomst.*

Man kan ikke af den offentlige lærlingestatistik se, hvor mange af de unge, der har haft erhvervsarbejde før, og med hvilke forkundskaber de iøvrigt tiltræder en læreplads. Herom har det imidlertid været muligt at få nogle oplysninger gennem ungdomsenqueten.

Af de faglærte arbejdere, som denne omfatter, har således over halvdelen haft en anden begyndelsesstilling efter udgangen af skolen end en læreplads, og en stor gruppe af dem har en kortere eller længere tid været arbejdsdrenge, bude eller — for kvindernes vedkommende — husassistenter. Omvendt var over en trediedel af de unge, der er begyndt som bude, på enquetens tidspunkt håndværkslærlinge eller faglærte, og det samme gælder ca. halvdelen af de unge, der er begyndt som arbejdsdrenge. Det må herved erindres, at ungdomsenqueten afspejler erhvervs- og uddannelsesforholdene gennem de sidste 10 år før 1946, altså en periode, hvor det var forholdsvis vanskeligere at opnå en læreplads, end det siden har været.

Med hensyn til den sociale rekrutering af lærlingene viser ungdomsenqueten, at ca. en fjerdedel af de mandlige lærlinge er sønner af faglærte arbejdere, ca. en fjerdedel sønner af ufaglærte arbejdere og ca. 20 pct. sønner af håndværksmestre eller funktionærer. Ca. 45 pct. af de faglærte arbejderes sønner bliver faglærte, og det samme gælder sønner af håndværksmestre. Af de ufaglærtes sønner bliver derimod kun ca. en fjerdedel faglærte. For kvindernes vedkommende er forholdene tilsvarende, men denne gruppe er så meget mindre, at de fundne tal næppe er helt sikre. Det ses således, at skellet mellem faglærte og ufaglærte strækker sig over i næste generation.

§ 37. *Regulering af lærlingetilgangen.*

Tilgangen af lærlinge har, som foran anført, i perioder været svingende og har navnlig **haft** et varierende forhold til efterspørgslen, således at man i en årrække havde under-

skud af lærepladser, medens man senere nærmest har haft lærlingemangel, og efterspørgsel og udbud i de allersidste år synes at svare til hinanden.

De omtalte svingninger har haft deres årsag i den aktuelle beskæftigelsessituation og desuden i de enkelte læremestres skøn over konjunkturudviklingen*) og altså været bestemt af forhold, der ofte ikke engang bestod gennem hele den aftalte læretid. Virkningerne af dem er derimod langvarige, som det f. eks. er illustreret i centralarbejdsanvisningskontorets undersøgelse af *lærlingetilgang og alder sopbygning inden for nogle vigtige faggrupper i København* (undersøgelser nr. 23, november 1946).

Om tømrerfaget siges heri følgende, idet der henvises til nedenstående figur:

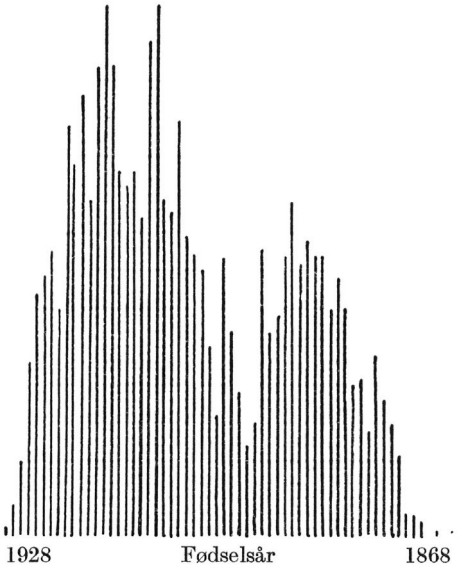

Stregernes højde i millimeter angiver antallet af medlemmer.

»Der er her (i tømrerfaget) øjensynlig færre unge og forholdsvis flere gamle — medens typograferne havde 77 pct. i alderen indtil og med det 59. år, har tømrerfaget kun 68 pct. Tømrerfaget har således haft en for ringe tilgang i en årrække, og afgangen vil — fordi næsten $^1/_3$ af fagets medlemmer er 50 år og derover og $^1/_6$ 61 år eller mere — i de kommende år bliver forholdsvis betydelig. Men desuden viser figuren, at der er nogle årgange, der er meget svagt repræsenteret, nemlig årgang 1895—97. Drenge født i dette år var i lærlingealderen i 1909—11, men da havde vi byggekrise, og der blev i disse år naturligvis kun antaget nogle få lærlinge. Denne — man kan måske sige forsømmelse — kan altså iagttages endnu og vil kunne ses, indtil disse årgange er »uddøde«.«

Dette forhold skaber en række specielle arbejdsmarkedsproblemer, som det falder uden for ungdomskommissionens opgave at komme ind på, men også for de unge selv kan det have uheldige virkninger. Antallet af lærlinge, der antages på et givet tidspunkt, bestemmes bl. a. af beskæftigelsesforholdene på antagelsestidspunktet, men de pågældende lærlinges fremtidschancer er bestemt af beskæftigelsen i lærefaget i de næste 40—50 år,

*) Herom kan henvises til den af arbejds- og socialministeriets statsvidenskabelige konsulent udarbejdede redegørelse for lærlingetilgangen 1937—1944. Arbejds- og socialministeriets statistisk-økonomiske undersøgelser no. 9.

ikke mindst på grund af den manglende bevægelighed mellem fagene, som præger de faglærte arbejdsgrupper.

Det er muligt, at arbejdsmarkedskommissionens overvejelser kunne føre til, at lærlingevæsenet på visse områder blev suppleret med andre uddannelsesformer, og at man herved ville tilstræbe at afbøde ulemperne ved den ujævne lærlingetilgang ved at skabe en større bevægelighed på arbejdsmarkedet. Selv om dette skulle blive tilfældet, kunne det dog tænkes, at man ville ønske en vis adgang til at øve indflydelse allerede på tilgangen af lærlinge til fagene, således at faren for fremtidig overfyldning med deraf flydende arbejdsløshed i hvert fald formindskes, og at der på den anden side ikke i visse fag sker en monopolistisk begrænsning af tilgangen, som på urimelig måde begrænser de unges muligheder for at vælge erhverv.

Ved faglig overenskomst er lærlingeantallet begrænset i en række fag, som regel således at der er fastsat en bestemt grænse for hver virksomheds lærlingeantal, gradueret efter antallet af svende i virksomheden. Nedenstående oversigt er udarbejdet på grundlag af centralarbejdsanvisningskontorets undersøgelse (nr. 36) om lærlingeskalaer.

Følgende fag (29 af de 133 ifølge lærlingeloven godkendte lærefag) har overenskomster om lærlingetallet i forhold til svendetallet:

bagere,
brolæggere,
buntmagere,
butiksfagene,
butiksslagtere,
børstenbindere,
chokolade- og sukkervarefremstillere,
forgyldere,
handskemagere,
hattemagere,
kemigrafer,
kokke,
konditorer,
kreaturslagtere,
linierere,
modister,
murere,
nådlere,
possementmagere,
pølsemagere,
slagtere,
sættere,
tandteknikere,
tarmrensere,
tilskærere (skotøj),
tjenere,
trykkere,
tømrere og
urmagere.

Som eksempler på lærlingeskalaer skal man anføre følgende:

1. *Tømrerfaget.*

Mellem hovedorganisationen af mesterforeninger i byggefagene i Danmark (landmestrene) og Dansk Tømrerforbund er der overenskomstmæssigt fastsat følgende: Mesteren må holde 1 lærling. Lærling nr. 2 må antages, når virksomheden beskæftiger 3 svende — og derefter 1 lærling for hver 3 svende. Ifølge Dansk Tømrerforbund er det ikke bestemmelsens hensigt at begrænse tilgangen, men at forhindre, at enkelte mestre anvender uforholdsmæssigt mange lærlinge og derved opnår billig arbejdskraft.

For København og provinsbyerne findes ingen aftaler om mestrenes ret til at antage lærlinge.

2. *Skotøjsfabrikfaget,* hvor lærlingen uddannes i *tilskæren, nådleri, pinderi* og *pudseri.* Lærlingeantallet i tilskæreri og nådleri er fastsat for hele landet således:

For 1—2 tilskærere	1	lærling.		For 1—2 nådlere	2	elever.	
- 3—5	2	lærlinge.		- 3—5	5		
6—9	3			6—9	9		
- 10—14	4	—		- 10—14	—	11	—
- 15—20	5	—		- 15—20	—	14	
og derefter for hver 8. tilskærer yder ligere 1 lærling.				og derefter for hver 5. nådlerske yderligere 1 elev.			

For pinderi og pudseri gælder ingen begrænsning.

Disse skalaer overholdes dog ikke fuldstændigt og skulle ifølge udtalelser fra såvel fagforbundet som arbejdsgiverne ikke medføre nogen faktisk begrænsning i tilgangen af lærlinge.

3. I overenskomsten mellem Københavns Bogtrykkerforening og Dansk Typografforbund er der — for København —• fastsat følgende lærlingeskala:

1. Sætter lærlinge				2. Trykkerlærlinge			
For 1—3 sættere	1	sætterlærling.		For 1—2 trykkere	1	trykkerlærling.	
4—5 —	2	sætterlærlinge.		- 3—5	2	trykkerlærlinge	
- 10—14 —	4	—		- 10—14	—	4	
- 15—20	5			- 15—20	—	5	
over 20 —	6			for hver 6 trykkere yderligere 1 trykkerlærling.			

For provinsen gælder følgende begrænsning:

Faglærte bogtrykkere, der ikke beskæftiger udlærte typografer, må ikke antage mere end 1 lærling — iøvrigt gælder følgende skala:

1 typograf	ikke over		1	lærling.
2— 3 typografer	—	—	2	lærlinge.
4—5			3	—
6—9	—	—	4	—
10—15 —	—	—	5	—
over 15	—	—	6	—

I trykkerier, hvor der udelukkende udføres avisarbejde, må kun antages 1 lærling for hver 5 typografer.

I udtalelser fra arbejder- og arbejdsgiverside er det fremhævet, at denne skala i et vist omfang begrænser tilgangen af lærlinge. Både i København og provinsen udtaler bogtrykkerforeningerne, at der i visse perioder er en betydelig mangel på arbejdskraft, og at man derfor gerne så de gældende lærlingeskalaer ændret.

4. *Bager-, konditor-, møller- og sukkervarefagene,* hvor lærlinge uddannes som *bagere, konditorer, møllere og chokolade- og sukkervarefremstillere.*

For chokolade- og sukkervarefremstillere gælder følgende skala:

Til 1—2 svende kan ansættes		1	lærling.
- 3—4	—	2	lærlinge.
5—6		3	
og - 7		4	

og fremdeles i henhold til denne skala. På de pladser, hvor der i henhold til ovenstående kun kan ansættes 1 lærling, har mestrene dog ret til at ansætte yderligere 1 lærling i den ældre lærlings sidste læreår.

Såvel arbejdere som arbejdsgivere udtaler, at skalaen næppe har formindsket tilgangen til faget.

For bagere og konditorer i *'provinsen* gælder følgende skala:

I bagerier med	0—1 svend	må der være	1 lærling
—	2—4 svende -	—	2 lærlinge
	5		3

For hver 5 svende herudover må der være yderligere 1 lærling.

Der gives adgang til antagelse af ny lærling 6 måneder før 1 af 2 andre lærlinge er udlært.

For brød- og kagebagerier og i konditorier i *København* gælder følgende skala:

Med ingen eller	1 svend	må der holdes	1 lærling
2 —	4 svende -	—	2 lærlinge
5 —	10	—	3 —

derudover 1 lærling for hver 5 svende. Der gives her som ovenfor normalt adgang til antagelse af 1 ny lærling 6 måneder forud for en lærlings læretids udløb.

Endelig er der truffet overenskomst mellem De sammensluttede fællesbagerier og Bageri- og Konditorarbejdernes Forbund om følgende bestemmelse:

»Inden for de under De sammensluttede fællesbagerier hørende virksomheder kan der ansættes 10 lærlinge.

Intet bageri kan dog antage mere end 1 lærling og kun antage en sådan, hvis det pågældende bageri byder muligheder for en forsvarlig uddannelse og beskæftiger mindst 4 svende.«

Bageri- og Konditoriarbejderforbundet udtaler om virkningen af lærlingeskalaerne følgende:

»Dersom de enkelte mestre udnyttede lærlingeskalaen, ville den ingen praktisk betydning have for begrænset tilgang til faget, men forholdet er det, at mange mestre overhovedet ikke antager lærlinge, medens et andet antal mestre har besvær med at nøjes med at antage det antal lærlinge, de i henhold til aftalen har ret til at beskæftige.«

Inden for metalfagene har det faglige fællesudvalg for en række virksomheders vedkommende meddelt tilladelse til lærlingeuddannelse på betingelse af et begrænset lærlingetal, uden at der foreligger en egentlig lærlingeskala.

Af de anførte skalaer fremgår det, at lærlingeantallet i forhold til antallet af svende er faldende med virksomhedens størrelse. Man sikrer i de fleste tilfælde ved skalaen på den ene side, at forholdsvis mange lærlinge uddannes i småvirksomheder, hvor uddannelsen sædvanligvis er mere alsidig, og på den anden side, at disse ikke udelukkende drives ved hjælp af lærlinge.

Sådanne foranstaltninger er i de fleste tilfælde gennemført for at sikre en forsvarlig uddannelse af lærlingene, men de kan dog også i enkelte tilfælde have virket monopoliserende og have presset de unge over i fag med ringere økonomiske chancer.

Kommissionen har ud fra det fremførte drøftet mulighederne for at gennemføre en egentlig regulering af lærlingetilgangen, hvorved hensynet til ungdommen først og fremmest må tilsigte, at man bekæmper eventuelle forsøg på monopolistisk adgangsbegrænsning, og at man søger at formindske faren for, at de unge går en fremtid som arbejdsløse i møde.

I første række har man været opmærksom på erhvervsvejledningens muligheder for at orientere de unge om forholdene inden for de forskellige fag, og man er inden for kommissionen enig om, at såfremt erhvervsvejlederne er tilstrækkeligt inde i arbejdsmarkedsforholdene, vil gennemførelsen af den foreslåede offentlige erhvervsvejledning i sig selv kunne have en vis regulerende indflydelse på lærlingetilgangen.

Man har i kommissionen endvidere overvejet, hvorvidt der i lærlingeloven burde optages en bestemmelse gående ud på, at der ikke kan bestå en aftale mellem arbejder- og arbejdsgiverorganisationer om, at arbejdsgivernes ret til at antage lærlinge begrænses, medmindre en sådan aftale er godkendt af lærlingerådet.

Heroverfor har *lærlingerådet* udtalt:

»Der er inden for lærlingerådet betænkelighed ved at indføre regler sigtende til at regulere lærlingeadgangen til de enkelte fag. Man mener, at man må have det overladt til lærlingene at vælge, hvilke fag de vil søge **til,** men heri ligger naturligvis ikke, at man vil modsætte sig eller underkende betydningen af en erhvervsvejledning. Lærlingerådet mener at måtte modsætte sig en ordning gående ud på, at der ikke kan bestå en aftale om, at arbejdsgivernes ret til at antage lærlinge begrænses, medmindre en sådan aftale er godkendt af lærlingerådet. Efter lærlingerådets mening bør det også som hidtil henhøre under de faglige udvalg at afgøre, om et værksted har mulighed for at give en tilfredsstillende uddannelse af lærlinge. En ordning som den i udkastet foreslåede ville efter rådets mening faktisk også betyde, at overenskomstmæssige aftaler skulle godkendes af lærlingerådet.«

Forsåvidt angår de skalaer, der begrænser antallet af lærlinge for at sikre uddannelsens kvalitet, er man enig med lærlingerådet i, at de faglige udvalg vil være de nærmeste til at overvåge dette forhold. Derimod forekommer det kommissionen at være betænkeligt at udelukke det offentliges tilsyn med lærlingeskalaer, der tilsigter i almindelighed at begrænse tilgangen af faglærte arbejdere til et fag, og som i visse tilfælde kan have en monopolistisk karakter og derigennem på en urimelig måde hindre den frie adgang til uddannelse for de unge. Det vil her være naturligt, om f. eks. lærlingerådet eller arbejdsmarkedskommissionen fulgte udviklingen, således at man, hvor det fandtes påkrævet, kunne henstille til organisationerne at foretage ændringer i sådanne overenskomster.

Det er allerede i lærlingeloven forudsat, at lærlingerådet følger de forhold, som har betydning på dette område, og at det er berettiget til på eget initiativ at tage herhenhørende spørgsmål op og udtale sig om dem over for regeringen.

I forlængelse af dette synspunkt finder man det naturligt, at lærlingerådet eller arbejdsmarkedskommissionen følger lærlingetilgangen til de forskellige fag og dennes forhold til de formentlige fremtidige beskæftigelsesmuligheder inden for fagene.

I denne forbindelse vil der muligvis også fremkomme situationer, hvor tilgangen til enkelte fag synes faretruende stor, og det vil her være rimeligt, at man med det pågældende faglige udvalg kan drøfte formerne for en regulering.

Hvis omvendt efterspørgslen efter lærlinge er for lille, fordi der er for få lærepladser, hvorved man både må tage hensyn til fagets behov og til det samlede antal unge, der

søger ud på arbejdsmarkedet (jfr. bemærkningerne i kapitel 12 om den tilgang af arbejdssøgende unge, som kan forventes efter 1957), vil det være naturligt for lærlingerådet eller arbejdsmarkedskommissionen at gøre arbejderne og arbejdsgiverne opmærksom på de her foreliggende forhold og henstille — navnlig til arbejdsgiverne — at der findes udveje for at beskæftige flere lærlinge. Kommissionen har overvejet, om man skulle lade et af de nævnte organer pålægge et fag at beskæftige flere lærlinge, men heroverfor har *lærlingerådet* udtalt:

»Lærlingerådet må fraråde, at der pålægges et fag som helhed en pligt til at uddanne et vist antal lærlinge.«

I denne forbindelse vil der formentlig alene kunne blive tale om, at der sættes en propaganda i gang for at få mestrene til at tage lærlinge, eller at lærlingeantagelse præmieres, medens en lærlingepligtskala, som forpligtede mestrene til at have et vist antal lærlinge i forhold til deres arbejderstabs samlede størrelse, næppe vil vinde tilslutning.

Endelig må det overvejes at oprette offentlige værkstedsskoler til anvendelse i perioder, hvor det ikke er muligt på anden måde at få givet en passende del af ungdommen en faglig uddannelse, jfr. § 50. Af hensyn til den investering, som må foretages, må det kræves, at problemet har en vis størrelsesorden, før denne udvej kan anvendes. Det fremgår imidlertid af beregningerne i kapitel 12, at den fremtidige befolkningsudvikling gør det mere end sandsynligt, at dette tilfælde indtræffer i løbet af forholdsvis få år.

§ 38. Lærlinge over 18 år.

Lærlingeloven regulerer alene forholdene for personer, der antages på et tidspunkt, hvor de endnu er under 18 år, og lærlinge, der antages efter deres 18 års fødselsdag, falder derfor ikke ind under lovens regler, men i praksis vil de, forsåvidt angår den faglige uddannelse, aflæggelse af svendeprøve m. v., som følge af svendeprøvekommissionernes krav normalt være ligestillet med andre lærlinge.

Antallet af læreforhold indgået efter det fyldte 18. år udgør fra ca. 4 til ca. 7 pct. af alle kontrakter, idet antallet svinger noget fra år til år. Man har her regnet med, at disse læreforhold er medtaget i Det statistiske Departements lærlingestatistik, som bygger på indberetningerne om de godkendte lærekontrakter. Da lærekontrakterne ikke forudsættes godkendt for lærlinge, der påbegynder læren som 18-årige, må det dog antages, at antallet er større.

Det er vanskeligt at danne sig et skøn over, i hvilket omfang der er behov for en egentlig beskyttelse af de lærlinge, der begynder efter det fyldte 18. år. Unge i denne alder er selv i stand til at indgå og ophæve arbejdsaftaler, og der ligger utvivlsomt heri — og i fagforbundenes interesse for spørgsmålet — en væsentlig sikkerhed mod udnyttelse af de pågældende.

Uddannelsesmæssigt set synes ordningen derimod ikke at være helt betryggende. På den ene side har den unge, der antages som lærling uden godkendt lærekontrakt (fordi han er over 18 år), ikke den garanti, som ligger i, at det faglige udvalg har sagt god for lærestedet. Den beskyttelse, som dette medfører, har også den mere end 18-årige brug for, fordi han ikke selv er i stand til at danne sig et indtryk af, om arbejdspladsen er egnet som lærested. På den anden side betyder kravet om, at læretiden normalt skal være den samme som for dem, der begynder som lærlinge i en lidt yngre alder, skønt man må regne med, at den, der er blevet 18 år, både alment og arbejdsmæssigt er så moden, at han skulle kunne lære faget væsentligt hurtigere, at vejen til den faglige uddannelse er spærret for

den unge, som ikke har søgt den i tide, men f. eks. har arbejdet som landbrugsmedhjælper eller ufaglært byarbejder indtil sit nittende-tyvende år.

I denne forbindelse har *lærlingerådet* udtalt:

»Lærlingerådet er principielt enigt i, at den i lærlingeloven fastsatte 18-års aldersgrænse udvides, således at også unge over 18 år, der antages som lærlinge, skal være omfattet af lærlingeloven. Det findes derimod betænkeligt som almindelig regel at fastslå, at sådanne unge *skal* udiæres på en kortere tid end yngre lærlinge, idet det inden for visse fag sikkert ville være umuligt at gennemføre læren på kortere tid for lærlinge, som kommer i lære i en senere alder, end for yngre lærlinge.«

Kommissionen skal herefter i overensstemmelse med *lærlingerådet* foreslå:

1) *at* også unge over 18 år, der antages som lærlinge, skal være omfattet af lærlingeloven,
2) *at* det fastslås, at lærlinge, der begynder læretiden efter det fyldte 18. år, eventuelt kan udiæres på en kortere læretid end yngre lærlinge, samt
3) *at* der findes udvej til at lempe de almindelige regler for uddannelsens varighed og for aflønningen i alle tilfælde, hvor de pågældende lærlinges tidligere erhvervspraksis gør det naturligt, f. eks. således som det er sket i jern- og metalindustrien, hvor ufaglærte med en vis praksis inden for erhvervet kan blive udlært på to år og få arbejdsmandsløn i læretiden.

§ *39. Forældrenes økonomiske problem.*

Af den statistik, der refereredes foran i § 36, fremgår det, at rekruteringen af lærlingene er *socialt* betinget, idet de'r er betydelig forskel på de procentdele af de unge fra forskellige grupper, som søger en lærlingeuddannelse. At der findes en sådan social betingethed, er ikke nødvendigvis det samme, som at forældrenes *økonomiske* forhold har været afgørende for de unges erhvervsvalg, men kan også i betydeligt omfang forklares gennem milieuets interesseskabende evne og øvrige særlige påvirkning af de unge, jfr. § 12.

Der er imidlertid meget, der taler for, at en del af forskellen virkelig skyldes, at visse grupper af ungdommen på grund af forældrenes økonomiske stilling ikke frit har kunnet vælge mellem de forskellige erhverv og navnlig ikke har kunnet vælge at indgå en lærekontrakt, fordi deres hjem derved påtog sig ret betydelige økonomiske byrder. Det må derfor ses som en naturlig opgave for ungdomskommissionen at undersøge, hvorvidt det er muligt gennem yderligere foranstaltninger at lette de økonomiske byrder, der for et hjem følger med at lade en ung gennemgå en lærlingeuddannelse, således at man med fuld sikkerhed vil kunne hævde, at også adgangen til denne udannelsesform står åben for enhver, uanset forældrenes økonomiske kår.

Det er ifølge sagens natur vanskeligt at fastslå, hvor store omkostninger der for hjemmene er forbundet med at have et barn i lære. De hidtil foretagne forbrugsundersøgelser danner kun et vist, meget usikkert grundlag for sådanne beregninger, og de forskelligheder i levevanerne, som findes mellem samfundsgrupperne, vil også være med til at gøre bestemmelsen af, hvad den enkelte familie direkte må ofre for at holde et barn i lære, vanskelig.

En vis ledetråd med hensyn til skønnet over en families udgifter ved at have et barn i lære kan man få ved at undersøge lærlingeplejehjemmenes udgifter pr. lærling. Disse udgjorde til fødemidler, beklædning, brændsel, lys og kraft, vask og rengøring i 1949—50 2 405 kr.

De færreste arbejderfamilier vil dog faktisk kunne have en udgift af denne størrelse pr. hjemmeværende barn. Sætter man en faglært arbejders gennemsnitsindkomst i København i 1949—50 til omkring 9 000 kr. årlig, kan man alene heraf se, at han ikke vil have mulighed for at afse et sådant beløb. Endvidere må man antage, at udgifterne pr. barn i familien vil være mindre, desto flere børn der er. Tager man hensyn til den indkomst, en faglært arbejder har i dag, vil et enkelt barn i en familie næppe koste mere end ca. 2000 kr. årligt, når der regnes med udgifterne til fødemidler, beklædning, brændsel og vask. Udgifterne vil i almindelighed være noget mindre både for familier med flere børn og for familier med mindre indkomst. Grunden til, at man ikke har henført nogen del af boligudgiften som omkostning for lærlingen, er, at de familier, hvorfra de fleste lærlinge rekruteres, kun i få tilfælde — særlig under de gældende forhold på boligmarkedet — vil flytte til en større lejlighed, selv om børneantallet stiger med et eller to, eller børnene bliver ældre. Man kan derfor næppe regne med, at en familie, der har et hjemmeboende barn i lære, for tiden vil have større udgifter til bolig end en familie, som ikke har et barn i lære.

Overfor udgiften ved at have et læresøgende barn står den lærlingeløn, som gives de pågældende lærlinge. Ifølge en af Dansk Arbejdsgiverforening udarbejdet statistik over arbejdsdrenges og lærlinges faktiske løn i juli kvartal 1950 var den gennemsnitlige timefortjeneste for lærlinge i København og provinsen som følger:

	Lærlinge	
	Kbhvn.	Provinsen
	øre	øre
nærings- og nydelsesmiddelindustrien	82	91
beklædningsindustrien	76	71
byggeindustrien	63	60
trævareindustrien	51	49
læder- og lædervareindustrien	60	
ler-, sten- og glasindustrien	88	89
jern- og metalindustrien	70	66
grafiske fag og papirindustrien	76	76

Den gennemsnitlige timefortjeneste er 69 øre i København og 66 øre i provinsen, svarende til en årsløn på henholdsvis ca. 1 700 kr. og ca. 1 600 kr. Af afgørende betydning er det imidlertid, at det nævnte gennemsnitstal dækker over ret store forskelligheder mellem de forskellige industrier. I København varierede lærlingelønnen således fra 91 øre pr. time i nærings- og nydelsesmiddelindustrien til 76 øre i de grafiske fag og papirindustrien, og 51 øre i trævareindustrien, hvilket sidste tal svarer til en årsløn på ca. 1 250 kr.

Hertil kommer så endelig den forskel, som fremkommer ved, at lærlingelønnen er væsentligt lavere i det første år end i de senere. Til belysning heraf kan man på grundlag af en af arbejds- og socialministeriets statsvidenskabelige konsulent udarbejdet oversigt (aftrykt som bilag 2) over de overenskomstmæssigt fastsatte minimumslønsatser for lærlinge i 1950 give følgende beregnede gennemsnitstal for årslønnen:

	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår
	kr.	kr.	kr.	kr.
København	1016	1166	1362	1637
provinsen	960	1093	1288	1531

Det fremgår af tabellen, at lærlingelønningerne stiger betydeligt — gennemsnitligt omkring 60 pct. — i løbet af de 4 første læreår. Imidlertid er der tale om store variationer i de enkelte fastsatte minimallønninger. Således som det fremgår af bilag 2, vil man se, at der i tømrerfaget er fastsat en lærlingeløn på 870 kr. i 1. læreår og 2 500 kr. i sidste læreår, svarende til en stigning på 187 pct. Det fremgår endvidere af bilaget, at lønningerne i buntmagerfaget, frisørfagene, kemigraffaget og litograffaget alle stiger meget kraftigt fra 1. til 4. læreår. Andre fag, som f. eks. fagene inden for jern- og metalindustrien, har en stigning, der nogenlunde svarer til gennemsnittet, medens f. eks. cigarsortererne, glarmesterfaget, karetmagerfaget fra 1. til 4. læreår har en stigning, der er under 50 pct.

En række ganske små fag viser endnu større afvigelser fra de gennemsnitlige forhold end de ovenfor anførte, men man skal iøvrigt henvise til bilag 2.

Sammenligner man lærlingelønningerne med, hvad de unge efter endt læretid kan tjene som *svende*, vil man se en betydelig forskel i de to lønniveauer. Som det fremgår af bilag 2, vil en udlært svend kunne tjene omkring 10 000 kr. om året, når man ikke tager hensyn til arbejdsløshed og sygdom, mens den overenskomstmæssigt fastsatte mindsteløn for lærlinge på sidste læreår gennemsnitlig udgør omkring 1 600 og 2 000 kr. på henholdsvis 4. eller 5. læreår.

Disse tal overdriver dog lønforskellene mellem lærlinge og udlærte svende. For det første er de ovenfor anførte årslønninger for lærlinge overenskomstmæssigt fastsatte mindstelønninger og ikke de faktisk udbetalte lønninger, og for det andet vil de unge svende som oftest efter læretidens afslutning ikke med det samme tjene den fulde gennemsnitlige indtægt indenfor faget.

En af Det statistiske Departement foretaget undersøgelse over indkomstfordelingen hos arbejderne inden for jern- og metalindustrien i april kvartal 1946 (omfattende 52 000 arbejdere over 18 år fordelt efter alder) viste således, at den gennemsnitlige timefortjeneste for de 18—19-årige ligger mellem 80 og 90 pct. af fagets gennemsnitsindtægt, for de 20—22-årige omkring 91—92 pct. og for de 23—24-årige omkring 97 pct. For arbejderne over 25 år ligger gennemsnitsfortjenesten derimod på 101 pct. af det for faget som helhed gennemsnitlige. Denne forskel mellem de forskellige aldersgrupper forklares bl. a. ved, at de yngre arbejdere har et mindre antal akkordtimer end de ældre.

Endelig må man tage hensyn til, at lærlingene ud over arbejdslønnen får visse ydelser. Således betaler læremesteren kontingent til sygekasse, skolepenge, løn under sygdom, og endvidere er lærlingen ikke udsat for arbejdsløshed.

Forskellen mellem lønnen i sidste læreår og svendelønnen er således ikke fuldt så stor, som det fremgår af ovenstående, og endvidere vil lønnen for de unge svende være noget lavere end for de ældre. Selv med disse forbehold er der dog et betydeligt spring fra sidste læreår til 1. år som svend.

Sammenligner man lærlingelønningerne med, hvad de unge *ufaglærte* vil kunne tjene, vil man se, at disses løn fuldt ud dækker de omkostninger, som deres ophold i hjemmet medfører. Ifølge Dansk Arbejdsgiverforenings forannævnte statistik for juli kvartal 1950 udgjorde timelønnen for arbejdsdrenge i København og provinsen henholdsvis 123 og 110 øre svarende til en årsløn på henholdsvis ca. 2 900 og 2 600 kr., mens arbejdspigernes indtægt lå noget højere, jfr. iøvrigt § 55.

Forskellen mellem de to indtægtsbeløb er tydelig. Imidlertid vil forskellen rent faktisk være endnu større, når man tager hensyn til, at en betydelig del af lærlingene har deres læretid efter det 18 år, hvor den unge ufaglærte arbejder overgår til de voksnes tariffer, mens lærlingen over 18 år ikke vil have ret meget mere end det anførte gennemsnit.

Det kan yderligere nævnes. at lærlingen måske samtidig vil have arbejdet et større samlet timetal på grund af særreglen om tilrettelæggelse og oprydning, som gælder for alle unge under 18 år, men for lærlinge i hele læretiden.

I hvilket omfang de anførte forhold har betydning for lærlingetilgangens *størrelse*, er det, som foran nævnt, svært at skønne over. Hvad angår den sociale sammensætning af lærlingegruppen, er det derimod klart, at mange dårligt stillede familier, som måske med store vanskeligheder *kunne* klare at lade deres børn gennemgå en lærlingeuddannelse, kan vakle i beslutningen herom, når de på den ene side ikke ved, om deres egen økonomi kan holdes på benene gennem hele læretiden, og der på den anden side frembyder sig muligheder for, at de unge kan gå lige ud på en arbejdsplads og indtjene beløb, som vil betyde, at de med deres underhold forbundne udgifter som helhed kan dækkes af den indtægt, de selv bringer hjem. For andre endnu dårligere stillede vil der ikke være tale om noget valg.

§ *40. Den* ***bopælbestemte*** *ulighed.*

De foranstående betragtninger vedrører alene de lærlinge, som er i stand til at bo i deres forældres hjem i læretiden.

Dette gælder imidlertid kun tre fjerdedele af lærlingene. Andre må bo hos slægtninge, i lærlingeplejehjem, som logerende eller hos læremestrene. Den gruppe, der får kost og/eller logi som en del af lønnen — det drejer sig om ca. en ottendedel af alle lærlinge — må i et vist omfang understøttes kontant hjemmefra, idet lønnen navnlig i de første læreår næsten udelukkende består i disse naturalydelser, jfr. her bilag 2. De, der må bo som logerende hos fremmede, er stillet endnu vanskeligere, idet betalingen svarer til det, som andre logerende må betale. Når hertil kommer udgiften til beklædning og småfornødenheder, bliver det beløb, som månedlig skal udredes, betydeligt større end det beløb, som lærlingen kan indtjene, og det er uundgåeligt, at der må spædes til med ret betydelige kontante beløb fra den unges hjem. Der kunne desuden være grund til at nævne, at en del lærlinge i provinsen vel er i stand til at bo i deres hjem i læretiden, men at dette forudsætter, at de hver dag må tilbagelægge en længere, økonomisk og tidsmæssigt krævende rejse for at nå til arbejdsstedet.

Det ses, at der for lærlingenes vedkommende eksisterer problemer af ganske samme art som dem, der findes for gymnasiaster, idet det også her gælder, at det i en række tilfælde ikke er muligt for den unge at få den uddannelse, som han eller hun ønsker, i nærheden af sit hjem. Ganske vist vil der for de fleste lærefags vedkommende være egnede læresteder i nærheden, men det gælder dog ikke for alle fag — også blandt de større fag er der en række, hvor arbejdspladserne er samlet i bestemte byer eller egne, således at det andetsteds næppe er muligt at finde passende læresteder. Hertil kommer, at de nærmeste læresteder ikke til enhver tid vil kunne stille lærepladser til rådighed.

En ligestilling mellem unge i forskellige egne må derfor på lignende måde, som af kommissionen foreslået for gymnasiasternes vedkommende, forudsætte en ordning, hvorved de meromkostninger, som forårsages af den pågældendes bopæl, udlignes. Den nærmere udformning af en sådan ordning bliver imidlertid vanskeligere end for gymnasiasterne, dels fordi det kan være vanskeligt at bevise, at den unge ikke kunne komme i en passende lære nærmere ved hjemmet, og dels fordi der er tale om unge, der selv oppebærer en vis indtægt, som må tages i betragtning ved fastsættelsen af ydelsernes størrelse. Det må dog være muligt at yde rejsetilskud i samme omfang som for gymnasiasterne, d. v. s. at der ydes et beløb svarende til udgifterne til befordring med offentlige befordringsmidler ud

over et vist mindstebeløb, hvis lærlingene for at komme fra deres bopæl til lærestedet og skolen dagligt må rejse sammenlagt mindst 10 km. Tilskudet må også dække de omkostninger, der forårsages af afstanden mellem hjemmet og/eller lærestedet og teknisk skole. For tiden ydes der alene rejsetilskud på 50 pct. af udgifterne ved transporten mellem hjem og teknisk skole (forsåvidt afstanden overstiger 7 km).

Der må desuden kunne ydes et beløb som stipendium til de lærlinge, som er indlogeret uden for deres hjemsted, og som ikke bor hos læremesteren. Dette beløb bør fastsættes som forskellen mellem det, som det koster den pågældende at være indlogeret, og det, som en lærlings underhold i hjemmet antages gennemsnitlig at koste.

§ *41. Reglerne for lærlingelønnens fastsættelse.*

Lærlingens økonomiske vilkår er fastsat i lærekontrakten i overensstemmelse med reglerne i lærlingelovens § 4, stk. 1. Det fastslås i lærlingeloven, at mindstelønningerne enten bestemmes ved en kollektiv overenskomst mellem fagets arbejdsgiver- og arbejderorganisationer eller i fag, hvor der ikke findes en sådan overenskomst, af et nævn bestående af to af hver af de pågældende faglige organisationer udpegede medlemmer samt af en af den faste voldgiftsret udnævnt formand. Et flertal af de af organisationerne udpegede medlemmer kan blive enige om fastsættelse af en mindsteløn, som derefter får gyldighed for alle læreforhold inden for faget. De kontraktgodkendende myndigheder påser, at den i lærekontrakten vedtagne løn ikke ligger under fagets mindsteløn. Der er fastsat mindstelønninger for alle fag under lærlingeloven med undtagelse af fotograffaget.

Ved en række af de behandlinger, som rigsdagen i tidens løb har underkastet lærlingeloven, har man beskæftiget sig med spørgsmålet om gennem lovgivningen at fastsætte regler for lærlingelønnens bestemmelse, der også omfattede regler for, at den skulle have en bestemt højde, enten absolut eller i forhold til ungsvendenes løn. Gennem den sidste dyrtidsperiode under og efter krigen har man yderligere mere specielt beskæftiget sig med spørgsmålet om at lovfæste, at der inden for alle fag skulle træffes bestemmelse om dyrtidstillæg. Forslagene har dog kun fået begrænset tilslutning.

§ *42. Den driftsøkonomiske baggrund for lærlingelønnen.*

Ved overvejelserne om lærlingelønnens størrelse må der først og fremmest tages hensyn til læremestrenes mulighed for at betale større lønninger end de nuværende.

Som det er ordnet i øjeblikket, har læremestrene udgifter af lærlingene på en række punkter, dels ved de ydelser, der sikres lærlingene gennem lærekontrakterne og lærlingelovens regler — løn, evt. kost og logi, sygekasse, fagskoleundervisning — dels ved den indirekte belastning, som det navnlig i begyndelsen af læretiden medfører for arbejdsstedet at have lærlinge. Denne sidste belastning består dels deri, at arbejdslederen og svendene må anvende en vis del af deres tid til vejledning og instruering af lærlingene, dels deri at der ved lærlingenes arbejde navnlig i en vis indledningsperiode ødelægges råmateriale og værktøj ud over det normale spild.

Det er vanskeligt at afgøre, hvor meget denne belastning betyder økonomisk for læremesteren. Hans tab på denne konto ligger væsentligst i det eller de første læreår, og lærlingen vil i det sidste læreår formentlig i alle fag være i stand til at yde en produktiv indsats, der så at sige ikke nedsættes af noget særligt behov fra lærlingenes side for instruk-

tion eller af noget særligt spild. Derimod er det klart, at forholdene bortset herfra er vidt forskellige fra fag til fag og fra virksomhed til virksomhed. I mindre virksomheder vil den praktiske færdighed i det begrænsede antal arbejdsprocesser, som anvendes der, opnås ret tidligt, mens man i de større virksomheder, hvor lærlingen indøves i langt flere og mere komplicerede opgaver, først på et senere tidspunkt er i stand til at betragte den praktiske oplæring, som i det hovedsagelige afsluttet. Til belysning af forskellighederne fra fag til fag tjener de to arbejdergrupper inden for bogtrykfaget, sættere og trykkere. Sætterlærlingen vil i hvert fald i blot nogenlunde store trykkerier være under konstant overvågen gennem hele læretiden, fordi der af ham kræves en færdighed, som kun kan opnås gennem en lang indøvelse, og samtidig en viden om en lang række specielle arbejdsopgaver. Trykkerlærlingen vil derimod i ret vidt omfang kunne gøre fyldest som udlært trykker efter relativ kort tids forløb, og kun i større virksomheder vil der være mulighed for at stille ham over for væsentlig andre opgaver end dem, som han allerede efter et par års læretid er fuldt fortrolig med.

Det er derfor vanskeligt for ikke at sige umuligt på forhånd at afgøre, hvor store lærlingelønningerne bør være, f. eks. i forhold til de udlærtes lønninger. En sådan afgørelse må principielt træffes for hvert fag for sig, således som det også sker i øjeblikket. Det er dog tvivlsomt, om de faktiske lærlingelønninger svarer til det driftsøkonomisk mulige, nemlig *til værdien af lærlingens arbejde for læremesteren minus dennes ydelser og det tab, som lærlingens tilstedeværelse indirekte påfører lærestedet,* f. eks. som andel i arbejdslederløn og lign.

For enkelte fags vedkommende har det været hævdet, at mestrenes udbytte af lærlingene ikke kunne dække lærlingeløn m. v., og f. eks. inden for murerfaget, hvor lærlingelønnen er relativt høj, har man fra arbejdsgiverorganisationens side givet de enkelte læremestre, der antog lærlinge, et tilskud til dækning af omkostningerne ved oplæringen. I andre fag må læremestrene derimod antages at have et reelt overskud af lærlingenes arbejde.

§ 43. Kommissionens forslag om lærlingelønningerne.

Når man ønsker at forbedre lærlingenes økonomiske forhold, kan det af de i § 42 nævnte grunde næppe ske ved en generel forhøjelse af lærlingelønningerne, men kommissionen finder, at visse grundlæggende principper for sikringen af rimelige lærlingelønninger bør fæstnes i lærlingeloven og være retningsgivende for fastsættelsen af lærlingelønningerne i de faglige overenskomster.*)

Det bør således i lærlingeloven bestemmes, at fastsættelsen af minimallønnen for lærlingene skal ske under hensyntagen til følgende retningslinjer:

1. Lærlingelønnen bør i det første år så nært som muligt svare til den udgift, et hjemmeboende barn i lære til enhver tid normalt medfører for en arbejderfamilie (jfr. § 39) med fradrag af børnetilskud samt skattenedsættelse på grund af børnefradrag (jfr. § 13). Denne minimalløn må tages op til revision i takt med ændringer i leveomkostningerne, hvorved det sikres, at en fornøden dyrtidsregulering af lærlingelønningerne finder sted.

2. Derefter bør lønnen, ligesom tilfældet er nu, stige regelmæssigt gennem læretiden, således at de unge mærker, at deres stigende færdigheder i faget giver sig udtryk i en stigende løn.

*) *Lærlingerådet* har til denne § udtalt: »Der er inden for lærlingerådet enighed om, at spørgsmålet om lærlingelønningerne bør overlades til organisationerne.«

3. Lønnen i det sidste år af læretiden bør nogenlunde svare til deres arbejdes værdi inden for pågældende fagområde.

Stigningen må imidlertid søges afpasset under hensyn til det driftsøkonomisk forsvarlige, nemlig at lærlingelønnen for læretiden som helhed nogenlunde kommer til at svare til den værdi, lærlingenes arbejde har inden for pågældende fagområde med fradrag af de direkte og indirekte udgifter, som det at have lærlinge pålægger virksomhederne. Det vil dog næppe kunne undgås, at det under 1. anførte princip i forbindelse med reglen om den gradvise stigning for nogle fags vedkommende kan medføre, at minimalsatserne bringer den samlede løn for hele læretiden op over de beløb, som det er enkelte virksomheder økonomisk muligt at yde lærlinge. Der kan i slige tilfælde blive brug for at yde støtte fra fagets side til læremestre, der påtager sig at udlære lærlinge, således som det allerede kendes i visse fag, f. eks. som anført i murerfaget.

Dette bliver særligt aktuelt ved, at lærlingelønnen, som må betragtes for læretiden som helhed, ofte i det første læreår vil være for stor i forhold til lærlingens ydeevne. I sådanne tilfælde vil læremestrene have tab på de lærlinge, som ikke gennemfører læren, men falder fra efter en kortere tids forløb, og dette kunne tænkes at medføre en vis tilbageholdenhed med hensyn til at tage lærlinge, som man ikke kunne føle sig aldeles sikker på. Det burde derfor overvejes, om man kunne afbøde disse virkninger af lønreglerne f. eks. ved en puljeordning, hvorved læremestrene indbetalte et vist beløb for hver udlært lærling og modtog et beløb svarende til det økonomiske tab for hver lærling, som forlod læren i løbet af prøvetiden eller i utide. Puljeordninger af denne art måtte indrettes af fagene selv.

Man kunne endelig tænke sig, at staten forøgede støtten til de tekniske skoler, således at mestrenes udgifter til lærlingenes teoretiske undervisning kunne nedsættes.

§ *44. Arbejdstidsreglerne.*

Ifølge lærlingelovens § 12, stk. 3, må arbejdstiden for lærlinge med tillæg af skoletiden ikke overstige den for de udlærte arbejdere sædvanligt gældende arbejdstid inden for vedkommende fag med mere end 1 time gennemsnitlig pr. dag. I denne forbindelse må det dog erindres, at det i § 4 i lov nr. 145 af 18. april 1925 vedrørende børns og unge menneskers arbejde er bestemt, at unge mennesker under 18 år ikke må beskæftiges i et større antal timer, end voksne arbejdere i samme fag eller fagområde sædvanemæssigt beskæftiges, hvortil kommer den til tilrettelægning eller oprydning medgåede tid, der som regel ikke må overstige mere end sammenlagt ½ time daglig. Den samlede arbejdstid må dog ikke overstige 10 timer daglig.

Ungdomskommissionen har, som anført foran i § 10, i sin betænkning om beskyttelsesforanstaltninger m. v., som udsendtes i 1948, stillet forskellige forslag vedrørende reglerne i lovgivningen om børn og unge menneskers arbejde, som må føre til lignende ændringer i lærlingeloven.

Kommissionen har således foreslået, at den daglige arbejdstid for unge under 18 år skulle fastsættes til den for de pågældende fags voksne arbejdere gældende, dog højst 8 timer daglig på ugens 5 første dage og 5 timer om lørdagen.

Centralarbejdsanvisningskontoret har i sine undersøgelser vedrørende arbejdsmarkedet nr. 32, 33 og 34 offentliggjort resultaterne af en i oktober 1950 foretaget undersø-

gelse af håndværkslærlingenes arbejdsdag på denne tid af året. Nedenstående oversigt og omstående diagrammer er hentet fra heftet om de københavnske lærlinge.

Det fremgår heraf, at den gennemsnitlige *arbejdstid* for en københavnsk lærling udgør 50,26 timer brutto, 47,04 timer netto. Endvidere er *den samlede optagne tid* pr. uge, d. v. s. brutto arbejdstid plus mellemtimer plus transport fra og til arbejde og skole plus skoletid, 67,51 timer. Såfremt man herfra trækker transporttiden, der gennemsnitlig udgør 7 timer pr. uge, bliver lærlingens netto optagne tid 60,51 timer.

Den optagne tid varierer dog for de enkelte fag, og fordelingen fremgår, forsåvidt angår den optagne tid med fradrag af transporttiden, af nedenstående oversigt:

Under 55 timer: Modister, tandteknikere, hattemagere, typografer, urmagere.
55—60 — : Drejere, forgyldere, kjolesyersker, radiomekanikere.
60—65 - : Grlarmestre, malere, møllebyggere, snedkere, møllere, skotøjstilskærere, skræddere, dameskræddere, bogbindere, litografer, dropskogere, sejlmagere, møbelpolstrere, maskinarbejdere, værktøjsmagere, finmekanikere, instrumentmagere, elektromekanik ere, automekanikere, klejnsmede, kedelsmede, formere, metaltrykkere, kobbersmede, gørtlere, guldsmede, sølvsmede, cicelører, gravører, elektropletarbejdere, sølvslibere, elektrikere, blikkenslagere.
65 og derover: Murere, tømrere, kemigrafer, skibstømrere og skibsbyggere.

Til sammenligning kan det anføres, at faglærte arbejdere i København ifølge en af Arbejdsgiverforeningen i 1948 udarbejdet statistik havde en gennemsnitlig arbejdsuge på 46,1 time eksklusive overtid og 47,2 timer inklusive overtid, således at det heraf fremgår, at lærlingene såvel har længere arbejdstid som betydelig mere optagen tid end en almindelig voksen faglært arbejder.

For lærlinge i provinsbyer og landkommuner udgør den gennemsnitlige arbejdstid omtrent det samme antal timer som i København, medens derimod transporttiden er noget kortere for provinsbyernes lærlinge og noget højere for lærlingene i landkommuner.

Skoletiden udgør i København 7 til 8 timer om ugen i vinterhalvåret, i provinsbyerne 6 til 9½ timer og i landkommunerne 6½ til 8 timer.

Figurerne viser tydeligt, at den tid, som de unge er beskæftiget med arbejde og skole, i vinterhalvåret er væsentlig længere end den tid, i hvilken de voksne inden for samme fag beskæftiges. Navnlig bemærker man de særligt lange dage, idet så at sige alle lærlinge har en eller flere dage om ugen, hvor fra 12 til 15 timer er optaget. Forholdene er ganske tilsvarende i provinsbyerne og landkommunerne.

Heri må der efter kommissionens mening ske en ændring, både under hensyn til de unges alder og under hensyn til fritidens betydning for ungdommen. Man foreslår derfor, at lærlingeloven ændres således, at

1) reglen om adgangen til at beskæftige lærlingene ved oprydning en halv time ud over normal arbejdstid bortfalder,
2) maksimalarbejdstiden fastsættes til den for fagets voksne arbejdere gældende med fradrag af 3 timer, dog højst 45 timer om ugen, fordelt med 8 timer de fem første ugedage og fem timer på lørdage, og
3) at der indføres de samme nattehvileregler, som foreslået for børn og unge mennesker i almindelighed.

Herudover ønsker man fra kommissionens side at foreslå, at den tid, som anvendes til undervisning på dagskole, efterhånden som en sådan indføres i de forskellige fag, jfr.

Arbejdsugen i vinterhalvåret for visse københavnske lærlinge.

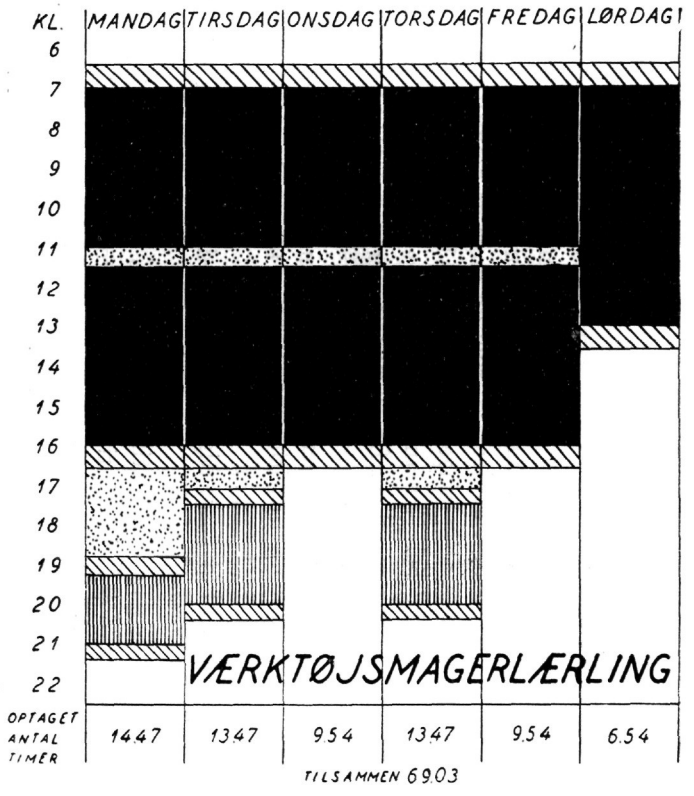

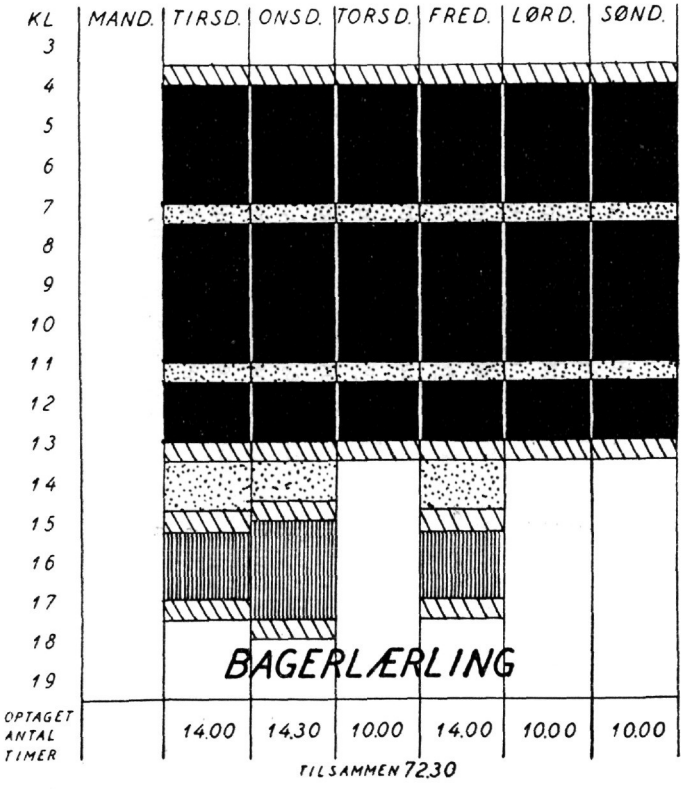

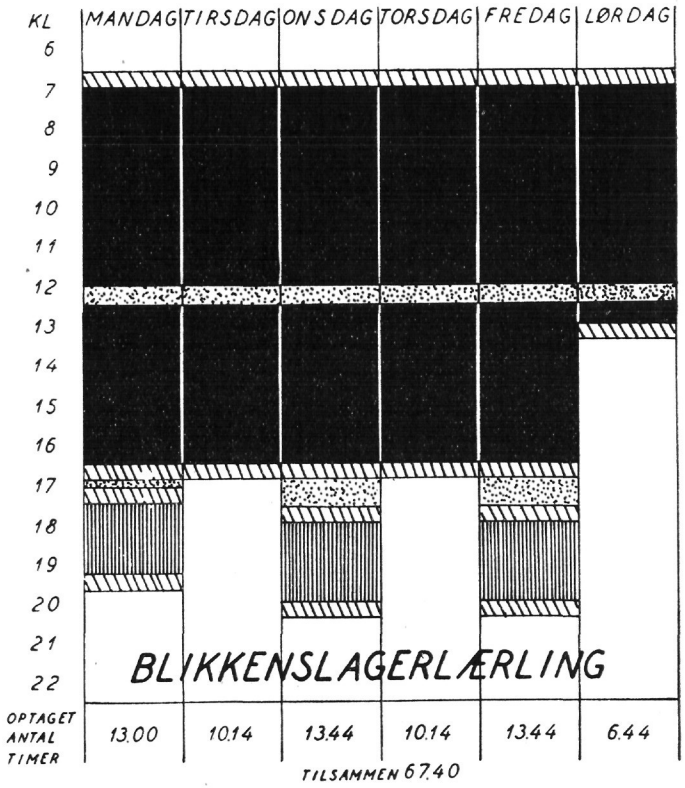

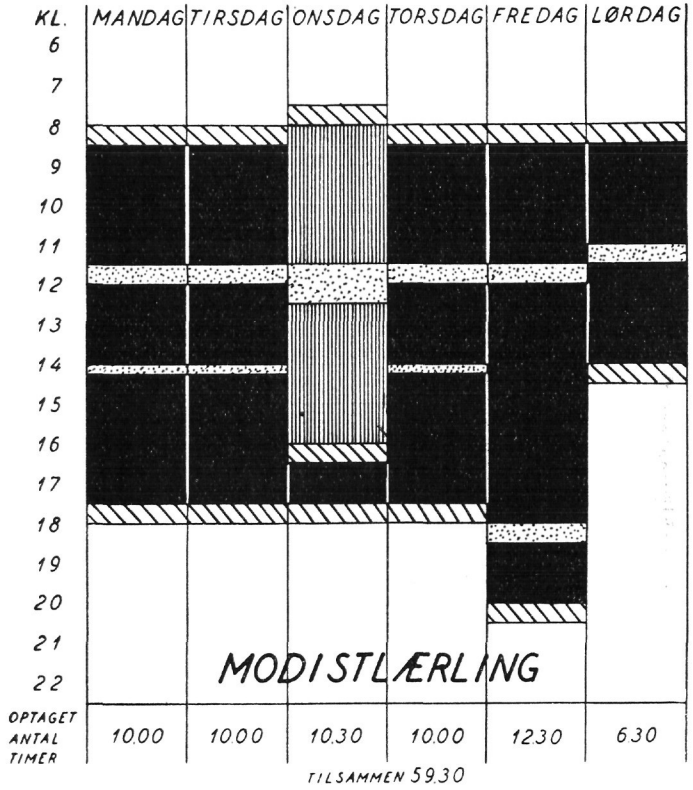

DEN TID LÆRLINGEN ER UNDERVEJS — SKOLETID — FROKOST OG MELLEMTID — ARBEJDSTID

§ 46, medregnes som arbejdstid. *Såfremt dette sker, mener man at kunne gå med til, at den samlede ugentlige arbejds- og skoletid fastsættes til den for fagets voksne arbejdere gældende arbejdstid, dog højst 48 timer.* De problemer, som naturligt vil opstå i denne forbindelse, behandles nedenfor under drøftelsen af spørgsmålet om gennemførelsen af dagskolen, navnlig i § 48.

Det har været hævdet, at afskaffelsen af oprydningsreglen ville betyde en beskæring af den effektive arbejdstid, og at dette ville gøre det vanskeligere for læremestrene at overholde lærlingelovens bestemmelser. Derimod er fremført, at den ved loven givne adgang til at lade lærlingene arbejde ½ time mere end de voksne arbejdere ikke anvendes overalt, og at der ikke er grund til at tro, at lærlingeuddannelsen er dårligere i de virksomheder, hvor dette ikke er tilfældet. I sig selv er oprydning ikke nogen lærlingeopgave, men en arbejdsmandsopgave, og i de meget små virksomheder, hvor der ikke beskæftiges arbejdsmænd, må oprydningen kunne foregå ved fælles indsats og inden for arbejdstiden.

Lærlingerådet har til de i nærværende § anførte synspunkter knyttet følgende udtalelse:

»Med hensyn til spørgsmålet om lærlingenes arbejdstid gør der sig forskellige opfattelser gældende indenfor lærlingerådet: nogle mener, at lærlingenes arbejdstid bør være den samme som arbejdstiden for fagets arbejdere, andre mener, at arbejdstiden ikke i almindelighed kan fastlægges. Fra nogles side gøres gældende, at lærlingenes arbejdstid plus skoletid bør svare til den voksne arbejders arbejdstid, hvad enten denne er 48 timer ugentlig eller en anden. Fra visse sider gøres det gældende, at skoletiden må holdes udenfor arbejdstiden, idet lærlingene ikke kan undværes på arbejdspladsen om dagen.«

§ 45. *Feriereglerne.*

Kommissionen har i betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m. v. (side 40—49) beskæftiget sig med de unges ferieproblemer og herunder også taget feriereglerne for lærlinge og det særlige spørgsmål vedrørende udlærlinges ferieret op til behandling.

I denne sammenhæng stilledes der forslag om ændringer i ferieloven, som bl. a. ville medføre, at lærlingene, hvis ferie hidtil har været reguleret gennem særlige regler i lærlingeloven, fremtidig fik ferie efter ferielovens regler. Herved ville udlærlingene automatisk få ferieret.

Udlærlingene ville dog kun have feriepenge til rådighed svarende til lærlingelønnen, hvorfor der er grund til at overveje, hvorledes der kan sikres dem større beløb. Generelle regler herom i ferieloven ville give udlærlingene en særstilling fremfor andre med stigende indtægter, som kun vanskeligt ville kunne begrundes sagligt, og en eventuel forbedring må derfor gennemføres ved forhandling mellem parterne, i hvilken forbindelse der kan henvises til den for lærlinge i jern- og metalindustrien gældende ordning, hvorefter læremesteren i de fire sidste læreår tilbageholder et vist beløb af lønnen (2 øre pr. arbejdstime), som udbetales lærlingen første gang, han efter afslutningen af læretiden holder ferie.

Ny tiltrådte lærlinge, som på grund af manglende tidligere beskæftigelse ikke ville have fuld ferieret, foresloges der givet en supplerende ferie, således at de blev stillet, som om de hele det foregående ferieår havde haft arbejde til den aftalte lærlingeløn. Byrden herved ville blive forholdsvis ringe for læremestrene, og i betragtning af de

vanskeligheder, som møder de unge ved overgangen fra skole til arbejde, måtte det anses for nødvendigt at sikre de helt unge denne ferie.

Det foresloges endelig, at der skulle gives alle unge under 18 år samt lærlinge over denne alder ferie i 3 uger af året, hvortil svarer en feriegodtgørelse på 6 $^1/_8$ pct. af den udbetalte løn.

Feriespørgsmålet er siden blevet behandlet i den særlige ferielovskommission, der har afgivet betænkning i 1951.

Det fremgår heraf, at flertallet af kommissionens medlemmer har stillet forslag om tre ugers ferie for alle beskæftigede. Feriegodtgørelsen er, under henvisning til at den ved overenskomsternes fornyelse i foråret 1950 forhøjedes fra 4 til 4½ pct. ved to ugers ferie, foreslået sat til 6½ pct. Derimod har kommissionen ment, at lærlingene fortsat burde holdes uden for ferieloven, først og fremmest af hensyn til ferieretten i det første år af læretiden, og at feriegodtgørelsen for den første ferie efter læretidens udløb måtte opspares i løbet af de sidste læreår.

Ungdomskommissionen ønsker hertil at gøre opmærksom på de administrative fordele, der knytter sig til dens forslag om, at alle unge skulle ind under ferieloven, samt på det forhold, at spørgsmålet om ferie ikke alene er et spørgsmål om feriegodtgørelsens størrelse, men også om retten til at holde ferie, der ikke tilsikres udlærlinge, medmindre lærlingene kommer ind under ferieloven, og som kunne tænkes at gå tabt i visse tilfælde, navnlig i perioder med megen arbejdsløshed.

Lærlingerådet har i forbindelse med nærværende § ved at henvise til rådets skrivelse af 12. januar 1950 til arbejds- og socialministeriet (aftrykt som bilag 3), udtalt, „at der i rådet er enighed om, at der dels bør sikres lærlinge ferie med løn i læretiden — helst således, at lærlingen på samme måde som efter de gældende regler i lærlingeloven i det enkelte år får lærlingelønnen for det første år udbetalt også under ferien — dels bør sikres lærlinge ferie med løn i det første år efter læreforholdets afslutning. Der er endvidere i rådet enighed om, at ferieløn for det første år efter læreforholdets ophør mest hensigtsmæssigt tilvejebringes gennem opsparing i de sidste (eventuelt samtlige) læreår".

Rådet bemærker iøvrigt, at „der indenfor rådet gør sig afvigende opfattelser gældende med hensyn til spørgsmålet om feriens længde."

§ *46. Indførelse af dagskole.*

Det fremgår af § 44, at lærlingene i vinterhalvåret udover arbejdstiden også besøger den tekniske skole, hvorved deres samlede optagne tid kan komme til at udgøre op over 65 timer om ugen, mens det normale dog er 60—65 timer. Arbejdstid og skoletid er således betydelig længere end den for fagets voksne arbejdere gældende arbejdstid, og da en ikke for lang arbejdstid og en glidende overgang mellem skole- og arbejdsmilieu, jfr. her de i § 10 fremsatte synspunkter, er af overordentlig betydning såvel for de unges sundhed som for personlighedsudviklingen, skal man foreslå, at den tekniske undervisning af lærlinge fremtidig lægges om dagen i lighed med undervisningen i den i kapitel 5 foreslåede ungdomsskole, og at arbejdsgiverne i lighed med reglerne for ungdomsskolens senere klasser får pligt til at sende deres lærlinge på teknisk skole uden afkortning i lønnen.

Ud over de i § 10 anførte synspunkter skal man understrege, at mange lærlinge ofte ikke får ro til spisepause efter arbejdsdagens afslutning og inden skolegangens begyndelse. Rent ernæringsmæssigt er det til skade for de unge ikke at have god tid til deres spisepauser;

ved en dagskole, hvor undervisningen foregik inden for arbejdstiden, ville dette problem falde bort.

Lærlingerådet har til dette afsnit udtalt følgende:

»Opmærksomheden henledes på, at der allerede nu efter lærlingelovens § 12 er adgang til at lade den almindelige skoleundervisning for lærlinge foregå som dagskole. Der henvises til vedlagte afskrift af skrivelse af 9. april 1951 fra handelsministeriet til Sammenslutningen af Arbejdsgivere indenfor Jernindustrien i Danmark (aftrykt som bilag 4). Indenfor lærlingerådet er der ikke enighed om, hvorvidt den obligatoriske undervisning bør indgå i arbejdstiden, eller om den bør foregå om aftenen.«

Kommissionen skal dog hertil anføre, at der ikke ifølge lærlingelovens § 12 består nogen pligt for læremesteren til at sende sine lærlinge i dagskolen, medmindre dagskolen er anerkendt af handelsministeriet, og ministeriet udtrykkeligt har fastslået, at lærlinge skal deltage i dagundervisning i et bestemt tidsrum. Det forhold, at der findes dagskoler, der er anerkendt som tekniske skoler, er ikke tilstrækkeligt til, at lærlingene kan kræve at følge dagundervisning.

§47. De faglige skoler i dag.

Det er foran anført, at man efter kommissionens mening af hensyn til den unges sundhed og personlige udvikling må stile imod en overgang fra aftenskoleundervisning til dagskoleundervisning — altså til undervisning inden for den normale arbejdstid.

Lærlingeundervisningen inden for håndværk og industri foregår hovedsageligt som aftenundervisning med indtil tre timer pr. dag på tre til fem af ugens dage. Det samlede antal undervisningstimer er omkring 8 pr. uge i 26—28 uger, altså ialt ca. 220 timer. Egentlige dagskoler kendes næsten ikke. Som et enkeltstående eksempel kan nævnes bogtrykfagets dagskole, hvor de københavnske lærlinge i de tre sidste læreår går på dagskole i henholdsvis 6, 4 og 4 uger, mens de i det første vinterhalvår har aftenskole. Også urmagerne har dagskole, men provinslærlinge skal selv betale opholdet, hvis de vil benytte sig af den, og de er iøvrigt henvist til de stedlige tekniske skoler på samme måde som provinsens typograflærlinge.

I enkelte provinsbyer haves dagkursus for landhåndværkere, hvor lærlinge, der er bosat i landkommuner, men skal følge teknisk skoleundervisning i en provinsby, kan få et halvt års undervisning erstattet af otte timers daglig undervisning i 4, 6 eller 8 uger. For at følge disse kursus må eleverne enten indlogeres i skolebyen eller daglig rejse over en længere strækning.

I landkommunerne har lærlingene derimod ofte en tillempet form for dagskoleundervisning, idet de enten en enkelt eller nogle af skoledagene modtager undervisning inden for den normale arbejdstid og da gerne i tiden kl. 13 og fremefter. Således har de fleste af de lærlinge, som kun har een skoledag om ugen, sædvanligvis undervisningen liggende i tiden kl. 13—20. Lærlingene møder på denne dag til normal tid om morgenen på arbejdsstedet og går så på skole efter frokost.

For de lærlinge, som har undervisning 2, 3 eller 4 dage om ugen, findes ofte en blanding af dagskole og aftenskole.

En egentlig dagskoleundervisning som erstatning for aftenskoleundervisningen er således kun lidet udbredt. Selv om skoleundervisningen undertiden begynder i arbejdstiden, er det meget sjældent, at den også afsluttes inden for normal arbejdstid.

§ 48. De arbejdsmæssige vanskeligheder ved dagskolen.

Når en egentlig dagskoleundervisning er så lidet udbredt, må det utvivlsomt ses i sammenhæng med de vanskeligheder, som den ubestrideligt forvolder mange læremestre. Lærlingene arbejder i en række fag nøje sammen med svendene, og disse fags arbejdsorganisation vil forstyrres, hvis lærlingene et større eller mindre antal timer om ugen tages bort fra arbejdspladsen. Forstyrrelsen er imidlertid afhængig af, hvornår og hvor ofte lærlingene tages bort. I de pågældende håndværks- og industrifag vil forstyrrelsen antagelig vokse med det antal skoledage, der er i hver uge, uanset om timetallet er det samme, hvorfor der kunne være grund til at anbefale, at undervisningen i disse fag omfattede fire timer to dage om ugen. Af arbejdsmæssige grunde ville det for så vidt være ønskeligt at lægge hele undervisningen på samme dag, men det er formentlig pædagogisk uheldigt at undervise mere end seks timer i træk, og dette ville være nødvendigt, hvis det nuværende timetal — ca. 220 om året — skulle bevares. En forlængelse af skoleåret er ikke mulig, såfremt den i loven angivne ferieperiode (1. maj—15. september) skal bibeholdes. Man vil dog antagelig kunne gennemføre en vis nedsættelse af timetallet, da dagskolens pædagogiske fordele bl. a. skulle vise sig i større modtagelighed hos eleverne. Endvidere er det overfor kommissionen blevet anført, at undervisningens kvalitet ikke alle steder svarer til timeantallet, og at det vil være muligt at nå igennem det samme pensum på kortere tid. Hertil kommer endelig, at gennemførelsen af kommissionens forslag vedrørende ungdomsskolen vil medføre, at man måske kan nøjes med et mindre timetal til den rent elementære undervisning end nu, idet et stort antal lærlinge vil have deltaget i ungdomsskolens første klasse eller tilsvarende undervisning.

Forholdet til lærestedet vil utvivlsomt frembyde færre vanskeligheder, såfremt man samler den teoretiske undervisning i en kortere periode af året, eventuelt en periode, hvor faget har en lav beskæftigelse. Dette sker allerede nu i visse fag — i København bogtrykfaget og urmagerfaget og i landkommunerne navnlig byggefagene — delvis i forbindelse med værkstedsundervisning, og alt tyder på, at det også pædagogisk er en meget heldig løsning, langt bedre end den dagskoleform, hvor der er 8 timers undervisning een dag om ugen. Også af hensyn til udnyttelsen af bygninger og lærerkræfter vil denne løsning være at foretrække, navnlig hvis man i samme skolebygning kan veksle mellem forskellige hold. Helt kan det næppe undgås, at der bliver visse sæsonproblemer, men i det store og hele må det antages, at udnyttelsen af bygninger og lærerstab bliver langt bedre.

Først og fremmest vil denne ordning dog blive til fordel for lærestedet, fordi skoletiden f. eks. kan indgå i den eksisterende turnus for oplæringen, og fordi lærlingens fravær er mindre generende, når det strækker sig over en sammenhængende periode, f. eks. kommer problemet om samarbejdet mellem svend og lærling ikke til at spille nogen rolle i så tilfælde.

Om en dagskoleordning af denne art har direktør J. Barner Rasmussen, Det tekniske Selskabs Skoler, udtalt følgende (jfr. „Arbejdsgiveren", 1. november 1951, side 340):

„Lærlingene går nu på aftenskole gennemsnitlig i ca. 220 timer pr. vinterhalvår (ca. 8 timer ugentlig i 7 vintermåneder). Hvis disse 220 timer skal konverteres til dagtimer, rejser spørgsmålet sig straks, om det skal være på hele eller halve dage, eller om det ikke ville være bedst — hvad jeg mener — at lægge dem som en måneds sammenhængende undervisning i hvert læreår (ca. 25 arbejdsdage à 8—9 timer). Det er uden videre klart, at denne dagundervisning holdvis kan bredes ud over hele året (bortset måske fra december og juli som feriemåneder, altså i 10 måneder) og ikke som aftenskolen må indskrænkes til vintermånederne.

Fordelene ved een måned i sammenhæng er flere: Skoletiden kan indgå i en passende turnus for oplæringen, som mange større virksomheder f. eks. i jernindustrien har. Man kan antage lærlingene i hold til bestemte terminer og således lade oplæring og skolegang korrespondere mere, end de gør nu. Lærlingen kommer ikke til at „rende fra og **til",** lærlingens plads på værkstedet kan overtages af en ny lærling; der bliver ved fornuftig rationalisering oplæringsmuligheder for et større antal lærlinge ved de samme maskiner, svendene skal ikke undvære lærlingene som hjælpere tilfældigt i halve eller hele dage o. s. v. Der er flere fag med udpræget „sæson" — f. eks. byggefagene —, som i de stille måneder kunne tænkes uden nævneværdige skader at lade deres lærlinge søge dagskole. For skolerne ville det være praktisk kun at skulle stille materiel (skabe og undervisningsmidler) til een klasse ad gangen. Eleverne ville på deres side antagelig få mere udbytte af een hel måneds undervisning ad gangen: færre afbrydelser i undervisningen, ikke så mange oprydninger, bedre fordybelse i stoffet og mere fortrolighed og (forhåbentlig) god påvirkning fra læreren. Den mulighed foreligger også, at timetallet, selvom det nominelt bliver det samme som den nuværende aftenskoles, ville strække bedre til, og at man kunne få lidt tid til rådighed til opgaver, som man nu delvis må lade ligge, kulturelle incitamenter for møbelsnedkere og andre kunsthåndværkere, indførelse af nye tekniske discipliner for jernfagene o. s. v.

Skolerne kunne altså i dette fremtidsperspektiv antages at have 10 måneder til rådighed for teoretiske lærlingedagskoler, men kan der skaffes plads? Ved første øjekast ser det ikke således ud, ... , men forholdet er heldigvis det, at et lokale, der udnyttes fuldt ud til dagskole, har en kapacitet på henved det 10-dobbelte af det lokale, der kun bruges i aftentimerne i vinterhalvåret."

Fra lærestedernes side bliver det fremhævet, at den nedgang i arbejdstiden, som dagskoleundervisningen vil medføre, betyder en nedgang i den praktiske undervisningstid, og at man, hvis det stade, hvorpå den praktiske undervisning står, skal bevares, må have læretiden forlænget tilsvarende. Det kunne ganske vist tænkes, at man kompenserede timetabet ved dagskolens indførelse med en forlængelse af den daglige arbejdstid, men det ville dels stride mod de gældende regler om børns og unge menneskers arbejde, og dels mod de synspunkter, som man fra ungdomskommissionens side har gjort gældende vedrørende de unge menneskers arbejdstid i betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m. v. og foran i § 10.

Arbejdstiden er, såfremt der i overensstemmelse med det af kommissionen i betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m. v. side 43 ff stillede forslag indføres tre ugers ferie, normalt 285 dage à 8 timer eller ialt 2 280 timer i løbet af et år. Når dette timetal reduceres med 220 timer, der i stedet bruges til dagskoleundervisningen, bliver der altså 2 060 timer tilbage til den praktiske undervisning på lærestedet, eller i løbet af en fireårig læretid 8 240 timer mod nu 9 120 timer. Den forlængelse af læretiden, der efter den ovenfor refererede opfattelse skulle blive nødvendig, bliver herefter ca. 5 måneder. Ved beregningen er der set bort fra, at læremestrene efter gældende lov har ret til at lade lærlingene være beskæftiget 8½ time daglig, idet man andetsteds har stillet forslag om ophævelse af denne ret (se § 44 og betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger, s. 38).

Fra mange sider anser man det imidlertid for utvivlsomt, at den praktiske undervisning på lærestedet ofte vil kunne anlægges betydeligt mere effektivt, end det nu sker, bl. a. ved et forbud mod at anvende lærlinge til arbejde, der ikke direkte vedrører deres uddannelse i faget, således at den samme praktiske uddannelse meget vel kunne foregå på kortere tid eller, såfremt dagskolen indføres, på højst det samme antal år.

§ *49. Skolemæssige problemer.*

Pædagogisk set skulle der kun være fordele ved en overgang til dagskole. Eleverne vil først og fremmest være betydeligt mere oplagte både i skoletimerne og ved det praktiske arbejde og vil derfor kunne få et væsentligt større udbytte af læretiden. Undervisningen vil desuden ofte kunne tilrettelægges bedre, når det sammenhængende timetal forøges, ikke mindst hvis dagskolen omfatter en sluttet periode, og man vil med rimelighed kunne supplere den med et vist hjemmearbejde, der vel lægger beslag på fritiden, men som har den store fordel fremfor skolegangen, at dets udførelsestidspunkt inden for visse grænser er frit forskydeligt. Endelig vil man som et led i dagskoleundervisningen kunne arrangere fabriks- og værkstedsbesøg o. lign., hvad der må anses for at være et vigtigt supplement til undervisningen.

Derimod vil de praktiske forhold omkring dagskolens indførelse fremvise både fordele og ulemper. Skolerne vil, for så vidt de har egne bygninger, der ikke i forvejen er beslaglagt hele dagen, kunne udnytte disse bedre, idet f. eks. de fag, der tidligere havde 3 aftener om ugen, nu kun vil beslaglægge 1 dag om ugen; men hvor de benytter andre lokaler, f. eks. kommuneskolerne, vil overgangen til dagskoleundervisning nødvendiggøre flytning til nye — eventuelt egne •— lokaler, idet kommuneskolerne kun i enkelte tilfælde har ledige lokaler inden for den almindelige skoletid. På grund af byggesituationen, der foreløbig vanskeliggør opførelsen af nye skolebygninger eller udvidelse af de bestående, vil dette forhold eventuelt nødvendiggøre, at gennemførelse af dagskole visse steder måtte udsættes nogle år.

Andre problemer opstår i forbindelse med lærerkorpset, som næppe uden videre kan overføres til dagskolen. Det består i et vist omfang af pædagoger, men først og fremmest af det praktiske livs folk, og fælles for de to grupper er, at de har arbejde om dagen, som kun i få tilfælde lader sig afbryde af undervisningstimerne. Det praktiske livs folk er vel i ret stort omfang selvstændige eller overordnede, men hvis de skal undervise mere end nogle timer om ugen, vil det alligevel volde så megen forstyrrelse i deres daglige arbejde, at de fleste vil være betænkelige ved at påtage sig undervisningen. Man må derfor se i øjnene, at overgangen til dagskole nødvendiggør oprettelsen af et særligt lærerkorps til lærlingeskolerne. Man skal dog herved understrege betydningen af, at lærerkræfterne også i så tilfælde selv har haft en praktisk uddannelse.

Hvad hidtil er anført, gælder uden begrænsning blot i de større byer. Overgangsproblemerne bliver på visse punkter større, når man vender sig til de mindre byer og landkommunerne. Det store antal små skoler, der er spredt ud over landet, vil dels med hensyn til lokaler og dels med hensyn til lærerkræfterne blive vanskeligt stillet. I mange tilfælde vil det praktisk blive umuligt at gennemføre en dagskoleundervisning på disse steder. Da de små skoler imidlertid har stadigt større vanskeligheder med at opretholde undervisningens standard, idet den tekniske udvikling medfører stadigt større krav, vil det være nærliggende at henvise problemerne omkring de små skoler til løsning gennem en centralisering på større skoler, eventuelt — for at bevare det mange steder eksisterende værdifulde tillidsforhold mellem lokale håndværkerforeninger og tekniske skoler — således at de enkelte små skoler specialiserede sig på bestemte fag eller faggrupper og fik eleverne hertil fra et større opland. Man ville herved få udnyttet de store skolers lokaler bedre, få mulighed for at beskæftige et fast lærerkorps og få ud specialiseret undervisningen, således at man ikke — som ofte i de små skoler og for de ganske små fags vedkommende, også i de noget større — er nødt til at lade lærlinge fra vidt forskellige fag gå sammen, hvorved undervisningen bliver mindre effektiv. Der kunne i denne forbindelse være grund

til at nævne, at man vil have lettere ved at give lærlinge fra små fag en forsvarlig teoretisk uddannelse under en dagskoleundervisning, hvor de samles fra et større område, eventuelt hele landet, til en sammenhængende skoling i nogle uger.

Det må i denne sammenhæng ikke overses, at der ved en centralisering opstår nye økonomiske problemer for lærlingene i forbindelse dels med transportomkostningerne, dels med indkvarteringen. I denne forbindelse henvises til det foran nævnte forslag om rejsehjælp, og derudover skal det nævnes, at man utvivlsomt med fordel kunne indrette kostskoleafdelinger ved de centrale dagskoler med sammenhængende skoleperiode.

§ 50. *Værkstedsskoler.*

Man har fra forskellig side stillet sig skeptisk overfor mesterlæren, idet det dels har været hævdet, at tidens krav mere gik i retning af en mindre omfattende tillæring, dels at virksomhederne på grund af specialiseringen er blevet mindre egnede til at forestå den praktiske undervisning i de fag, hvor en egentlig udlæring er påkrævet.

Det første problem er omtalt i forrige kapitel. Med hensyn til den anden indvending må siges, at den formentlig er rigtig i visse fag, forsåvidt som de enkelte virksomheder kun kan byde på indøvning af visse arbejdsprocesser og ved visse maskiner, men ikke give en tilstrækkelig alsidig oplæring. I en række fag har man da også indført værkstedsskoler, således inden for det grafiske fag, bagerfaget, skomagerfaget, metalindustrien og en række andre. Fælles for alle er, at man ved den egentlige værkstedsundervisning søger at supplere den praktiske undervisning på arbejdspladsen. Ifølge en oversigt udarbejdet af De samvirkende Fagforbund findes der 20 fagskoler med supplerende værksteds- og anden faglig undervisning. Af disse har 8 fag egentlig dagskoleundervisning, dog suppleret med nogle få aftenskoletimer, medens de resterende væsentligst er aftenskoler. Værkstedsskolerne besøges normalt i nogle få timer om ugen også inden for arbejdstiden. Inden for nogle få fag findes der på kostskoler specielle kursus, der strækker sig over kortere tid. Læremesteren betaler normalt for lærlingens kost og logi samt undervisning.

Der er almindelig enighed om, at man ikke bør erstatte mesterlæren som sådan med fuld værkstedsskoleundervisning, hvorved der skabes et kunstigt milieu, hvis praktiske uddannelsesmuligheder er væsentligt ringere end det normalt arbejdende værksteds. Kommissionen kan tilslutte sig dette synspunkt, medens det iøvrigt er dens indtryk, at de *supplerende* værkstedsskoler har betydet en væsentlig effektivisering af uddannelsen. Man vil dog afholde sig fra at tage stilling til spørgsmålet om indførelse af supplerende værkstedsskoler i fag, hvor sådanne ikke forefindes, idet det må tilkomme andre med speciel faglig indsigt i de enkelte fags forhold at overveje dette spørgsmål.

Kommissionen har endelig beskæftiget sig med spørgsmålet om indførelse af værkstedsskoler i det tilfælde, at udbudet af lærepladser blev utilstrækkeligt i forhold til efterspørgslen, enten på grund af et fald i udbudet eller på grund af en stigning i antallet af unge i den pågældende alder. Der henvises herom til § 37 og § 87, idet det her kun skal bemærkes, at man, hvis sådanne værksteder blev indført, måske kunne anvende dem til omskoling af arbejdskraft fra overfyldte fag, når det særlige behov for dem var forsvundet.

§ 51. *Den faglige og den almendannende undervisning.*

Lærlingeuddannelsen er en faglig uddannelse, der har den dygtige og alsidige arbejder som mål. Det er derfor de faglige krav, der i første række må danne grundlaget

for bedømmelsen af den. Kommissionen ønsker imidlertid her at pege på, at det også er ønskeligt, at en undervisning med egentligt almendannende sigte søges indføjet i lærlingeuddannelsen.

Dette ønske behøver imidlertid ikke at føre til, at nye selvstændige fag indføjes i planerne for de tekniske skoler. Undervisningen i de faglige emner kan meget vel tilrettelægges således, at den får betydning for ungdommens almene udvikling. Den kyndige lærer vil kunne drage emner fra alle livsområder ind i undervisningen gennem de samtaler, som f. eks. omtalen af materialer, maskiner og arbejdsforhold kan give anledning til. Først og fremmest vil dette gælde emner inden for erhvervsgeografi, historie, litteratur og kunst samt samfundskundskab i snævrere og videre forstand. På mange måder vil disse emner blive mere nærliggende for de unge, når de berøres i forbindelse med de rent praktiske problemer, som har med de unges daglige arbejde at gøre.

Ved oprettelse af håndværkerskoler er der givet mulighed for en videregående uddannelse. Disse skoler er kostskoler og besøges årligt af 5—600 elever, væsentligst fra byggefagene. De fleste af eleverne er svende, der ønsker at supplere deres teoretiske viden, men også lærlinge har adgang til skolens kurser. Undervisningen ligger normalt i vinterhalvåret, og der gives udover den tekniske undervisning en almendannende undervisning, bl. a. i form af foredragstimer.

I 1950 er der endvidere oprettet en særlig højskole for håndværkere, Brandbjerg. Skolen er rejst på initiativ af håndværkerkredse og søger sine elever her, men tilstræber at give en undervisning af ganske samme art som andre højskoler.

Kapitel 8.

Den ufaglærte ungdom i byerhvervene.

§ 52, *Almindelig indledning.*

Som omtalt i § 32 omfatter de arbejdergrupper, som kan betragtes som ufaglærte, og som ikke er beskæftiget i landbruget m. v., efter folketællingsresultaterne fra 1940 ca. 370 000, hvoraf 220 000 er beskæftiget inden for håndværk og industri, og de resterende 150 000 findes inden for handel og omsætning og transporterhvervene samt — som hjælpearbejdere — inden for hovedgruppen administration og liberale erhverv eller med helt uoplyst erhverv. Af de 370 000 ufaglærte er knapt 100 000 under 25 år; 270 000 er mænd, 100 000 kvinder.

Ved betragtning af disse tal må det erindres, at der under denne gruppe er medtaget meget forskellige beskæftigelser, således altså ikke alene ufaglærte arbejdere inden for håndværk og industri, men også f. eks. søfolk, søfyrbødere, havnearbejdere, lagerarbejdere, chauffører, bude, servitricer, køkkenpersonale i hotel- og restaurationsvirksomhed og rengøringspersonale. Når gruppen dog betragtes under eet, hænger det sammen med, at der navnlig i de yngre aldersklasser er en betydelig bevægelighed, der giver sig udtryk i, at man uden større vanskeligheder skifter fra den ene beskæftigelse til den anden, således at en betragtning af enkelte grupper for sig ville have forholdsvis ringe mening. Det vil dog ses, at de enkelte grupper er præget af en meget forskellig alderssammensætning, idet det, som vist i § 32, gælder for visse arbejdergrupper, f. eks. havnearbejdere, at der så at sige ikke er ganske unge iblandt dem, mens andre grupper er væsentligt præget netop at de unge aldersklasser, f. eks. budene.

Ifølge ungdomsenqueten (tabel 15) er de i nedenstående tabel angivne procentdele af de unge beskæftiget ved egentligt ufaglært arbejde i byerhvervene:

	Hovedstaden				Provinsbyerne				Stationsbyer og sognekommuner			
	mænd		kvinder		mænd		kvinder		mænd		kvinder	
	15-17 år	18-24 år	15-17 år	18-24 år	15-17 år	18-24 år	15-17 år	18-24 år	15-17 år	18-24 år	15-17 år	18-24 år
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
gartneriarbejdere, ufaglærte	1	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—
ufaglærte arbejdere	7	20	15	17	6	22	6	9	9	4	1	2
arbejdsdrenge og -piger	8	—	1	—	4	—	—	—	1	—	—	—
bude, mælkeassistenter	12	4	—	—	10	2	—	—	1	1	—	—

Hvis man sætter antallet af ufaglærte i byerhvervene efter folketællingen 1940 i forhold til hele befolkningen i de enkelte aldersklasser, får man følgende tal:

Ufaglærte i forhold til hele befolkningen.

	Mænd pct.	Kvinder pct.
15—17 år	18	7
18—19 -	17	13
20—24 -	19	12
25—34 -	23	8
35—44 -	24	6
45—59 -	19	5

Det ses af tallene, at det relative antal af ufaglærte unge mænd er stigende indtil gruppen 35—44 år, hvad der antyder, at tilgangen til de ufaglærtes grupper må foregå gennem en temmelig lang periode, og det ses videre, at de unge kvinder i ret stort omfang, ca. 12 pct., deltager i erhvervslivet som ufaglærte.

§ 53. *Tilgangen til gruppen ufaglærte.*

Som nævnt foran bl. a. i § 15 *begynder* den største del af ungdommen erhvervsarbejde som ufaglærte i videste forstand, nemlig som arbejdsdrenge eller bude i byerhvervene eller som landbrugsmedhjælpere eller medhjælpere i huset. Det er imidlertid karakteristisk, at de unge kun i ringe grad *forbliver* ved dette arbejde. Dette gælder ifølge sagens natur arbejdsdrengene, som ved 18-års alderen går over til at blive arbejdsmænd, hvis de ikke er gået over til arbejde af helt anden art, blevet lærlinge eller lignende. Budene går også fra på et eller andet tidspunkt, selv om der inden for dette fag findes et stadigt større antal ældre. Også for landbrugsmedhjælpernes vedkommende er der betydelig afgang, sådan som det nærmere er belyst i et følgende kapitel, og endelig er husgerningen, som det belyses i kapitel 11, kun for fås vedkommende en livsstilling, bortset fra, at flertallet naturligvis bliver husmødre — med eller uden andet erhverv.

En del af arbejdsdrengene og budene opnår en faglig uddannelse, mens andre går over til at blive industriarbejdere, lagerarbejdere, havnearbejdere, chauffører o. s. v. Det samme gælder de unge, som vandrer fra landet til byerne, og for de unge husassistenters vedkommende er det en ikke ubetydelig del, som bliver fabriksarbejdersker eller beskæftiges som køkkenpersonale eller rengøringspersonale. I mange tilfælde vil der være tale om flere erhvervsskifter efter hinanden, f. eks. således at et bud bliver sømand i nogle år og derefter går i land og ender som havnearbejder, eller at en husassistent går over til fabriksarbejde for senere at blive beskæftiget ved rengøring. I et vist omfang fremgår disse erhvervsskifters hyppighed og art af det ved ungdomsenqueten indsamlede materiale, som bl. a. er omtalt foran i § 15.

§ 54. ***Beskyttelsesreglerne.***

For unge ufaglærte i almindelighed gælder beskyttelsesreglerne i lov af 18. april 1925 om børn og unge menneskers arbejde, og dertil kommer for bestemte gruppers vedkommende enkelte af lærlingelovens paragraffer, nemlig først og fremmest § 1, stk. 7, (jfr. §

5), hvori det hedder, at ved antagelse af unge mennesker til arbejde inden for håndværk, industri og handel, skal der oprettes en særlig arbejdskontrakt i de tilfælde, hvor lærlingekontrakt ikke er nødvendig, men hvor arbejdet består i at udføre et vist *specialarbejde*, som ikke fordrer faglig uddannelse, eller i *udlevering af varer* i forretninger, hvor der ikke er mulighed for at give en faglig uddannelse. Disse arbejdskontrakter, der skal udfærdiges på blanketter, som tilvejebringes ved arbejds- og socialministeriets foranstaltning, indeholder bestemmelser om, til hvilket arbejde den pågældende er antaget, kontraktens gyldighedstid, opsigelsesvarsel og lønvilkår, samt at den pågældende for arbejdsgiverens regning skal være syge- og invalideforsikret efter samme regler, som gælder for lærlinge.

I de tilfælde, hvor unge under 18 år antages som *bude*, håndlangere eller lignende, eller arbejdet i det væsentlige kun består i ind- og udpakning, afvejning, ombæring af varer o. 1., skal der derimod ikke oprettes skriftlig kontrakt, og denne gruppe omfatter en langt større del af de 14—18-årige end de egentlige specialarbejdere, for hvilke arbejdskontrakt kræves.

Dertil kommer, at det ifølge meddelelse fra de kontraktgodkendende myndigheder, som udleverer blanketterne, må antages, at der kun udstedes specialarbejderkontrakter i en lille del af de tilfælde, hvori det kræves efter loven, idet kontrakterne i modsætning til lærlingekontrakter ikke skal godkendes. De udfærdigede kontrakter falder inden for ganske bestemte grupper, idet de faglige organisationer viser meget forskellig interesse for dette spørgsmål. Således er kontrakter almindelige for bundtmagersyersker, handskesyersker og bogbinderjomfruer, og inden for handel og kontor træffes de undertiden, medens de er næsten ukendte i andre grupper såsom skrædderfaget. Virkningen af, at der ikke er oprettet kontrakt, kan blive, at overenskomsten om antagelsen ikke har gyldighed, ligesom arbejdsgiveren ifølge loven kan straffes med bøde, hvilket dog så vidt vides aldrig er indtruffet.

Kommissionen har drøftet spørgsmålet om arbejdskontrakterne og herunder berørt et fra forskellige sider fremkommet ønske om, at kontrakterne skulle godkendes af en offentlig myndighed. Man må dog anse dette for umuligt at praktisere, da mange af de ansættelser, der er tale om, er ganske kortvarige, men man skal dog understrege kontrakternes betydning og anbefale, at de faglige organisationer gør øgede bestræbelser for at sikre, at kontrakterne anvendes overalt, hvor loven påbyder det.

Beskyttelsesregler for børn og unge mennesker i almindelighed er iøvrigt behandlet i kommissionens betænkning om beskyttelsesforanstaltninger m. v., hvortil der henvises.

§ 55, *Indtægtsforholdene.*

Der findes ikke oplysninger om arbejdsdrengenes og -pigernes årlige lønindtægt, men forudsætter man, at de kun har en arbejdsløshed og sygelighed, svarende til få procent af arbejdsdagene — hvad der i hvert fald for arbejdsløshedens vedkommende er utvivlsomt — udgør årslønnen i gennemsnit ca. 2 700 kr. for arbejdsdrenge og ca. 2 800 kr. for arbejdspiger. I disse tal er der ikke taget hensyn til, at enkelte af de unge ufaglærte arbejdere vil have noget overarbejde, men da dette forhold ikke spiller stor rolle for de flestes vedkommende, er der i denne beregning set bort herfra. Der er imidlertid en betydelig spredning i lønningerne. Årslønnen for en arbejdsdreng varierer mellem ca. 2 200 og ca. 3 500 kr. og for en arbejdspige mellem ca. 1 900 og ca. 4 000 kr.

Sammenligner man de her anførte tal med de i kapitel 7 anførte årslønninger for lærlinge, vil man se, at lønnen for de unge ufaglærte arbejdere ligger betydeligt højere,

og næsten alle grupper af ufaglærte har en årsløn, der kan dække udgifterne ved deres eget underhold, jfr. her beregningerne over en lærlings underhold i § 39.

Den gennemsnitlige timefortjeneste for arbejdspiger og -drenge i København og provinsen i juli kvartal 1950 udgjorde ifølge oplysninger fra Dansk Arbejdsgiverforening følgende beløb:

	Arbejdsdrenge		Arbejdspiger	
	Kbhvn.	prov.	Kbhvn.	prov.
	øre	øre	øre	øre
nærings- og nydelsesmiddelindustrien	130	100	114	115
beklædningsindustrien	123	111	118	99
textilindustrien	127	117	134	123
byggeindustrien	123	98	—	—
trævareindustrien	114	113	162	96
læder- og lædervareindustrien	147	122	131	—
ler-, sten- og glasindustrien	143	139	122	—
jern- og metalindustrien	118	95	167	123
kemisk industri	142	109	132	110
grafiske fag og papirindustrien	114	120	104	88
transport og omsætning	117	119	—	—
tilsammen...	123	110	127	113

§ 56. *De ufaglærtes erhvervsmæssige uddannelse i dag.*

For de unge ufaglærte, for hvem der er oprettet arbejdskontrakt i overensstemmelse med de i § 54 omtalte regler, gælder lærlingelovens § 13, hvorefter arbejdsgiveren er forpligtet til at give dem adgang til at deltage i en faglig eller almendannende undervisning i en af de på stedet værende af handelsministeriet anerkendte faglige skoler eller i en af de på stedet værende aftenskoler. De udgifter, der er forbundet med den pågældendes undervisning, skal afholdes af arbejdsgiveren, men reglen synes, som nævnt foran, ikke at være af større betydning, da specialarbejderkontrakt kun oprettes i ret få tilfælde.

For ufaglærte inden for industrien findes der imidlertid forskellige uddannelsesmuligheder af stærkt varierende karakter.

En del unge — særlig kvinder — modtager en god faglig uddannelse, der dog ikke omfattes af lærlingelovens regler. Man kan her nævne uddannelsesadgangen for buntmagersyersker, handskesyersker og lignende.

Disse uddannelser er normalt 2-årige, og eleverne får udover den praktiske undervisning på arbejdspladsen en teoretisk undervisning på de af handelsministeriet anerkendte faglige skoler, som betales af arbejdsgiverne. Uddannelsesforholdet er fastsat i den faglige overenskomst, og der oprettes ofte kontrakt om elevforholdet. Eleverne påbegynder gerne uddannelsen på samme tidspunkt som de egentlige lærlinge i alderen 14—16 år efter udgangen af skolen. Forholdet minder således meget om det egentlige lærlingeforhold, dog uden den ved dette forudsatte kontrol med uddannelsens karakter. Efter færdig uddannelse betragtes de unge som specialarbejdere.

Andre grupper af unge får i forbindelse med deres arbejde en kort optræning til specialarbejdere på arbejdspladsen. Dette gælder således tekstilindustriens vævere. Der findes normalt ingen kontrakter herom, og uddannelsen varierer fra få måneder op til 1 år.

Af mere almen art er ungdomsskolen for den ufaglærte ungdom, som blev indført i 1942, og som nærmere er behandlet foran i kapitel 4.

Derudover må man nævne de arbejdstekniske ungdomsskoler, som har afløst de tidligere ungdomslejre, og som navnlig er beregnet på den arbejdsløse, ufaglærte ungdom. Disse skoler, der påbegyndtes som lejre for unge arbejdsløse i 1933, har gennemgået en betydelig udvikling fra at være lejre, hvor de unge modtog en mere eller mindre tilfældig uddannelse i forbindelse med en egentlig optræning, til at være egentlige skoler, hvor de henviste unge arbejdsløse får en såvel teoretisk som praktisk uddannelse inden for deres fag. Ungdomskommissionen har tidligere haft anledning til at udtale sig om denne skoleform, senest i forbindelse med lovens revision i 1951, hvor der skete en indskrænkning i antallet af skoler. Da man atter må forvente en vis ungdomsarbejdsløshed, jfr. kapitel 12, vil skolerne formentlig igen få betydning til opskoling og træning af de langvarigt unge arbejdsløse.

Den fagligt set mest omfattende skole for de ufaglærte — som dog hidtil kun har omfattet ret få af de egentlig unge — er imidlertid Arbejdsteknisk Skole, som er oprettet i 1940 på initiativ af Dansk Arbejdsmandsforbund, Dansk Arbejdsgiverforening, Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse og Teknologisk Institut, som alle stadig er repræsenteret i skolens hovedbestyrelse, der desuden er blevet suppleret med repræsentanter for Teknisk Skoleforening og den kommunale fortsættelsesundervisning.

Skolen har som formål dels en almindelig kulturel højnelse og dels at bibringe eleverne en større forståelse af den teknik, som de til daglig arbejder med på arbejdspladserne, således at de både bliver dygtigere arbejdere og bedre bliver i stand til at værne sig mod den risiko, som ofte kan være forbundet med arbejdet. Undervisningen er frivillig og gratis, idet midlerne hidrører fra stat, kommuner samt Dansk Arbejdsmandsforbund og Dansk Arbejdsgiverforening. Eleverne skal være mindst 22 år, men er ofte ældre — gennemsnitlig ca. 35.

Undervisningen, der følger samme plan over hele landet, er tilrettelagt dels for fabriksarbejdere og dels for jord- og betonarbejdere. Den omfatter tre klasser, hvis undervisning hver strækker sig over de seks vintermåneder med seks timers aftenundervisning ugentlig — ialt 450 timer. Fagene omfatter dansk, regning og geometri, erhvervsfysik, kemisk-teknisk erhvervslære, motorlære, elektromotorlære og — for jord- og betonarbejdere — jord- og betonlære. Desuden afholdes en del foredrag. Hvor det er muligt, samles eleverne i specialklasser, der vel alle har den samme timeplan, men hvor eksempler m. m. direkte hentes fra en bestemt virksomhed, hvor alle deltagerne er beskæftiget, eller fra en ganske bestemt branche.

I vinteren 1950—51 deltog ialt 3 126 elever i 202 ordinære kursus og 18 tillægskursus (specialer for fjerdeårselever o. 1.) i 98 byer.

§ 57. *Uddannelsen af ufaglærte i fremtiden.*

Den ufaglærte ungdom har hidtil kun i begrænset omfang modtaget en egentlig erhvervsmæssig uddannelse, hvad der til en vis grad ligger i selve gruppens karakter. Det er dog et spørgsmål, om denne tilstand kan siges at være heldig, og både den undervisning, der gives i ungdomsskolen, og som foran i kap. 5 er foreslået udbygget, og de specielle kursus, der er samlet i Arbejdsteknisk Skole, viser, at man i vide kredse har anerkendt behovet for en uddannelse, også forsåvidt angår det udpræget ufaglærte arbejde.

Denne uddannelse må bl. a. sikre, at den enkelte arbejder har en klar forståelse af den helhed, hvoraf han eller hun er en del, og forstår de krav, der stilles til hans arbejdsydelse, ikke alene deres form som ordrer eller instruktioner, men også indefra. Dette er af stor betydning både for arbejdsglæden og arbejdsydelsen. Samtidig vil det sociale skel, som i øjeblikket består mellem faglært og ufaglært, og som navnlig giver sig udtryk i en forskel i vurderingen af faglærte og ufaglærte arbejdere, delvis kunne udjævnes.

Dertil kommer imidlertid, at en stor del af den ufaglærte ungdom har været stillet på en sådan måde, at den ikke frit har kunne vælge erhverv, enten fordi de fornødne økonomiske forudsætninger ikke var til stede, eller fordi den ikke var tilstrækkeligt orienteret om betydningen af at vælge i tide. Dette gælder f. eks. den del af landboungdommen, som må forlade landbruget, og også til en vis grad arbejdsdrengene og budene i byerne. Såfremt disse unge senere ønsker at gå ind i et erhverv, som kræver videregående uddannelse, er mulighederne som oftest ikke mere til stede, idet de er blevet for gamle til at kunne eller turde begynde f. eks. en lære inden for håndværket, hvor den lange læretid med den forholdsvis lave løn vil medføre mange og store problemer.

Man kunne tænke sig, at der blev skabt større muligheder for de ufaglærte ved en omlægning af visse dele af det arbejde, der i øjeblikket er forbeholdt de faglærte, på en sådan måde, at det kunne bestrides af ufaglærte arbejdere med et eller halvandet års specialuddannelse. Man kunne også tænke sig, at der blev åbnet mulighed for, at ufaglærte med en vis praktisk indsigt inden for det pågældende erhverv kunne blive udlært og få samme rettigheder som andre svende på kortere tid og med højere løn end den, der normalt gives lærlinge, og man kan i denne forbindelse pege på de inden for jern- og metalindustrien i de senere år indførte ordninger, hvorved visse dele af de faglærtes hidtidige arbejde er givet fri for ufaglært arbejdskraft, ligesom ufaglærte arbejdere med en vis anciennitet har fået lov til at tage svendeprøve efter en vis kortere læretid, jfr. § 38.

Med hensyn til sådanne ændringer, som eventuelt ville gøre det muligt at åbne nuværende faglærte arbejdsområder for ufaglærte, er ungdomskommissionen klar over, at det er vanskeligt at overskue konsekvenserne for arbejdsmarkedet og samfundet som helhed. Da ungdomskommissionen endvidere er bekendt med, at spørgsmålet er under behandling i arbejdsmarkedskommissionen, finder man ikke anledning til at stille forslag på dette område.

Kommissionen skal derimod understrege betydningen af, at rammerne udvides for den samfunds- og erhvervsbetonede undervisning af de unge ufaglærte under 18 år gennem *en* udbygning af ungdomsskolen, således som det er foreslået foran i kapitel 5. Det er endvidere kommissionens opfattelse, at en mere fagligt betonet uddannelse af de ufaglærte med fordel kan begyndes, så snart de ufaglærte unge har fundet fodfæste i et arbejdsområde, hvor de regner med at blive, hvilket i reglen finder sted i alderen 20—23 år alt efter det pågældende faglige område. Denne uddannelse bør foregå i de arbejdstekniske skoler, som nu må have indhøstet så mange erfaringer, at det skulle være muligt at udbygge dem væsentligt.

De arbejdstekniske skoler har imidlertid hidtil kun haft ganske få elever under 25 år, uanset at aldersgrænsen for deltagelse er 22 år, og elevernes gennemsnitlige alder er ca. 35 år. Efter kommissionens mening bør det tilstræbes, at de arbejdstekniske skoler i særlig grad søger at tiltrække de yngre ufaglærte, således at de fra et tidligt tidspunkt får en almindelig og teoretisk baggrund for deres arbejde.

For at den arbejdstekniske skole skal blive så udbredt som muligt også i de egentlige landdistrikter, bør det efter kommissionens mening ligeledes tilstræbes, at der gennem

samarbejde mellem skolens ledelse og de lokale faglige organisationer oprettes skoleforbund, hvis det samlede elevantal inden for hver enkelt kommune eller afdeling er for ringe til oprettelse af en arbejdsteknisk skole.

Endelig bør den arbejdstekniske undervisning ikke blot som nu omfatte medlemmer af Dansk Arbejdsmandsforbund, men samtlige ufaglærte arbejdergrupper, herunder også de kvindelige arbejdere i industrien. Dette vil formentlig medføre en større differentiering af den undervisning, der gives i arbejdsteknisk skole, og oprettelse af flere specialklasser og specialkursus.

Undervisningen bør efter kommissionens mening fortsat tilrettelægges ved initiativ fra arbejder- og arbejdsgiverorganisationerne. Det offentlige kunne dog bistå organisationerne ved at åbne mulighed for, at de under arbejds- og socialministeriet sorterende arbejdstekniske ungdomsskoler i det omfang, hvor de ikke anvendes til beskæftigelse af unge arbejdsløse, stilles til rådighed for unge arbejdsmænd, der, uanset at de ikke er arbejdsløse, vælger at gå på arbejdsteknisk skole i en vis periode, jfr. kommissionens som bilag 5 optrykte skrivelse af 10. marts 1951 til det af folketinget nedsatte udvalg vedrørende lov om ændring i lov om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed. De unge arbejdsmænd vil derved blive i stand til at vælge mellem arbejdsteknisk undervisning i aftenskoleform i en udvidet arbejdsteknisk skole og kostskoleopholdet på de arbejdstekniske ungdomsskoler i det omfang, de ikke anvendes til unge arbejdsløse, på samme måde, som de unge under 18 år kan vælge mellem ungdomsskolen for ufaglærte og ungdomskostskolen. Opholdet på arbejdstekniske ungdomsskoler vil på visse områder have pædagogiske fortrin, idet undervisningen kan tilrettelægges i forbindelse med praktisk arbejde. Kurserne må tilrettelægges i samarbejde med de pågældende arbejdsmarkedsorganisationer, således at erhvervslivet forstyrres mindst muligt.

Kapitel 9.

Ungdommen i handel og på kontor.

§ 58. *Almindelig indledning.*

Ved folketællingen 1940 optaltes knapt 65 000 personer som tilhørende butikspersonale og ca. 86 000 tilhørende kontorpersonale, hvoraf knapt 21 000 overordnede. Kvinderne udgjorde inden for butikspersonalet 51 pct., inden for det underordnede kontorpersonale 61 pct. og inden for det overordnede kontorpersonale 35,5 pct. En samlet oversigt over aldersfordelingen inden for kontor- og butiksområdet ses af følgende tabel, som bygger på folketællingen 1940.

	Kontorpersonale				Butikspersonale	
	overordnede		underordnede			
	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
14—17 år	—	0,0	5,9	8,5	16,3	18,7
18—19 -	0,1	0,7	11,6	15,2	15,5	15,6
20—24 -	3,7	10,4	25,8	28,1	30,2	26,4
25—34 -	28,5	29,0	32,3	24,0	25,6	21,9
35—44 -	34,0	30,8	15,3	14,8	8,0	10,5
45—59 -	25,7	25,5	7,0	8,3	3,7	6,2
60—64 -	4,4	2,5	1,2	0,8	0,4	0,5
65 år og derover	3,5	1,0	0,9	0,3	0,3	0,2
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det ses først og fremmest, at de unge udgør en meget stor del af disse grupper, idet ca. 60 pct. af butikspersonalet og 40—50 pct. af det underordnede kontorpersonale er under 25 år. Dette skyldes navnligt, at såvel tilgang som afgang sker i en meget ung alder, som det nærmere belyses ved følgende tabel, hvor antallet af butiks- og kontormedhjælpere er sat i forhold til det samlede antal personer i den pågældende aldersklasse. Det må i denne forbindelse erindres, at et erhverv i udvikling altid vil have et forholdsvis større antal yngre beskæftigede.

Det må bemærkes, at butiks- og kontorpersonalet fordeler sig over flere af hovederhvervene og ikke alene findes inden for handel og omsætning. Derimod er gruppen efter sagens natur stærkt bypræget og findes kun i ringe grad på landet.

Butiks- og kontorpersonale i p ct. af alle i den pågældende aldersgruppe.

	Butikspersonale		Kontorpersonale		Tilsammen	
	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
15—17 år	4,9	5,9	1,5	3,5	6,4	9,4
18—19 -	7,3	7,8	4,4	9,2	11,7	17,0
20—24 -	6,0	5,5	4,4	7,4	10,4	12,9
25—34 -	2,5	2,2	3,8	3,6	6,3	5,8
35—44 -	0,9	1,2	3,2	2,8	4,1	4,0
45—59 -	0,4	0,6	1,8	1,6	2,2	2,2
60—64 -	0,2	0,2	1,2	0,6	1,4	0,8

§ 59. *Tilgangen til handels- og kontorfagene.*

Ifølge ungdomsenqueten (tabel 35 og 36) rekruteres kontorpersonalet i særlig grad blandt unge, hvis fædre er handlende, funktionærer eller faglærte arbejdere, og butikspersonalet tillige blandt unge, hvis fædre er håndværksmestre. Der er dog ikke tale om en så klar sammenhæng mellem faderens erhverv og den unges erhverv, som man kan spore f. eks. inden for landbruget, håndværket eller akademikergrupperne, hvad der utvivlsomt hænger sammen med, at handel og kontor er et erhvervsområde, der med hensyn til antallet af beskæftigede er i fremgang, hvorfor behovet for ny arbejdskraft er større end det, der ville kunne tilfredsstilles gennem det af tradition og lignende forhold bestemte udbud af ung arbejdskraft.

Det var kun et mindre antal af de i ungdomsenqueten medtagne handels- og kontormedhjælpere, der havde haft andet erhverv tidligere, væsentligst som bude eller husassistenter. Derimod er en del af de unge piger, som har begyndt erhvervsarbejde som handels- og kontormedhjælpere, gået over til ufaglært arbejde eller er blevet gift. Det kan iøvrigt bemærkes, at ægteskabshyppigheden er særlig stor blandt de unge piger, hvis første erhvervsarbejde var inden for butikshandelen — 35 pct. mod f. eks. ca. 15 pct. blandt dem, der begynder som kontorelever.

Det er vanskeligt at skønne over, hvor stor tilgangen **til** handels- og kontorfagene er. Man har ganske vist opgørelse over de godkendte lærekontrakter, men en utvivlsomt meget væsentlig del af tilgangen til handels- og kontorgruppen udgøres af unge, der ikke arbejder på lærlingekontrakt, og for disse haves ingen tal. På grundlag af folketællingerne og andet foreliggende materiale har man imidlertid skønnet, at der årligt begynder ca. 1 700 unge mænd og ca. 3 400 unge kvinder i kontorstillinger og ca. 2 700 unge mænd og ca. 3 700 unge kvinder i butiksstillinger, ialt ca. 11 000 eller ca. en sjettedel af en fødselsårgang. En del af disse 11 000 bliver dog kun kort tid i dette arbejde — *hvor* kort kan man imidlertid ikke udtale sig om.

Af den samlede tilgang er ca. halvdelen lærlinge, idet der årlig indgås ca. 6 000 lærekontrakter i handels-, butiks- og kontorfagene. Herom henvises til § 61.

§ 60. *Den arbejdsretlige stilling.*

Man må skelne mellem lærlinge og specialarbejdere. Såfremt den unge bliver antaget til arbejde, der enten som specialarbejde ikke fordrer nogen uddannelse eller består i udlevering af varer i forretninger, hvis omfang og art er af en sådan beskaffenhed, at der ikke er mulighed for at give en faglig uddannelse, skal der ikke oprettes lærlingekontrakt, men alene specialarbejderkontrakt. Dette sidste *undlades* dog også i flertallet af alle tilfælde, idet der ikke eksisterer nogen kontrol med, at kontraktpligten overholdes. Med hensyn til lærlingene må det erindres, at lærlingeloven ikke gælder for personer *over 18 år.*

Der fremkommer herved fire forskellige grupper med delvis forskellig retsstilling og forskellige uddannelsesforhold, nemlig:

a) lærlinge med kontrakt,
b) lærlinge uden kontrakt (over 18 år ved læreforholdets påbegyndelse),
c) specialarbejdere med kontrakt og
d) specialarbejdere uden kontrakt.

Skønsmæssigt kan man fordele de 11 000, som den årlige tilgang er skønnet at omfatte, således: a) 6 000, b) 200, c) 100, d) 4 700.

Om de fire gruppers indbyrdes forhold skal på dette sted kun bemærkes, at der for gruppe a) er forholdsvis ordnede uddannelsesforhold, men at de faglige organisationer ikke besidder den mulighed, som findes inden for håndværk og industri (jfr. § 37), til at gennemtvinge en ensartet uddannelse gennem krav til en svendeprøve, jfr. nedenfor i § 64. Gruppe b) er uden uddannelsesmæssig beskyttelse. Gruppe c) modtager — eller skulle modtage — en vis almendannende undervisning; på arbejdsgiverens bekostning, medens gruppe d) normalt ikke modtager nogen som helst uddannelse.

Således som grupperne her er opstillet omfatter gruppe d) dog også kontorpersonale i stat, kommune samt i banker, sparekasser, visse forsikringsselskaber m. v., i henhold til dispensation fra lærlingeloven under henvisning til, at de unge i disse institutioner forudsættes at modtage en uddannelse af nogenlunde betryggende kvalitet. Det drejer sig formentlig om en tilgang på ca. 500 årligt, der kan opstilles som en særlig *gruppe e),* hvormed gruppe d) altså kan reduceres.

§ 61. *Lærlingetilgangen.*

Antallet af godkendte lærekontrakter inden for handels-, butiks- og kontorfagene er, som det ses af omstående tabel, steget betydeligt.

Det fremgår af tabellen, at også det relative antal af unge, der opnår lærekontrakt, er væsentligt større nu end tidligere. Udviklingen svarer i næsten alle enkeltheder til udviklingen i lærlingetallet inden for håndværk og industri (jfr. § 35) og har årsager fælles med denne.

Godkendte lærekontrakter inden for handel, butik og kontor.

	Antal lærekontrakter i absolutte tal			pct. af antal 14-årige	
	drenge	piger	ialt	drenge	piger
				pct.	pct.
1938.....	2 826	944	3 770	8,4	2,8
1939.....	2 595	1 092	3 687	7,7	3,4
1940.....	1 920	667	2 587	6,1	2,1
1941.....	2 215	786	3 001	7,0	2,6
1942.....	2 487	939	3 426	7,9	3,0
1943.....	2 595	1 229	3 824	8,7	4,3
1944.....	2 369	1 214	3 583	7,7	4,0
1945.....	2 695	1 598	4 293	9,3	5,6
1946.....	4 446	2 127	6 573	15,0	7,3
1947.....	4 000	2 000	6 000	13,9	7,1
1948.....	3 812	1 931	5 743	12,9	6,6
1949.....	3 670	2 357	6 027	11,7	8,0
1950.....	3 789	2 607	6 396	12,6	9,0

Fordelingen af det enkelte års lærekontrakter fremgår af nedenstående tabel over lærekontrakterne i 1950.

Lærekontrakter 1950.

	drenge	piger	ialt
kontorlærlinge	715	1 067	1 782
handelslærlinge	546	66	612
butikslærlinge	2 528	1 474	4 002
heraf:			
kolonial m. v.	1 417	148	1 565
beklædning	547	725	1 272
bog- og papirhandel	94	78	172
isenkram	226	55	281
skotøjshandel	10	96	106
sæbe- og parfumehandel.....	5	56	61
	3 789	2 607	6 396

Det ses, at butikslærlingene udgør næsten to trediedele, og at kolonial og beklædning er de to største grupper herindenfor. Drengene har overvægten undtagen ved beklædning, skotøj, sæbe og parfume.

Lærlingene er ved deres indtræden i læreforholdet forholdsvis ældre end håndværkslærlingene (jfr. § 35), således som det fremgår af nedenstående tabel over lærlingetilgangen i 1950, fordelt efter fag og fødselsår.

Fødselsår	kontorfag pct.	butik og handel pct.
1937	—	—
1936	4,5	12,8
1935	16,1	32,0
1934	30,5	29,5
1933	39,7	21,1
1932	8,8	4,1
1931	0,3	0,3
før 1931	0,1	0,2
	100,0	100,0

§ *62.* ***Lærlingelønningerne.***

Som det vil ses af nedenstående oversigt, der svarer til oversigten i bilag 2 for lærlingene inden for håndværk og industri, var de overenskomstmæssige lærlingelønninger i 1950 højere inden for handels- og kontorfagene end gennemsnittet for de overenskomstmæssige lønninger for lærlinge inden for håndværk og industri.

	1. læreår kr.	2. læreår kr.	3. læreår kr.	4. læreår kr.
København	1 060	1 380	1 760	2 280
provinsen	1 060	1 320	1 640	2 160

Gennemsnittet for alle 4 år udgør ca. 1 600 kr. i København og ca. 1 550 kr. i provinsen.

Som anført i § 39, er den faktiske årsløn for lærlinge inden for håndværk og industri beregnet til ca. 1 600—1 700 kr., således at denne er betydeligt højere end de overenskomstmæssige lønninger. Det samme forhold gør sig ikke gældende for butiks-, handels- og kontorlærlingenes vedkommende, hvor der kun i forholdsvis få tilfælde betales højere løn end den overenskomstmæssige.

Ved betragtning af tallene må det dog endvidere erindres, at håndværkslærlingene som regel er noget yngre end de her betragtede lærlinge, således at de overenskomstmæssige lønninger for samme alderstrin er mere ensartede end lønningerne for samme læreår. På den anden side er læretiden kortere inden for handels-, butiks- og kontorfagene, aldrig over 4 år, således at læretiden er hurtigere overstået, og de unge handels- og kontormedhjælpere bliver således udlært ved omtrent samme alder som de unge håndværkssvende.

Med hensyn til fastsættelsen af lærlingelønningerne i handels- og kontorfaget skal kommissionen henvise til de grundsynspunkter, der er fremsat i § 43 om lønningerne til håndværkslærlingene.

Som berørt nedenfor, vil der i visse tilfælde blive behov for rejsehjælp og indkvarteringshjælp under skoleophold m. v. på lignende måde, som det for håndværkslærlingenes vedkommende er foreslået i § 40.

§ *63.* ***Beskyttelsesreglerne.***

I modsætning til den gældende lovgivning er det i det forslag til lov om arbejderbeskyttelse, som i de sidste samlinger har været til behandling på rigsdagen, foreslået, at de almindelige arbejderbeskyttelsesregler også skal gælde for handelen og kontorerhvervet.

Ungdomskommissionen har i sin betænkning om beskyttelsesforanstaltninger m. v. givet tilslutning til dette forslag, hvorfor de forslag med hensyn til arbejdstid m. v., som er stillet i den nævnte betænkning, også er stillet med henblik på arbejdsforholdene for handels-, butiks- og kontorlærlinge.

Ifølge ungdomsenqueten har disse lærlinge en arbejdstid, der nogenlunde svarer til arbejdstiden for andre lærlinge, d. v. s. at nettoarbejdstiden på de første fem ugedage ligger noget over 8 timer daglig. I sognekommunerne ligger nettoarbejdstiden imidlertid noget højere, nemlig op imod 10 timer, hvad der formentlig navnlig hænger sammen med, at butikkerne i landkommunerne dels har en længere åbningstid end butikker i byerne, dels ofte har relativt fåtalligt personale, således at det er vanskeligt at holde arbejdstiden for den enkelte nede på 8 timer.

Det er kommissionens indtryk, som bekræftes af de partielle undersøgelser, der er foretaget af dette spørgsmål, at butikslærlingenes arbejdsgivere i stor udstrækning benytter sig af den adgang til at lade lærlingene foretage oprydning i indtil en halv time efter arbejdstidens ophør, der er givet i lærlingeloven, medens noget tilsvarende næppe gælder for handelslærlingene og slet ikke for kontorlærlingene, der tværtimod som hovedregel har en arbejdsdag, der er mindre end 8 timer.

For butikslærlingenes vedkommende er der derfor grund til at understrege betydningen af det forslag om arbejdstidens længde, som kommissionen har fremsat, men hertil kommer, at butikslærlingene har endnu et problem i forbindelse med spisepauserne. Dels kan det i mindre forretninger være vanskeligt at få en uforstyrret frokostpause, idet den afbrydes af kundeekspedition, hvad der efter ernæringsfysiologernes enstemmige opfattelse er overordentligt uheldigt. Dels er det på grund af, at arbejdstiden slutter forholdsvis sent om eftermiddagen, vanskeligt for butikslærlingene at få tid til at spise, inden aftenskolen begynder.

Det er klart, at det navnlig i mindre virksomheder vil være vanskeligt at klare dette sidste problem fuldt tilfredsstillende, men det er efter kommissionens mening af så stor helbredsmæssig betydning, at spisepauserne gennemføres, at der ved en revision af lærlingeloven efter forhandling med det for dette faglige område nedsatte faglige udvalg bør indføjes regler herom. Indførelsen af dagskole inden for den normale arbejdstid vil iøvrigt fjerne problemet om spisepausen mellem arbejdstiden og aftenskolen.

§ 64. *Den faglige uddannelse.*

Principielt gælder de samme uddannelsesregler inden for det her behandlede område som inden for håndværk og industri, således at uddannelsen er en kombination af den praktiske uddannelse på arbejdsstedet og en teoretisk uddannelse på handelsskolen. Det er imidlertid på grund af erhvervsområdets art hidtil ikke lykkedes at få gennemført regler svarende til svendeprøven, ligesom der kun i mindre grad er fastsat regler for, hvad uddannelsen skal omfatte; hvor regler er fastsat, rummer de færre konkrete krav, end der gælder for håndværkslærlinge.

Der er fastsat uddannelsesregler for handelslærlinge, der kan uddannes (1) ved lager i engrosforretning, (2) ved både lager og kontor i en engrosforretning og (3) i et engroslager, der desuden har butiksekspedition.

Kontorlærlinges uddannelse kan enten omfatte (1) alt forefaldende kontorarbejde med undtagelse af enten bogholderi eller korrespondance, (2) bogholderi i forbindelse med andet kontorarbejde eller (3) korrespondance i forbindelse med andet kontorarbejde.

Butikslærlinge uddannes efter faste uddannelsesregler i bog- og papirhandel, læderhandel, tapet- og farvehandel, isenkramhandel, møbelhandel og kolonialhandel m. v., medens uddannelsen i en række andre brancher ikke er underkastet særlige regler.

Kommissionen anser det for at ligge uden for dens opgave at komme nærmere ind på disse uddannelsesregler, men man vil dog understrege det uheldige i,

at der ikke findes regler i alle brancher,

at de eksisterende regler er af meget forskellig betydning, og

at der ikke er mulighed for ved afsluttende prøver at konstatere, om uddannelsen har ført til et tilfredsstillende resultat. Som følge af, at lærlingene uddannes i et stort antal meget uensartede læresteder, og at der ikke findes lærlingeprøver, er det vanskeligere at øve indflydelse på uddannelsens kvalitet gennem det faglige udvalgs mulighed for at nægte at godkende lærestederne.

Det er blevet foreslået, at uddannelsen i butikshandelen skulle effektiviseres ved, at det ved lærekontraktens indgåelse kunne aftales, at læretiden skulle deles mellem flere læresteder, og at prøvetiden på det første lærested i så tilfælde regnedes for at gøre det ud for prøvetid i også de følgende lærepladser. En sådan ordning findes inden for gartnerfaget, hvor der ofte vil være tilsvarende vanskeligheder med at give lærlingene en udtømmende uddannelse i een virksomhed.

Med hensyn til uddannelsen på handelsskolen, som afsluttes med handelsmedhjælpereksamen, må det understreges, at man også for handels-, butiks- og kontorlærlingenes vedkommende ønsker at gå ind for, at lærlingeundervisningen gives som dagskoleundervisning. Der kan, som foran nævnt, blive brug for rejsehjælp og evt. indkvarteringshjælp, såfremt skolen etableres som sammenhængende kursus af nogle ugers varighed.

Man skal endvidere udtale, at det formentlig på længere sigt vil være rigtigt, at lærlingeloven, som det oprindelig var tanken, kommer til at gælde for alle kontorlærlinge, således at de i § 60 under gruppe e. anførte lærlinge også falder ind under loven. På indeværende tidspunkt må det dog antages, at den uddannelse, som denne gruppe modtager, står mål med den uddannelse, som gives andre kontormedhjælpere, hvorved der intet er sagt om, hvorvidt denne er tilfredsstillende.

Så vidt det fremgår af oplysninger fra arbejdsgiver- og arbejderside, sker der inden for handels- og kontorfagene en række omgåeiser af lærlingelovens regler om lærekontrakt, derved at nogle unge, som faktisk skulle ansættes på lærekontrakt, bliver ansat som specialarbejdere med eller uden kontrakt. Da uddannelsen inden for handels- og kontorfagene ikke er lagt i så faste rammer som inden for håndværk og industri, vil det være vanskeligt at undgå omgåelse af lærlingeloven, men man skal henstille til arbejds- og socialministeriet at tage dette spørgsmål op, således at man for fremtiden i højere grad kan undgå omgåelse af reglerne om lærekontrakt.

§ 65. Lærlinge over 18 år.

Inden for handels- og kontorfagene udgør lærlinge over 18 år ligesom inden for håndværk og industrifagene et særligt problem, som endog er større, idet man på grund af manglen på uddannelsesregler ikke har nogen mulighed for gennem de faglige udvalg at øve kontrol med og indflydelse på uddannelsens kvalitet. Idet man iøvrigt skal henvise til de af kommissionen i § 38 fremsatte synspunkter, skal man udtale, at de i samme paragraf fremsatte forslag vedrørende lærlinge over 18 år inden for håndværk og industri også bør

gælde for handels-, butiks- og kontorlærlingene. Hertil har *lærlingerådet* sluttet sig i dets tidligere omtalte skrivelse til ungdomskommissionen af 19. september 1951.

Efter at kommissionen har behandlet nærværende spørgsmål, har man fra Grosserer-Societetets Komité og Provinshandelskammeret modtaget en skrivelse af 11. oktober 1951 om uddannelse af lærlinge over 18 år (aftrykt som bilag 6). De nævnte organisationer fraråder heri, at lærlingelovens regler også skulle omfatte de unge, der ansættes i handels- og kontorvirksomheder efter deres fyldte 18. år. Der henvises til, at den i de senere år herskende mangel på arbejdskraft har bevirket, at handels- og kontorvirksomheder i stor udstrækning har antaget personer over 18 år, som i kraft af større modenhed og bedre skoleuddannelse, end den almindelige folke- og mellemskole byder, er i stand til forholdsvis hurtigt at uddanne sig til højtkvalificerede medarbejdere.

Organisationerne finder derfor, at en lærlingeuddannelse efter lærlingelovens regler ikke vil være hensigtsmæssig for dette personale, dels fordi deres skoleuddannelse er af langt videregående karakter end den, der ydes på lærlingeskolerne, dels fordi de tekniske skolers undervisning er baseret på yngre og derfor mindre modne lærlinge, hvorfor uddannelsen ikke vil være i de pågældende ansattes egen interesse.

I denne anledning skal kommissionen udtale, at det er meget få unge, der antages til *underordnede* stillinger i handelsvirksomheder, der har en uddannelse svarende til studentereksamen. Endvidere skal man understrege, at en eventuel lærlingeuddannelse af personer, der allerede har forhåndskundskaber, der er udover de sædvanlige, naturligvis må tilrettelægges under hensyn til dette særlige forhold. Man skal dog pege på, at den skoleuddannelse, de pågældende møder med, ikke har givet dem indsigt i de specielle fag, som læres på handelsskolen, f. eks. handelslære, produktionslære, bogholderi m. m.

Endvidere vil der også ved den nærmere fastsættelse af uddannelsens varighed kunne tages hensyn til de pågældendes forkundskaber. Man skal her nævne, at enkelte større københavnske virksomheder efter aftale med handelsskoledirektøren har opnået en ordning, hvorefter de elever, der antages efter det fyldte 18. år, kan nøjes med en to-årig handelsskoleuddannelse, idet man i disse to år undlader specialundervisning, som de pågældende så på anden måde kan skaffe sig.

Dette ligger helt på linie med, hvad kommissionen har foreslået for lærlinge over 18 år i håndværk og industri, jfr. § 38, hvor man i overensstemmelse med lærlingerådet har foreslået, at det fastslås, at lærlinge, der begynder læretiden efter det fyldte 18. år, eventuelt kan udiæres på en kortere læretid end yngre lærlinge.

Man skal endvidere pege på forslaget i § 38, hvorefter der bør findes udvej til at lempe de almindelige regler for uddannelsens varighed og for aflønningen i alle tilfælde, **hvor** de pågældende lærlinges tidligere erhvervspraksis gør det naturligt.

§ *66. De såkaldte specialarbejdere.*

I en række tilfælde vil unge, der ansættes i handels- og kontorvirksomheder, ikke blive ansat som lærlinge. Det gælder vedrørende butiksfaget de unge, der ansættes i f. eks. bagerier, ismejerier, konfektureforretninger, smørrebrødsforretninger og bladkiosker og for kontorarbejdets vedkommende de unge, der ansættes til at passe omstillingsbord eller hulsystemmaskiner, til udfyldning af blanketter, cirkulærer o. 1., til postbesørgelse eller til bortlægning af papirer.

Ifølge lovens regler skulle disse unge ansættes på specialarbejderkontrakt, men det er kommissionens indtryk, at dette sker i meget ringe omfang.

Uanset om der er oprettet kontrakt eller ej, må det dog siges, at denne gruppe unge er stillet overordentlig ringe, idet de antages i en ung alder til en relativ god løn, men ikke får nogen som helst uddannelse, således at de på et senere tidspunkt vil have svært ved at få arbejde, navnlig når den kendte tendens inden for handels- og kontorerhvervet til fortrinsvis at beskæftige yngre arbejdskraft tages i betragtning. Man kan således kun regne med, at egentlige faglærte har fremtidsmuligheder inden for handels- og kontorfaget.

Kommissionen finder det derfor nødvendigt, at man tager hele uddannelsen inden for handels- og kontorfaget op til en gennemgribende revision. Kommissionen er af den opfattelse, at en sådan revision principielt bør gå ud på at sikre, *at de unge (formentlig under 21 år) ikke ansættes ved arbejde i handels- og kontorvirksomheder, uden at der gives dem en vis faglig uddannelse.*

Hertil har *lærlingerådet* udtalt:

„Der er fra visse sider inden for lærlingerådet fremsat betænkelighed med hensyn til forslaget om, at man ikke skulle kunne antage unge mennesker til arbejde på kontorer eller i handelsvirksomheder, uden at der gives dem en faglig uddannelse."

Kommissionen er klar over, at der findes visse tilfælde, hvor det ikke vil være muligt at give de unge en med deres arbejde forbundet egentlig faglig uddannelse, fordi en del af det arbejde, der udføres inden for branchen, nærmest må sammenlignes med ufaglært arbejde. Det drejer sig her om ganske elementært kontorarbejde, og det kan i sådanne tilfælde virke urimeligt både overfor den unge og overfor arbejdsgiveren at forlange en egentlig faglig uddannelse.

Disse unge må således ligestilles med de i kapitel 8 omtalte ufaglærte. De bør ansættes på specialarbejderkontrakt (jfr. de i § 54 fremsatte synspunkter herom) og bør, hvis ikke de følger anden faglig undervisning, jfr. lærlingelovens § 13, få en samfunds- og erhvervsbetonet undervisning i den i § 25 foreslåede ungdomsskole, eventuelt således at der inden for ungdomsskolens 2.—4. år tilrettelægges en særlig linie, beregnet for unge inden for handels- og kontorfaget, som ikke modtager faglig uddannelse.

§ *67. Videreuddannelse.*

Udover den i foregående paragraf anførte uddannelse vil der dog stadig være et behov for etableringen af en fortsættelsesundervisning for handels- og kontormedhjælpere.

Der tænkes i denne sammenhæng ikke alene på de allerede nu bestående muligheder for at uddanne sig videre på Handelshøjskolen og Købmandsskolen i København, men der er efter kommissionens mening desuden behov for en række kortere kurser i forskellige specialer, for butiks- og handelslærlinges vedkommende navnlig vedrørende varekundskab, kundebetjening m. m. og for kontormedhjælperes vedkommende f. eks. vedrørende brugen af kontormaskiner.

En videregående uddannelse inden for handels- og kontorfaget er indført af Fællesforeningen for Danmarks brugsforeninger ved oprettelse af andelsskolen, der er beregnet på andelsforeningernes personale.

Gennem denne skole kan lærlinge ansat i andelsforeninger, der på grund af deres bopæl ikke er i stand til at følge almindelig handelsskoleundervisning, deltage i et korrespondancekursus, der afsluttes med en prøve, som svarer til den almindelige handelsskoleeksamen. For det færdiguddannede personale er der tilrettelagt kursus på selve skolen til

supplering af den teoretiske viden, det har opnået i handelsskolen eller ved andelsskolens korrespondancekursus. Undervisningen er væsentligst af faglig karakter, men der afholdes dog en række foredrag af almendannende karakter.

Ligesom inden for håndværket findes der en højskole (Købmandshvile) for unge i handels- og kontorfagene. Undervisningen svarer fuldstændig til den, der gives på andre højskoler, men unge inden for handels- og kontorfagene har mulighed for legater, hvis de søger undervisning på skolen.

Kapitel 10.

Ungdommen inden for landbruget.

§ 68. *Almindelig indledning.*

Ifølge ungdomsenqueten (tabel 15) er 59 pct. af de unge mænd i alderen 15—24 år i landkommunerne beskæftiget som landbrugsmedhjælpere, medens 1 pct. er selvstændige landbrugere. Ialt er ca. 32 pct. af alle unge mænd i alderen 15—24 år beskæftiget i landbruget. Af de unge kvinder i landkommunerne er 52 pct. af de 15—17-årige og 79 pct. af de 18—24-årige beskæftiget som husassistenter, hvoraf de fleste i landejendomme.

Ved folketællingen 5. november 1940 optaltes ialt 434 000 erhvervsmæssigt beskæftigede personer i landbruget, hvoraf 201 000 var selvstændige, 12 000 regnedes for at tilhøre funktionærgruppen og 221 000 var arbejdere, deraf 50 000 løsarbejdere. Dertil kom 84 000 „medhjælpende hustruer", og husgerningen i landbrugshjemmene varetoges af 105 000 husmødre og 75 000 husmedhjælpere.

Ved folketællingerne tælles den medhjælp, der er til rådighed for landbruget i den forestående vinter, idet skiftedagen og den forandring, som denne forårsager, går forud for folketællingsdagen. De regelmæssige tællinger af landbrugets arbejdskraft, der finder sted omkring den 15. juli hvert år, altså i landbrugets højsæson, giver derfor væsentligt større tal, som det fremgår af nedenstående oversigt, hvor tallene for 1939 er medtaget for at muliggøre en sammenligning med forholdene før krigen.

	15. juli 1951	15. juli 1939
Børn og slægtninge, mandlige	43 000	61 800
kvindelige	27 000	46 300
fast fremmed medhjælp uden egen husstand, mandlige	72 100	109 900
kvindelige	29 100	45 900
ialt	171 200	263 900
fast fremmed medhjælp med egen husstand	23 000	23 000
løse medhjælpere	21 300	20 000
tilsammen	215 500	306 900

Man bemærker en væsentlig nedgang fra 1939 til 1951, og denne nedgang falder udelukkende på den faste medhjælp uden egen husstand — altså ungdommen — men det er dog stadig et meget betydeligt antal unge, der er beskæftiget i landbruget. De 171 200 faste medhjælpere i 1951 fordelte sig nemlig således på aldersklasser:

Fast fremmed medhjælp uden egen husstand ved landbrugstællingen 15. Juli 1951.

Mænd	
14—16 år	24 200
17—20 år	30 400
21 år og derover	60 500
Tilsammen	115 100
Kvinder	
14—17 år	21 600
18 år og derover	34 500
Tilsammen	56 100

§ 69. *Vandringen fra land til by.*

Landbrugsungdommens forhold er i stor udstrækning bestemt af den betydelige vandring fra land til by, som begyndte for mere end 100 år siden, og som stadig fortsætter. Disse vandringer, der var og er en følge af den tekniske udvikling, dels i byerhvervene, hvor beskæftigelsesmulighederne blev større og indtjeningsmulighederne stadig forbedret, dels i landbruget, hvor rationaliseringen i dens forskellige former muliggjorde frafald af arbejdskraft, uden at produktionen gik tilbage. Den tilgrundliggende årsag til denne vandring er således den forøgede arbejdsdeling mellem land og by, men for de enkelte unge bliver det udslaggivende utilfredsheden med levevilkårene på landet og mangelen på fremtidsmuligheder enten som selvstændige landmænd eller som gifte landarbejdere.

Det er naturligt, at landbruget ikke kan fastholde flere unge, end erhvervet kan beskæftige varigt, og den bortvandring, der foregår, har derfor indtil de seneste år været et naturligt og nødvendigt led i fordelingen af arbejdskraft mellem de forskellige erhverv på langt sigt. Ikke desto mindre har den, som nævnt, medført en række problemer både for de unge selv og for samfundet.

Til belysning af vandringernes størrelse meddeles følgende tabel om landbrugets mandlige arbejdskraft på 20 år og derunder, fordelt på 1 års aldersgrupper.

	juli 1945	juli 1946	juli 1947	juli 1948	juli 1949	juli 1950	juli 1951
14-årige							
børn og slægtninge	4 900	5 060	4 700	4 840	4 630	4 200	4 100
faste fremmede medhjælpere	4 200	3 420	3 260	3 240	2 790	3 110	3 510
løse fremmede medhjælpere	10	20	10	20	20	10	20
Ialt	9 110	8 500	7 970	8 100	7 440	7 320	7 630
15-årige							
børn og slægtninge	4 050	3 660	3 650	3 200	3 510	3 450	3 300
faste fremmede medhjælpere	7 010	6 670	5 410	5 150	5 390	5 190	5 050
løse fremmede medhjælpere	30	40	40	40	30	30	30
Ialt	11 090	10 370	9 010	8 390	8 930	8 670	8 380

	juli 1945	juli 1946	juli 1947	juli 1948	juli 1949	juli 1950	juli 1951
16-årige							
børn og slægtninge	3 810	3 420	3 350	3 010	2 710	2 850	3 000
faste fremmede medhjælpere	7 410	6 850	6 610	5 600	5 290	5 170	5 240
løse fremmede medhjælpere	120	120	120	100	90	90	110
Ialt	11 340	10 390	10 080	8 710	8 090	8 110	8 350
17-årige							
børn og slægtninge	3 290	3 110	3 040	2 730	2 400	2 270	2 370
faste fremmede medhjælpere	9 380	8 680	7 820	6 980	6 510	6 210	6 070
løse fremmede medhjælpere	150	160	170	130	120	110	140
Ialt	12 820	11 950	11 030	9 840	9 030	8 590	8 580
18-årige							
børn og slægtninge	2 890	2 730	2 670	2 400	2 210	2 080	2 070
faste fremmede medhjælpere	8 570	8 030	7 280	6 630	6 300	6 130	6 150
løse fremmede medhjælpere	190	210	230	170	150	130	190
Ialt	11 650	10 970	10 180	9 200	8 660	8 340	8 410
19-årige							
børn og slægtninge	2 540	2 400	2 350	2 110	1 890	1 790	1 770
faste fremmede medhjælpere	8 040	7 120	6 610	6 210	6 320	5 920	5 850
løse fremmede medhjælpere	280	330	340	340	210	180	230
Ialt	10 860	9 850	9 300	8 660	8 420	7 890	7 850
20-årige							
børn og slægtninge	2 360	2 230	2 180	1 960	1 700	1 590	1 590
faste fremmede medhjælpere	6 670	6 150	5 410	4 760	4 710	4 420	4 530
løse fremmede medhjælpere	360	410	430	390	340	380	400
Ialt	9 390	8 790	8 020	7 110	6 750	6 390	6 520
Ialt 14—20 år	76 260	70 820	65 590	60 010	57 320	55 310	55 720

I juli 1945 optaltes tilsammen af børn, slægtninge, fast og løs fremmed medhjælp 9 110 14-årige drenge. Ved de følgende års tællinger — ligeledes i juli — var tallene 8 500, 7970, 8 100, 7 440 og 7 320 —altså en tydelig faldende tendens indtil 1951, medens tallene for dette år viser en lille stigning til 7630. Af f.eks. 18-årige optaltes ved de samme tællinger fra 1945 til 1951: 11 650, 10 970, 10 180, 9 200, 8 660, 8 340 og 8 410, altså den samme bevægelse. Men samtidig med, at de 14-åriges kuld bliver mindre år for år, svinder det *enkelte* årskuld (1945-holdet f. eks.) også ind — og efter nogenlunde samme regel, uanset kuldets oprindelige størrelse. I juli 1945 optaltes der 9 110 14-årige. I 1946 var der af 15-årige lidt flere — nemlig 10 370, idet børn i landdistrikterne, der havde gået i mellem- evt. realskole, var overgået til landbrugsarbejde. Men i 1947 er tilbagegangen — fravandringen — begyndt, og der var nu kun 10 080 16-årige, i 1948 var der 9 840 17-årige og i 1949 8 660 18-årige. Tilbagegangen fortsætter, således at der i 1950 er 7 890 19-årige og i 1951 6 520

20-årige. Man kan således regne med, at ca. to trediedele af et kuld 14-årige vil forblive i landbruget indtil deres 20. år.

Ungdomsenqueten oplyser, at af de unge over 20 år, der omfattedes af den, havde 626 mænd begyndt deres erhvervsmæssige arbejde som landbrugsmedhjælpere, men heraf var kun 408 — knapt to trediedele — stadig beskæftiget i landbruget.

§ 70. *Landboungdommens fremtidsmuligheder.*

Ud fra et ungdomssynspunkt er, som nævnt foran, de fremtidsmuligheder, de unge kan se hen til, af afgørende betydning. I jo højere grad, den enkelte unge kan forudse de chancer, der i manddomsårene vil frembyde sig, i desto højere grad vil han være i stand til at finde »en mening i tilværelsen«, og hans interesse og muligheder for at tilrettelægge en videre uddannelse på rationel måde vil blive tilsvarende større.

Ud fra dette synspunkt er forholdene for store dele af sognekommunernes unge såre utilfredsstillende. I denne henseende er der særligt tre momenter, der spiller ind.

For det første er der i landkommunerne et fødselsoverskud, som nødvendiggør, at et betydeligt antal unge hvert år »udvandrer« til købstæderne. Een ting er imidlertid, at man kan konstatere dette og måske med større eller mindre sikkerhed statistisk beregne den fremtidige vandring fra landbruget; en anden ting er, at det for den enkelte ofte vil være tilfældigheder, der er afgørende for, om det netop er ham, der bortvandrer eller bliver tilbage, og om hans uddannelse i landbrugserhvervet derfor fagligt set har været spildt. Dette forhold vil for de unge, der ser mange af deres lidt ældre kammerater indvandre til byerne, ikke indebære nogen stimulans til at søge nogen uddannelse overhovedet.

For det andet mangler landbruget i stor udstrækning de »mellemstillinger«, der i mange byerhverv indebærer mulighederne for, at selv de, der ikke bliver selvstændige næringsdrivende, kan finde et inspirerende og tilfredsstillende arbejdsfelt. Ser man på den del af sognekommunernes mandlige befolkning, der ikke er selvstændige landbrugere eller næringsdrivende, og som er ude over den alder, hvor det er normalt at have plads som karl ved landbruget, vil man opdage, at der er forholdsvis langt flere ufaglærte arbejdere, end tilfældet er i byerne.

Ledigheden i 1950 blandt medlemmer af arbejdsmændenes arbejdsløshedskasse i procent af samtlige medlemmer.

	ult. jan.	ult. april	ult. juli	ult. okt.	hele året*)
Hovedstaden	17,4	10,3	3,4	7,0	8,8
Øerne iøvrigt					
byer	23,2	10,1	4,6	4,5	9,8
landkommuner	34,6	8,0	4,5	2,0	10,9
Jylland					
byer	32,0	17,8	10,2	15,0	18,5
landkommuner	53,3	13,3	11,0	10,2	22,3
Hele landet	32,7	12,0	6,9	8,1	14,4

*) Beregnet på grundlag af månedlige gennemsnit.

Her kommer så *det tredie* moment ind: På grund af den i særlig grad sæsonmæssige karakter, beskæftigelsen i landkommunerne har, er landarbejderne udsat for stor arbejdsløshed.

Af de ca. 240 000 medlemmer af arbejdsmændenes arbejdsløshedskasse i 1950 var ikke mindre end ca. 100 000 bosat i landkommunerne, hvor beskæftigelsen var særlig svingende, som det ses af omstående oversigt.

Navnlig i landkommunerne i Jylland er der en meget udbredt arbejdsløshed blandt arbejdsmændene ⟷ 2½ gang så stor som i hovedstaden.

Betragter man alene forholdet for landbrugserhvervets vedkommende, vil man se, at arbejdsløsheden stiger kraftigt, efterhånden som medhjælperne bliver ældre, således som det fremgår af nedenstående tabel.

Arbejdsløsheden for landbrugsmedhjælpere fordelt efter årstid og medhjælpernes alder.

alder	18—22	22—24	25—34	35—44	45—54	55—59	60—	ialt
ult. marts 1950	6,9	8,5	10,9	13,5	16,6	18,4	27,1	13,4
ult. juni 1950	1,6	2,8	4,9	6,0	6,5	8,4	13,9	5,7
ult. sept. 1950	3,2	5,6	6,7	8,2	8,9	10,7	14,9	7,9
ult. jan. 1951	12,6	21,7	30,3	35,4	38,8	44,9	55,8	33,7

Der ligger i de nævnte forhold — den nødvendige bortvandring fra landbruget, mangelen på »mellemstillinger« i landdistrikterne og den beskæftigelsesmæssige usikkerhed — et stort socialt problem, der tillige af de indledningsvis nævnte grunde er et ungdomsproblem. De spørgsmål, der naturligt må stilles, er: kan og bør der gøres noget for at bremse vandringernes omfang? Kan der gøres noget for at bedre forholdene for dem, der bliver tilbage i landkommunerne? Kan der gøres noget for at tilskynde de unge, som ønsker at søge en faglig uddannelse, til at gøre dette tidligere end nu, således at ikke for mange ungdomsår går tabt i uddannelsesmæssig henseende?

Udstykningen til nye landbrug nævnes almindeligvis som et af de vigtigste midler til at råde bod på misforholdene, og der er i de sidste par menneskealdre gradvis opbygget en lovgivning, dels med henblik på at fremskaffe jord til udstykningen og dels med henblik på at byde uformuende unge finansielle muligheder for at etablere sig på et husmandsbrug. Man kan dog ikke sige, at virkningerne af denne lovgivning hidtil har været stor, navnlig på grund af at der trods alt kræves en vis grundkapital.

De spørgsmål, der i forbindelse med udstykningsproblemet dominerer den politiske debat: spørgsmålet om jordens fremskaffelse og spørgsmålet om det mindre landbrugs driftsmæssige og produktionsmæssige værdi sammenlignet med det middelstore og store landbrugs, skal ikke her berøres. Det spørgsmål, der skal søges belyst, er, hvorvidt en eventuel intensiveret udstykning vil være et egnet middel til en delvis løsning af det ungdomsproblem — og det menneskelige problem — der i det foregående er redegjort for.

Der ydes af staten finansieringsstøtte til oprettelse af et husmandsbrug, som følger:

		forrentning
jordkøbslån	16 000 kr.	4 pct.
byggelån	43—50 000 -	4 pct. af de $^2/_5$
etableringslån	5 000 -	2 pct.
elektricitetslån	2 000 -	4 pct.

Af byggelånet skal kun afdrages de $^4/_5$. Den sidste femtedel indestar som en spærre-prioritet i 20 år.

Det samlede beløb for renter og afdrag udgør i hvert af de første to år ca. 1 600—1 700 kr., hvert af de følgende tre år ca. 2 100—2 200 kr., og hvert af de følgende fem år ca. 2 400—2 500 kr.

Herudover er der hidtil af kød- og kvægudvalget ydet et rente- og afdragsfrit lån på 1 **000** kr., og der vil i »Indkøbsforeningen for mindre jordbrugere« kunne lånes maksimalt 1 500 kr. (forrentning 5 pct.) til brug ved finansieringen af maksimalt $^3/_4$ af værdien af de gennem foreningen indkøbte maskiner og redskaber.

Der vil for disse midler for tiden kunne etableres et nyt husmandsbrug på 12—13 **tdr.** middelgod landbrugsjord. Det tilføjes, at den vordende husmand bør have en egenkapital på 8—12 000 kr. til brug ved starten og i det første par år.

Det er således betydelige midler, det offentlige stiller til rådighed for oprettelsen af et »statshusmandsbrug«. Spørgsmålet om det berettigede heri må besvares dels ud fra en vurdering af den samfundsmæssige betydning af den større produktion pr. arealenhed i husmandsbruget sammenlignet med det større landbrug, hvorfra husmandsbrugene normalt udstykkes, dels ud fra en vurdering af, i hvilken grad udstykningen — ved at skabe beskæftigelse i forbindelse med brugenes oprettelse og ved at gøre landarbejdere til husmænd — nedbringer samfundets udgifter til understøttelse af landarbejderne.

Bortset fra disse rent økonomiske overvejelser må spørgsmålet ses ud fra en bedømmelse af virkningerne i de tidligere nævnte henseender.

Der er imidlertid uenighed om udstykningens virkninger på antallet af beskæftigede ved landbruget.

Det ene yderpunkt repræsenteres af den opfattelse, at antallet beskæftigede ved landbruget kun forøges i en grad, der kan måles med den øgede arbejdsindsats pr. ha. husmandsjord sammenlignet med arbejdsindsatsen pr. ha. gårdbrugs jord. Det andet yderstandpunkt repræsenteres af den opfattelse, at hvert nyt husmandsbrug forøger antallet ved landbrug beskæftigede med to personer (mand og kone).

Det er imidlertid ungdomskommissionens opfattelse, at oprettelsen af nye husmandsbrug vil medføre, at der fremover beskæftiges et ikke uvæsentligt større antal personer og ikke mindst et større antal familier ved landbrugserhvervet, end hvis udstykningen ikke finder sted. Kommissionen forventer med andre ord, at udstykningen vil bidrage til at formindske antallet af ufaglærte arbejdere.

Oprettelsen af nye brug vil yderligere bøde på, at der som nævnt findes for få uselvstændige »mellemstillinger« i landbruget, idet antallet af »selvstændige« stillinger forøges, og vejen for mangen driftig landmand er gået over et husmandsbrug til et mindre bondebrug og eventuelt videre.

Utvivlsomt vil udsigten til »at få foden under eget bord« for mange unge kunne blive en spore, således at interessen for at få noget ud af ungdomsårene ikke mindst i uddannelsesmæssig henseende vil blive fremmet. Kommissionen vil dog ikke undlade at fremhæve det ønskelige i, at planerne om at bryde sig en vej inden for landbrugserhvervet lægges allerede i de tidligste ungdomsår. Det har i høj grad vist sig, at de unge landboere først indsender ansøgning om lån til oprettelse af husmandsbrug, når der foretages en udstykning i de pågældende unges hjemegn. Det burde ikke være tilfældigheder af denne art, der afgør hvornår og hvem, der bliver »statshusmænd«, men derimod karakteren og varigheden af den forudgående uddannelse. Den i landbrugserhvervet veluddannede unge mand bør i reglen ansøge om støtte til oprettelsen af husmandsbrug, når han kommer

i midten af tyverne og ikke lade sin erhvervsmæssige fremtid bero på, om han kan blive i den egn af landet, hvor han er født. Der ligger her et oplysningsarbejde for ungdomsforeningerne, ungdomslærerne og husmandsbevægelsen.

§ 71. *De sociale forhold.*

Det er ofte hævdet, at flertallet af de unge medhjælpere inden for landbruget på forskellige punkter har ringere forhold end tilsvarende arbejdergrupper i andre erhverv. Arbejdstiden er væsentligt længere, og boligforhold og hygiejniske forhold svarer som vist i det følgende ikke til tidens krav.

Med hensyn til *boligforholdene* har ungdomsenqueten (tabel 15) vist, at ca. ⅓ af alle værelser, der bebos af medhjælpere på landbrugsejendomme, på et eller flere punkter er i uoverensstemmelse med de forskrifter, der er givet i medhjælperloven af 1921, d. v. s. *ulovlige,* og at endnu flere ville være blevet ulovlige, hvis landarbejderkommissionens og husassistentkommissionens forslag var blevet gennemført.

I nedenstående tabel er der givet en detailleret oversigt over, hvilke mangler det drejer sig om, idet man iøvrigt skal henvise til side 58—81 i ungdomsenqueten.

Værelser med mangler i p ct. af samtlige værelser.

	Mænd pct.	Kvinder pct.
Mangler i forhold til medhjælperlovens påbud		
vinduet kan ikke åbnes	1	0
enkeltværelses rumfang under 16 m³ eller dobbeltværelses rumfang under 25 m³	17	22
værelset beboet af mere end to personer	1	0
direkte indgang fra stald	5	1
mangler bord, stol eller eget sengested	5	3
sengelinned udskiftes sjældnere end hver 4. uge	1	3
håndklæde udskiftes sjældnere end hver uge	8	10
intet opvarmet værelse til ophold i fritiden	1	0
ialt med een eller flere mangler	32	33
Mangler i forhold til kommissionsforslagene		
enkeltværelses gulvareal under 6 m²	9	10
fællesværelses gulvareal under 10 m²	14	18
vinduets lysningsareal under ¾ m²	15	14
stengulv eller lignende	8	4
værelset kan ikke aflåses	ca. 35	
værelset kan ikke opvarmes	79	63
mangler skab	40	15

Det har ikke været muligt at beregne et nettotal for, hvor mange værelser der ikke ville opfylde de krav, som landarbejderkommissionen og husassistentkommissionen havde ønsket optaget i medhjælperloven, men det fremgår af oversigten, at det gælder langt de fleste, til trods for at de opstillede mindstekrav, som det ses, var yderst beskedne

bedømt efter bystandard — i det mindste indtil den nu herskende bolignød gjorde det muligt at udleje væsentligt ringere værelser i byerne end tidligere.

Ifølge ungdomsenqueten (tabel 42) var *nettoarbejdstiden* i juli 1946 for unge landbrugsmedhjælpere i alderen 15—17 år 10,8 timer og for landbrugsmedhjælpere over 18 år 10,5 timer. Nettoarbejdstiden i oktober samme år var for begge grupper ca. 20 minutter kortere. For de unge piger, der er beskæftiget i sognekommuner, var nettoarbejdstiden i juli måned ca. 11 timer om dagen, nemlig 11,0 timer for unge i alderen 15—17 år og 11,2 timer for unge piger over denne alder. I oktober måned var arbejdstiden dog noget kortere, henholdsvis 10,6 og 10,8 timer. I den egentlige vintertid var arbejdstiden formentlig noget kortere. Sammenligner man denne arbejdstid med den arbejdstid, de unge inden for byerhvervene har, vil man se, at lærlingene i byerne har en nettoarbejdstid på 8,4—8,6 timer, kontorelever og kontorpersonale en nettoarbejdstid på 7,3 —7,7 timer og faglærte og ufaglærte arbejdere en nettoarbejdstid på 8,1 til 8,6 timer. For lærlingenes vedkommende må man dog hertil i vinterhalvåret lægge timerne i aftenskolen, hvorved de flestes optagne tid kommer op på 60—65 timer om ugen, jfr. § 44, altså 10—11 timer om dagen.

Selv om man tager hensyn til, at juli og oktober måned hører til landbrugets højsæson, og arbejdstiden derfor er særlig lang, vil de fleste unge i byerhvervene arbejdstidsmæssigt være stillet bedre end landbrugets unge. For lærlingenes vedkommende må man endvidere påregne, at den særlig lange arbejds- og skoletid dels kun findes i vinterhalvåret, dels at de unge efter 4—5 år kan påregne at komme ned på en samlet optaget tid (arbejdstid plus transporttid) på 8½ til 9 timer mod landbrugets næsten 11 timer.

Derimod er de unges *arbejdsløn* i landbruget på ingen måde ringere end de unges arbejdsløn i andre erhverv, i det mindste ikke når de faste medhjælperes lønninger sammenlignes med de lønninger, som unge i samme alder oppebærer i andre erhverv. Omstående tabel, der bygger på Det statistiske Departements regelmæssige opgørelser over medhjælperlønningerne, lider ganske vist under den væsentlige ulempe, at værdien af kost og logi ikke er medregnet, og selv om man ville kunne anvende en eller anden værdi herfor, ville billedet dog blive falsk.

Gennemsnitlig månedlig kontantløn for faste medhjælpere i landbruget med kost og logi.

	Karle			Piger	
kr.	—16 år	17—20 år	21 år—	—17 år	18 år—
sommer 1951	214	348	392	135	178
vinter 1950—51	138	191	212	129	166
sommer 1950	198	325	360	128	169
vinter 1949—50	126	174	194	122	161
sommer 1949	195	310	342	126	165
vinter 1948—49	123	172	188	118	157
sommer 1948	194	319	352	118	162
vinter 1947—48	120	158	178	112	151
sommer 1947	195	320	360	114	159

For at kunne gennemføre en virkelig sammenligning af disse lønninger med lønningerne i byerhvervene måtte man forsøge at beregne udgift til kost og logi og til trans-

port fra og til arbejdssted i byerne samt skønne over betydningen af de forskellige regler ved beregning af kommuneskat. Dette forsøg er ikke foretaget, idet man har anset det for at være for usikkert i forhold til det udbytte, man kunne forvente af det. Det må være tilstrækkeligt at gøre opmærksom på, at lønningerne for landbrugsmedhjælpere øjensynligt muliggør et større privatforbrug end de gennemsnitlige lønninger for unge byarbejdere i tilsvarende aldersklasser.

Det ses iøvrigt af tabellen, at karlelønnen varierer stærkt mellem sommer og vinter. Den lave vinterløn kan være medvirkende til, at mange unge vandrer til byerne om efteråret, idet den mere usikre fremtid der forekommer mere tillokkende, når den sammenlignes med den forholdsvis begrænsede løn, der kan opnås på landet.

§ *72. Medhjælperloven.*

De forskellige beskyttelsesregler, der gælder for landbrugets unge, er samlet i medhjælperloven af 1921, som siden udstedelsesåret er ændret på forskellige punkter, medens det ikke har været muligt at gennemføre nogen egentlig revision af lovens bestemmelser, skønt flere kommissioner, således landarbejderkommissionen af 1938 og husassistentkommissionen af 1942, har beskæftiget sig hermed.

Ungdomskommissionen ønsker for sit vedkommende ikke at stille noget fuldt udformet forslag til en ændring af medhjælperloven, men vil blot gøre opmærksom på en række punkter, hvor man mener, at der bør sættes ind ved en lovrevision.

Medhjælperloven gælder uden begrænsning for alle retsforhold mellem husbond og de i dennes tjeneste stående medhjælpere, som ved indgåelse af det pågældende fæstemål var under 18 år, og desuden anvendes dens regler ved medhjælperforhold, hvor medhjælperen er over 18 år, forsåvidt parterne ikke har truffet anden aftale, idet dog enkelte paragraffer navnlig vedrørende værelset og medhjælpernes retsstilling under sygdom ikke kan fraviges ved aftale.

Det har været drøftet, om dette krav gav tilstrækkelig beskyttelse for de unge over 18 år, men kommissionen mener dog ikke, at der skulle være grund til at ændre denne aldersgrænse, bortset fra at flere regler end de nuværende måske skulle gøres ufravigelige, også forsåvidt angår unge over 18 år.

Såvel landarbejderkommissionen af 1938 som husassistentkommissionen af 1912 stillede imidlertid forslag om, at alle fæstemål, såvel vedrørende unge under 18 år som unge over denne alder, skulle indgås ved udfærdigelse af skriftlig kontrakt, idet man fandt, at det var nødvendigt at »skabe fasthed og klarhed om aftalens hovedpunkter og at sikre hver af parterne bevis for disses indhold, således at senere stridigheder, eventuelt retssager, herom undgås« (landarbejderkommissionen), og at parterne burde »bringes til at overveje alle overenskomstforholdets enkeltheder« (husassistentkommissionen). Begge kommissioner har foreslået, at der »påhviler denne (arbejdsgiveren) et strafansvar, dersom kontrakten ikke indgås«, idet et mindretal inden for landarbejderkommissionen dog har ment, at »pligten til at oprette kontrakt og dermed strafansvaret må påhvile begge parter«.

Ungdomskommissionen ønsker at støtte forslaget om kontraktspligten, idet man dog skal henstille, at aldersgrænsen for kontraktspligten fastsættes til 21 år. Kontraktspligten vil efter kommissionens mening både tjene til at regulere forholdene og bidrage til en bedre opfyldelse af og større kendskab til medhjælperloven, idet en del af lovens tekst vil blive indeholdt i kontrakten.

Den vil ikke mindst have betydning ved at fastslå, for hvor lang tid arbejdsforholdet er afsluttet, hvorledes arbejdstiden skal ligge, og hvor stor lønnen skal være. Man ville herved undgå mange efterfølgende stridigheder, ligesom kontraktspligten utvivlsomt ville virke med til, at forholdene i forskellige pladser blev mere ensartede.

Da man imidlertid er klar over, at en bestemmelse om kontraktspligt uden kontrol ikke vil blive overholdt, skal man endvidere foreslå, at et lokalt organ f. eks. folkeregistrene fører kontrol med, at der oprettes kontrakt i alle medhjælperforhold, hvor medhjælperen er under 21 år.

Et *mindretal* inden for kommissionen (Arnfred, Dahlgaard, Erichsen, Jens Marinus Jensen, Schlüter og fru Torkild-Hansen) kan ikke tilslutte sig kravet om kontraktspligt og ønsker at udtale: »I vide kredse anses en mundtlig aftale om disse forhold som det naturligste og ubetinget forpligtende, og en skriftlig kontrakt vil føles meningsløs. Hvis kravet blev gennemført, vil det i mange tilfælde ikke blive efterlevet, og det må anses for betænkeligt at straffe parterne, som har truffet mundtlig aftale om et arbejdsforhold, når aftalen er i overensstemmelse med medhjælperloven og overholdes til begge parters tilfredshed. Og det må også anses for betænkeligt at forme straffelovsbestemmelser, man ikke kan eller vil kræve overholdt, når det kommer til stykket.«

To medlemmer af kommissionen (Bertelsen og Kirsten Hartvig-Olsen) finder, delvis ud fra andre synspunkter end de af Arnfred m. fl. anførte, ligeledes at måtte tage afstand fra flertallets forslag om pligt til at oprette skriftlig kontrakt i medhjælperforhold.

§ 73. *De fremtidige boligforhold.*

Som anført foran, svarer de faktiske boligforhold langt fra overalt til de krav, der er opstillet i medhjælperloven, skønt disse krav er overordentlig beskedne. Spørgsmålet om boligforholdene i medhjælp er lo ven bliver derfor et dobbelt, nemlig dels spørgsmålet om, hvilke krav der vil kunne stilles til boligerne, dels spørgsmålet om, hvorledes de opstillede krav rent faktisk kan sikres overholdt.

Med hensyn til spørgsmålet om hvilke krav, der bør stilles til medhjælperloven, skal ungdomskommissionen udtale, at de af landarbejderkommissionen af 1938 stillede ændringsforslag til medhjælperlovens § 8, som blev optaget uændret af husassistentkommissionen, repræsenterer det absolutte minimum af, hvad en eventuel lovrevision må omfatte.

Landarbejderkommissionens forslag gik ud på, at

1) værelset ikke alene skulle være lyst og luftigt, men også vel vedligeholdt,
2) mindst 1 let åbneligt vindue skulle have et lysningsarea] på mindst ¾ m^2,
3) dette vindue ikke måtte vende ud til mødding, svinestald eller lignende,
4) værelsets gulvfladeareal skulle være mindst 6 m^2 for 1 person, 10 m^2 for 2 personer og bredden mindst 2 m,
5) reglerne om, at kommunerne skulle kunne dispensere fra bestemmelsen om, at intet værelse måtte anvendes til natteophold for mere end to personer, bortfaldt,
6) nyindrettede værelser kun måtte benyttes til natteophold for 1 medhjælper,
7) gulvet ikke måtte være af sten eller lignende materiale,
8) værelset ikke måtte have sin eneste adgang gennem rum, der tjener til natteophold for nogen af husstandens øvrige medlemmer, og ikke måtte udgøre eneste adgang til noget af den øvrige husstand anvendt rum,
9) værelser skulle kunne aflåses, oplyses og opvarmes,

10) oplysning og opvarmning skulle betales af husbonden,
11) hver medhjælper skulle have udleveret et aflåseligt klædeskab,
12) der, hvor der ikke var adgang til behørigt vaskerum, i værelset skulle findes et vaskestel med fornødent udstyr eller en vaskekumme, og
13) reglen om, at der om vinteren skal anvises medhjælperen et behørigt opvarmet værelse til ophold i fritiden, faldt bort (som følge af punkt 9).

Et mindretal inden for landarbejderkommissionen (arbejdsgivernes repræsentanter) kunne navnlig på grund af faren for misbrug fra medhjælpernes side ikke tiltræde punkterne 6 og 11 og ønskede ændringer i forbindelse med punkterne 3, 5, 9 (og dermed 13), 10 og 12.

Til enkelte punkter skal ungdomskommissionen gøre følgende bemærkninger:

ad 11. Det er formentlig urimeligt at stille krav om, at der altid skal udleveres et klædeskab, i betragtning af at mange foretrækker at have deres eget skab med. En bedre formulering ville være, at »husbonden, hvis medhjælperen ikke selv medbringer skab eller kommode, skal stille et aflåseligt klædeskab til rådighed«. Derimod vil det være naturligt at kræve, at der ved nyindretning af værelser skal opstilles et fast klædeskab.

ad 9, 10 og 13. Kravene om, at værelserne skal kunne opvarmes, er utvivlsomt vanskelige at opfylde i mange tilfælde, men dette problem vil, som mange andre, lettes, såfremt værelserne blev lagt ind i stuehuset, hvor der mange steder let ville kunne indrettes flere værelser, f. eks. i de ofte tomme loftetager.

Efter ungdomskommissionens opfattelse bør det udover de af landarbejderkommissionen stillede forslag tages under overvejelse at stille kravene til møbleringen noget højere, ikke mindst i betragtning af, at man gennem forslaget om værelsernes opvarmning har understreget, at medhjælperværelserne skal kunne anvendes i fritiden, og man bl. a. må kunne have gæster, i hvilket tilfælde man mindst må have to stole.

På længere sigt kunne der være grund til at sætte kravene til værelserne endnu højere, men i betragtning af den standard, som værelserne har i dag, og af de bygningstekniske og boligmæssige forhold på landet i det hele taget, må man ikke vente, at mere gennemgribende forslag, end de her nævnte, vil kunne gennemføres i de første år.

Ungdomskommissionen ønsker at tilføje, at spørgsmålet om medhjælpernes boligforhold ikke alene er et spørgsmål om medhjælpernes personlige bekvemmelighed — og hvad der er væsentligere — om deres muligheder for at udnytte fritiden på en fornuftig måde, men at der også knytter sig betydelige landbrugsinteresser til det, idet det af hensynet til hygiejnen navnlig i forbindelse med husdyrenes pasning er af betydning, at medhjælpernes personlige hygiejne ligger højt — hvortil gode boligforhold er et nødvendigt middel.

Hertil kommer, at medhjælperne i vore dage sjældnere har den nære tilknytning til husbondfamilien, som man kendte før i tiden, og boligforholdene bliver derfor af væsentlig større betydning, idet de danner rammen om en større del af fritiden. I de 30 år, der er gået, siden medhjælperloven blev vedtaget, har dette fået en stadigt stigende betydning.

Såfremt forslag af denne art skal få nogen betydning, må der imidlertid indføres et egentligt *tilsyn med medhjælpervær eiserne*, enten det nu pålægges boligtilsynet, sundhedskommissionen eller kredslægen, som landarbejderkommissionen af 1938 foreslog det, eller, som husassistentkommissionen foreslog, arbejds- og fabrikstilsynet, eller der findes en anden administrativ ordning af spørgsmålet.

Ungdomskommissionen vil for sin del foreslå, at tilsynet foregår ved et samarbejde mellem den lokale sundhedskommission og kredslægen på følgende måde: Sundhedskommissionen indsamler på særlige skemaer de fornødne oplysninger om medhjælperværelserne. Skemaerne tilstilles kredslægen, der dels sammenholder oplysningerne om de enkelte værelser med medhjælperlovens krav, dels stikprøvevis selv kontrollerer et antal værelser, således at alle kommuner i hans område gennemgås i løbet af en treårig periode. Såfremt medhjælperne selv vil klage, må de henvende sig til kredslægen. Hvor værelsesforholdene er i strid med lovens krav, giver kredslægen et påbud om ændring inden for et tidsrum, som må afhænge af ændringens art. Såfremt påbudet ikke er efterkommet ved udløbet af fristen, overgives sagen til retsforfølgning.

Man vil ved denne ordning sikre det lokale medarbejde og undgå en for omfattende administration samtidig med, at kontrollen opnår en vis, næppe helt ringe grad af effektivitet.

Af hensyn til de forholdsvis betydelige omkostninger, som for en del landmænds vedkommende vil være forbundet med at bringe medhjælperværelserne i lovmedholdelig stand — navnlig efter en ændring af loven efter de foran nævnte retningslinjer — ville det være ønskeligt, om der kunne findes en ordning, hvorefter der blev stillet lån til rådighed for istandsættelse og ombygning af medhjælperværelser, idet dette utvivlsomt ville betyde en væsentlig stimulering.

§ 74. *Arbejdstidens længde.*

Det andet punkt, hvorpå forskellen mellem arbejdsforholdene i by og på land viser sig særlig tydeligt, er, som nævnt, arbejdstidens længde. I den gældende medhjælperlov findes der kun ganske enkelte regler herom (§ 19), og begrænsningerne er udtrykt forholdsvis almindeligt, idet det f. eks. hedder, at børn ikke må anvendes til arbejde i den tid, de skal søge skolen eller konfirmationsundervisningen, og de skal have den fornødne tid til forberedelse hertil. Videre hedder det, at medhjælpere under 16 år ikke må beskæftiges ved arbejde, der i forhold til deres alder skønnes at overstige deres kræfter, og ikke i længere arbejdstid, end der normalt gælder i den pågældende del af landet, og medhjælpere over 16 år må ikke uden gyldig grund anvendes til natarbejde, og hvis en medhjælper har udført sådant natarbejde, har han krav på en tilsvarende hvile den pågældende dag. Endelig skal arbejdstiden for medhjælpere, der søger aftenskoler, offentlige ungdomsskoler, fagskoler eller lignende, lægges således, at de ikke hindres i at benytte undervisningen i sådanne skoler.

Landarbejderkommissionens flertal, hvortil husassistentkommissionen sluttede sig, havde hertil føj et et forslag om, at den effektive arbejdsdag for unge under 16 år ikke måtte overstige 8 timer. Ungdomskommissionen har i sin betænkning om beskyttelsesforanstaltninger m. v. for ungdommen, hvortil man skal henvise, udtalt som sin opfattelse, at de unge *under 18 år,* uanset hvilket erhverv de beskæftiges i, ikke bør have over otte timers arbejde dagligt, om lørdagen dog ikke over 5 timer.

§ 75. *Landbrugsuddannelsen i dag.*

For de fleste unge fra landbohjem begynder uddannelsen i praktisk landbrugsarbejde allerede i barneårene, således at de unge, når de første egentlige tjenesteforhold påbegyndes, allerede er fortrolige med landbrugsarbejdet. De fleste unge får deres videre uddannelse i forbindelse med arbejdet på de forskellige landbrugsejendomme, hvor de

tager tjeneste, men da der ikke er foreskrevet noget bestemt om, hvad uddannelsen skal omfatte, bliver omfanget af deres uddannelse ganske afhængig af de tilfældige læremestre, de kommer i tjeneste hos. Hovedparten af de unge bliver først tjenestedrenge og fra 17-års alderen tjenestekarle, hvor forholdet ensidigt er et arbejdsforhold — der er ingen pligt for arbejdsgiveren til at oplære den unge.

Den uddannelse, som landboungdommen får i landbrug, er således hovedsagelig praktisk, og der findes ingen bestemmelser om, at unge, der uddannes i landbrugets omfattende og mangeartede arbejde, skal gennemgå nogen teoretisk uddannelse, før de kan betragtes som forsvarligt udlærte.

Den landbrugsfaglige undervisning omfatter stort set 2 arter, nemlig:

1) Landbrugsskolernes heldagskursus (af 5—6 eller 9 mdr.s varighed),
2) den landbrugsfaglige undervisning, der består i mindst 30 timers undervisning fordelt over et vinterhalvår, og som dels gennemføres efter lov nr. 66 af 10. marts 1938, dels efter aftenskoleloven,

hertil slutter sig:

3) de hovedsagelig praktiske uddannelser, der dels er planlagt og iværksat af Det kgl. danske landhusholdningsselskab, dels af de landøkonomiske foreningers ungdomsudvalg og dels af private landmænd.

1) *Landbrugsskolerne.*

I den egentlige landbrugsundervisning deltager årligt 17—1800 mandlige elever. Lægger man til dette tal de elever, der har deltaget i husmandsskolernes undervisning (som har et kraftigt islæt af almendannende, ikke landbrugsfaglig undervisning), havebrugs- og mejeriafdelingernes elever samt kontrolassistenter, fås tal på mellem 2300 og 2400 elever. Ca. ⅔ af eleverne er mellem 18 og 25 år, og kun ganske få er under 18 år. 90 pct. af eleverne rekruteres fra landkommunerne.

Landbrugsskolernes undervisning, som hovedsagelig består i 5 mdr.s kursus, omfatter følgende fag: kemi, jordbrugslære, regning, dansk, husdyrenes bygning og liv, fag vedrørende planteavlen og fag vedrørende husdyrbruget, landøkonomi og andre fag som maskinlære, landbrugshistorie og samfundslære.

Det offentlige yder tilskud til landbrugsskolernes undervisning efter loven om folkehøjskoler og landbrugsskoler, og desuden ydes elevunderstøttelser af staten, ligesom elevunderstøttelse i meget beskedent omfang ydes af arbejdsløshedskasser og af arbejdsløshedsfonden.

2) *Den landbrugsfaglige undervisning.*

Ifølge lov nr. 66 af 10. marts 1938 om tilskud fra staten til landbrugsfaglig undervisning yder staten tilskud til denne undervisning, når den er indrettet således, at det er muligt for unge mennesker, samtidig med at de følger undervisningen, at være beskæftiget ved landbruget. Endvidere skal eleverne være ude over den undervisningspligtige alder. Undervisningen skal omfatte mindst 30 timer og være besøgt af mindst 10 elever i gennemsnit pr. time, undervisningsplanen skal omfatte landbrugsfag og kan desuden omfatte andre fag, der står i forbindelse med landbruget og dettes bierhverv, men i og for sig ikke almendannende fag, og skolen eller kursuset skal være oprettet af eller anbefalet af en landøkonomisk forening.

I 1947—48 var der i hele landet 304 sådanne hold med 9 193 elever. Statens tilskud var ca. 56 000 kr. Ved nogle kurser undervises det ene år i planteavl, det andet i husdyravl etc., således at de samme elever deltager 2 til 3 år. Halvdelen af disse unge er over 18 år.

Hertil kommer imidlertid en lang række kursus af lignende art, der modtager støtte efter aftenskoleloven, og for hvilke der ikke kan meddeles tal.

3) *De praktiske uddannelser.*

Der er her tale om 3 uddannelsesretninger: a) landmandsuddannelsen, b) arbejdslederuddannelsen og c) fodermesteruddannelsen.

a) *Landmandsuddannelsen,* der i hovedsagen foregår på mindre og mellemstore landbrug (bønderbrug), tilsigter en almindelig grundlæggende uddannelse ved landbruget, omfattende såvel mark- som husdyrbrug. Den praktiske uddannelse foregår på flere brug og varer 3—4 år efter det fyldte 16. år (1 år hvert sted), og det forudsættes, at eleven har 1 års begynderuddannelse ved landbruget. Uddannelsen afsluttes med et 5—9 måneders kursus på en husmands- eller landbrugsskole.

b) *Arbejdslederuddannelsen,* der fortrinsvis gennemføres på større gårde, er forberedelse til stillinger som arbejdsledere i større brug. Dens varighed er a) en 3-årig elevtid på 3 forskellige læresteder (1 år hvert sted), b) mindst ½ år som elev i stalden, c) 9 måneders kursus på en almindelig landbrugsskole eller 17 måneders kursus på Næsgård agerbrugsskole, d) 1 år som forvalter eller underforvalter.

Det er sædvanligvis en forudsætning for antagelse som elev under arbejdslederuddannelsen, at vedkommende er mindst 17 år ved tiltrædelsen og har en passende praktisk foruddannelse ved landbruget (1—2 år fortrinsvis på bønderbrug).

c) *Fodermesteruddannelsen* er en oplæring i kvægets fodring, røgt og pleje med særligt henblik på en forberedelse til selvstændige stillinger som kvægbrugsledere ved større eller mindre besætninger. Uddannelsen består af a) en 3-årig elevtid på 3 forskellige læresteder (1 år hvert sted), b) 9 måneders kursus på fodermesterskole, c) 1 år som underfodermester ved en større eller som fodermester ved en mindre besætning.

Det er sædvanligvis en forudsætning for antagelse til uddannelsen, at vedkommende elev er fyldt 18 år ved tiltrædelsen og har været beskæftiget ved almindeligt landbrugsarbejde i mindst 1 år. Han må tillige have nogen øvelse i håndmalkning.

Uddannelse til arbejdsleder og fodermester er alene iværksat og ledet af Det kgl. danske landhusholdningsselskab.

Til de ovennævnte 3 uddannelser har der i de seneste år meldt sig ca. 150 unge fordelt med ca. 25 på fodermesteruddannelsen og resten på arbejdsleder- og landmandsuddannelsen.

Deltagelse i undervisning ialt		årligt	
landbrugsskolerne	ca.	2 400*)	
landbrugsfaglig undervisning	-	9 200	
efter aftenskoleloven	-	10 000	(anslået)
landmandsuddannelsen, arbejdslederuddannelsen, fodermesteruddannelsen	-	150	

*) heraf ca. 150—200 kvinder.

Ved bedømmelsen af foranstående tabel over antallet af unge, der deltager i undervisningen, må det erindres, at de unge ofte deltager i landbrugsfaglige kursus o. lign. i forbindelse med anden uddannelse, således at eleverne kan være talt flere gange i ovennævnte tabel.

§ 76. *Landbrugsuddannelsen i fremtiden.*

Som det ses af foregående paragraf, åbner der sig en række muligheder for den unge for at få en mere eller mindre systematisk teoretisk eller kombineret teoretisk og praktisk landbrugsuddannelse. På trods heraf har der fra mange sider hævet sig røster, som samtidig med at henlede opmærksomheden på, at de mere omfattende af disse uddannelsesordninger anvendes relativt lidt, har understreget nødvendigheden af, at en langt større del af landbrugets ungdom får del i en virkelig faglig uddannelse.

Det danske landbrugs forholdsvis høje stade er ganske vist opnået på grundlag af et arbejde i de mange enkelte brug, hvis besiddere har erhvervet deres teoretiske og praktiske viden dels gennem erfaringer og selvstudium, dels ved at drage nytte af organisationernes konsulenter og de øvrige hjælpemidler, der stilles til rådighed fra forskellig side, men i det lange løb kan det danske landbrug næppe beholde sin stilling, medmindre ungdommen uddannes betydeligt mere systematisk, end tilfældet hidtil har været.

Det er kommissionens opfattelse, at det frie valg af læreplads, som landboungdommen i dag gør brug af, i almindelighed opfylder de krav, som stilles med hensyn til praktiske færdigheder og indsigt i landbrugsarbejdet. Problemerne synes i højere grad at stå i forbindelse med den i mange tilfælde mangelfulde teoretiske uddannelse, som den del af landboungdommen, der bliver selvstændige landmænd, får i ungdomstiden.

De ønsker, som i så henseende må fremhæves både over for de unge og landbrugets organisationer (landboforeningerne og husmandsforeningerne), må sigte mod gennemførelsen af en alsidig uddannelse af såvel praktisk som teoretisk art for de unge, der skal overtage en selvstændig landbrugsbedrift.

Denne kan omfatte følgende led:

1. Praktisk uddannelse i det almindelige landbrugsarbejde i stald og mark.
2. Deltagelse i den kommende ungdomsskole eller efterskole i de første ungdomsår.
3. Deltagelse i de landbrugsfaglige kursus efter 18-års alderen.
4. Ophold på højskole, som må anses for et værdifuldt led i uddannelsen.
5. Endelig må det sidste led i uddannelsen være et ophold på en landbrugs- eller husmandsskole.

For den del af landboungdommen, som på et eller andet tidspunkt forlader landbruget, ville de fire første uddannelsesled have en uddannelsesmæssig værdi, som uden tvivl også vil blive værdsat på de erhvervsområder uden for landbruget, hvor en del af landboungdommen får deres blivende arbejde.

Den landbrugsfaglige undervisning kunne efter kommissionens opfattelse mange steder være bedre fagligt og pædagogisk set. Det vil formentlig være muligt at skaffe en forbedring heri, såfremt der blev givet landbrugets organisationer økonomisk mulighed for i større omfang at ansætte ungdomskonsulenter, som kunne stå til rådighed for de lokale kredse og lede indretningen af den teoretiske undervisning.

Efter kommissionens mening bør de landbrugsfaglige kursus for fremtiden udformes som dagskole med en ugentlig undervisningseftermiddag i fire vintermåneder omfattende mindst 75 undervisningstimer. De forskellige kursus må planlægges amtsvis i en treårig turnus. Den offentlige støtte til ungdomskonsulenterne gennem landbrugets organisationer må være af en sådan karakter, at arbejdet i ungdomsundervisningen ikke bliver en bibeskæftigelse ved siden af anden konsulentvirksomhed, men selve deres arbejde. Deres uddannelse må være så alsidig, at de kan undervise både i planteavl, husdyrbrug, maskinlære og almendannende fag. Der bør i uddannelsen af disse ungdomskonsulenter lægges stor vægt på det rent pædagogiske af hensyn til den meget forskelligartede ungdom, som arbejdet foregår blandt.

Ingen af de andre uddannelsesordninger vil efter kommissionens mening nogensinde komme til at formindske betydningen af et ophold på en landbrugsskole eller husmandsskole; disse skoleophold vil stadig være et vigtigt supplement til den øvrige uddannelse, og udbyttet af dem vil endda kunne forøges betydeligt i fremtiden, såfremt eleverne møder med større forudsætninger.

Skolekravene kan og skal ikke gøres obligatoriske, men det må understreges, at landbrugets organisationer netop derfor har en meget stor opgave at løse med hensyn til landboungdommens uddannelse og derfor også et stort ansvar. Der regnes med, at 6 000—7 000 unge hvert år overtager selvstændige bedrifter i dansk landbrug, og kun 1 600—1 700 af disse unge har haft et landbrugsskoleophold. Dette tal ligger altfor lavt.

De unge, der idag ikke søger landbrugsskolerne, er fortrinsvis fra husmandshjemmene og de små bondebrug. Disse unge må i de allerfleste tilfælde selv skabe deres fremtid som selvstændige landmænd. Det sker gennem opsparing af en væsentlig del af de indtægter, den unge har i ungdomstiden, og for ham vil det derfor altid være vanskeligt at afse tid og de nødvendige penge til skoleophold. Den unge står oftest ikke overfor valget mellem en større eller mindre uddannelse, men overfor valget mellem overhovedet at få en uddannelse og chancen for eget brug.

Hvis den landbrugsbetonede ungdomsundervisning skal få virkelig betydning, må fire parter have interesse i sagen og gøres aktive for den:

For det første —• og vigtigste — de forskellige organisationer på landet, landbo- og husmandsforeninger samt arbejdernes organisationer, der såvel som initiativtagere som ved øget propaganda kan øve en stor indflydelse på disse skoleformer.

For det andet må de unge selv gøres interesseret i den fagligt betonede undervisning og bringes til at søge den i størst muligt omfang.

For det tredie må de enkelte arbejdsgiveres gode medvirken påkaldes, dels med hensyn til at give de unge fri til at deltage i undervisningen, dels med hensyn til positivt at tilskynde dem dertil.

Og for det fjerde må de lærerkræfter, som tages i anvendelse, interesseres i både de faglige og pædagogiske problemer ved denne undervisning, i hvilken forbindelse der kan være særlig grund til at fremhæve, at man ved uddannelsen af landbrugskandidater burde tage hensyn til, at de udgør en stor del af lærerne i den landbrugsfaglige undervisning og derfor burde vide noget om undervisningsteknik og navnlig om den ungdom, som skal nyde godt af deres undervisning.

Man må imidlertid ikke overse, at uddannelsen til selvstændig landbruger vel er meget vigtig, men at man ikke samtidig med, at forholdene forbedres på dette område, kan

løse hele landbrugets uddannelsesproblem. Selv om man ikke i øjeblikket med sikkerhed kan udtale sig om, hvorledes landbrugets arbejdskraft vil blive sammensat i fremtiden, er der dog grund til at formode, at den del af arbejdet, der skal udføres af gifte landarbejdere, vil være stigende, og dette skaber i sig selv et forøget behov for en egentlig *landarbejderuddannelse.* En sådan kunne tænkes gennemført dels ved en udbygning af Arbejdsteknisk skole, som i landkommunerne i endnu højere grad, end det nu sker, kunne gennemføre fodermesterkursus, maskinkursus m. v., dels således, at også de landarbejdere, der har fæstnet sig inden for erhvervet, får mulighed for at deltage i de landbrugsfaglige kursus.

§ *77. Spørgsmålet om en lærlingeordning i landbruget.*

Kommissionen har i sine drøftelser også beskæftiget sig med spørgsmålet om en særlig lærlingeuddannelse.

Grunden til, at man fra visse sider ønsker en egentlig lærlingeuddannelse, må søges i det forhold, at man ikke kan se bort fra, at en del unge, der efter udgangen af skoletiden går ud for at tjene i landbruget, anlægger et økonomisk synspunkt fremfor et uddannelsesmæssigt. Derved får de ikke altid deres ungdomstid udnyttet som en egentlig læretid, selv om de dog efter et vist åremål normalt får en ret god praktisk uddannelse. Forsåvidt de unges forældre vej leder dem ved tiltrædelsen af de forskellige pladser, giver det nuværende system sikkert ikke mange fejltagelser, men for dem, der ikke kan få nogen egentlig vejledning, kan der opstå problemer i forbindelse med spild af tid og muligheder i de egentlige ungdomsår. Man har derfor inden for Fællesudvalget for landbrugsfagligt ungdomsarbejde på Sjælland forsøgt at indføre en egentlig lærlingeuddannelse af de unge. En redegørelse for fællesudvalgets erfaringer og synspunkter med hensyn til lærlingeordningen fremgår af bilag 7, hvortil der iøvrigt henvises.

Udvalget tilstræber at give de unge en alsidig praktisk uddannelse i 3 til 4 år suppleret med en vis teoretisk undervisning i løbet af læretiden. Læretiden tilbringes på forskellige gårde, som godkendes af udvalget, og afsluttes først efter det fyldte 20. år. Under læretiden skal de unge have lejlighed til at deltage i en vis teoretisk uddannelse arrangeret af udvalget, men den væsentligste fordel ved denne uddannelsesform må ses deri, at de unges uddannelse foregår under tilsyn af en erfaren landmand, som gennem sin praktiske vejledning og teoretiske kunnen vil kunne give de unge en uddannelse med en vis afrunding, der vil kunne danne grundlaget for udstedelsen af et lærebrev. Det må påregnes, at uddannelsen skal afsluttes med et ophold på en landbrugs- eller husmandsskole, og eleverne skal opspare en del af deres kontantløn til dette formål. Selve lærebrevet udstedes på grundlag af anbefalinger fra de enkelte gårdejere.

Forsåvidt en ordning af den foreslåede art skal gennemføres for hele landet, peger fællesudvalget på betydningen af, at der ydes større tilskud til arbejdet enten fra landbrugsorganisationerne eller fra det offentlige, og det ville være en fordel, om man ved ydelse af tilskud til ophold på en landbrugs- eller husmandsskole lagde vægt på, at ansøgerne havde deltaget i en planmæssig og på behørig måde kontrolleret uddannelse. Det vil endvidere være en fordel, om man ved offentlig hjælp til etablering i landbruget gav en fortrinsstilling til de unge, der havde fulgt denne uddannelse og været på mindst 6 og helst 9 måneders kursus på landbrugs- eller husmandsskole.

Kommissionen må dog fremhæve, at det vil være meget vanskeligt at udpege de lærepladser, hvor man med rette kan sige, at den unge her får den alsidige uddannelse,

der må stilles krav om, og der har i praksis vist sig en vis modstand mod denne udvælgelse. Læremesteren har ingen retlig forpligtelse overfor den unge og kan ikke pålægges en sådan. Lærepladserne vil i det væsentlige findes på bondebrugene og herregårdene, og det vil let blive bondebrugets og en del af husmandsbrugets børn, der søger disse læresteder. Man vil derfor løbe en risiko for at få en uheldig klassedeling af landboungdommen i faglærte og ufaglærte.

Der vil også for de udpegede læresteder, som får landbrugets egne børn som lærlinge, være en fristelse til at sænke den sociale standard på forskellige områder, når tilgangen af unge til landbruget om nogle år igen stiger.

Kommissionen mener derfor ikke generelt at kunne gå ind for en egentlig lærlingeuddannelse, men man vil indskrænke sig til at anbefale, at de forsøg, der navnlig på Sjælland er foretaget med en sådan ordning, fortsættes og understøttes, hvor dette måtte være muligt.

§ *78. Uddannelsen for de unge, der forlader landbruget.*

I forbindelse med spørgsmålet om den faglige uddannelse inden for landbrugserhvervet, er det også nødvendigt at gøre opmærksom på det også tidligere berørte problem, at en stor del af den ungdom, som arbejder i landbruget, ikke bliver i dette erhverv, men vandrer til byerne. For de unge mænds vedkommende sker dette væsentligst omkring 20—25-års alderen, for de unge pigers vedkommende noget tidligere. Erhvervsmulighederne i byerne bliver imidlertid næsten udelukkende at finde inden for det ufaglærte arbejde. Ungdomstiden i landbruget har ikke givet de unge særlige forudsætninger for byarbejdet, og de har forskertset deres muligheder for at søge ind i de former for byarbejde, hvor der kræves en særlig uddannelse, idet en sådan kun i de færreste tilfælde kan påbegyndes på et så relativt sent tidspunkt. Dertil kommer, at en egentlig faglig uddannelse af de unge i landbruget vanskeliggøres, idet man er klar over, at en meget stor del af dem ikke vil forblive i dette erhverv. Tilstedeværelsen af denne gruppe udgør derfor både et problem for byerhvervene og for landbruget.

Såvel ud fra hensynet til den vandrende gruppes muligheder som ud fra hensynet til de tilbageblivendes uddannelse ville det derfor være ønskeligt, om vandringen fra landbruget for den del af ungdommen, der ønsker en faglig eller højere uddannelse, kunne ske på et noget tidligere tidspunkt, end det nu er tilfældet, helst i alderen mellem 16 og 18 år.

En sådan fremskyndelse af fravandringen for en del af de unges vedkommende vil medføre, at det antal unge, som er til rådighed for landbruget, bliver mindre, og derved vil der blive plads for et større antal gifte arbejdere, således at en tidligere fra vandring også ville blive en mindre fravandring. En ændring af denne art vil formodentlig bl. a. kunne fremkaldes ved erhvervsvejledningens og ungdomsskolens mellemkomst og tilskyndelse til at søge faglig uddannelse.

Det må dog bemærkes, at en tidligere indvandring til byerne rejser en række spørgsmål i forbindelse med den tilflyttede ungdoms problemer, som kommissionen har behandlet i sin *betænkning om den tilflyttede ungdoms særlige problemer*. Man skal på nærværende sted pege på ønskeligheden af, at der tilvejebringes et større antal pladser på egnede lærlingehjem for unge fra landdistrikterne, og at antallet af gymnasiekostskoler forøges, og der oprettes elevhjem i byer med gymnasier, jfr. ungdomskommissionens *betænkning vedrørende ungdommens adgang til den højere uddannelse I. Gymnasiet, kapitel 9.*

Kapitel 11.

Ungdommen i det huslige erhverv.

§ 79. *Almindelig indledning.*

Ifølge ungdomsenqueten (tabel 15) er følgende procentdele af de unge kvinder, fordelt efter alder og bopæl, beskæftiget ved husligt arbejde som husassistenter m. v.

	Kvinder	
	15—17 år	18—24 år
hovedstaden	11	11
provinsbyerne	30	24
stationsbyer og sognekommuner	79	52

Det er således en meget væsentlig del af de unge kvinder, især i landdistrikterne, der beskæftiges i det huslige erhverv. Det må dog bemærkes, at en betydelig del af de kvinder, der er anført som husassistenter i landkommunerne, vil være delvis beskæftiget ved egentligt landbrugsarbejde og næppe udelukkende ved husligt arbejde.

Antallet af husassistenter har været faldende siden midten af 1930'erne. Ifølge boligtællingerne har antallet af husassistenter i byer og bymæssige bebyggelser udviklet sig, som det fremgår af nedenstående tabel:

1930	62 000
1935	61 000
1940	47 000
1945	45 000

Man kan ikke herfra slutte, at antallet af de unge husassistenter ligeledes har været faldende, men det må anses for det mest sandsynlige, idet husassistenter under 25 år ifølge husassistentundersøgelsen 1941*) i hovedstaden udgjorde ca. halvdelen og i provinsbyerne tre fjerdedele af samtlige husassistenter.

På grundlag af folketællingen i 1940 kan antallet af egentlige husmedhjælpere, herunder også husbestyrerinder sættes til ca. 217 000, hvortil kommer den huslige medhjælp på hospitaler m. v., som imidlertid ikke kan opgøres efter folketællingen, da den heri er opgjort sammen med rengøringspersonalet. Ved rengøring m. v. var ialt ca. 37 000 beskæftiget.

Langt de fleste husassistenter er født på landet, og det fremgår af ungdomsenqueten, (tabel 37) at ca. 25 pct. af alle husassistenter mellem 20 og 24 år er døtre af gårdejere, knapt 20 pct. døtre af husmænd eller landarbejdere og godt 20 pct. døtre af ufaglærte arbejdere. Hvis man betragter alle husassistenter og ikke blot de 20—24 årige, be-

*) Statistiske meddelelser 4. r., 114. b., 5. h.

tyder de fra landbohjem kommende endnu mere, idet mange unge fra landet begynder som husassistenter for i løbet af kortere eller længere tid at søge over i andet erhverv. Blandt de unge piger, hvis første erhvervsmæssige beskæftigelse ifølge ungdomsenqueten var husgerning, var på enquetens tidspunkt en stor del fordelt mellem en række forskellige erhvervsgrupper, bl. a. kontor og butik, fabriksarbejde, sygepleje m. v. Den største gruppe blandt de unge, som var gået fra beskæftigelsen som husassistent, var dog gifte kvinder, idet over en trediedel af alle, der begyndte som husassistenter, og som på enquetens tidspunkt var mellem 20 og 25 år, var blevet gift.

Der foregår en betydelig vandring af unge husligt arbejdende piger fra landet til byerne, således som det alene fremgår af, at de i sognekommunerne fødte omfatter ikke mindre end to trediedele blandt husassistenterne i hovedstaden, jfr. § 18, hvor det i diagrammet er vist, hvorledes der stadig bliver færre kvinder i det huslige arbejde i landkommunerne, samtidig med at et med alderen stadigt stigende antal husassistenter findes i byerne.

§ *80. De sociale forhold.*

Medhjælperloven, der allerede er omtalt i kapitel 10, gælder ikke alene for landbrugsmedhjælpere, men også for huslige medhjælpere. Der skal her henvises til § 72 ff, hvor der også er gjort rede for de faktiske forhold for de unge piger, der er ansat i landbohjem. Det skal her blot gentages, at ca. ⅓ af alle værelserne ikke opfylder medhjælperlovens krav fra 1921, og at nettoarbejdstiden (jfr. § 71) er meget lang, nemlig mellem 10½ og 11½ time for de forskellige grupper.

Med hensyn til husassistenterne i byerne har man ligeledes oplysninger fra ungdomsenqueten, der viser, at nettoarbejdstiden var ca. 9½ time. Med hensyn til boligforholdene viser ungdomsenqueten, at de unge piger, der er medhjælpere i andre end landbrugshjem, tilsyneladende har noget bedre værelser, idet der kun er få værelser, som på et eller flere punkter er i uoverensstemmelse med medhjælperlovens krav, og der er også væsentligt færre egentlige husassistenter end landbrugsmedhjælpere, hvis værelser ikke ville være i stand til at svare til landarbejderkommissionens og husassistentkommissionens ønsker. Således kan navnlig et betydeligt større antal af værelserne opvarmes.

Der har i tidens løb været fremsat forskellige forslag til revision af de gældende regler om husassistenternes arbejdsforhold m. v. Således nedsattes der i 1942 en særlig husassistentkommission, som afgav betænkning i 1943, hvori man stillede en række forslag vedrørende medhjælperlovens regler, som er refereret foran i § 72, samtidig med at man gik ind på spørgsmålet om husholdningsuddannelse, som nogle år i forvejen var blevet behandlet af husholdningskommissionen af 1938.

Disse betænkningers forslag vedrørende husassistenterne nåede ikke frem til behandling på rigsdagen, hvor man imidlertid beskæftigede sig med husassistenternes forhold i samlingen 1946—47, da der af Dansk Samling blev forelagt et lovforslag om husassistentforholdet, der udskilte dette område fra medhjælperloven og på en række punkter foreslog særregler. Lovforslaget var delvis udarbejdet efter svensk og norsk forbillede.

Ungdomskommissionen har beskæftiget sig med husassistenternes forhold i to tidligere betænkninger, nemlig dels *betænkningen om den tilflyttede ungdoms særlige problemer*, hvor man side 37 har henvist til husassistentkommissionens bemærkninger om den betydning, det har for husassistenterne, at fritiden er fastlagt, således at den kan udnyttes til deltagelse i undervisning og fritidsvirksomhed af forskellig art, dels *betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger for ungdommen*, hvor man i et særligt afsnit har peget på

forskellige punkter, hvor kommissionen fandt, at medhjælperlovens regler burde ændres, således at unge husassistenter i det omfang, hvor husassistenternes særlige forhold gjorde det muligt, ligestilles med andre unge, bl. a. i henseende til fritid og ferie.

§81. Kommissionens forslag vedrørende ***beskyttelsesreglerne.***

Medens det tidligere har været mere naturligt, at landbrugsmedhjælperne og de huslige medhjælperes arbejdsforhold blev ordnet i samme lov, har man fra forskellig side i de seneste år fundet det urimeligt, at der skal gælde ensartede regler for på den ene side unge mænd, der arbejder i landbruget, og på den anden side unge piger, der er beskæftiget i byhusholdninger. Udviklingen har da også medført, at de faktiske arbejdsforhold udviser meget betydelige forskelligheder, og man har i andre lande, f. eks. i Sverige og Norge, gennemført særlige love til regulering af husassistenternes forhold.

Der er dog et så betydeligt grænseområde, hvor der i samme bedrift anvendes både landbrugsmedhjælpere og huslige medhjælpere, at de to eventuelle loves forskellige regler måtte virke generende i så mange tilfælde, at ulemperne herved formentlig ville være større end fordelene ved at tilpasse en lovgivning specielt for hver af de to hovedgrupper. Derimod må det være muligt at indføje særregler på de punkter, hvor det måtte findes nødvendigt, at der blev givet en mere omfattende beskyttelse for husassistenterne.

Man har på dette område navnlig henvist til, at det for de unge pigers fritidsudnyttelse er af stor betydning, om deres boligforhold er tilfredsstillende, og om deres fritid er lagt på en sådan måde, at de virkelig er i stand til at disponere over den. Det behøver ikke nogen nærmere påvisning, hvilke uheldige virkninger det kan have for en ung pige, der fra et landbohjem kommer til hovedstaden som husassistent, at hun dels ikke har virkelige muligheder for at opholde sig på sit værelse i fritiden, dels har sin fritid lagt så tilfældigt, at de mere værdifulde fritidsbeskæftigelser, som kræver en større eller mindre regelmæssighed, ikke med fordel kan komme i anvendelse, og hun derfor bliver henvist til et meget trist og udbytteløst fritidsliv, eller, såfremt hun ikke kan finde sig i det, til et mere tilfældigt biograf- og restaurationsliv.

Ungdomskommissionen ønsker for det første at foreslå, at der ved enhver ansættelse af en husassistent oprettes kontrakt, således som det blev foreslået af husassistentkommissionen, og således som det også er foreslået foran i § 72 for landbrugsmedhjælpernes vedkommende, idet man dog skal henvise til forslaget om en kontrol med kontraktspligtens overholdelse. Et mindretal ønsker dog ikke at tilslutte sig kravet om kontraktspligt, jfr. den i § 72 fremsatte udtalelse.

For det andet anser man det for nødvendigt, at de for landbrugsmedhjælpernes vedkommende fremsatte krav vedrørende boligforholdene også bliver gjort anvendelige for husassistenter, idet der dog kunne være en vis anledning til at drøfte, hvorvidt kravene kunne sættes højere i byen end på landet, idet værelset utvivlsomt har endnu større betydning for den unges fritidsudnyttelse i byerne. Man har således fæstnet sig ved de gældende regler om værelsets størrelse, idet rumfanget med den i byerne normalt gældende loftshøjde svarer til en temmelig lille gulvfiade, og det minimale værelse på 16 m^3 således kun får en grundflade på 6 m^2. Man har imidlertid afstået fra at stille særlige forslag, da det i hvert fald i alle etagelejligheder vil være praktisk umuligt at ændre disse forhold. Med hensyn til kontrollen af reglernes overholdelse mener man, at den under omtalen af landbrugsmedhjælperne foreslåede ordning også vil kunne anvendes, forsåvidt angår husassistentværelser.

For det tredie vil man gøre opmærksom på, at det allerede i den gældende medhjælperlov er bestemt, at arbejdstiden for medhjælpere, der søger aftenskoler, fagskoler, offentlige ungdomsskoler eller tilsvarende skoler, medmindre husbonden ved fæstemålets indgåelse har taget forbehold med hensyn til bestemte arbejder, skal lægges således, at den ikke hindrer dem i at benytte undervisningen i sådanne skoler.

Man skal endelig nævne et enkelt forhold, der er blevet fremført i kommissionen, som eksempel på, hvorledes udviklingen fortsat ændrer husassistenternes stilling. Det har hidtil været sædvanligt, at pigerne i landbohjem fik vasket sammen med hjemmets øvrige vask, der for karlenes vedkommende kun omfattede sengetøj og håndklæder. Efter at andelsvaskerierne er kommet frem, er hjemmenes vask indbefattet medhjælpernes sengetøj, mange steder gået til andelsvaskerierne, men uden at de unge pigers private vask er blevet medtaget, således at der herved er fremkommet endnu et moment til at løse båndene mellem den kvindelige medhjælper og det hjem, hvor hun er beskæftiget, samtidig med, at hun har fået en tidligere ikke kendt udgift. Der kunne derfor være grund til at foreslå, at de unge piger fik ret til at få vasket, ligesom det bør nævnes, at det navnlig med henblik på forholdene i byhusholdninger burde sikres, at husassistenterne fik ret til bad.

§ 82. De bestående uddannelsesformer.

Uddannelsen af husassistenter foregår som en vidt forgrenet, frivillig undervisning i husholdning.

Denne kan bygge videre på det forhold, at piger ifølge folkeskoleloven af 1937 skal have undervisning i kvindelig husgerning i de sidste to år af *folkeskolen.* Det må dog her bemærkes, at der navnlig på landet endnu er store brist med hensyn til indretningen af skolekøkkener på trods af muligheder for at få statstilskud til midlertidige skolekøkkener i dertil egnede lokaler, således at undervisningen faktisk ikke lader sig gennemføre i mere end et fåtal af landkommunerne og ca. halvdelen af købstadsskolerne.

Af en gennem amtsskolekonsulenterne indhentet opgørelse, der omfatter 3 324 kommuneskoler uden for København, fremgår det, at der kun er indrettet skolekøkkener 376 steder — altså i godt 10 pct. af tilfældene.

Både i *aftenskolerne* og *ungdomsskolen for ufaglærte* spiller husholdningsundervisningen en meget stor rolle. I ungdomsskolen går årligt ca. 4 500 unge piger, som navnlig modtager husgerningsundervisning, og inden for aftenskolen deltager (1949—50) ca. 24 000 elever i kurser i husholdning. For aftenskolens vedkommende har en række organisationer gjort en betydelig indsats for at få oprettet kursus ud over landet. Disse kursus har dog undertiden lidt under, at organisationerne ikke har samordnet deres bestræbelser, men oprettet sideløbende kursus, hvis kvalitet har lidt derunder. Nogle organisationer har navnlig til brug for aftenskolen tilrettelagt en plan for undervisningen, som tilstræbes gjort 3-årig, og for deltagelse i hvilken der meddeles afgangsbevis.

Endvidere gives der på nogle *efterskoler* en praktisk og teoretisk husholdningsundervisning.

En mere omfattende fagundervisning i husgerning gives på *husholdningsskolerne,* der drives som kostskoler med kursus på 3—5 måneder, og hvor der ydes en faglig husholdningsundervisning såvel teoretisk som praktisk og samtidig en vis almendannende undervisning. Desuden må man nævne *Husassistenternes fagskole,* som giver en række forskellige kursus af kortere eller længere varighed. På husholdningsskolerne er der ca. 2 300 elever om året, på husassistenternes fagskole ca. 400.

Der er grund til som et ganske tilfældigt eksempel på det private initiativ inden for husholdningsuddannelsen at nævne, at der siden 1947 har eksisteret en forening af husmødre i København under navnet »Et år i huset« med det formål at vække interesse for det huslige arbejde blandt unge piger ved at skaffe dem elevpladser i egnede hjem og at »vække interesse blandt husmødre for at påtage sig denne opgave«. Der oprettes kontrakt mellem husmødre og husholdningseleverne, og foreningen fører et vist tilsyn med elevforholdene, ligesom der ved dens foranstaltning er indrettet et særligt kursus for disse elever. Foreningens omfang er endnu ganske beskedent, idet man ønsker at begrænse sig til et antal elevpladser, som man virkelig er i stand til at føre et vist tilsyn med.

Blandt den højere uddannelse inden for det huslige fag må man nævne følgende:

1. *Uddannelse til husmoderafløser.* Denne uddannelse varer 3 måneder, hvor man ved dagkursus giver dem, der ønsker at være husmoderafløsere, en teoretisk og praktisk undervisning i husligt arbejde, barnepleje og sygdomslære. Det kræves, at ansøgerne før påbegyndelsen af undervisningen er fyldt 25 år og har en 5-årig praktisk uddannelse inden for det huslige fag, samt at der forelægges en erklæring om, at de ikke lider af smittefarlig tuberkulose. Efter uddannelsen kan de ansættes af kommunerne som måneds- eller timelønnede husmoderafløsere.

2. *Uddannelse til økonoma.* Denne foregår på hospitalerne, hvor unge piger i alderen 20—25 år kan blive antaget som økonomaelever. Den praktiske uddannelse varer tre år, og eleverne får — enten i forbindelse med deres tjeneste på hospitalet eller senere — den teoretiske uddannelse på økonomaskolen, der varer et halvt år. Undervisningen foregår dels på Teknologisk Institut, dels på Landbohøjskolen. Der er normalt dagundervisning med enkelte aften- og morgentimer. Efter uddannelsen bliver de unge piger ansat som økonomaassistenter og kan herefter avancere til økonomaer. Der kræves ingen forudgående praktisk eller teoretisk uddannelse, men et vist kendskab til det huslige fag gennem praktisk og teoretisk uddannelse kan være en fordel ved påbegyndelsen af uddannelsen. Økonomaskolen besøges årlig af ca. 30 elever.

3. *Uddannelse til husholdningslærerinde.* Denne foregår på husholdningsseminarier, og undervisningen er teoretisk præget. Det kræves, at eleverne har gennemgået en anerkendt husholdningsskoles 5 måneders kursus, og de skal endvidere have mindst 1 års praktisk uddannelse inden for det huslige fag. Det årlige elevantal er ca. 170.

4. *Uddannelse til skolekøkkenlærerinde.* Denne uddannelse er beregnet for seminarieuddannede lærerinder for at disse skal kunne undervise i skolekøkkener. Uddannelsen foregår normalt ved et 10 måneders kursus, når seminarieuddannelsen er afsluttet. For de lærerinder, der under seminarieuddannelsen har fulgt skolekøkkenundervisning, afsluttes undervisningen med et 5 måneders kursus. Undervisningen foregår på Danmarks lærerhøjskole, Ankerhus i Sorø og statsskoleseminariet i Esbjerg.

Husholdningslærerinder og skolekøkkenlærerinder kan endvidere deltage i et specialkursus i husholdning på Århus universitet.

§ 83. ***Husholdningsundervisningen*** *i fremtiden.*

Spørgsmålet om husholdningsundervisningen er blevet behandlet såvel af husholdningskommissionen af 1938 som af husassistentkommissionen. Man skal derfor ikke her i detailler gå ind på de problemer, der knytter sig hertil, men vil dog fremkomme med visse synspunkter af principiel karakter.

Efter kommissionens mening er det af stor betydning for det huslige arbejdes placering i forhold til andre erhverv, at der gøres en kraftig indsats for etableringen af en egentlig faglig uddannelse. Det er i øjeblikket muligt at tage en plads i huset uden nogen som helst foruddannelse og at opnå en løn herfor, der kun afviger meget lidt fra den, der ydes en husassistent med virkelig omfattende erfaring bag sig. De uheldige virkninger heraf rammer først og fremmest de velkvalificerede husassistenter, der bliver slået i hartkorn med de ukvalificerede.

Som det fremgår af oversigten i § 79 over bevægelsen i husassistenternes antal, er tilgangen til husassistentfaget ikke forøget, siden husassistentkommissionen afgav sin betænkning i 1943, men er formentlig yderligere gået tilbage, og det vil næppe være muligt at ændre dette forhold, selv om det stigende udbud af ung arbejdskraft, som vil finde sted i løbet af de næste 10—15 år, måske midlertidigt vil øge tilgangen til det huslige område.

Sideløbende med denne udvikling finder der en tilpasning sted fra familiernes side, der gør disse mere og mere uafhængige af fremmed huslig hjælp, dels fordi hjælpen har været svær at få, dels fordi udgiften til denne hjælp nu overstiger en middelstandsfamilies økonomiske evne.

Medvirkende til en større uafhængighed af den huslige medhjælp er den stigende rationalisering af arbejdet, arbejdsredskaber, køkkener og boliger, oprettelse af fryserier, vaskerier, safterier o. 1., samt også det forhold, at det i flere og flere hjem bliver en selvfølge, at familiens medlemmer tager deres part af husarbejdet.

Som forholdene har udviklet sig, må man imødese en udvikling som i Amerika, hvor det samme problem var aktuelt på et langt tidligere tidspunkt end her. Det er her nu usædvanligt at finde en husassistent i familier på det almindelige indkomstniveau.

Denne udvikling vil medføre, at der bliver færre stillinger, hvor de unge piger skal arbejde under en husmoders vejledning. Til gengæld vil antallet af selvstændige stillinger øges som f. eks. stillinger i fælleshusholdninger, institutionshusholdninger og i hjem, hvor husmoderen har udeerhverv, og disse stillinger vil stille større krav til husassistentens duelighed og vil kunne give den velkvalificerede medhjælp såvel lønmæssigt som fritidsmæssigt en god placering i forhold til andre erhverv.

Den omstændighed, at der allerede nu findes en del selvstændige stillinger, giver et vist perspektiv over uddannelsen, idet der nu er mulighed for at opnå tilfredsstillende livsstillinger inden for erhvervet.

Problemet bliver da på den ene side at give de unge piger, der vælger det huslige arbejde som erhverv, en virkelig faguddannelse i lighed med, hvad der er nødvendigt i andre erhverv — og på den anden side at give andre unge piger den nødvendige træning i og viden om husligt arbejde, som de får brug for, når de senere i livet får ansvar for en families trivsel.

For begge gruppers vedkommende kan der bygges på undervisningen i børneskolen for aldersklasserne 12—14 år. Vægten i undervisningsplanen må lægges på de elementære fag som madlavning, rengøring og kostlære. Dernæst kunne også den i kap. 5 foreslåede ungdomsskole give begge grupper en mere indgående indførelse i det huslige fags grene.

Begge undervisningsformer kræver et større antal skolekøkkener, end der findes i øjeblikket, og det må understreges, hvor vigtigt det er for hele denne undervisning, at den finder sted i forbindelse med skolekøkkener. Hverken undervisningen eller eleverne kan i det lange løb være tjent med de primitive lokaliteter, man hidtil har haft til denne undervisning.

Derefter vil en 2-årig eftermiddagsundervisning på ialt 200 timer kunne give en egentlig uddannelse i det huslige fag, som begge grupper vil kunne bygge videre på, og for de unge piger, der vælger det huslige arbejde som erhverv, vil det være et nødvendigt led i en egentlig faguddannelse. Undervisningen må bygge videre på den, de unge piger har modtaget i folkeskolen og ungdomsskolen, og der bør udover almindelig madlavning og rengøring lægges vægt på det mere teoretiske stof inden for det huslige fag.

Undervisningen bør sikkert som hidtil tilrettelægges og oprettes af husholdningsorganisationerne, men i stedet for at konkurrere om at iværksætte undervisningen, bør organisationerne samarbejde på bredest mulig basis.

Det har været foreslået, at man skulle forsøge en egentlig lærlingeuddannelse for husassistenterne, men vanskelighederne herved er om muligt endnu større end ved at gennemføre en lærlingeuddannelse inden for landbruget. Alt for få husmødre har selv så god en uddannelse og erfaring, at de kan yde en tilstrækkelig indsats ved en oplæring, og faren for, at en lærlingeordning vil blive misbrugt til at fremskaffe billig arbejdskraft, vil være meget stor.

Den erhvervsmæssige uddannelse kan endelig afsluttes med et 3- eller 5-måneders ophold på en fagskole med en undervisning, der er afpasset efter de særlige krav, som en decideret erhvervsuddannelse til husassistent stiller. Det praktiske arbejde skal udgøre den mindste del af undervisningen, og vægten bør lægges på elevernes undervisning i selvstændig husførelse. Således må fag som kostlære, varekundskab, indkøbslære, kostplanlægning, budgetlægning, arbejdsplanlægning og lign. være de centrale fag i undervisningen. I de praktiske fag bør der medtages opøvelse i rationel arbejdsmetode og hensigtsmæssige arbejdsstillinger. Den faglige skole bør på grundlag af en bedømmelse af elevernes praktiske og teoretiske færdigheder være i stand til at give et afgangsbevis, som på det nærmeste svarer til et lærebrev.

FJERDE DEL

UNGDOMMENS ARBEJDS- OG BESKÆFTIGELSES-FORHOLD I DE KOMMENDE ÅR

Kapitel 12.

§ 84. *Betænkningens område.*

I kapitlerne 6 til 11 er en række af de vigtigste problemer, som berører ungdommens arbejds- og uddannelsesforhold, blevet omtalt. Man har herved indskrænket sig til at drøfte den faglærte ungdom, den ufaglærte byarbejderungdom, ungdommen inden for handels- og kontorfaget, ungdommen inden for landbruget og ungdommen inden for det huslige erhverv, og som det vil ses af hosstående tabel, omfatter disse fem grupper også en meget betydelig del af den 15—24-årige ungdom.

	Hovedstaden				Provinsbyerne				Stationsb. og sognekomm.			
	mænd		kvinder		mænd		kvinder		mænd		kvinder	
alder	15-17	18-24	15-17	18-24	15-17	18-24	15-17	18-24	15-17	18-24	15-17	18-24
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
landbrugsmedhjælpere m. v.	1	1	—	—	1	4	—	—	61	64*)	1	1
selvst. i håndv. & handel	—	2	—	2	—	3	—	1	—	1	1	—
kontor- og butiksperso-nale	17	21	32	36	15	21	33	29	8	5	6	6
tjenestemænd	1	4	1	1	1	2	2	3	1	1	1	1
faglærte arbejdere	1	15	1	5	1	20	—	3	—	7	—	1
ufagl. arb. incl. arbejds-drenge og -piger	27	24	16	17	20	24	6	9	6	10	1	2
lærlinge i håndv. og industri	26	15	13	2	38	23	4	2	19	10	2	1
husass. m. v.	—	—	11	11	—	—	30	24	—	—	79	52
andet	—	—	1	3	—	—	4	5	—	—	—	—
erhvervsmæssigt beskæf-tigede ialt	73	82	75	77	76	97	79	76	95	98	91	64
studerende og skoleelever	27	18	23	5	24	3	19	1	5	2	5	1
gifte kvinder uden selv-stændigt erhverv og hjemmev. døtre	—	—	2	18	—	—	2	23	—	—	4	35
ialt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*) 1 pct. af de årige mænd i landdistrikterne er selvstændige landbrugere.

De resterende unge er for en stor dels vedkommende skolesøgende eller studerende og falder derfor uden for denne betænknings rammer. Specielt med hensyn til gymnasiasterne og de studerende ved universiteter og højere læreanstalter kan der henvises til kommissionens betænkninger om adgangen til den højere uddannelse (I. Gymnasiet 1949 og II. Universiteterne og de højere læreanstalter 1951), hvor en række spørgsmål navnlig af social og økonomisk art, som vedrører disse grupper, er behandlet. Endelig vil kommissionen i sin betænkning om den højere uddannelse III behandle anden videregående uddannelse. Derimod har man ikke ment, at mellem- og realskolen faldt ind under kommissionens område, uanset at en del af eleverne er over den skolepligtige alder. Foran i § 13 har man dog udtalt sig om den økonomiske støtte til forældre med uddannelsessøgende børn ud over den skolepligtige alder.

§ 85. *Antallet af unge i de kommende år.*

Ved overvejelserne vedrørende gennemførelsen af de i nærværende betænkning fremsatte forslag bør man ikke alene tage hensyn til forholdene, som de er i dag, og til forslagenes karakter i sig selv, men det er nødvendigt at forsøge en vurdering af, hvordan den nærmere fremtid, hvori man i givet fald ville søge reformerne gennemført, vil forme sig. Af særlig betydning vil det her være, om man kan vurdere de rent befolkningsmæssige fremtidsudsigter. Navnlig antallet af unge, der hvert år søger ud på arbejdsmarkedet, og antallet af unge ialt sammenholdt med antallet af uddannelsesstillinger og efterspørgslen efter ung arbejdskraft i det hele samt de forskellige skoleformers og uddannelsesanstalters kapacitet vil være af betydning.

En sådan statistisk prognose vil både kunne sige noget om mulighederne for at gennemføre de forskellige reformer og om den eventuelle nødvendighed af at sætte særlig kraftigt ind på visse områder, selv om det er klart, at overvejelser af denne art er behæftet med usikkerhed og i visse henseender må bero på et skøn.

Antallet af unge, der går ud af skolen, er i væsentlig grad bestemt ved fødselsårgangenes størrelse, som fremgår af nedenstående tabel. Fra 1934 indtrådte der en stigning i fødselstallet efter det foregående 10-års fald. Fra 1942 og fremefter steg fødselstallet meget kraftigt og kulminerede i 1946 med lidt over 96 000. Siden da er der atter sket en vis tilbagegang, således at fødselstallet for 1950 var knapt 80 000.

år	antal levendefødte	år	antal levendefødte
1924	73 836	1938	68 463
1925	71 897	1939	67 914
1926	70 734	1940	70 121
1927	68 024	1941	71 306
1928	68 516	1942	79 545
1929	65 297	1943	84 319
1930	66 303	1944	90 639
1931	64 266	1945	95 062
1932	64 650	1946	96 111
1933	62 780	1947	91 714
1934	65 116	1948	84 938
1935	65 223	1949	79 919
1936	66 418	1950	79 558
1937	67 440		

På grundlag af en befolkningsprognose, udarbejdet af Det statistiske Departement baseret på folketællingerne i 1940 og 1945, kan man beregne det antal unge, der er fyldt 15, men endnu ikke 16 år ved begyndelsen af året i årene fra 1940 til 1965 som et udtryk for den gruppe, der indtræder i erhvervslivet eller søger videre uddannelse, således som det fremgår af nedenstående tabel. Til sammenligning er på grundlag af prognosen beregnet antallet af 15—24-årige, hvilket udgør den ungdomsgruppe, som har været genstand for ungdomskommissionens undersøgelse, og antallet af 15—64-årige som et tilnærmet udtryk for hele den erhvervsaktive befolkning ved begyndelsen af de tilsvarende år. For at sammenligne bevægelserne er antallet i 1950 i hver gruppe sat lig 100, og de øvrige tal sat i forhold hertil.

	15 år		15—24 år		15—64 år	
	abs.	1950 = 100	abs.	1950 = 100	abs.	1950 = 100
1940	65 800	111,0	652 600	108,4	2 605 000	93,8
1941	64 300	108,4	651 600	108,3	2 625 200	94,5
1942	63 400	106,9	652 600	108,4	2 647 900	95,4
1943	61 300	103,4	651 700	108,3	2 668 800	96,1
1944	62 600	105,6	649 100	107,8	2 675 900	96,4
1945	58 400	98,5	645 100	107,2	2 706 300	97,5
1946	59 800	100,8	625 500	103,9	2 723 600	98,1
1947	59 300	100,0	623 100	103,5	2 738 200	98,6
1948	59 300	100,0	617 100	102,5	2 752 900	99,1
1949	57 900	97,6	608 800	101,1	2 761 400	99,4
1950	59 300	100,0	601 900	100,0	2 776 800	100,0
1951	59 500	100,3	597 300	99,2	2 790 600	100,5
1952	60 700	102,4	594 100	98,7	2 801 000	100,9
1953	62 100	104,7	595 500	98,9	2 817 100	101,5
1954	63 300	106,7	596 600	99,1	2 829 200	101,9
1955	63 100	106,4	600 800	99,8	2 842 500	102,4
1956	65 100	109,8	605 400	100,6	2 857 400	102,9
1957	66 600	112,3	613 200	101,9	2 873 800	103,5
1958	74 000	124,8	628 100	104,4	2 896 600	104,3
1959	79 000	133,2	649 300	107,9	2 920 700	105,2
1960	85 000	143,3	674 800	112,1	2 953 400	106,4
1961	87 700	147,9	703 000	116,8	2 985 900	107,5
1962	88 800	149,7	730 700	121,4	3 015 500	108,6
1963	88 500	149,2	757 200	125,8	3 059 200	110,2
1964	88 200	148,7	781 700	129,9	3 085 400	111,1
1965	87 700	147,9	817 000	135,7	3 121 100	112,4

Det fremgår af tabellen, at antallet af 15-årige fra 1945 til 1951 var under 60 000, medens antallet af 15-årige allerede i begyndelsen af 1958 ville være steget til ca. 75 000, og i begyndelsen af 1960'erne vil antallet af 15-årige være henimod 90 000, således at stigningen i forhold til 1950 vil andrage ca. 50 pct. Det ses endvidere, at svingningerne i antallet af 15-årige afspejles om end i en noget svagere grad i antallet af de 15—24-årige, hvis

samlede antal ved midten af 1960'erne kommer til at ligge godt ⅓ højere end nu. Antallet af 15—64-årige vil stige væsentligt langsommere gennem hele den undersøgte periode.

Omstående diagrammer, der viser bevægelserne i de anførte aldersgrupper, giver udtryk for det samme billede.

§ 86. *Virkningerne på arbejdsmarkedet af det stigende antal unge.*

Det er forbundet med store vanskeligheder at vurdere, hvorvidt en strukturændring, som muliggør optagelsen af det omtalte meget store og meget svingende antal 15-årige i erhvervslivet, er mulig, idet dette bl. a. hænger sammen med konjunkturerne for de forskellige erhverv.

Desuden må overvejelserne foregå under bestemte forudsætninger vedrørende vandringerne mellem land og by og vedrørende den eventuelle udvidelse af undervisningspligten. Ganske vist vil vandringen fra land til by næppe skifte karakter, forså vidt som den formentlig også i fremtiden vil foregå efter, at de unge har været i arbejde nogle år, men der er dog en mulighed for, at den vil blive af relativt mindre omfang, dels fordi stigningen i fødselstallet navnlig er foregået i byerne, dels fordi dette forhold og dets virkninger på arbejdsløsheden måske gør bylivet mindre tiltrækkende.

Med hensyn til skoleforholdene for de unge må det erindres, at en eventuel indførelse af en udvidet undervisning i forbindelse med gennemførelsen af ungdomsskolen eller et 8. skoleår alene ville medføre, at den gruppe stillinger, der besættes af unge i den yngste aldersklasse, bliver genstand for en mindre efterspørgsel. Derimod vil den årlige tilgang af unge, der søger til erhvervslivet, bortset fra det år, hvor en udvidet undervisningspligt måtte blive gennemført, ikke formindskes.

Såfremt den fordeling af de unge på forskellige fag og uddannelser, som i øjeblikket er gældende, skulle kunne opretholdes i fremtiden, ville det f. eks. betyde, at man i 1961 skulle antage ikke mindre end 34 pct. flere lærlinge end i 1956 og 48 pct. flere end i 1948, og det drejer sig her ikke om et enkelt år, men antallet af lærlinge som helhed — altså ikke alene de nyantagne — skal i flere år være mellem 40 og 50 pct. større end antallet i dag. Når det tages i betragtning, at der i de seneste år er blevet antaget et betydeligt større antal lærlinge end for blot 7—8 år siden, hvad der hovedsageligt må tilskrives den bedre beskæftigelsessituation, vil det forstås, at mulighederne for at gennemføre en så voldsom yderligere øgning synes meget små.

Man må derfor forvente, at et væsentligt større antal søger beskæftigelse som ufaglærte arbejdere, men virkningen heraf vil utvivlsomt blive, at lønningerne for disse trykkes, forsåvidt angår aldersklassen under 18 år, og at forholdsvis få af disse unge arbejdere kan forvente beskæftigelse i den første tid efter det fyldte 18. år, hvor de skal søge ind på det almindelige arbejdsmarked for voksne ufaglærte.

For de unge på landet vil noget lignende kunne ventes, idet større tilgang af ung arbejdskraft må formodes at bevirke, at de unges — hidtil relativt høje — lønninger falder. Dette kan have til virkning, at vandringerne til byerne vil foregå i en yngre alder, men under hensyntagen til, at arbejdsforholdene for unge, som nævnt, heller ikke kan forventes at være særligt tiltrækkende i byerne, er det vanskeligt at udtale nogen sikker formodning herom.

Endelig vil det kunne forudses, at forholdsvis flere unge piger vil søge huslig beskæftigelse, og at lønniveauet på dette område derfor ligeledes vil falde. Det er dog om

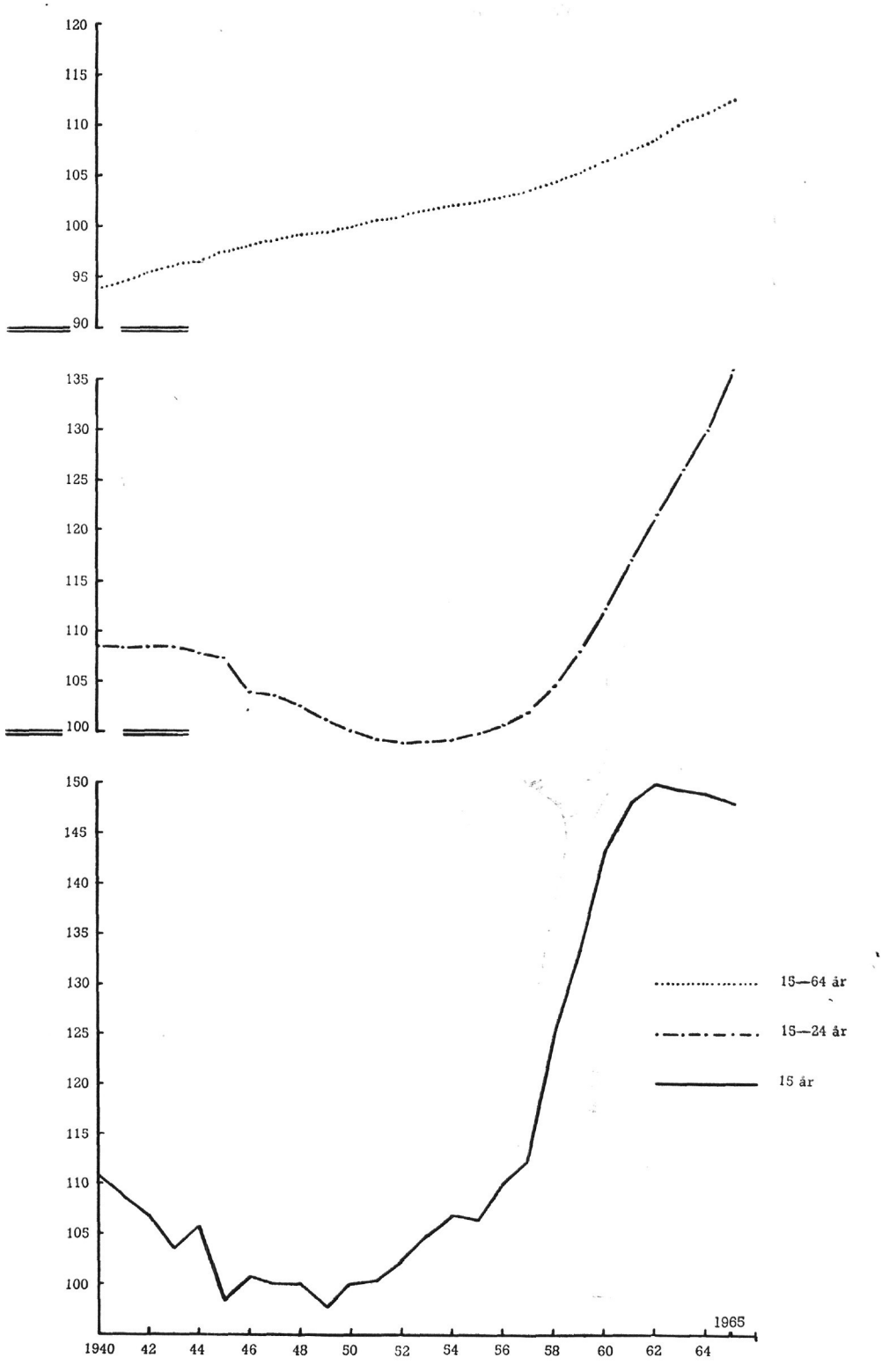

Udviklingen i befolkningstallet i visse aldersklasser 1940—1965 (1950 = 100).

muligt endnu vanskeligerere at bedømme, hvorvidt en forøget arbejdsstyrke kan opsuges på dette område, idet det sandsynligvis i vore dage er en forholdsvis lille gruppe hjem — måske bortset fra landbruget — som vil kunne have husassistent, selv om lønkravet formindskes noget.

Det må endelig forventes, at en del unge og deres forældre vil foretrække, at de unge får en forlænget skoleuddannelse fremfor et relativt dårligt betalt arbejde eller usikker beskæftigelse. Der kan derfor ventes et ikke ubetydeligt pres såvel på mellem- og realskolen som på gymnasiet og læreanstalterne, ligesom tilgangen til ungdomsskolen og højskolen kan forventes at stige.

§ *87. Foranstaltninger til imødegåelse af den truende* ***ungdomskrise.***

De perspektiver, som er oprullet i den foregående paragraf, gør det naturligt, at man overvejer hvilke foranstaltninger, som kunne blive nødvendige for at imødegå nogle af de uheldigste følger af den kraftige stigning i antallet af unge.

Det må her navnlig dreje sig om foranstaltninger af følgende art:

1. For en række *uddannelsers* vedkommende vil det, såfremt intet særligt foretages, være umuligt at lade alle, der ønsker det, gennemgå dem. Dette vil bl. a. vise sig ved lærlingeuddannelserne, hvor man ikke kan forvente, at erhvervslivet vil kunne stille den fornødne mængde lærepladser til rådighed, og ved en række af de uddannelser, som foregår under skolemæssige former, hvor skolernes nuværende rammer ganske ville blive sprængt. Også inden for andre områder er tilgangen faktisk begrænset, f. eks. er det begrænset, hvor mange sygeplejeelever eller hvor mange jernbane- og postelever, der kan antages.

Man vil ikke kunne klare problemerne ved at henvise en del unge til at udsætte begyndelsen af deres uddannelse i et par år, idet den række år, i hvilke de særlige vanskeligheder vil gøre sig gældende, er længere end den normale ungdomstid, således at man f. eks. ikke kan give unge anvisning på at vente med deres læretid, til de er blevet 22—23 år — i det mindste ikke uden at foretage ret store ændringer i de normale regler for læreforhold.

Det er derfor nødvendigt, at man i tide overvejer oprettelsen af skoler til brug i den særlig vanskelige overgangstid, således at de unge, som ikke kan blive uddannet på normal måde, derved kan få den fornødne uddannelse. Det må f. eks. dreje sig om værkstedsskoler til uddannelse af lærlinge i industri og håndværk og om midlertidigt oprettede gymnasier, fagskoler, læreanstaltsafdelinger o. s. v.

2. Problemet er imidlertid ikke alene et uddannelsesproblem. Selv om det lykkedes at få skabt de rammer, der kan sikre, at ungdommen får en faglig uddannelse i samme udstrækning som nu — hvad der i sig selv er svært nok — vil problemet om at give de unge indpas i erhvervslivet blive tilbage. Det vil ganske vist være en vis lettelse for erhvervslivet, at dette, f. eks. hvis der oprettes værkstedsskoler, ikke behøver at optage så mange lærlinge, men vanskelighederne vil kun blive forskudt nogle år, og det er derfor sandsynligt, at der kan blive tale om en udbredt *ungdomsarbejdsløshed,* som alene har den årsag, at erhvervslivet ikke kan opsuge de nytilkommende unge tilstrækkeligt hurtigt. Denne ungdomsarbejdsløshed vil måske falde tungest på de ufaglærte arbejdere, men vil også kunne komme til at berøre de faglærte arbejdere, handels- og kontormedhjælpere og en række grupper med mere specialiseret uddannelse.

Det er på forhånd vanskeligt at sige, hvorvidt denne ungdomsarbejdsløshed kan bekæmpes gennem almindelige arbejdsløshedsbekæmpende foranstaltninger. Man kan

næppe forvente, at konjunkturforløbet skulle forme sig så heldigt, at der netop på det tidspunkt, hvor ungdomsarbejdsløsheden begyndte at vise sig, er mulighed for at sætte en ekspansiv bevægelse i gang, der gør det muligt for erhvervslivet at foretage mange nyansættelser.

Der er derfor næppe tvivl om, at man nødsages til at se i øjnene, at en ungdomsarbejdsløshed af betydeligt omfang kan blive til virkelighed i årene omkring 1960 og i tiåret fremefter, idet dog periodens længde afhænger af de gennemførte foranstaltningers effektivitet. Det vil være nødvendigt, at man på forhånd ved, hvorledes man vil kunne beskæftige de unge på en sådan måde, at en del af ungdomsarbejdsløshedens alvorligste følger undgås. Det må her først og fremmest være formålet at hindre, at arbejdsløshedsperioden gør de unge modløse og ligeglade, og at de mister forudsætningerne for at gøre sig fagligt gældende, når mulighederne for at komme i arbejde atter foreligger. Der bliver derfor brug for en pædagogisk indsats ud fra det samme grundsyn, som ligger bag de arbejdstekniske ungdomsskoler, jfr. § 56, men man må være forberedt på, at den indsats, der kræves, må være langt mere varieret og differentieret end nu, idet der bliver brug for skolemæssige foranstaltninger i stort format såvel for faglærte som for ufaglærte og for grupper med helt anden uddannelse.

Såfremt der *ikke* foretages noget på de to nævnte områder, vil man fremover måtte regne med, at en bestemt aldersgruppe, nemlig de i årene 1942—1949 fødte, dels i væsentlig mindre grad end normalt vil få en faglig uddannelse, dels som følge af en kortere eller længere arbejdsløshedsperiode i ungdommen vil lide varigt derunder både som arbejdere og som samfundsborgere.

§ 88. *Ungdomskrisen og kommissionens forslag.*

Den situation, som er skitseret i det foregående, gør det, som allerede nævnt, yderligere nødvendigt, at man nøje overvejer hvilke af kommissionens forslag, der kan være grund til at søge gennemført i første række.

Det er kommissionens opfattelse, at først og fremmest de forslag, som har til formål at forbedre de unges erhvervsmæssige og almene uddannelse, må søges ført ud i livet relativt hurtigt, således at der foreligger en del erfaringer og også en vis praktisk ramme inden det tidspunkt, hvor den store tilgang af unge begynder at gøre sig gældende. I modsat fald vil der være en betydelig fare for, at de ønskelige reformer af uddannelsen på disse områder ikke lader sig gennemføre før i den ganske uvisse og i hvert fald temmelig fjerne fremtid, hvori de problemer, som rejser sig af den ekstraordinært store tilgang, er forsvundet.

På den anden side vil visse sider af de forslag, som hænger sammen med ønsket om en bedre erhvervsmæssig uddannelse, netop på grund af den forventede befolkningsudvikling have en større mulighed for at kunne blive accepteret. Dette gælder først og fremmest forslagene om indførelse af dagskole for lærlingene og om tilrettelæggelsen af ungdomsskolen som dagskole. Med den større tilgang af unge vil det være lettere at muliggøre den heraf flydende begrænsning i den effektive arbejdstid for de unge, der søger disse skoleformer. Noget lignende vil gøre sig gældende for den af kommissionen i *betænkningen om beskyttelsesforanstaltninger m. v.* foreslåede generelle begrænsning af arbejdstiden for unge under 18 år og indførelsen af 3 ugers ferie.

Kommissionen skal endelig fremhæve, at beskyttelsesbehovet vil blive særligt stort i en periode, hvor man må påregne, at de unge ikke i tilstrækkeligt omfang får lej-

lighed til at modtage en kvalitetspræget faglig uddannelse, men tværtimod løber en betydelig risiko for at blive ramt af arbejdsløshed. Der vil være grund til at være på vagt overfor ethvert forsøg på at udnytte ungdommens fremtidige svagere stilling i konkurrencen på arbejdsmarkedet til at forringe ungdommens kår, særlig på områder hvor de faglige organisationer er svage. Initiativet med hensyn til at fæstne og forbedre ungdommens sociale stilling må derfor tages i god tid, inden den nye situation opstår.

§ 89, Slutning.

Kommissionen har i sine forslag bestræbt sig for at tage hensyn til den situation, som nu kan overskues, og alene stille sådanne forslag, hvis gennemførelse efter dens opfattelse er ubetinget nødvendig, såfremt man skal kunne give ungdomslivet et indhold, der svarer til de muligheder, som foreligger i det moderne danske samfund.

Kommissionen har herved taget hensyn til de praktiske muligheder og de foreliggende forhold, herunder de kommende års befolkningsudvikling, erhvervslivets struktur og den tradition, som gør sig gældende på forskellige områder. Det er derfor ikke kommissionens opfattelse, at en gennemførelse af dens forskellige forslag ville betyde, at alle ungdommens arbejds- og uddannelsesmæssige problemer var løst, eller at man blot havde nået de forholdsvis begrænsede mål, som opstilledes i betænkningens indledende kapitler. Ikke alene vil der, som forholdene ændres, opstå nye problemer, men selv i de år, som nogenlunde kan overses, vil en række bestående problemer forblive uløste.

Kommissionen anser det dog for ugørligt at behandle disse mange videregående problemer, som man foreløbig kun ved meget lidt om, ligesom forsøg på en løsning af dem må ligge så langt ude i fremtiden, at de samfundsmæssige forudsætninger formentlig vil være ganske andre end de i dag gældende.

Man har imidlertid ment, at de begrænsede forslag, der er fremsat i denne betænkning, vil kunne tjene til at forbedre ungdommens vilkår i samfundets interesse og på en sådan måde, at videre fremskridt muliggøres, når de tekniske og økonomiske forudsætninger herfor er til stede.

BILAG

Udtalelse af 16. september 1947 fra ungdomskommissionen vedrørende revision af loven om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom.

Undervisningsministeriet har ved skrivelse af 17. maj d. å. anmodet ungdomskommissionen om at fremsætte en udtalelse til brug ved ministeriets overvejelser over den forestående revision af lov af 4. juli 1942 om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom.

Ungdomskommissionen har ladet spørgsmålet om uddannelsen af den ufaglærte ungdom behandle i det under kommissionen nedsatte udvalg, der har til opgave at undersøge ungdommens uddannelses-, arbejds- og indkomstforhold. Udvalget har beskæftiget sig med en række forskellige sider af ungdommens uddannelsesforhold, og har foruden spørgsmålet om den ufaglærte ungdoms uddannelse bl. a. taget op til behandling spørgsmålet om lærlingeuddannelsen, den tillærte arbejdskrafts uddannelse og uddannelsen af landbrugets medhjælpere.

Udvalget har endnu ikke endeligt gennemdrøftet disse problemer, og en endelig behandling af den ufaglærte ungdoms uddannelsesproblemer vil først finde sted på et senere tidspunkt, idet kommissionens stillingtagen hertil først finder sted, når alle de forskellige problemer i forbindelse med uddannelsen til erhvervslivet og deres indbyrdes sammenhæng har været genstand for en nærmere drøftelse og behandling.

Kommissionen vil derfor til sin tid i en betænkning udtale sig om såvel lærlingenes som specialarbejdernes og den egentlige ufaglærte ungdoms uddannelsesproblemer.

Kommissionen har dog med den anledning, som undervisningsministeriets skrivelse har givet, fundet det rigtigt at fremsætte en udtalelse om nogle af de hovedproblemer, som efter kommmissionens opfattelse knytter sig til lov om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom.

7. *Almindelige bemærkninger om deltagelsen i undervisningen på skoler for den ufaglærte ungdom 1943/44—1946/47.*

Kommissionen har fra statskonsulenten for ungdomsundervisningen modtaget forskellige oplysninger om deltagelsen i den i henhold til loven hidtil iværksatte undervisning.

Om deltagelsen i undervisningen i ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom kan meddeles følgende tal for antal unge, der *påbegyndte undervisningen:*

	Antal skoler.												
	Hele landet	København: Elever			Provinsbyerne: Elever			Landkommunerne: Elever			Hele landet: Elever		
	ialt	Mdl.	Kvl.	ialt	Mdl.	Kvl.	ialt	Mdl.	Kvl.	ialt	Mdl.	Kvl.	ialt
1943/44 ...	157	545	639	1 184	2 066	3 260	5 326	1 022	2 005	3 007	3 613	5 904	9 077
1944/45 ...	150	329	277	606	1 724	2 619	4 943	699	1 679	2 378	2 752	4 575	7 327
1945/46 ...	133	206	225	131	1 310	2 350	3 660	900	1 377	2 277	2 416	3 952	6 368
1946/47 ...	113			c. 600			c. 3 200			c. 1 500	2 000	3 300	5 300

I det første egentlige undervisningsår i henhold til loven påbegyndte omtrent 10 000 elever undervisningen. Deltagerantallet har derefter været faldende gennem årene og har i de sidste år udgjort godt 5000. Gennemgående er godt 60 pct. af eleverne kvindelige.

Som en grund blandt nere til denne stærke tilbagegang er der blevet peget på, at antallet af unge 15—17-årige i 1946—47 er 6—7 pct. mindre end den tilsvarende årgang i 1943—44. Endvidere har der været et stigende antal unge, der deltager i undervisningen på handelsskoler og tekniske skoler. Disse forhold kan komme til at virke med en vis styrke, fordi de i mindre byer kan medføre, at mulighederne for at samle et tilstrækkeligt antal elever til oprettelse af en klasse bortfalder.

Efter de forløbne års erfaringer må der regnes med et *frafald* i skoleårets løb på godt 30 pct. For drengenes vedkommende skyldes ca. 20 pct. af frafaldet opnåelse af læreplads, ca. 10 pct. bortrejse, 40—45 pct. manglende interesse, medens godt 25 pct. skyldes andet arbejde, sygdom o. s.v. For pigernes vedkommende kan man regne med, at 45—50 pct. af frafaldet skyldes manglende interesse, 10—12 pct. bortrejse og 7—8 pct. sygdom, medens resten skyldes andet arbejde m. v.

Med hensyn til *elevernes fordeling efter erhverv* kan der gives følgende omtrentlige oplysninger:

Mandlige:		Kvindelige:	
Arbejdsdrenge	33 %	Husassistenter	64 %
Bude	40 %	Fabrikarbejdere	11 %
Landmænd	12 %	Forretningsmedhjælpere	14 %
Andre	15 %	Andre	11 %
Ialt	100 %	Ialt	100 %

Den væsentligste del af eleverne er således for de mandliges vedkommende bude og arbejdsdrenge, for de kvindelige elever husassistenter. Det er således de erhvervsgrupper, som den omhandlede skoleform i første række er oprettet for, der er relativt stærkest repræsenteret mellem eleverne.

Da det imidlertid på indeværende tidspunkt ikke er muligt talmæssigt at belyse, hvor stor en del af disse erhvervsgrupper, der ikke deltager i nogen form for frivillig undervisning, kan skolens udbredelse mellem de unge for disse erhvervsgrupper ikke belyses. Men deltagernes erhvervsfordeling må formentlig —• især for de kvindelige elevers vedkommende — påvirke undervisningens indhold.

For *provinsbyerne* foreligger der endvidere oplysninger om antallet af 15—17-årige, der deltager i en eller anden form for undervisning, og det samlede antal af disse i de enkelte kommuner.

Der er dog en betydelig usikkerhed ved materialet. Det kan således anføres, at der utvivlsomt er en del unge, som rubriceres to gange som deltagere i undervisning, ligesom en del af kommunerne anfører elever fra de omkringliggende sognekommuner på f. eks. de tekniske skoler. Disse forhold har i enkelte byer medført, at det opgivne antal unge, der deltager i undervisningen er større end det samlede antal unge i kommunen; en tilsvarende fejlkilde findes efter al sandsynlighed også i de fleste andre byer.

Når der ses bort fra oplysningerne fra de kommuner, der er behæftet med åbenlyse mangler, er der 26 pct. af de 15—17-årige i 50 provinsbyer, der ikke har modtaget undervisning ved den af de offentlige myndigheder arrangerede eller støttede undervisning. For

provinsbyer med over 20 000 indbyggere er det 23 pct., for provinsbyer med 10—20 000 indbyggere 29 pct. og for provinsbyer med under 10 000 indbyggere 32 pct. En del af forskellen mellem de forskellige størrelsesgrupper af provinsbyer skyldes utvivlsomt de større vanskeligheder i de store byer med at kontrollere gengangere. Endvidere betyder deltagelsen i forskellige former for undervisning af unge, der har fast bopæl i en anden kommune, antagelig mest i de større byer.

Det foreliggende materiale viser således, at der i provinsbyerne er mindst 26 pct. af de unge 15—17-årige, der ikke deltager i nogen form for undervisning inden for et undervisningsår.

Om de unges deltagelse i forskellige undervisningsformer kan for 60 provinsbyer meddeles følgende relative fordeling:

	Drenge:	Piger:
Skolen for ufaglært ungdom	6	13
undervisning efter aftenskolen ..	9	33
lærlingeskoler	60	25
eksamensskoler	25	29
Ialt...	100	100
Samlet antal deltagere 15—17 år	15 536	13 872

Undervisningen på efterskoler og ved den landbrugsfaglige undervisning betyder praktisk talt intet for provinsbyernes unge.

Efter loven er oprettelse af ungdomsskoler obligatorisk for visse kommuner. Det viser sig imidlertid, at en del byer — antagelig på grund af manglende tilslutning — ikke har været i stand til at oprette ungdomsskoler, og en del skoler har kun fået tilstrækkelig tilslutning til oprettelse af hold for kvindelige elever. I mindre kommuner vil der antagelig ikke altid være elevemner nok til en drengeklasse. Enkelte byer har for at få sat skolen i gang etableret fællesundervisning for de to køn. Disse forhold gør sig først og fremmest gældende for de små provinsbyers vedkommende.

Vanskelighederne med at skaffe tilstrækkelig tilslutning til skolen er kun i meget ringe omfang søgt løst ved etablering af *skoleforbund.* Der er kun få eksempler på, at en provinsby i samarbejde med een eller flere omliggende sognekommuner har oprettet ungdomsskoler, når den ikke selv har kunnet få et tilstrækkeligt antal elever.

Tilsvarende forhold gør sig gældende for landkommuners vedkommende, enten skolen er obligatorisk for kommunen, eller den oprettes frivilligt. En del af de landkommuner, som har pligt til at oprette ungdomsskole, har ikke inden for kommunens egne grænser haft det tilstrækkelige antal elever, og resultatet har været, at der ikke er blevet etableret en ungdomsskole. Med hensyn til de frivillige ungdomsskoler har det vist sig, at antallet af disse har været nedadgående i de sidste år.

Endelig kan det oplyses, at i provinsbyerne er omtrent 25 pct. af eleverne 2. års elever. Den del af de unge, der fortsætter skolen udover det 1. år, er således ikke ret betydelig. Dette medfører, at især de mindre byer kan have store vanskeligheder ved at gennemføre skolens andet undervisningsår. I en del kommuner har man for at fastholde disse elever oprettet hold, hvor en del af eleverne består af de mest modne 1. års elever.

Den ringe tilslutning til skolens 2. årshold medfører, at undervisningen ikke får den afrunding, som loven tilsigter, og at undervisningen ikke kan føres frem til det stade, som undervisningsplanen forudsætter.

//. *Ungdomskommissionens synspunkter med hensyn til revisionen af lov om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom.*

Kommissionen er af den opfattelse, at der må tillægges en lovgivning om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom den største betydning for de unge ufaglærtes uddannelse til deltagelse i produktionslivet og som samfundsborgere i det samfund, de lever i. Kommissionen anser det derfor for ønskeligt, at lovgivningen om en sådan undervisning fortsættes.

Som tidligere anført, drøfter kommissionen forskellige spørgsmål af principiel betydning for uddannelsen af den industrielle, håndværksmæssige og landbrugsmæssige medhjælp. Da man vil anse det for at være betydningsfuldt, om resultatet af disse drøftelser til sin tid kunne finde udtryk i lovgivningen, skal kommissionen for sit vedkommende henstille, at loven forlænges, således at den optages til revision senest om 3 år, idet man dog ved den nu stedfindende revision tager hensyn til de nedenfor foreslåede ændringer.

Man skal til støtte herfor endvidere pege på, at den periode, i hvilken den gældende lov har været i kraft, har haft en så ekstraordinær karakter, at man på indeværende tidspunkt vil være betænkelig ved at drage vidtgående slutninger om skolens struktur. Man vil derfor anse det for rigtigt, at der tilvejebringes erfaringer for endnu nogen tids undervisning, før loven revideres på afgørende punkter.

Kommissionen ønsker dog allerede på indeværende tidspunkt at fremføre nogle synspunkter på de mere principielle spørgsmål, der knytter sig til loven.

Med hensyn til spørgsmålet om på hvilket *tidspunkt af dagen* undervisningen bør gives, har kommissionen i forbindelse med drøftelsen af tidspunktet for den teoretiske lærlingeundervisning været nærmere inde på spørgsmålet om indførelse af dagundervisning.

Kommissionen mener, at en undervisning på et tidspunkt, hvor eleverne ikke er trætte efter en hel dags arbejde, vil give betydelige pædagogiske fordele. Eleverne vil være mere modtagelige og interesserede og vil derfor få et større udbytte af undervisningen. Endvidere vil man anse det for socialt værdifuldt, om de unge een dag om ugen blev taget bort fra de daglige problemer og fik lejlighed til at omgås jævnaldrende kammerater. Kommissionen vil derfor mene, at ungdomsskolens mål bedre vil kunne opnås ved en dagskole. Udfra disse synspunkter er kommissionen enig om det ønskelige i, at ungdommens skoleundervisning gives på dagskole.

Imidlertid rejser indførelse af dagskole for de unge ufaglærte arbejdere en række problemer, bl. a. med hensyn til den praktiske tilrettelæggelse af arbejdet, når de unge skal undværes på arbejdspladsen en dag om ugen, og med hensyn til spørgsmålet om, hvem der skal bære tabet af arbejdsfortjenesten på undervisningsdagen. Endvidere vil dagskolen antagelig give visse vanskeligheder med at skaffe det tilstrækkelige antal lærere, idet man ikke umiddelbart kan gå ud fra, at de lærere, der er i stand til at afse tid til at undervise i aftenskolen, skal kunne frigøres fra evt. andet erhvervsarbejde om dagen, medmindre der bliver tale om et fastere tilknytningsforhold til skolen.

Før der stilles forslag om en dagskole for unge ufaglærte, må der efter kommissionens opfattelse være taget stilling til disse problemer, hvis løsning imidlertid kræver nærmere overvejelser og forskellige undersøgelser til belysning af, i hvilken udstrækning hindringerne kan overvindes.

Kommissionen ser sig på indeværende tidspunkt derfor ikke i stand til at stille forslag om en dagskole, men man ønsker at fremføre, at det er en skoleform, der har så vigtige fortrin frem for aftenskolen, at der bør stiles mod den, og man vil finde det ønskeligt, at loven *kunne give en yderligere forøgelse af tilskudet til dagskoler til støtte af bestræbelserne for forsøgsvis at etablere en sådan undervisning.* Spørgsmålet om skolens økonomi har måske ikke været afgørende for, at dagskolen praktisk taget intet betyder i ungdomsskolen, men man vil dog mene, at det er af betydning for at skabe den nødvendige interesse for denne skoleform i arbejder- og arbejdsgiverkredse, at det fra det offentliges side klart vises, at man meget gerne ser et antal dagskoler oprettet.

Efter erfaringer, der foreligger fra de forskellige ungdomskostskoler, der har været i gang, må kommissionen fremhæve betydningen af, at antallet af *ungdomskostskoler* forøges. Man vil derfor finde det ønskeligt, at kommunerne blev opmuntret til at søge opgaven løst ved skoleforbund, ligesom man skal henstille, at undervisningsministeriet ved den kommunale lovrevision søger at give ungdomskostskolerne de bedst mulige økonomiske betingelser.

Ved kostskoleopholdet må det frie samvær mellem lærerne og eleverne uden for undervisningstiden tillægges den største betydning for elevernes udvikling. De frie samtaler og diskussioner mellem elever og lærere er overordentlig vigtige for de unges intellektuelle udvikling. Det er derfor væsentligt, at antallet af undervisningstimer for lærerne på kostskolerne, hvortil der kræves forberedelse fra lærerens side, begrænses, for at give lærerne mulighed for at være sammen med eleverne uden for undervisningstiden.

Kommissionen har drøftet spørgsmålet om at gøre deltagelsen i *ungdomsskolen obligatorisk* for de unge. Man er imidlertid af den opfattelse, at undervisningen endnu ikke har fundet sin endelige form, ligesom der ved afgørelsen må tages hensyn til, om man agter at vælge dagskole- eller aftenskoleformen. Kommissionen finder det derfor ikke muligt på nuværende tidspunkt at tage stilling til spørgsmålet om frivillig eller obligatorisk undervisning.

Det har imidlertid i den forløbne periode vist sig, at der ikke har været så stor tilslutning til ungdomsskolen på det frivillige grundlag som forventet, hvilket dog kan skyldes de særlige forhold under besættelsen og i den første efterkrigstid, og når man nu desuagtet foreslår frivilligheden fortsat endnu i nogen tid, mener kommissionen for at få de størst mulige erfaringer vedrørende hele dette spørgsmål, *at de betydelige bestræbelser, der i vidt omfang allerede er gjort for at få forældre og arbejdsgivere til at drage de unge ind i skolen, må fortsættes og intensiveres med støtte af de lokale myndigheder og organisationer.* Man forudsætter, at de nødvendige udgifter til såvel denne som andre kampagner for at skabe interesse om ungdomsskolen afholdes af kommunerne.

Med hensyn til den i loven fastsatte *aldersgrænse* på 15 og 18 år skal kommissionen udtale, at det vil være af betydning at få ændret disse grænser, således at de 14-årige også kan få lejlighed til at deltage i ungdomsskolens undervisning. Ved denne ændring bliver aldersgrænserne de samme som for deltagerne i efterskoler.

Ifølge den af undervisningsministeriets ungdomsudvalg i 1941 afgivne betænkning skulle der ved *undervisningen* i ungdomsskolerne »skabes en nær forbindelse mellem de unges arbejde og undervisningen, et sidestykke til den tekniske skole for de faglærte, uden at undervisningen blev faglig i snæver forstand«, idet selve målet med skolen skulle være »at tilføre de unge et perspektiv for deres eget liv og deres erhvervsmæssige fremtid, og tillige give dem nogen sans for den sammenhæng, de som ansvarlige mennesker og samfundsborgere står i«.

Udvalget foreslog derfor arbejdskundskab, gymnastik og sang som obligatoriske fag, og at der i tilknytning til fagene, hvor dette naturligt kunne ske, skulle knyttes øvelser i dansk og regning.

Udvalget definerede arbejdskundskab som bestående dels af *produktionslære*, læren om de i produktionen anvendte råstoffer, deres tilvejebringelse, bearbejdelse, anvendelse og samfundsmæssige betydning, dels af *værktøj slær e*, der søger at give eleverne et alment kendskab til arbejdsmidlerne og deres vedligeholdelse og behandling, for de kvindelige elevers vedkommende med mulighed for at lægge særlig vægt på hjemmets økonomi, materialer og redskaber.*).

Ved lovens forelæggelse i rigsdagen opgav man imidlertid selve ordet arbejdskundskab til fordel for den mere almene formulering: »en praktisk betonet undervisning, der. . . afpasses efter de hovedbeskæftigelser, der står eleverne åbne i det praktiske erhvervsliv«. Under rigsdagsbehandlingen nedsattes lovforslagets oprindelige krav om, at 66 pct. af alle timer skulle være en sådan praktisk betonet undervisning til 50 pct.

Den undervisning i erhvervsbetonede fag, som er blevet givet i ungdomsskolen, har i det store og hele udviklet sig i forlængelse af ungdomsudvalgets oprindelige definition af begrebet »arbejdskundskab« (produktionslære, værktøjslære). Adskillige lærere har dog i overensstemmelse med lovens formulering ønsket en mindre snæver definition, idet de i de obligatoriske timer ønskede at give erhvervslære i videre forstand (f. eks. gennemgang af en hel bys eller egns erhvervsforhold med samfundslære organisk knyttet til denne erhvervsbetonede undervisning).

Kommissionen er enig i ønskeligheden af en sådan videre fortolkning af begrebet »arbejdskundskab«, men ønsker samtidig at understrege betydningsfuldheden af, at tanken om »arbejdskundskab« som ungdomsskolens centrale fag ikke forflygtiges, idet skolen da efter kommissionens opfattelse vil miste sit særpræg. Det er også kommissionens opfattelse, at mulighederne for at forøge de 15—17-åriges viden om og interesse for mere almene proplemer må ligge i en undervisning, der tager sit udgangspunkt i det erhvervsliv, som de unge er indtrådt i. Arbejdskundskaben opfattet i videre betydning afgiver gode muligheder for at skabe værdifuld emneundervisning. Både historie og samfundslære, geografi og litteratur kan naturligt drages ind i denne undervisning, samtidig med at de unges færdighed i dansk og regning kan holdes vedlige. Det er kommissionens opfattelse, at læreren i vid udstrækning skal kunne inddrage stof fra en række forskellige fag i denne undervisning, men at det erhvervsliv, de unge er indtrådt i, skal fastholdes som skolens udgangspunkt og centrale arbejdsområde.

Kommissionen er blevet gjort opmærksom på, at undervisningsministeriet sidste efterår imødekom et ønske om en smidigere fortolkning af kravet om arbejdskundskabstimer, således at dette krav regnes for opfyldt, når skolen mindst underviser 45 timer i arbejdskundskab, d.v.s. i halvdelen af det antal timer, der kræves for at en ungdomsskole kan blive godkendt.

Medens kommissionen tilråder en vid definition af begrebet arbejdskundskab, sådan at der inden for denne kan og bør undervises i stof fra en række forskellige fag, må den samtidig nære betænkelighed ved at slække på kravene om antallet af erhvervsbetonede timer. For på een gang at støtte ungdomsskolens grundtanke og muliggøre den af lærerne ønskede smidigere fortolkning foreslår den derfor, at udtrykket »praktisk be-

*) For de kvindelige elevers vedkommende forudsattes det, at den af husholdningskommissionen af 1938 foreslåede 3-årige huslige uddannelse ville blive gennemført.

tonet« erstattes med erhvervsbetonet og henstiller, at ungdomsskolelovens § 3 affattes således:

3.

Stk. 1. Skolen skal give en erhvervsbetonet undervisning, som afpasses efter de hovedbeskæftigelser, der står eleverne åbne i det praktiske erhvervsliv.

Stk. 2. Mindst halvdelen af det antal timer, der kræves, for at skolen kan opnå anerkendelse i henhold til nærværende lov, skal anvendes til undervisning i erhvervslære (produktionslære, værktøjslære og emner af almen karakter, vedrørende erhvervslivet). Kvindelige elever kan efter eget valg enten deltage i den almindelige undervisning i erhvervslære eller i en undervisning af tilsvarende omfang i hjemmets gerning, dets økonomi, materialer og redskaber.

Stk. 3. Undervisningen skal desuden omfatte gymnastik (idræt) og kan omfatte sang, håndarbejde, sløjd (træsløjd og metalsløjd), husflid, naturfag, hygiejne, hjemstavnens historie og topografi, samfundslære, historie, litteraturkundskab og eventuelt andre fag. Det bør tilstræbes, at også denne del af undervisningen, hvor det naturligt kan ske, får en erhvervsbetonet karakter, jfr. stk. 1.

Under særlige omstændigheder kan undervisningsministeren fritage for kravet om undervisning i gymnastik.

Stk. 4. Til undervisningen skal, hvor det naturligt kan ske, være knyttet øvelser i dansk, dagliglivets regning og tegning.

Kommissionen må tillægge den erhvervsbetonede undervisning meget stor betydning. Idet den søger at knytte de unge til deres arbejde, vække deres interesse for det og vise dem deres plads inden for hele det danske samfund, vil undervisningen i høj grad kunne bidrage til elevernes dygtiggørelse såvel som til deres personlige udvikling og samfundsmæssige forståelse.

En undervisning af denne art stiller meget store krav til lærerne, dels til deres evne til at indleve sig i emnet, dels til at indordne de forskellige fagområder under hovedsynspunktet.

Kommissionen må derfor understrege vigtigheden af, at de rette lærerkræfter knyttes til skolen, og skal derfor henstille, at den i lovens § 15 omhandlede kursusvirksomhed til uddannelse af lærere til ungdomsundervisning fortsættes og udbygges yderligere, ligesom kommissionen må anbefale, at disse kursus anlægges således, at de også henvender sig til det praktiske livs folk, således at *lærerkredsen gøres så bred som mulig,* hvorved skolen bringes i større kontakt med det praktiske livs krav.

Hvad angår *undervisningen i erhvervslære for kvinder,* kan denne tage sit udgangspunkt i en undervisning i hjemmets økonomi, materialer og redskaber. Kommissionen har fået oplyst, at denne undervisning i stigende grad har fået et bredere tilsnit, idet der gives undervisning f. eks. i boliglære, kvindens stilling i samfundet, familiekundskab m. v. Kommissionen må anse det for vigtigt, at denne udvikling for at gøre undervisningen mere almen og samfundsbetonet fortsættes, hvorved skolen får sin egen selvstændige karakter over for de rene husholdningskursus.

Kommissionen ønsker at henlede opmærksomheden på, at den skitserede undervisningsform har overordentlig gode muligheder for at kunne anvendes ved undervisning af de *unge landbrugsmedhjælpere,* idet der inden for landbrugserhvervet findes en rigdom på emner, der egner sig hertil, således at undervisningen kan knyttes til det praktiske arbejde, eleverne daglig beskæftiger sig med. Den landbrugsfaglige undervisning for de noget

ældre unge er netop tilrettelagt ud fra dette synspunkt. Kommissionen anser det endvidere for at være af betydning, at de unge ved landbruget i større omfang inddrages i undervisningen. Man er vel vidende om, at det frivillige arbejde med undervisningen af landbrugets ungdom er ret udbredt. Det kan således anføres, at antallet af elever på højskoler, landbrugsskoler og husholdningskursus i de sidste år har udgjort 11—12 000. Endvidere har den landbrugsfaglige ungdomsundervisning i årene under krigen haft et deltagerantal på op mod 13 000, idet der dog i de sidste år har været en nedgang i antal elever. Deltagelsen i det landøkonomiske ungdomsarbejde har haft et deltagerantal på godt 10 000, og endelig er der enkeltkursus i hestemønstring, maskinanvendelse m. v., der har samlet et antal elever på indtil 6 000. De sidstnævnte kursus og det landøkonomiske ungdomsarbejde finder fortrinsvis sted i sommermånederne og er en praktisk undervisning.

Hele denne undervisning retter sig imidlertid — måske med undtagelse af det landøkonomiske ungdomsarbejde — mod de lidt ældre landbrugsmedhjælpere. Denne øvrige undervisning arbejder fortrinsvis med medhjælpere over 18 år. De 15—17-årige vil ikke have den tilstrækkelige modenhed til at deltage i denne undervisning af noget videregående karakter, og alt for store forskelle i elevernes alder på de enkelte hold vil virke hæmmende på undervisningen. Kun en meget lille del af eleverne på højskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler m. v. er under 18 år, og kommissionen er vidende om, at det er en almindelig opfattelse mellem de konsulenter o. 1., der forestår den landbrugsfaglige undervisning, at eleverne bør være over 18 år. Det er således åbenbart, at de 15—17-årige ved landbruget ikke i noget videre omfang får en teoretisk betonet undervisning i vinterhalvåret. Hertil kommer, at selv om det frivillige oplysningsarbejde er ret udbredt inden for landbruget, er der dog alligevel mange, som ikke får nogen fagligt betonet undervisning. Ifølge en beregning af forstander Johs. Dons Christensen, Ladelund Landbrugsskole, var der i 1944 »ca. 10 000 unge i hver årgang fra 15 til 25 års alderen af landbrugets faste ugifte tyende. Heraf kommer altså ca. 25 pct. på landbrugsskolerne, 25 pct. deltager eller har deltaget i 4-H arbejdet*), og 40 pct. deltog i 1941—44 i landbrugsfaglig undervisning. Sandsynligvis er det for størsteparten de samme, der går igen, efterhånden som de rykker op i årgangene, så det er næppe for meget sagt, at 40—50 pct. af landbrugets unge endnu ikke nyder nogen teoretisk-faglig oplæring« (Ugeskrift for landmænd, 1945 Nr. 49, S. 517).

Man skal endelig fremhæve, at vandringen fra landbruget til andre erhverv kan anslås til ca. halvdelen af en årgang unge i landbruget. Ca. ⅓ af den samlede afgang foregår inden det 21. år. En del af denne afgang skyldes efter kommissionens opfattelse manglende viden om forholdene og mulighederne i byerhvervene. På den anden side er det vigtigt, at de unge, der alligevel vandrer til byerne, kommer med en passende ballast af viden om visse erhvervsforhold.

Det er derfor kommissionens opfattelse, at man ved en videre udbredelse af ungdomsskolerne på landet kunne opnå at drage flere unge ind i uddannelsen, idet ungdomsskolens undervisning rummer betydelige muligheder for at vække de unges interesse for en senere landbrugsfaglig uddannelse, ligesom man vil mene, at den erhvervsbetonede undervisning vil have mulighed for at hæmme den mindre velovervejede bortvandring fra landbruget ved objektivt at give oplysninger om fremtidsmulighederne inden for landbruget og om erhvervsmulighederne i byerhvervene. Man ville samtidig opnå, at de, der alligevel indvandrer, havde nogen faktisk viden om de forhold, de vandrer ind til. Undervisningen ville således være til gavn for såvel landbruget som erhverv som alle 15—17-årige ved landbruget.

*) Landøkonomisk ungdomsarbejde.

Kommissionen er klar over, at det i en del mindre provinsbyer og landkommuner kan være vanskeligt at samle det tilstrækkelige antal deltagere til en ungdomsskole. For at fremme oprettelsen af ungdomsskoler i disse kommuner giver loven da også mulighed for at oprette *skoleforbund* mellem kommunerne. Imidlertid er det kommissionens opfattelse, at denne mulighed i for ringe grad er blevet anvendt, idet et antal kommuner, for hvilke oprettelse af ungdomsskole er obligatorisk, ikke har kunnet få tilstrækkelig tilslutning fra eleverne og derefter har undladt oprettelsen af skoler. I en del kommuner har man kun fået tilstrækkelig tilslutning til hold med kvindelige elever, og enkelte kommuner har gennemført fællesundervisning for de to køn.

Kommissionen må tillægge oprettelsen af ungdomsskoler så stor betydning, at man vil anse det for rigtigt, at der i loven optages en bestemmelse, der gør det til en pligt at oprette skoleforbund mellem 3 hverandre nærliggende kommuner, når der i disse tilsammen melder sig et antal elever på mindst 15, dog mindst 5 fra hver kommune. Ved en sådan ordning vil det være rigtigt, at der såvidt muligt i loven skabes klare bestemmelser om, hvorledes udgifterne skal fordeles mellem de deltagende kommuner. Endvidere skal kommissionen pege på den mulighed, der, som nævnt, er anvendt visse steder, i større omfang at lade så meget som muligt af undervisningen foregå som fællesundervisning for de to køn i kommuner, hvor der ikke er tilstrækkelig med elever af det ene køn til opretholdelse af en skole.

Endelig er det kommissionens opfattelse, at det ville fremme oprettelsen af ungdomsskoler, dersom det blev *en 'pligt for de enkelte kommuner*, når der meldte sig 12 elever.

Med hensyn til *ungdomsskolenævnene* og *amtsungdomsskolenævnene* skal kommissionen henstille, at der i disse nævn kommer repræsentanter for og valgt af ungdomsorganisationerne for derigennem at inddrage kræfter, som i særlig grad er interesseret i ungdomsarbejdet. Hvor der er nedsat kommunale ungdomsudvalg, hvilket gælder de fleste købstæder og nogle landkommuner, vil man finde det rimeligt, at disse udvalg udpeger repræsentanterne for ungdommen i det stedlige ungdomsskolenævn.

Kommissionen har fået oplyst, at der *i tilknytning til en del skoler er etableret en vis form for fritidsvirksomhed få de aftener, der ikke undervises.* Denne virksomhed er fremvokset af et naturligt behov hos skole og elever. For skolen har det været betydningsfuldt at få kontakt med eleverne på anden måde end ved undervisningen, idet man her under friere former har haft lejlighed til ved diskussioner og samtaler at bidrage til elevernes personlige udvikling. Samtidig har skolen ydet sit til at give elevernes fritid et mere positivt indhold. For eleverne er samværet med kammerater af begge køn og lærere utvivlsomt en vigtig medborgerlig opdragelse, især når eleverne til en vis grad selv får lov til at medvirke ved ledelsen af denne fritidsvirksomhed. På disse aftener har man i reglen med små midler arrangeret foredrag, diskussioner, koncerter og musikdemonstrationer, filmsforevisning med forklarende foredrag.

Denne fritidsvirksomhed har i væsentlig grad bidraget til at fastholde elevernes interesse for skolen, ligesom den overfor andre unge har været en god agitation for deltagelse, og da den virksomhed, der normalt udøves, må ses som et værdifuldt supplement til den egentlige undervisning, vil kommissionen anbefale, at der skabes lovhjemmel for at yde støtte hertil.

Ungdomskommissionen er klar over, at hele spørgsmålet om samfundets ansvar for den ufaglærte ungdoms udvikling ikke kan løses gennem ungdomsskolen for ufaglærte. Både de meget snævre boligforhold, der er fremherskende for store dele af befolkningen, og den ufaglærte ungdoms forholdsvis tidlige økonomiske uafhængighed af forældrene frem-

mer en udvikling bort fra hjemmene og forældrenes indflydelse, og der er derfor blandt denne ungdom overordentlig mange, der er uden den påvirkning, som ellers kunne bidrage **til** en rigere uddannelsesmæssig og personlig udvikling.

Ganske særlig under en fortsat frivillig skoleform må man regne med, at der stadig vil være en betydelig del af de unge ufaglærte, som ikke søger ungdomsskolen eller andre uddannelsesformer.

I forbindelse med ungdomskommissionens behandling af spørgsmålet om ungdommens fritidsudnyttelse som helhed, vil man derfor have opmærksomheden henvendt på mulighederne for ad forskellige andre veje at imødekomme de helt unge ufaglærtes særlige behov.

Udover det foran anførte har kommissionen ikke ment at burde fremsætte bemærkninger vedrørende revisionen af lov om ungdomsskoler for den ufaglærte ungdom. Som nævnt i indledningen vil man senere på udførlig måde behandle hele spørgsmålet om uddannelsen til erhvervslivet.

Kommissionens medlemmer, statskonsulent *Johs. Novrup* og kontorchef fru *Torkild-Hansen* tiltræder denne udtalelse som fremsat af ungdomskommissionen, men forbeholder sig deres stilling under hensyn til de senere i undervisningsministeriet stedfindende overvejelser.

Oversigt over de overenskomstmæssigt fastsatte mindstelønninger for lærlinge i håndværk og industri 1950.

Udarbejdet af arbejds- og socialministeriets statsvidenskabelige konsulent.

1. På grundlag af de af arbejds- og socialministeriet indsamlede oplysninger vedrørende de overenskomstmæssigt fastsatte mindstelønninger for lærlinge i håndværk og industri i året 1950 har man beregnet lærlingenes årlige løn for samtlige læreår inden for de enkelte fag, opdelt efter faggruppe, således som det fremgår af tabel 1.

Overenskomstmæssige mindstelønninger i 1950 for lærlinge i håndværk og industri fordelt efter faglige grupper (omregnet til årsløn).

	København					Provinsen				
	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår	5. læreår	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår	5. læreår
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 1. Glarmester- og glasfagene.										
glarmesterfaget	1170	1280	1380	1540	—	1170	1280	1380	1540	—
glasrørblæserfaget	1070	1170	1330	1540	1900	1070	1170	1330	1540	1900
glasmagerfaget	620	730	830	1040	—	620	730	830	1040	—
hulglassliberfaget m. v.	620	730	830	1040	—	620	730	830	1040	—
planglassliberfaget	470	600	750	940	—	470	600	750	940	—
Gruppe 2.										
malerfaget	680	680	990	1250	—	680	680	990	1250	—
Gruppe 3.										
murerfaget	1400	1560	1870	2180	—	950	1310	1740	1870	—
Gruppe 4.										
tømrerfaget	870	1250	1870	2500	—	360	470	620	830	—
Gruppe 5. Snedkerfaget.										
bygningssnedkerfaget	360	470	620	780	830	260	310	420	620	780
træindustrien	1790	1920	2080	2490	—	1790	1920	2080	2490	—
billedskærerfaget	620	780	1020	1290	—	620	780	1020	1290	—
drejerfaget	360	520	780	1040	—	360	520	780	1040	—
forgylderfaget	620	780	1040	1300	—	620	780	1040	1300	—

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
møbelsnedkerfaget . .	750	900	1140	1410	1520	750	900	1140	1410	1520
pianofortefremstillere	730	960	1220	1460	1690	730	960	1220	1460	1690
orgelbyggerfaget . . .	730	960	1220	1460	1690	730	960	1220	1460	1690
violinbyggerfaget*) .	420	570	940	1140	1350	420	570	940	1140	1350
korkskærerfaget . . .	1930	2250	2560	—	—	1930	2250	2560	—	—
Gruppe 6. Karetmager-, bødker-, kurvemager- og børstenbinderfaget.										
karetmagerfaget . . .	1150	1280	1380	1620	1850	1070	1170	1300	1510	1750
bødkerfaget	420	520	620	c.2900	—	360	470	570	c.2600	—
kurvemagerfaget . . .	970	1070	1170	c.3100	—	970	1070	1170	c.3100	—
børstenbinderfaget .	420	520	620	730	—	420	520	620	730	—
Gruppe 7. Skotøjsfaget.										
skomagerfaget (håndv.)	470	620	830	1040	—	470	620	830	1040	—
fabrikf.: nådleri	700	810	910	—	—	700	810	910	—	—
— tilskæreri . .	700	810	910	1070	—	700	810	910	1070	—
— pinderi	700	810	910	1070	—	700	810	910	1070	—
— pudseri . . .	700	810	910	1070	—	700	810	910	1070	—
Gruppe 8. Skrædderfaget.										
skrædderfaget	810	1170	1510	2030	3870	810	1120	1400	1950	3630
— (kjolesyning) . .	830	1140	1560	2130	—	730	1040	1480	2000	—
Gruppe 9. Modist- og hattemagerfagene.										
hattemagerfaget (damehatte)	1480	1580	1690	1790	—	1480	1580	1690	1790	—
modistfaget (industri)	1370	1480	1580	1690	—	1370	1480	1580	1690	—
modistfaget (detail) .	380	530	750	1130	—	380	530	750	1130	—
hue- og kasketmagere**)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gruppe 10.										
bogtrykfaget	1570	1680	1890	2560	—	1490	1590	1850	2530	—

*) Der findes ingen bindende mindstelønninger. De anførte lønninger er faktiske lønninger i 2 førende firmaer.

**) Der findes ingen bindende mindstelønninger.

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 11. Bogbinderfagene.										
bogbinderfaget	730	880	1090	1400	1720	730	880	1090	1400	1600
linierere	880	1090	1400	1720	—	880	1090	1400	1720	—
Gruppe 12. Litograf- og kemigraffagene.										
litograffaget	310	420	620	830	1560	310	420	620	830	1560
kemigraffaget	310	420	620	830	1560	310	420	620	830	1560
Gruppe 13. De keramiske fag.										
den keramiske industri	1520	1620	1860	1980	2090	1520	1620	1860	1980	2090
pottemagerfaget ...	1320	1430	1530	1640	1740	1320	1430	1530	1640	1740
Gruppe 14. Stenhugger-, brolægger- og stukkaturfagene.										
stenhuggerfaget	730	1010	1200	1330	1610	730	1010	1200	1330	1610
brolæggerfaget	1550	1830	2470	3110	3440	1510	1780	2410	3030	3360
stukkaturfaget	2270	2370	2530	2680	—	2270	2370	2530	2680	—
Gruppe 15. Garver- og pelsberederfagene.										
garverfaget	1680	1780	1990	2200	—	1680	1780	1990	2200	—
pelsberederfaget	1680	1780	1990	2200	—	1680	1780	1990	2200	—
Gruppe 16. Bager-, konditor-, møller- og sukkervarefagene.										
bager- og konditorfaget	1170	1300	1560	1820	—	830	940	1040	1140	—
lærlinge besk. i fællesbagerier	1250	1630	2030	2460	—	1250	1630	2030	2460	—
møllerfaget	1140	1260	1560	1920	—	1140	1260	1560	1920	—
chokolade- og sukkervarefremstillere	1750	1860	2060	2320	—	1750	1860	2060	2320	—
Gruppe 17. Tobaksfagene.										
cigarmagere	1430	1540	1640	1800	—	1430	1540	1640	1800	—
cigarillosmagere	1430	1540	—	—	—	1430	1540	—	—	—
cigarsorterere	1430	1540	1640	1800	—	1430	1540	1640	1800	—
cigarillossorterere ..	1430	1540	—	—	—	1430	1540	—	—	—
spindere	1430	1540	1640	1800	—	1430	1540	1640	1800	—

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 18. Slagterfaget.										
slagtere	1890	1990	2300	2560	—	1890	1990	2300	2560	—
pølsemagere	1890	1990	2300	2560	—	1890	2990	2300	2560	—
tarmrensere	1890	1990	2300	2560	—	1890	1990	2300	2560	—
slagterbutikslærlinge	1890	1990	2300	2560	—	1890	1990	2300	2560	—
Gruppe 19. Farver-, possementmager- og sejlmagerfagene.										
garderobefarverfaget	1450	1560	1740	2020	—	1400	1510	1690	1970	—
possementmagerf.	1450	1560	1740	2020	—	1450	1560	1740	2020	—
sejlmagerfaget	1450	1560	1690	1820	2180	1300	1400	1560	1690	1970
rebslagerfaget	830	930	1090	1370	—	830	930	1090	1370	—
Gruppe 20. Sadelmager-, tapetserer-, rejsetøjs- og handskemagerfagene.										
sadelmagerfaget	670	950	1280	1540	—	540	720	1000	1360	—
tapetsererfaget	670	950	1280	1540	—	540	720	1000	1360	—
bygningstapetsererfaget	670	950	1230	1640	—	670	950	1230	1640	—
portefølje- og rejsetøjsfaget	690	950	1210	1730	—	690	950	1210	1730	—
handskemagerfaget	780	990	1200	2800	—	780	990	1200	2800	—
Gruppe 21.										
frisørfaget	420	680	880	1090	—	420	680	880	1090	—
Gruppe 22.										
tandteknikerfaget	470	620	780	1170	—	470	620	780	1170	—
Gruppe 23.										
skorstensfejerfaget	1640	1690	1740	1790	—	1640	1690	1740	1790	—
Gruppe 24.										
urmagerfaget	620	730	830	940	1300	620	730	830	940	1300
Gruppe 25. Metalindustrien.										
smede- og maskinarbejderfaget	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
formerfaget	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
jern- og metalsliberfaget	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
metaltrykkerfaget ..	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
kobbersmedefaget ..	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
gørtlerfaget	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
guld-, sølv- og elektropletfaget.....	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
elektrikerfaget	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
skibstømrerfaget ...	1100	1220	1350	1500	1800	1100	1220	1350	1550	1800
modelsnedkerfaget..	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
skibssnedkerfaget ..	1100	1220	1350	1550	1800	1100	1220	1350	1550	1800
blikkenslagerfaget ..	1270	1380	1480	1640	3420	1170	1270	1430	1530	3260
Gruppe 26. Hotel- og restaurationsfagene.										
kokkefaget	1200	1320	1620	1920	—	1200	1320	1620	1920	—
tjenerfaget	960	1080	1260	—	—	960	1080	1260	—	—
Gruppe 30.										
gartnerfaget	1300	1400	1510	1720	1920	1300	1400	1510	1720	1920
Gruppe 31.										
fotograffaget*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gruppe 32.										
buntmagerfaget	620	830	1040	1250	—	620	830	1040	1250	—

*) Der findes ingen bindende mindstelønninger.

Den gennemsnitlige lærlingeløn, vejet på grundlag af de i 1950 tilgåede lærlinges faglige fordeling, udgør for de fem læreår, begyndende med det første læreår, i København henholdsvis 1016 kr., 1166 kr., 1362 kr., 1637 kr. og 2014 kr., og i provinsen henholdsvis 960 kr., 1093 kr., 1288 kr., 1531 kr. og 1921 kr.

2. Mindstelønningerne for de lærlinge, der får kost og logi hos læremesteren, er i de enkelte fag beregnet til følgende årslønninger:

Overenskomstmæssige mindstelønninger i 1950 for lærlinge i håndværk og industri, der får kost og logi hos læremesteren, fordelt efter faglige grupper. (Omregnet til årsløn).

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 1. Glarmester- og glasfagene.										
glarmesterfaget	52	52	104	104	—	52	52	104	104	—
glasrørblæserfaget ..	52	52	104	104	—	52	52	104	104	—
glasmagerfaget	52	52	104	104	—	52	52	104	104	—

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
hulglassliberfaget...	52	52	104	104	—	52	52	104	104	—
planglassliberfaget..	52	52	104	104	—	52	52	104	104	—
Gruppe 2.										
malerfaget.....	312	312	468	624	—	312	312	468	624	—
Gruppe 3.										
murerfaget	—	—	—	—	—	162	237	324	324	—
Gruppe 4.										
tømrerfaget	52	104	156	208	—	52	104	156	208	—
						162*)	324*)	387*)	512*)	—
Gruppe 5. Snedkerfaget.										
bygningssnedkerfaget.....	0	0	0	0	—	0	0	0	0	—
træindustrien	698	828	988	1398	—	698	828	988	1398	—
billedskærerfaget ...	0	0	0	198	—	0	0	0	198	—
drejerfaget	0	0	0	0	—	0	0	0	0	—
forgylderfaget	0	0	0	208	—	0	0	0	208	—
møbelsnedkerfaget..	0	0	0	0	—	0	0	0	0	—
Gruppe 6. Karetmager-, bødker-, kurvemager- og børstenbinderfagene.										
karetmagerfaget ...	287	417	495	599	—	287	417	495	599	—
Gruppe 7.										
skomagerfaget (håndværk).....	52	52	104	104	—	52	52	104	104	—
Gruppe 8.										
skrædderfaget	0	0	0	0	—	0	0	0	0	—
Gruppe 11.										
bogbinderfaget.....	0	0	0	260	—	0	0	0	260	—
Gruppe 14.										
stenhuggerfaget	0	0	104	312	520	0	0	104	312	520
Gruppe 16. Bager-, konditor-, møller- og sukkervarefagene.										
bager- og konditorfaget.....	442	572	832	1092	—	102	212	312	412	—
møllerfaget.....	420	540	840	1200	—	420	540	840	1200	—

*) hos mestre tilsluttet hovedorganisationen for landhåndværkere.

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 18. Slagterfaget.										
slagtere	—	—	—	—	—	364	520	699	1009	—
pølsemagere	—	—	—	—	—	364	520	699	1009	—
tarmrensere	—	—	—	—	—	364	520	699	1009	—
slagterbutikslærlinge	364	520	699	1009	—	364	520	699	1009	—
Gruppe 20. Sadelmager-, tapetserer-, rejsetøjs- og handskemagerfagene.										
sadelmagerfaget	104	104	208	312	—	104	104	208	312	—
tapetsererfaget	104	104	208	312	—	104	104	208	312	—
Gruppe 21.										
frisørfaget	—	—	—	—	—	364	468	572	676	—
Gruppe 22.										
tandteknikerfaget	120	180	240	300	—	120	180	240	300	—
Gruppe 23.										
skorstenfejerfaget	52	104	156	208	—	52	104	156	208	—
Gruppe 24.										
urmagerfaget	0	0	0	0	468	0	0	0	0	468
Gruppe 25. Metalindustrien.										
smede- og maskinarbejderfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
formerfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
jern- og metalsliberfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
metaltrykkerfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
kobbersmedefaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
gørtlerfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
guld-, sølv- og elektropletarbejderfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
elektrikerfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
skibstømrerfaget	0	50	125	150	200	0	50	125	150	200
Gruppe 26. Hotel- og restaurationsfagene.										
kokkefaget } kun	480	603	900	1200	—	480	600	900	1200	—
tjenerfaget } kost	600	720	1020	—	—	600	720	1020	—	—
Gruppe 30.										
gartnerfaget	0	144	420	660	900	0	144	420	660	900

3. Tabel 3 viser stigningen i lønningerne for lærlinge, når årslønnen i første læreår sættes lig 100, og lønnen i de andre læreår beregnes i forhold hertil.

Stigningen i de overenskomstmæssige mindstelønninger i 1950 for lærlinge i håndværk og industri fordelt efter faglige grupper fra 1. til sidste læreår. (1. læreår lig med 100).

	København					Provinsen				
	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår	5. læreår	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår	5. læreår
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 1. Glarmester- og glasfagene.										
glarmesterfaget	100	109	118	132	—	100	109	118	132	—
glasrørblæserfaget ..	100	109	124	144	178	100	109	124	144	178
glasmagerfaget	100	118	134	168	—	100	118	134	168	—
hulglassliberfaget m. v.	100	118	134	168	—	100	118	134	168	—
planglassliberfaget ..	100	128	160	200	—	100	128	160	200	—
Gruppe 2.										
malerfaget	100	100	146	184	—	100	100	146	184	—
Gruppe 3.										
murerfaget	100	111	134	156	—	100	138	183	197	—
Gruppe 4.										
tømrerfaget	100	144	215	287	—	100	131	172	231	—
Gruppe 5. Snedkerfaget.										
bygningssnedkerfaget	100	131	172	217	231	100	119	162	238	300
træindustrien	100	107	116	139	—	100	107	116	139	—
billedskærerfaget ...	100	126	165	208	—	100	126	165	208	—
drejerfaget	100	144	217	289	—	100	144	217	289	—
forgylderfaget	100	126	168	210	—	100	126	168	210	—
møbelsnedkerfaget ..	100	120	147	188	203	100	120	147	188	203
pianofortefremstillere	100	132	167	200	232	100	132	167	200	232
orgelbyggerfaget ...	100	132	167	200	232	100	132	167	200	232
violinbyggerfaget ..	100	136	224	271	321	100	136	224	271	321
korkskærerfaget ...	100	117	133	—	—	100	117	133	—	—
Gruppe 6. Karetmager-, bødker-, kurvemager- og børstenbinderfagene.										
karetmagerfaget ...	100	111	120	141	161	100	109	122	141	164
bødkerfaget	100	124	148	c.690	—	100	131	158	c.720	—

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
kurvemagerfaget . . .	100	110	121	c.320	—	100	110	121	c.320	—
børstenbinderfaget .	100	124	148	174	—	100	124	148	174	—
Gruppe 7. Skotøjsfaget.										
skomagerfaget (håndv.)	100	132	177	221	—	100	132	177	221	—
fabrikf.: nådleri	100	116	130	—	—	100	116	130	—	—
tilskæreri . .	100	116	130	153	—	100	116	130	153	—
pinderi	100	116	130	153	—	100	116	130	153	—
pudseri	100	116	130	153	—	100	116	130	153	—
Gruppe 8. Skrædderfaget.										
skrædderfaget	100	144	186	251	478	100	138	173	241	448
— (kjolesyning)	100	137	188	257	—	100	142	203	274	—
Gruppe 9. Modist- og hattemagerfaget.										
hattemagerfaget (damehatte)	100	108	115	123	—	100	108	115	123	—
modistfaget (indust.)	100	108	115	123	—	100	108	115	123	—
— (detail).	100	140	198	297	—	100	140	198	297	—
hue- og kasket-magerfaget	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gruppe 10.										
bogtrykfaget	100	107	120	163	—	100	107	124	170	—
Gruppe 11. Bogbinbinderfagene.										
bogbinderfaget	100	121	149	192	236	100	121	149	192	221
linierere	100	124	159	196	—	100	124	159	196	—
Gruppe 12. Litograf- og kemigraffagene.										
litograffaget	100	136	200	268	503	100	136	200	268	503
kemigraffaget	100	136	200	268	503	100	136	200	268	503
Gruppe 13. De keramiske fag.										
den keramiske industri	100	107	122	130	138	100	107	122	130	138
pottemagerfaget . . .	100	108	116	124	132	100	108	116	124	132
Gruppe 14. Stenhugger-, brolægger- og stukkaturfagene.										
stenhuggerfaget	100	138	164	182	221	100	138	164	182	221
brolæggerfaget	100	118	159	201	220	100	118	160	201	223
stukkaturfaget	100	104	111	118	—	100	104	111	118	—

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Gruppe 15. Garver- og pelsberederfagene.										
garverfaget	100	106	118	131	—	100	106	118	131	—
pelsberederfaget	100	106	118	131	—	100	106	118	131	—
Gruppe 16. Bager-, konditor-, møller-, og sukkervarefagene.										
bager- og konditorf.	100	111	133	156	—	100	113	125	137	—
lærl. beskæftiget i fællesbagerier	100	130	162	197	—	100	130	162	197	—
møllerfaget.....	100	111	137	168	—	100	111	137	168	—
chokolade- og sukkervarefremstillere	100	106	118	133	—	100	106	118	133	—
Gruppe 17. Tobaksfagene.										
cigarmagere	100	108	115	126	—	100	108	115	126	—
cigarillosmagere	100	108	—	—	—	100	108	—	—	—
cigarsorterere ..	100	108	115	126	—	100	108	115	126	—
cigarillossorterere ..	100	108	—	—	—	100	108	—	—	—
spindere	100	108	115	126	—	100	108	115	126	—
Gruppe 18. Slagterfaget.										
slagtere	100	105	122	135	—	100	105	122	135	—
pølsemagere	100	105	122	135	—	100	105	122	135	—
tarmrensere	100	105	122	135	—	100	105	122	135	—
slagterbutikslærlinge	100	105	122	135	—	100	105	122	135	—
Gruppe 19. Farver-, possementmager- og sejlmagerfagene.										
garderobefarverfaget	100	108	120	140	—	100	108	121	141	—
possementmagerfaget.....	100	108	120	140	—	100..	108	120	140	—
sejlmagerfaget	100	108	117	126	150	100	108	120	130	152
rebslagerfaget	100	112	131	165	—	100	112	131	165	—
Gruppe 20. Sadelmager-, tapetserer-, rejsetøjs- og handskemagerfagene.										
sadelmagerfaget	100	142	191	230	—	100	133	185	252	—
tapetsererfaget	100	142	191	230	—	100	133	185	252	—

	København					Provinsen				
	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år	1. lære-år	2. lære-år	3. lære-år	4. lære-år	5. lære-år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
bygningstapetsererf.	100	142	184	245	—	100	142	184	245	—
portefølje- og rejsetøjsfaget	100	138	175	251	—	100	138	175	251	—
handskemagerfaget	100	127	154	359	—	100	127	154	359	—
Gruppe 21.										
frisørfaget	100	162	210	260	—	100	162	210	260	—
Gruppe 22.										
tandteknikerfaget	100	132	166	249	—	100	132	166	249	—
Gruppe 23.										
skorstenfejerfaget	100	103	106	109	—	100	103	106	109	—
Gruppe 24.										
urmagerfaget	100	116	134	152	210	100	116	134	152	210
Gruppe 25. Metalindustrien.										
smede- og maskinarbejderfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
formerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
jern- og metalsliberfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
metaltrykkerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
kobbersmedefaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
gørtlerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
guld-, sølv- og elektropletfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
elektrikerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
skibstømrerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
modelsnedkerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
skibssnedkerfaget	100	111	123	141	164	100	111	123	141	164
blikkenslagerfaget	100	109	117	129	269	100	109	122	131	279
Gruppe 26. Hotel- og restaurationsfagene.										
kokkefaget	100	110	135	160	—	100	110	135	160	—
tjenerfaget	100	113	131	—	—	100	113	131	—	—
Gruppe 30.										
gartnerfaget	100	108	116	132	148	100	108	116	132	148
Gruppe 31.										
fotograffaget	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gruppe 32.										
buntmagerfaget	100	134	168	202	—	100	134	168	202	—

Det fremgår af tabellerne 1 og 3, at der fagene imellem er store forskelle både 1 den fastsatte løn og i den stigning, som foregår i lærlingenes løn i løbet af læretiden. Fagene inden for jern -og metalindustrien svarer nogenlunde til gennemsnittet i hele læretiden, men en række andre fag afviger betydeligt herfra i begge retninger. Som det eneste fag har skomagerne (fabrik) ikke blot en lavere begyndelsesløn end gennemsnittet, men også en mindre stigning gennem læretiden end gennemsnittet (53 pct. indtil 4. læreår mod den gennemsnitlige stigning på 61 pct.). Andre fag, hvor lærlingelønnen i det første læreår er forholdsvis lav, såsom frisørfaget, malerfaget, modistfaget, litograffaget og kemigraffaget, viser en betydelig stigning, i de fleste tilfælde over 100 pct., i løbet af læretiden, uden dog at opnå den gennemsnitlige læreløn for sidste læreår. Derimod har fag som bødkerfaget, skrædderfaget og tømrerfaget vel en lav begyndelsesløn, men stiger i løbet af læretiden så kraftigt, at den i fjerde læreår ligger over den gennemsnitlige læreløn. Særligt kan fremhæves tømrerfaget, hvor lærlingelønnen i første læreår er 870 kr. og i fjerde læreår 2 500 kr. svarende til en stigning på 187 pct. En række andre fag viser for hele læretiden løn betydelig over gennemsnittet, til gengæld er stigningen fra første til sidste læreår her mere beskeden. Som eksempler herpå kan nævnes bogtrykfaget, chokolade- og sukkervarefaget, den keramiske industri, murerfaget, skorstensfejerfaget og slagterfaget. Kun et enkelt faer, bogtrykfaget, viser for samtlige læreår en læreløn, der er højere end gennemsnittet, og hvor stigningen fra 1. til 4. læreår ikke desto mindre er højere end den gennemsnitlige stigning (63 pct. mod 61 pct.).

Med hensyn til forholdet mellem den overenskomstmæssige mindsteløn for lærlinge og den løn, de senere kan tjene som svende, viser det sig, at ingen af lærlingene selv i sidste læreår opnår blot tilnærmelsesvis den løn, som de senere tjener som faglærte arbejdere. I tømrerfaget, hvor mindstelønnen i 1950 i det 4. læreår er 2 500 kr., var den gennemsnitlige timefortjeneste i 1950 4,51 kr., svarende til en årsløn ved fuld beskæftigelse på 10 950 kr. De tilsvarende tal for bygningssnedkerfaget er 780 kr. og 10 250 kr., skomagerfaget 1 040 kr. og 9 520 kr. I litografEaget, hvor lønnen i 5. læreår er 1 560 kr., er den tilsvarende årsløn 10 510 kr., og i jern- og metalindustrien er sidste års lærlingeløn 1 800 kr., medens årslønnen ligger mellem 10 000 og 11 000 kr. Skrædderfaget og blikkenslagerfaget, hvis 5. års læreløn udgør henholdsvis 3 870 kr. og 3 420 kr. overfor en svendeløn på 9 270 og 10 250 kr., har den mindste forefundne forskel mellem mindstelønningerne for lærlinge og den faktiske løn som svend.

Lærlingerådets skrivelse af 12. januar 1950 til socialministeriet.

Tilbagesendes til socialministeriet, idet lærlingerådet skal udtale følgende:

Der er i rådet enighed om, at der *dels* bør sikres lærlinge ferie med løn i læretiden — helst således, at lærlingen på samme måde som efter de gældende regler i lærlingeloven i det enkelte læreår får lærlingelønnen for dette år udbetalt også under ferien —, *dels* bør sikres lærlinge ferie med løn i det første år efter læreforholdets afslutning.

Der er endvidere enighed om, at ferielønnen for det første år efter læreforholdets ophør mest hensigtsmæssigt tilvejebringes gennem opsparing i de sidste (eventuelt samtlige) læreår.

Nogle af rådets medlemmer har hertil ønsket at føje en bemærkning om, at der gennem opsparingen bør tilvejebringes en feriegodtgørelse til brug i det første år efter udlæringen svarende til den normale fortjeneste for første års udlærte inden for vedkommende fag; herom er der ikke enighed blandt rådets medlemmer.

Fra anden side har man ønsket at henlede opmærksomheden på, at der kan forekomme tilfælde, hvor den pågældende ved sin første ferie efter læreforholdets ophør foruden det fornævnte opsparede beløb vil have rådighed over et feriegodtgørelsesbeløb, som efter ferielovens almindelige regler er indtjent efter læreforholdets afslutning.

Handelsministeriets skrivelse af 9. april 1951 til Sammenslutningen af Arbejdsgivere indenfor Jern- og Metalindustrien i Danmark.

I en fra arbejdsministeriet hertil oversendt skrivelse har organisationen under henvisning til bestemmelsen i lærlingelovens § 12, 2. stk., hvorefter oprettelse inden for et fag af en dagskole, hvor den i paragraffens 1. stk. omhandlede undervisning gives helt eller delvis, kræver medvirken af vedkommende faglige organisationer, rejst spørgsmål om lovligheden af, at den i nævnte paragrafs 1. stk. omhandlede undervisning ved en række tekniske skoler her i landet foregår som dagskoleundervisning, uden at den pågældende undervisning er etableret under medvirken af de faglige organisationer.

I denne anledning skal man efter stedfunden brevveksling med direktøren for håndværkerundervisningen, lærlingerådet, metalindustriens fællesudvalg og arbejds- og socialministeriet meddele, at handelsministeriet må være af den formening, at bestemmelsen i lærlingelovens § 12, 2. stk. alene tager sigte på sådanne dagskoler, der er oprettet specielt for det enkelte fag. I det omfang den i lærlingelovens § 12, stk. 1, omhandlede almindelige, såvel almendannende som faglige, undervisning på en af handelsministeren anerkendt stedlig teknisk skole eller handelsskole er godkendt som dagskoleundervisning af statens tilsynsmyndigheder uden samtidig opretholdelse af tilsvarende undervisning på skolen om aftenen, må en læremester, selvom den pågældende undervisning er etableret uden de faglige organisationers medvirken, være pligtig at lade sin lærling deltage i denne undervisning uden afkortning af lærlingens løn, medmindre sådan afkortning måtte være bestemt eller forudsat i vedkommende kollektive overenskomst eller nævnsafgørelse i henhold til lærlingelovens § 4 eller — hvor sådan overenskomst eller afgørelse ikke foreligger — i lærekontrakten, jfr. herved den af organisationen citerede skrivelse af 9. september 1943 fra socialministeren til samtlige politimestre.

UNGDOMSKOMMISSIONEN

10. marts 1951

Til det af folketinget nedsatte udvalg vedrørende lov om ændring i lov om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed.

I anledning af det forelagte lovforslag tillader ungdomskommissionens udvalg vedrørende ungdommens arbejds-, uddannelses- og indkomstforhold med tilslutning af kommissionens forretningsudvalg sig at rette følgende henvendelse til folketingsudvalget.

Da den lovgivning, der nu er foreslået forlænget og delvis ændret, blev indledet med lov af 11. november 1940 om ungdomslejre, var de da foreslåede foranstaltninger først og fremmest beregnet for de unge langvarigt arbejdsløse, men også andre unge, der blev arbejdsløse, kunne melde sig frivillig til deltagelse i skolernes undervisning.

Ved den gennemgribende revision af loven, der fandt sted i 1947, og hvorved ungdomskommissionen medvirkede, og som resulterede i lov af 29. marts 1947 om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed, — fik foranstaltningerne et væsentligt bredere sigte, idet man ændrede betegnelsen ungdomslejre til betegnelsen arbejdstekniske ungdomsskoler og på enhver måde understregede det pædagogiske element i disse institutioner.

I de samme år påbegyndte en række organisationer med Arbejdsgiverforeningen og Dansk Arbejdsmandsforbund i spidsen afholdelsen af såkaldte arbejdstekniske skoler, der efterhånden er oprettet i en række byer, og hvorved der er givet en forholdsvis betydelig gruppe af de noget ældre ufaglærte en værdifuld faglig og arbejdsmæssig uddannelse. Aldersgrænsen er 22 år, men i praksis er det kun få under 25 år, der deltager, og de fleste er omkring 30 år, således at de yngre blandt de ufaglærte faktisk i ringe grad omfattes af denne skoleform. I de forhandlinger, der er foregået i ungdomskommissionen under behandling af de ufaglærtes problemer, er det synspunkt kommet stærkt frem, at det ville være ønskeligt, om der i større omfang kunne gives adgang til en arbejdsteknisk undervisning for ufaglærte, og at denne undervisning også kunne udstrækkes til yngre aldersgrupper endnu.

Der er efter udvalgets mening stadig brug for den frivillige indsats fra arbejdsmændenes og arbejdsgivernes side, men desuden bør arbejdsmændene kunne få en teknisk uddannelse på et tidligere tidspunkt, hvad der vil kunne muliggøres ved, at de arbejdstekniske ungdomsskoler også åbnes for unge, der ikke er arbejdsløse, men som vælger at gå på skole i en vis periode i stedet for at besøge aftenkursus. De unge ufaglærte ville derved blive i stand til at vælge mellem en arbejdsteknisk undervisning i aftenskoleform og de arbejdstekniske ungdomsskoler, der er kostskoler — på samme måde som de unge under 18 år kan vælge mellem ungdomsskolen for ufaglærte og ungdomskostskolen. De arbejdstekniske ungdomsskoler vil iøvrigt have betydelige pædagogiske fortrin, idet undervisningen kan forløbe jævnsides med praktisk arbejde. Samtidig ville man opnå, at de betænkeligheder, der kan opstå ved den relativt store administration i forhold til de arbejds-

tekniske ungdomsskolers nuværende belægning, i det væsentlige vil bortfalde, ligesom man vil kunne opnå, at de på skolerne benyttede lærerkræfter vil kunne udnyttes mere effektivt. Desuden ønsker udvalget at understrege, at man vil anse det for upraktisk af hensyn til en midlertidig nedgang i tilslutningen til skolerne at nedlægge det bestående apparat på indeværende tidspunkt, idet det under hensyn til befolkningsudviklingen må påregnes, at der i løbet af forholdsvis få år vil opstå fare for en betydelig stigning i ungdomsarbejdsløsheden. I 1946 henviste kommissionen således i sin udtalelse om ungdomslejrene til, at »der i sidste halvdel af 1950'erne kan forudses en stigning i antallet af unge, der skal ud i erhvervslivet. Denne udvikling kan bevirke en stigning i ungdomsarbejdsløsheden«.

Såfremt de arbejdstekniske ungdomsskoler på denne måde blev gjort til et led i den almindelige arbejdstekniske undervisning, ville der imidlertid opstå et problem med hensyn til de to forskellige grupper af unge, der søgte skolerne, på den ene side de tvangshenviste og på den anden side de ikke-tvanghenviste, enten disse nu var arbejdsløse eller ikke. Udvalget stiller sig tvivlende overfor muligheden af at opnå tilfredsstillende resultater ved undervisning af begge disse grupper under eet.

Under henvisning hertil skal udvalget tillade sig at henstille, at der ved en ændring af loven åbnes mulighed for, at visse af de arbejdstekniske ungdomsskoler, i det omfang hvor de ikke til enhver tid må stå til rådighed for lovens primære formål, stilles til rådighed for kursus for unge arbejdsmænd, som frivilligt søger uddannelse inden for deres område, uanset at disse ikke er arbejdsløse.

Kurserne må tilrettelægges i samarbejde med de pågældende arbejdsmarkedsorganisationer, således at erhvervslivet forstyrres mindst muligt. Man kunne således tænke sig, at repræsentanter for arbejdsgivere og arbejdere tiltrådte ungdomsudvalget i sådanne sager.

Ungdomskommissionen er til rådighed for udvalget, såfremt dette måtte ønske at drøfte spørgsmål med repræsentanter for kommissionen.

(sign.) Hal Koch.

Henning Friis.

Bilag 6.

GROSSERER-SOCIETETETS KOMITE
PROVINSHANDELSKAMMERET

Den 11. oktober 1951

Til Ungdomskommissionen, Arbejds- og Socialministeriet.

Gennem Den danske Handelsstands Fællesrepræsentations repræsentant i lærlingerådet er nærværende organisationer Grosserer-Societetets Komité og Provinshandelskammeret blevet bekendt med, at ungdomskommissionen i sit udkast til betænkningen vedrørende ungdommen i håndværk og industri og ungdommen i handels- og kontorfagene foreslår bl. a., at den i lærlingeloven fastsatte 18-års aldersgrænse udvides, således at også personer over 18 år, der antages som lærlinge, skal være omfattet af lærlingeloven.

Ved en telefonsamtale med Ungdomskommissionens sekretariat blev det oplyst, at dette udkast i den nærmeste fremtid skal behandles ved et møde i den samlede kommission, men forinden dette sker, ønsker man at fremføre visse synspunkter i denne forbindelse.

Man skal ikke herfra udtale sig for så vidt angår betimeligheden af at udvide lærlingelovens regler til at omfatte lærlinge over 18 år inden for andre end handels- og kontorfagene; men for disse to fags vedkommende må man på det bestemteste fraråde en sådan udvidelse.

Som det ikke kan være en kommission, der beskæftiger sig med disse spørgsmål ubekendt, hersker der inden for disse fag en ikke ubetydelig mangel på arbejdskraft og ganske særlig for den dygtige og velbegavede arbejdskraft, der stiler mod de overordnede stillinger.

Denne mangel på arbejdskraft har bevirket, at handels- og kontorvirksomheder i stor udstrækning har antaget personer over 18 år,som i kraft af større modenhed og bedre skoleuddannelse end den almindelige folke- eller mellemskole yder, er i stand til forholdsvis hurtigt at uddanne sig til højt kvalificerede medarbejdere.

At kræve en lærlingeuddannelse efter lærlingelovens forskrifter af dette personale vil ikke være hensigtsmæssigt. For det første vil et krav til dette personale om at følge den skoleundervisning, der er sædvanlig for lærlinge, være urimeligt fordi dette personale som oftest i forvejen har en skoleuddannelse af langt videregående karakter end den, der ydes på lærlingeskolerne, f. eks. meget ofte studentereksamen. Og dernæst vil en praktisk oplæring efter lovens regler i adskillige tilfælde være i strid med såvel erhvervslivets som med de pågældende ansattes egne interesser, fordi en sådan uddannelse er baseret på yngre og derfor mindre modne lærlinge.

En slavisk efterfølgelse af lærlingelovens regler for dette ældre og mere modne personales vedkommende vil virke forsinkende i stedet for fremmende for den oplæring af personalet, der tilsigtes, og derfor være i strid med den rationalisering af landets erhvervsliv, der er så vigtigt et led i landets økonomiske genopbygning. En del af det personale,

der antages efter det fyldte 18. år, uddannes således til højt kvalificerede specialister, og man må her gøre opmærksom på, at en specialisering, som det meget almindeligt findes inden for handels- og kontorvirksomheder, ikke kendes på samme måde inden for de andre fag, der omfattes af lærlingeloven. Inden for de nævnte to fag har den imidlertid vist sig nødvendig, og de krav, der stilles til medarbejderne i specialafdelingerne f.eks. i et maskin - bogholderi er meget store.

Af betydning er det også at nævne, at det allermeste af det arbejde, som virksomhedernes rationelle drift kræver udført af specialister, ikke er »specialarbejde« iflg. lærlingeloven, der med dette udtryk kun sigter til det rutinemæssige ukvalificerede arbejde. Det er derimod arbejde, der ofte kræver betydelig uddannelse og intelligens, hvorfor virksomhederne i vid udstrækning kun beskæftiger personale over 18 år.

Det må endelig anføres, at der inden for både handelsfaget og kontorfaget har været og stadig er betydelige vanskeligheder for virksomhederne ved at formå de unge mennesker, der iflg. lærlingeloven skal have lærekontrakt oprettet, til at arbejde på lærekontrakt med de deraf følgende pligter bl. a. til at blive i den samme virksomhed i en vis længere periode, og dette i forbindelse med de øvrige omstændigheder, som ovenfor er omtalt, bevirker, at man vil anse det for særdeles uheldigt, særlig i den nuværende situation, hvor alle kræfter må sættes ind på at rationalisere produktionen og varernes fordeling, om der indføres nye regler, der vil modarbejde en sund og naturlig udvikling. Man vil i denne forbindelse gøre udtrykkelig opmærksom på, at der ikke inden for handels- og kontorvirksomheder har været eller er nogen tendens til at omgå lærlingelovens regler ved at vente med at antage lærlinge, til de er fyldt 18 år. Det personale, der ansættes efter det fyldte 18. år, er som nævnt vellønnet og antages på grund af den større modenhed, den bedre uddannelse og egnethed til at indtræde i erhvervslivet, og disse personer har, hvis de iøvrigt er tilstrækkelig dygtige, store muligheder for at uddanne sig til ledende stillinger.

Man håber ved denne kortfattede redegørelse for de særlige forhold inden for handels- og kontorfagene at have klargjort, hvorfor en udvidelse af lærlingelovens regler som foreslået i udkastet til kommissionens betænkning på det bestemteste må frarådes.

Grosserer-Societetets Komite. *Provinshandelskammeret.*

A. Thaulow. **Knud Strøyberg.**

Udtalelse fra Fællesudvalget for landbrugsfagligt ungdomsarbejde på Sjælland vedrørende dettes arbejde med en lærlingeordning for landbrugets unge.

Fællesudvalget for landbrugsfagligt ungdomsarbejde på Sjælland har modtaget Deres anmodning om en udtalelse vedrørende baggrunden for og erfaringerne med det af Fællesudvalget i 1945 påbegyndte arbejde med en uddannelsesordning (lærlingeuddannelse) for landboungdommen.

I denne anledning skal fællesudvalget meddele følgende:

Baggrunden for udvalgets arbejde med denne sag er erkendelsen af, at den tekniske og økonomiske udvikling indenfor landbruget medfører stigende krav til uddannelsen af den ungdom, der knyttes til dette erhverv som medhjælpere, ledere og som selvstændige landmænd.

Den frie uddannelse, der indenfor landbruget altid har været fremhævet som ønskelig og formålstjenlig for den ungdom, der ønsker tilknytning til dette erhverv, udnyttes sikkert på fyldestgørende måde af en del af landbrugets unge, men det er vor opfattelse, at en stor part af de unge i 15—20 års alderen ikke altid ser helt klart hvad der tjener dem bedst i deres uddannelsestid, og at mange af de unge, når de »tager ud at tjene« anlægger økonomiske synspunkter fremfor uddannelsesmæssige i dette forhold. Vi kan heller ikke se bort fra, at landbrugerne i en del tilfælde »fæster« disse unge som medhjælpere fremfor at tage dem som unge, der retteligt skal betragtes som lærlinge hvis praktiske og faglige oplæring og optræning de har medansvar for.

Hvor det drejer sig om unge, der ikke får hjælp og vejledning fra deres hjem eller pårørende eller som ikke kommer i forbindelse med landbrugere, der forstår deres uddannelsesmæssige problemer, vil tiden, der normalt skal give dem grundlaget for deres faglige og erhvervsmæssige uddannelse, let blive præget af tilfældigheder, og mange unge kommer senere til erkendelse af, at kostbar tid og gode muligheder blev forspildt i deres tidligste ungdom.

Indenfor det sjællandske fællesudvalg har man ofte drøftet disse problemer, og selv om vi fuldtud erkender, at en lærlingeordning indenfor landbruget vanskeligere lader sig organisere end indenfor en række andre erhverv, er man dog af den opfattelse, at der både kan og bør lægges visse retningslinier for den praktiske uddannelse, som giver forpligtelser både for de unge (15—20 år) og landbrugerne.

En uddannelsesordning, tilrettelagt med tilstrækkeligt vide rammer og med hensyntagen til landbrugets og landboungdommens specielle tarv og trang, gennemført under passende tilsyn, behøver ikke at gribe ind i friheden for den flok unge, som klarer uddannelsesproblemerne på betryggende måde, idet en ordnet uddannelse ikke vil stille

andre krav end dem, disse unge i forvejen frivilligt vil opfylde. En ordnet uddannelse vil blive en støtte for den vanskeligere stillede ungdom, idet den med sine regler og anvisninger vil virke ansporende og vejledende, og det er vor opfattelse, at en ikke ganske lille part af ungdommen i landbruget trænger til en sådan rettesnor for, hvad der må lægges ind i landbrugsuddannelsen i de unge år.

Indenfor det sjællandske fællesudvalg — et udvalg, som repræsenterer de samvirkende sjællandske landboforeninger, de samvirkende sjællandske husmandsforeninger, de husholdningsfaglige foreninger og udvalg samt foreninger af unge landmænd på Sjælland — påbegyndte vi arbejdet med den praktiske uddannelsesordning i foråret 1945.

Tilslutningen til arbejdet har gennem årene været følgende:

Maj 1945	22
— 1946	45
— 1947	81
— 1948	92
— 1949	106
— 1950	110
— 1951	118

I den omhandlede periode har vi haft tilmeldt ialt 212 lærlinge. Lærlingene kommer fra alle samfundslag. Indtil 1947 var halvdelen af de tilmeldte lærlinge fra landbohjem. Opgjort pr. 1. maj i år var ⅔ aflærlingene fra landbohjem. Indenfor disse ⅔ fordeler deltagerne sig nogenlunde lige mellem børn fra gårdbrug og fra mindre brug. Børn fra større brug deltager kun undtagelsesvis i dette arbejde.

Set i forhold til det samlede antal medhjælpere i sjællandske landbrug — dette ligger såvidt man kan se på ca. 9 000 unge mellem 14 og 21 år — er antallet af lærlinge meget lille. Hertil skal bemærkes, at udvalgets arbejde hidtil kun må betragtes som et rent orienterende arbejde, der under den form, hvorunder det hidtil har været gennemført næppe vil kunne udvides meget mere.

Det man foreløbig har interesseret sig for i udvalget er for det første at finde ud af om man ad denne vej kan imødekomme det behov for en ordnet praktisk uddannelse, som man indenfor udvalget mener at finde og for det andet at søge at finde frem til en form, hvorunder et sådant arbejde kan gennemføres.

Grundlaget, hvorpå udvalget begyndte dette arbejde fremgår af hoslagte bilag Fællesudvalget udarbejdede i vinteren 1944—45 i samråd med de lokale områder en lærestedsfortegnelse. Denne blev fornyet i 1946, og fortegnelsen blev stillet gratis til rådighed for alle interesserede.

Det var oprindeligt udvalgets tanke, at denne fortegnelse skulle føres a jour med passende mellemrum, men da denne udpegning af læresteder har vakt stor modstand i landbokredse, og da det på det foreliggende grundlag har været vanskeligt at foretage en sådan udpegning af læresteder med fornøden sikkerhed, er der ikke siden 1946 udarbejdet ny fortegnelse. Man søger derimod at anvise og vejlede de unge vedrørende pladssøgning ud fra personlige kontakter dels med de unge, som er med i arbejdet, og dels med dygtige og interesserede landbrugere, som er interesserede i at medvirke ved dette arbejde.

Udvalgets konsulent har hidtil besøgt de unge i deres pladser mindst 1 gang årligt, tilset deres dagbøger og 3 gange årligt tilsendt dem forskellige opgaver, bilagt nyttige pjecer og vejledninger om de emner, som behandles i opgaverne samt anvisninger på litteratur, som de med fordel kan læse.

Besvarelserne på opgaverne og de afsluttede dagbøger indsendes til fællesudvalgets kontor, hvor de bliver gennemgået og rettet og hvorfra de tilbagesendes til lærlingene med udvalgets bemærkninger og oplysninger.

Resultatet af disse bedømmelser føres i et hos fællesudvalget beroende lærlingekartotek.

Når en lærling skifter plads, indsender landmanden til fællesudvalget et vidnesbyrd, udstedt på en af udvalget udarbejdet blanket og herfra tilsendes lærlingen afskrift af vidnesbyrd, så ofte de fremsender ønske herom.

Hvert halvår umiddelbart før skiftedag tilsendes der hver lærling et indbetalingskort til brug ved indsendelse af et sparebeløb. Beløbet indsættes på konto i Den sjællandske bondestands Sparekasse til brug ved senere ophold på landbrugsskole.

Når lærlingene har fulgt dette arbejde i den fastsatte tid, kan han fra fællesudvalget få udstedt et lærebevis.

Dette bevis er ikke en bekræftelse på at vedkommende unge mand er udlært ved landbruget, men et bevis for at han har fulgt det af fællesudvalget tilrettelagte arbejde og derigennem erhvervet sig et godt og solidt grundlag til at bygge sin videre uddannelse på.

Man ønsker fra fællesudvalgets side at understrege dette, fordi man fra visse sider har hævdet, at det er forkert at give en ung 18—20 årig medhjælper i landbruget et lærebrev eller »svendebrev«, ud fra den betragtning, at landbrug er et så mangesidet erhverv, at det er vanskeligt at uddanne »svende« her. Men alene deri, at en ung mand har fulgt dette arbejde og løst de opgaver, som der herigennem er stillet ham, ligger efter fællesudvalgets opfattelse et bevis for, at vedkommende tager problemerne vedrørende uddannelsen alvorligt, og det er vor tro, at der gennem arbejdet med erhvervelse af dette lærebrev, er foregået noget med den unge mand, som i mange tilfælde ikke ville foregå, hvis han arbejdede uden noget mål i uddannelsen.

Fællesudvalget har langtfra nået de mål, man satte sig ved begyndelsen af dette arbejde, men man har fået vished for, at der for en meget stor del af de unge i landbruget er brug for en ordnet uddannelse, der rejser problemerne for dem og virker som en spore til stadig »at leve med og være vågne«.

Når man i fællesudvalget finder resultaterne af dette arbejde forholdsvis små, skyldes det i det væsentligste, at arbejdet er mødt med skepsis både blandt unge og ældre indenfor landbruget, en skepsis, som vel er naturlig, men som vi gennem et fortsat arbejde må se at overvinde, fordi vi tror der er brug for et sådant arbejde.

At gennemføre et ungdomsarbejde af faglig art, hvor der stilles ret store krav både til de unge og de ældre i landbruget, på fuldstændig frivillig basis, vil altid være vanskeligt. Den energiske og stræbsomme ungdom vil altid være til at få i tale, men den store flok, der ikke i de unge år har sat sig noget bestemt mål med uddannelsen, som bare er i landbruget for at tjene til deres personlige behov, som ikke har valgt landbruget som livsstilling, disse unge vil ofte forsøge at vige udenom, hvor der stilles krav om uddannelse. Drømmen om »prinsessen og det halve kongerige« er ofte et fremtrædende karaktertræk hos disse unge, tanken om, at noget vil vise sig engang, ligger dybt i deres sind, og mange af dem vil i 20—30 års alderen forsøge at gå over i andre erhverv, uden at have større muligheder derfor.

Det er fællesudvalgets tro, at netop dette, at man sporer disse unge til i den tid de opholder sig ved landbruget, at gøre et mere systematisk arbejde for at erhverve sig god praktisk og teoretisk viden om dette erhverv, vil blive en betydelig hjælp for dem, hvis de engang måske vil gå over i andet erhverv.

Det er derfor disse unge, vi gennem vort arbejde er særligt interesserede i at få i tale, og det er vort håb, at man i fremtiden i højere grad end hidtil må blive i stand til at knytte en velordnet praktisk oplæring af de unge i landbruget sammen med en velorganiseret landbrugsfaglig ungdomsskole, hvor der ikke udelukkende lægges vægt på de faglige, men også på de mere almene problemer, som disse unge skal vide nogen besked om.

Fællesudvalget er af den opfattelse, at det ville være til stor støtte for dette arbejde, om der fra offentlig side tillagdes dette større betydning, og at de unge, som med flid og energi arbejder på at underbygge såvel deres erhvervsmæssige som deres rent menneskelige uddannelse ved at slutte op om dette arbejde, kunne nyde iøjnefaldende fortrin ved tildeling af hjælp og støtte fra offentlig side såvel til ophold på skoler som senere ved etablering i landbruget.

Skulle disse ønsker opfyldes, må dette arbejde lægges tilrette, så det omfatter hele landet, således at enhver kan deltage uden hensyn, til om ungdommen kommer fra by eller land, om de kommer fra småkårshjem eller fra mere velsituerede hjem.

Vort arbejde på Sjælland har hidtil været gratis for alle. Men skal dette arbejde i fremtiden få nogen betydning, hvis det skal kunne række ud til de mange unge, som virkelig trænger til den støtte og vejledning som et sådant arbejde giver, må det organiseres bedre, og der må stilles større midler til rådighed.

Det er fællesudvalgets opfattelse, at man ikke må overse den kendsgerning, at fordi den bedste fjerdedel af landbrugets unge klarer deres uddannelsesproblemer hæderligt, er vi ikke fritaget for ansvar for den resterende del.

På Fællesudvalgets vegne

Julius Sørensen. **Oluf Jensen.**

Helmer Rasmussen

s

i